

UNIVERZITA KARLOVA
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ETNOLOGIE A STŘEDOEVROPSKÝCH A BALKÁNSKÝCH
STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Bc. Adéla Popelková

**Jazyková analýza duchovní literatury moravských Chorvatů na
příkladu rukopisu *Jačke, govori i molitve***

*Linguistic Analysis of the Manuscript *Jačke, govori i molitve* as an Example
of Ecclesiastical Literature of the Moravian Croats*

Vedoucí práce: Mgr. Karel Jirásek, Ph.D.

Praha, 2024

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného či stejného titulu.

V Praze dne 26.7. 2024

Zde bych ráda vyjádřila díky svému vedoucímu práce Mgr. Karlu Jiráskovi Ph. D. za odborné vedení práce, konzultace a cenné připomínky. Dále děkuji Mgr. Lence Kopřivové ze Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR za zpřístupnění materiálů, Máté Lajosovi za pomoc při shánění starých tisků z chorvatských a maďarských knihoven. Rovněž děkuji své rodině a přátelům během celé doby studia. Srdečné poděkování patří také mému partnerovi Lukášovi za to, že mi byl v době psaní práce oporou a nepřestal s chutí poslouchat má vyprávění o moravské chorvatštině.

Abstrakt

Diplomová práce se bude zabývat jazykovou analýzou rukopisu označeného jako *Jačke, govori i molitve iz Fröllersdorfa u Gradišću* z roku 1876. Jednotlivé části rukopisu budou porovnány s duchovními texty z hradišťańskochorvatských a českých modlitebních knihách, jež obsahují žánry odpovídající jednotlivým částem rukopisu. Zkoumána v něm bude podoba moravské chorvatštiny, realizace moravskochorvatských prostředků, výpůjček z okolních jazyků a vztah k hradišťańskochorvatskému jazyku. Součástí analýzy bude také vývoj čakavských nářečních rysů v moravskochorvatském nářečním prostoru. Analýza užitých jazykových prostředků zohledňuje stav čakavštiny z období poloviny 16. století, kdy moravští Chorvaté opustili nářeční oblasti, kde se před vnitřní migrací chorvatského obyvatelstva hovořilo čakavsky. Práce nemá za cíl podat kompletní popis dialektu moravských Chorvatů či sestavovat jeho slovník a gramatiku, ale ukázat rozmanitost jazykových prostředků v rukopisu, jehož styl na jednu stranu vychází z mluveného nářečí, na stranu druhou chybějící jazykové prostředky nahrazuje výpůjčkami z okolních jazyků, které již prošly či v době vzniku rukopisu procházely standardizací.

Klíčová slova

moravská chorvatština, moravští Chorvaté, duchovní literatura, chorvatská nářečí, hradišťańští Chorvaté, čakavské nářečí

Abstract

This thesis analyses the linguistic characteristics of the manuscript *Jačke, govori i molitve iz Fröllersdorfa u Gradišću* from 1876. All sections of the manuscript are compared to religious texts from the Burgenland-Croatian and Czech prayer books, which contain genres corresponding to the linguistic styles of the manuscript. The thesis focuses on the nature of the Moravian Croat dialect, its language devices, linguistic borrowings from neighboring languages, and the relationship between the dialect of the Moravian Croats and the Burgenland-Croatian language. The analysis also reflects the presence of the Čakavian dialectal features in the Moravian-Croatian dialectal area. The research takes into consideration the state of the Čakavian dialect in the mid-16th century when the Moravian Croats left the dialectal areas where Čakavian was spoken. The thesis reveals the variety of linguistic features in the manuscript, which, on one hand, is based on the spoken dialect, and on the other hand, replaces

the missing linguistic devices with borrowed words from neighboring languages that had already undergone or were undergoing standardization at the time of the manuscript's creation.

Key words

Moravian Croatian, Moravian Croats, Ecclesiastical Literature, Croatian dialects, Burgenland Croats, Čakavian dialect

Seznam zkratek

A = akusativ

chorv. = chorvatsky

čes. = česky

D = dativ

fem. = femininum

G = genitiv

I = instrumentál

L = lokativ

maď. = maďarsky

mask. = maskulinum

mor. chorv. = moravskochorvatsky

N = nominativ

něm. = německý

neut. = neutrum

os. = osoba (gramatická)

pl. = plurál

sg. = singulár

Obsah

Úvod.....	9
1. Příchod na jižní Moravu a původ moravských Chorvatů	12
2. Moravská chorvatština	17
3. Moravská chorvatština v publicistických a odborných pracích 19. století a na začátku 20. století	19
3.1. Popis sociolingvistické situace	20
3.1.1. Vícejazyčnost	20
3.1.2. Jazykový kontakt s různými chorvatskými útvary	22
3.1.3. Moravská chorvatština v duchovním životě.....	23
3.1.4. Moravská chorvatština ve smíšených sňatcích.....	25
3.1.5. Školství.....	26
3.2. Jazyk moravských Chorvatů v badatelských pracích 19. století	26
3.2.1. Moravská chorvatština v českém bádání	26
3.2.2. Moravští Chorvaté v textech chorvatských autorů	29
4. Rukopis R 4592 v souvislostech.....	33
4.1. Obsah rukopisu.....	34
4.2. Autor rukopisu	34
4.3. Rukopis v kontextu mariánské poutě.....	35
4.4. Rukopis v kontextu rukopisné hradiš'anskochorvatské tradice	37
4.5. Vliv církevních knih na rukopis.....	39
5. Metodologie	42
6. Analýza rukopisu R 4592	46
6.1. Jačke što iz rukopisa Josipa Hubenoga, što od istoga recitirane	46
6.2. Prodiķe koje je sastavio i govorio u doba proštenja seljak Josip Hubeny iz Fröllersdorfa.....	69
6.3. Pasion na Kvitnu nedilju a Pasion na Veliki petak, ki se kratko jači	73

7. Přehled jazykových rysů jevišovského rukopisu	78
7.1. Rovina fonologická	78
7.2. Rovina morfologická	86
7.2.1. Deklinace	86
7.2.2. Konjugace	88
7.3. Rovina lexikální	91
7.4. Syntax	96
7.5. Ortografie	98
Závěr	105
Seznam literatury	111
Příloha 1	124

Úvod

Moravští Chorvaté tvořili po čtyři staletí kompaktní menšinu na jižní Moravě ponechávající si své zvyky, svébytnou kulturu a v neposlední řadě specifické nářečí. Jejich mluvě začala být věnována pozornost v druhé polovině 19. století, kdy se v rámci počátků dialektologie čeští a chorvatští filologové začali zabývat tímto chorvatským ostrůvkem, na jedné straně podléhajícím asimilaci, na straně druhé vyznačujícím se snahou vůči okolní německé a české majoritě kulturně se vymezit. Po dlouhou dobu panovalo přesvědčení, že moravskochorvatské nářečí bylo realizováno výlučně ústně a literatura zde prakticky nevznikala. Nedávné objevy však potvrzují, že moravští Chorvaté participovali na tradici vytváření rukopisného domácího písemnictví, přičemž úsilí použít moravskochorvatské nářečí v duchovním psaném textu vyvrcholilo tiskem modlitební knihy Aloise Malce *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* v roce 1895.

Asimilačnímu tlaku českému a německému nadále odolávali i v první polovině 20. století, kdy se užívání nářečí udržovalo v domácnostech a duchovním životě. Ve 20. letech minulého století se moravští Chorvaté dočkali výtisku další trojjazyčné česko-chorvatsko-německé modlitební knihy, v dalším desetiletí byl vytištěn *Almanach moravských Charvátů* u příležitosti 350. výročí příchodu na jižní Moravu, kam byl zařazen kromě textů českých i příspěvek psaný moravskou chorvatštinou.

Pozvolný vývoj moravskochorvatského písemnictví byl utnut po druhé světové válce, kdy byli moravští Chorvaté nuceně vysídleni do mnoha vsí převážně na severní Moravě. Po nuceném vysídlení badatelský zájem o moravské Chorvaty opadl a ani jej nebylo možné realizovat. Vydána byla však historická práce Květy Kučerové *Chorváti a Srbi v střednej Európe v 16. a 17. storočí* (1973). Po pádu Železné opony vzrostl zájem o tuto menšinu. V 90. letech vyšly dvě odborné publikace, a to *Moravští Chorvaté* (1991) od Richarda Jeřábka a *Moravski Hrvati: Povijest, jezik, kultura* (1994) od Dragutina Pavličevića. V roce 1991 bylo založeno Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR se sídlem v Jevišovce, kde jeho členové otevřeli Chorvatský dům, v němž je veřejnosti přístupná zatím část expozice představující historii, kroj, lidové zvyky a dochované úryvky jazyka této menšiny.

Díky tomuto spolku došlo též k obnovení tradiční slavnosti zvané *kiritof*, kam každoročně přijíždějí potomci moravských Chorvatů a představují svou kulturu. Od počátku tisíciletí byly také prováděny terénní výzkumy mezi nejstaršími příslušníky menšiny. Výsledky terénního

výzkumu a podoba mluveného jazyka byly publikovány v odborných člancích a studiích (Lončarić, 2005; Mitani, 2014; Neweklowsky, 2017), nevznikla však zatím žádná obsáhlejší práce, např. ve formě monografie, která by pojednávala přímo o jazyce a literatuře moravskochorvatský menšiny. V různých filologických pracích či publicistických člancích nacházíme pouze kusé zmínky o možné rukopisné produkci. Hlavní překážkou byl nedostatek materiálů, a to jak primárních, tak sekundárních. Sebraných primárních zdrojů z 19. století není mnoho; kromě rukopisu R 4592 je dochován Malcův modlitebník *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* (1895), kázání kněze Jana Peigerleho z Nového Přerova dostupné ve sborníku *Archiv für Slavische Philologie* (1890)¹. Ze světských textů uveřejnil Herben v článku *Tři chorvátské osady na Moravě* (1898) text studenta mikulovského gymnázia Jozy Slunjského, rodáka z Dobrého Pole, v témže článku Jan Herben uvedl úryvky lidových písní. Čtyři písně jsou připojené na závěr Sušilovy sbírky *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými* (1860).

Na začátku 20. století podnikl František Pospíšil ještě jako student terénní výzkum v jihomoravských vsích obývaných Chorvaty a pořídil nahrávky moravské chorvatštiny z Jevišovky, Nového Přerova a Dobrého Pole. Nahrávky jsou doplněny patrně jeho vlastním přepisem, s vyznačeným přízvukem a překladem do němčiny. Dnes je originální přepis uložen v Chorvátském domě v Jevišovce. Nahrané písně vydalo Sdružení občanů chorvátské národnosti ve zpěvníku *Jačke moravskih Hrvatov* (2014). Hudební skupiny *Le Grande Bande* a *Praški fržoni* Pospíšilovy nahrávky přezpívaly a vydaly na albu *O 106*.

Důležitým momentem pro výzkum jazyka a literatury moravských Chorvatů byl nález rukopisu *Jačke, govori i molitve iz Frollersdorfa u Gradišću*², který je dnes uchován v záhřebské NSK (Národní a univerzitní knihovna). Nalezený rukopis je přepisem nedochovaného rukopisu Josipa Hubeného, který měl v době procesí zpívat písně a k této příležitosti sepsat i poutní řeč. Rukopis jednak přibližuje duchovní život moravskochorvátské menšiny, jednak představuje repertoár jazykových rysů, které se využívaly v duchovním stylu místní literatury. Vzhledem k tomu, že po dlouhou dobu panovalo přesvědčení, že se toto nářečí v literatuře neužívalo, považuji za nezbytné toto téma v české filologii otevřít a poukázat na skutečnost, že ač existuje pouze několik psaných exemplářů, moravští Chorvaté svou literaturu skutečně vytvářeli. Důležitost analýzy rukopisu spočívá také v tom, že má potenciál nejen

---

¹ Kázání do sborníku Vatroslavu Jagićovi poskytl Fran Miklošič, kterému text předal Beda Dudík, moravský historik a rajhradský benediktin).

² Na titulním listu rukopisu je uveden tento název, který v práci užívám, nicméně v katalogu NSK je rukopis dohledatelný pod názvem *Jačke ... Josipa Hubenoga. Prodičke koje je sastavio i govorio ... seljak Josip Hubeny iz Tröllersdorfa. Pasion na Kvitnu nediluy: ulomak misala*.

ukázat jazykové prostředky v něm užitě, ale také způsob používání nářečních prostředků vlastních a vypůjčených. Jeho prostudováním bude také možné zjistit, které další jazykové útvary sehrály roli ve formování duchovního stylu moravskochorvatských textů. Porovnáním rukopisu s jinými moravskochorvatskými texty téže doby bude také možné dojít k závěru, které jazykové jevy byly v lokálním duchovním stylu rozšířené a které zůstaly užitě jen v jazyce analyzovaného rukopisu.

Analýza rukopisu přibližuje původ jednotlivých částí rukopisu, resp. potenciální předlohy či možnou inspiraci. Z důvodu, že ještě v 19. století se v moravskochorvatských vsích těšily oblibě hradiš'ansko-chorvatské modlitebníky, zvážila jsem možnost, že se nemusí jednat o autorské texty, ale o texty přejaté s určitou měrou autorovy intence text přizpůsobit moravské chorvatštině, obdobně jako Alois Malec převzal některé písně a modlitby z knihy *Hisa zlata*³ a jazykově přizpůsobil moravské chorvatštině.

Cílem práce není poskytnout celkový obraz moravské chorvatštiny daného období, nýbrž představit moravskochorvatské prvky, které se v analyzovaném rukopise projeví, a jazykové vlivy, které definovaly podobu užitého duchovního stylu. Práce bude mít za cíl poukázat na rozmanitost jazykových prostředků, z nichž jedna část byla moravskochorvatskému nářečí vlastní a druhá část vytvořila nástavbu či byly příznakové pro duchovní styl. Podstatnou částí analýzy je také charakteristika vnějších jazykových vlivů, tj. přejímek a kalků. Jazyková analýza se opírá o výzkum komparativně-literární, v němž jsem jednotlivé části rukopisu (písně, poutní řeč a pašije) porovnávala s vybranými církevními texty chorvatskými a českými. Právě zdrojové texty mohou při jazykovém rozboru pomoci lépe porozumět užívání prostředků, které v moravské chorvatštině nebyly dosud nikým popsány. Zdrojový text může také osvětlit způsob, jakým se v moravské chorvatštině transformovaly výrazy původně české a jaký byl postoj k vyjadřovacím prostředkům typickým pro hradiš'ansko-chorvatský duchovní styl. Analýza tudíž není pouhým výčtem jazykových rysů, ale také poukazuje na literární žánry, které se k moravským Chorvatům dostávaly prostřednictvím jejich duchovního života (kázání, poutě, pašijový týden, domácí četba církevní literatury).

---

³ Názvy starších publikací (českých i chorvatských) uvádím v celé práci v původním ortografickém zápisu.

1. Příchod na jižní Moravu a původ moravských Chorvatů

Ferhat paša zavje Bužin, Cazin i ostale dvore v okolu, na ov kraj Une. Od te dobe od onih gornjih hervatskih stran poče ljustvo bižati prik Mure i Rabe i nastanjivati se po Panoniji, Austriji, Ugerskoj i prik Dunaja po Moraviji, Ugerskoj i Češkoj zemlji ⁴ (Vitezović, 1744, s. 162). Těmito slovy popsal chorvatskou migraci v 17. století chorvatský historik a lingvista Pavao Ritter Vitezović. Patrně vůbec poprvé v dějinách poskytl výčet oblastí, kam se chorvatští utečenci uchýlovali. Oblast jižní Moravy tvoří nejsevernější výspu rozsáhlé chorvatské diaspory, jejíž odchod byl podmíněn primárně výboji vojsk osmanské říše na území Chorvatska během 15. až 17. století. Jedna větev chorvatských běženců proudila do Itálie, kde se již od poloviny 15. století formovaly chorvatské osady (Vulić, 2019, s. 406). Další část směřovala do Rumunska, především oblastí Bačky a Banátu a poslední na sever do Dolního Rakouska, západních Uher až na jižní a jihozápadní Slovensko a jižní Moravu (Dorovský, 2017, s. 79).

V pracích se mnohdy objevuje jediné vysvětlení odchodu Chorvatů z domoviny, čímž je příchod osmanských vojsk. Osmanské výboje skutečně rozpochybovaly masy obyvatel tak, že jednou provždy změnily etnickou i jazykovou mapu Balkánu. Vysvětlení to ovšem není jediné ani dostatečně uspokojivé. Na životě chorvatský lid neohrožovala pouze osmanská vojska. Stále ještě docházelo k občasným střetům s Benátskou republikou a bezpečná nebyla ani námezdní vojska, která císařská vrchnost neplatila nejlépe, a tak si přilepšovala na místním obyvatelstvu (Turek, 1937, s. 4). Plenění se kromě nedostatečně placených císařských vojsk a příslušníků osmanské armády dopouštěli také uskoci. Kučerová jako jeden z hlavních důvodů odchodu jmenuje upadající hospodářské podmínky, nedostatek pracovní síly ve vylidněných oblastech Habsburské monarchie (Kučerová, 1976, s. 66–67).

Osídlování nových krajů probíhalo z velké části systematicky na základě pozvání vrchnosti. Motivace přizvat nové osadníky se zakládala na potřebě získat dostatek pracovní síly pro obdělávání půdy. Zpravidla po epidemiích, válkách či náhlých odchodech zůstávaly velké části panství prázdné, což bylo pro feudály značně nevýhodné. Příchod nových sedláků ulehčovala skutečnost, že země měly stejného panovníka, a pohyb tak probíhal v rámci jedné

---

⁴ V překladu: Ferhat paša ovládl Bužin, Cazin a další panství v okolí, na této straně Uny. Od té doby začalo obyvatelstvo utíkat z těchto horních chorvatských zemí přes Muru a Rabu a usazovat se v Panonii, Rakousko, Uhry a přes Dunaj Moravu, Uhry a České země (vlastní překlad).

říše. Migrace tak neměla charakter vnější, nýbrž vnitřní, neboť probíhala v rámci Habsburské monarchie.

Chorvaté se na jižní Moravu dostávali postupně v několika vlnách. Pavličević uvádí nejméně čtyři (Pavličević, 1994, s. 38). Až do dvacátého století se předpokládalo, že moravští Chorvaté se na jižní Moravě usadili v 80. letech 16. století. Obce, v nichž se chorvatský živel udržel nejdéle, totiž Jevišovka, Dobré Pole a Nový Přerov si na jubilejních oslavách připomínaly rok příchodu Chorvatů 1584⁵. V souvislosti s tímto letopočtem se také pracovalo s tezí, že byli pozváni na drnholecké panství Kryštofem z Teuffenbach, bývalým generálem Vojenské hranice. Podle Brandla byl Teuffenbach člověk znalý chorvatského prostředí a ocenil chorvatské sedláky za jejich pracovitost mnohými výsadami (Brandl, 1892, s. 55). Tato skutečnost mohla dopomoci přijetí myšlenky, že to byl právě on, kdo si zvolil ke kolonizaci obyvatele oblasti, kde se nacházela Vojenská hranice. Ivan Kukuljević Sakcinski ve svém článku *Hrvatska naselbina u Moravskoj* (1873) uvádí, že roku 1583 Lichtenštejnové prodali drnholecké panství Kryštofu z Teuffenbachu, jenž na nové půdě objevil mnoho zpustlých vsí, které hodlal nechat znovu osídlit (Sakcinski, 1873, s. 378). Janko Barle v článku *Moravski Hrvati* (1898) shrnuje poznatky z let předchozích a doplňuje, že Teuffenbach pozval Chorvaty ze senjského biskupství: „*Bohužel není známo, z jakého místa přesně, (...) ale bylo by to možné zjistit dle příjmení, která Kuten ve svém rukopisu uvádí*” (Barle, 1994, s. 275). Karásek uvádí Herbenovo tvrzení, že byli Chorvati pozváni Teuffenbachem po morové epidemii v roce 1582 (Karásek, 1895, s. 5).

Český historik Adolf Turek ve 30. letech 20. století ve své knize *Chorvatská kolonisace na Moravě* (1937) poukázal na skutečnost, že Chorvaté usazovali na jižní Moravě o celé půlstoletí dříve. Na rozdíl od svých předchůdců, kteří nekriticky přejímali tezi o roku příchodu z dříve napsaných sekundárních textů, vycházel z primárních pramenů v podobě listin z městských archivů, na jejichž základě zhodnotil tuto tezi jako velmi nepravděpodobnou. Skutečností, že k přesunům obyvatelstva za hranice Chorvatska docházelo již ve třetí dekádě, nasvědčuje fakt, že si chorvatští stavové již v roce 1531 stěžovali na uherské a rakouské feudály, kteří odváděli chorvatské sedláky na svá panství (Turek, 1937, s. 6). Podle Turkova bádání byla nejdříve osídlena oblast dnešního Valticka, tehdejší drnholecké panství. Postupně byly osídleny desítky obcí po celé Moravě.⁶ V rámci Valticka se chorvatské vědomí udrželo v Hlohovci, Poštorné

---

⁵ K údajnému 300letému výročí byl odhalen památník v Jevišovce s německým nápisem. K 350letému jubileu byl doplněn český nápis a vydán *Almanach moravských Charvátů* (1934).

⁶ Kučerová uvádí, že jednotlivě najdeme Chorvaty v 16. a 17. století po celé Moravě (Kučerová, 1976, s. 214). Mimo již zmíněné obce jsou v periodiku Vesna z roku 1852 zmíněny jako chorvatské tyto obce na Břeclavsku:

a Charvátské Nové Vsi, na Mikulovsku pak až do vystěhování v Jevišovce, Novém Přerově a Dobrém Poli. Kolonizace zde proběhla podle pramenů již ve 30. letech. První pramenná zmínka pochází z roku 1539, v souvislosti s převodem dědičného majetku Janu Kryštofovi. Na panství mu měla být postoupena mimo jiné ves Under-Krabatten (Dolní Charváty). Jeho starší bratr Jiřík obdržel panství valtické, včetně obce Obern Krabatn (či také Obern-Krobottendorf), jejíž název byl později ztotožněn s Ober-Themenau, což je dodnes německý název pro Charvátskou Novou Ves (Turek, 1937, s. 14). První vlna dorazila na Valticko a na Mikulovsko⁷ do Jevišovky, u které Turek předpokládá dřívější osídlení než v Dobrém Poli a Novém Přerově, kde se moravští Chorvaté začali usazovat patrně okolo roku 1570. Většina moravskochorvatských obcí se v průběhu staletí asimilovala s okolním českým živlem. Na konci 19. století se chorvatsky hovořilo jen na Mikulovsku v obcích Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole a velmi okrajově na Valticku v obci Hlohovec.

Důležitá je i skutečnost, jak příchod nových kolonizátorů probíhal. Turek předpokládá, že zatímco první vlna přišla na Moravu pravděpodobně přímo z Chorvatska, další vlny přicházely z Burgenlandu.⁸ Vzhledem k tomu, že proces velké migrace započal po porážce chorvatských vojsk na Krbavském poli na samém sklonku 15. století, je pravděpodobné, že dorazila buď přímo z Chorvatska či po kratší zastávce v Burgenlandu. U pozdějších vln přicházejících na sousední Mikulovsko je pravděpodobnější, že nově přicházející osadníci mohli být přechodně usazeni v Burgenlandu, ale z důvodu vidin lepší půdy a poměrů se rozhodli pokračovat dále na sever. Příchodu alespoň části Chorvatů na Moravu z Dolních Rakous nasvědčuje také fakt, že příliv nových poddaných, již byli mluvčí jiného jazyka a nositelé jiné kultury, přestal být po vůli tamější vrchnosti. U panovníka dokonce žádali zastavení proudu chorvatského živlu a požadovali, aby byli více nahrazováni Němci. Dočasný mír uzavřený mezi Rakouskem a Osmanskou říší roku 1577 zapříčinil částečný návrat Chorvatů zpět do vlasti, jednalo se však dle odhadů pouze o malý počet (Turek, 1937, s. 11).

Nezodpovězenou otázkou dodnes zůstává původ moravských Chorvatů. Na tuto otázku stále neexistuje spolehlivá odpověď a z dnešní perspektivy ji bohužel ani nelze zodpovědět, neboť by bylo zapotřebí rozsáhlého dialektologického výzkumu, který by vzhledem k míře

---

Lanžhot, Tvrdonice a Týnec (Vesna, 1852, s. 137). Lze se tedy oprávněně domnívat, že ještě v polovině 19. století zde žili obyvatelé, kteří se považovali za Chorvaty.

⁷ V geografických pojmenováních navazují na rozdělení obce mezi mikroregiony Valticko a Mikulovsko, které je použito také v publikaci Barvy chorvatské Moravy (2017). Valticku náleží obce Charvátská Nová Ves, Poštorná a Hlohovec, Mikulovsku přísluší obce Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole.

⁸ Proces příchodu navíc neustal v 16. století, ale na základě výskytu nových příjmení, resp. přízvisk lze předpokládat, že imigrace pokračovala ještě v 17. století (Kučerová, 1976, s. 215). Kučerová tím míní nepovinná, nedědičná přízviska, jelikož dědičná příjmení byla v Habsburské monarchii uzákoněna až za vlády Josefa II.

asimilace, roztržiténosti komunity, narušení původního dialektu češtinou, ale i spisovnou chorvatštinou nemohl poskytnout kýžené výsledky. Ovšem ani v době, kdy ještě kompaktní menšina uchovávala svůj dialekt, by terénní výzkum jen těžko zodpověděl otázku původu. Chorvaté sice přišli v době, kdy byly chorvatské dialekty sice již víceméně formované (tj. proběhla většina hláskových a morfologických změn), nicméně vlivem pohybu obyvatelstva se měnily nářeční oblasti, zmenšovaly se či zvětšovaly, jedna lokální nářečí mizela a druhá vlivem nových kontaktů vznikala. Důležitým faktorem je zde rovněž styk s mluvčími jiných dialektů, který probíhal ještě před příchodem na Moravu. K tomu mohlo dojít ještě na území dnešního Chorvatska (na čakavské území přicházeli jak štokavci, tak kajkavci), či až po odchodu v Burgenlandu, kam vzhledem k charakteru přítomných dialektů, odcházeli příslušníci všech tří nářečních skupin. Moravští Chorvaté mají pravděpodobně stejný původ jako část jejich krajanů v Burgenlandu, nicméně ani tam není jejich původ zcela jasný.

Diachronním výzkumem lze vytyčit potenciální širší oblast, odkud mohli burgenlandští Chorvaté přijít. Při úvahách je nutné uvážit původně značně větší území, kde se hovořilo čakavským dialektem ještě před příchodem východněji žijících štokavců. Štokavsko-čakavská hranice kopírovala spodní tok řeky Uny, dále pokračovala přes vrchol Dinary až k toku Cetiny. Severní hranici s kajkavským nářečím tvořily řeky Kupa a Sáva, čakavsky se hovořilo až k Vrbašce a Jasenovci (Brozović, 1970, s. 17). Neweklowsky za pravlast hradišťanských Chorvatů považuje lokalitu, kde se střetávaly tři hlavní chorvatská nářečí (čakavské, kajkavské a štokavské), a to mezi toky Una, Kupa a Sáva. Jakožto hlavní hledisko uvažuje trajektorii izoglosy odrazu *jať*, z jejíž levé strany údajně žili předci Haců, Poljanců a Dolinců, z pravé strany předci Vlachů, Štojů a jižních čakavců (Neweklowsky, 1978, s. 273). Z historického hlediska by tomuto předpokladu nasvědčoval fakt, že právě oblast mezi řekami Unou a Kupou a okolí Senje utrpělo osmanským vpádem nejsilněji (Turek, 1937, s. 59). Co se týče původů přímo moravských Chorvatů, kritérium pro určení původu zde nezřídka hrála roli četnost příjmení Slunjski, jehož původ se vysvětloval právě předchozím domovem moravských Chorvatů, městem Slunj.

Turek kombinuje hledisko dialektologické a historické, odmítá ostrovní původ čakavců a vylučuje též oblast většiny Dalmácie, neboť byla v té době pod nadvládou Benátské republiky a místní obyvatelstvo odcházelo spíše na italskou půdu. Jeho předpoklad se tak v podstatě shoduje se stanoviskem lingvistickým. Eliminuje jihočakavskou oblast, ostrovy, Istrii, a naopak se přiklání k oblasti „*mezi pobřežními horami až ke Kupě a Sávě či severozápadní Bosně a*

malému území západní Slavonie, kde se během 16. století hovořilo čakavsky.“ (Turek, 1937, s. 59).

Vzhledem k rozšířenosti čakavského nářečí před migracemi obyvatelstva by potenciálním místem odchodu mohla být i západní Slavonie (zde čakavština zasahovala až k Jasenovci), kterou považuje Václav Vážný za původní vlast slovenských čakavců (Vážný, 1927, s. 127). Vychází ze studie Stjepana Pavičiče *O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. a 17. stoljeću*, kde autor popisuje stěhování západních Slavonců do Uher. Z historického hlediska Valentić též uznává možnost příchodu ze západní Slavonie: *„Největší počet vystěhovalců však pocházel z oblastí kolem dolního toku řek Kupa a Una, ale zvláště velký počet přišel ze západní Slavonie“* (Valentić, 1984, s. 15). Jak lze vidět z pohledů různých badatelů, vytyčit užší oblast, odkud hradišťaňští a moravští Chorvaté přišli, není jednoduchý úkol a lze pouze odhadovat poměrně globální širší oblast, jako píše Ernest: *„Oblasti původu většiny chorvatských přistěhovalců lze vymezit pouze poměrně globálně, například Moslavina ve Slavonii, severní Bosna a oblast mezi řekami Una a Kupa, stejně jako Lika a Krbava.“* (Ernst, 1987, s. 250).

2. Moravská chorvatština

Moravští Chorvaté tvoří část chorvatské diaspory, již lze souhrnně nazvat skupinou hradišťanských⁹ Chorvatů (chorv. *Gradišćanski Hrvati*). Ta zahrnuje Chorvaty obývající právě jižní Moravu, jižní a jihozápadní Slovensko, Dolní Rakousko a část západního Maďarska. Od 16. století se v této oblasti usazovaly příslušníci všech tří hlavních chorvatských nářečí, tj. čakavci, kajkavci i štokavci. Postupem času, zejména díky bohaté františkánské a jezuitské literární produkci se vyvíjel jazykový útvar, od 2. poloviny 20. století v chorvatské lingvistice nazývaný jako hradišťanskochorvatský jazyk (chorv. *gradišćanskohrvatski jezik*).¹⁰ Nabízí se otázka, zdali je jeho součástí moravská chorvatština, kolik s ním má společného a jaké je její postavení v chorvatském jazykovém systému.

Pro popis statusu hradišťanské chorvatštiny je důležité definovat chorvatský pojem *književni jezik*¹¹. V běžné praxi je tento pojem kladen do synonymního vztahu se spisovným jazykem, nicméně se v mnoha kontextech ukazuje, že se o synonyma nejedná. Standardní či spisovný chorvatský jazyk je založen na novoštokavském ijekavském dialektu. Pojem standardní se zde dá užít právě z důvodu, že během národotvorného procesu prošel všemi fázemi standardizace, od selekce až po rekonstrukci, je přijímán celým národem a pokrývá veškeré potřeby veřejné komunikace. Vývoj chorvatského jazyka s sebou přinesl specifikum v podobě vzniku tří center literární produkce, kde se vytvářely také tři původní nářeční, postupně nadnářeční útvary, které se v chorvatštině nazývají *književni čakavski*, *književni kajkavski* a *književni štokavski*. Šojat tvrdí, že *književni jezik* je nadnářeční, uzpůsobený tak, aby byl srozumitelný na širším nářečním území, ale nedokáže pokrýt všechny potřeby veřejné komunikace (Šojat, 1980, s. 308). Katičić pak pojímá standardní jazyk jako *književni jezik*, který je „rozvinutější, sjednocenější a zajištěn lexikem, frazémy, syntaxí, které umožňuje, aby se bez

---

⁹ V práci užívám toponymum Burgenland a přívlastek hradišťanský, pro označení jazyka pak adjektivum hradišťanskochorvatský. V chorvatštině se užívá termín *Gradišće*, *gradišćanski*, obdobná, počestělá forma (*Gradišće*, *gradišćanský*) se objevuje v publikaci Barvy chorvatské Moravy (2017). Ve starších českých textech se místy užívá pojem *Hradsko*, v dnešní češtině již archaický. Přikláním se k původnímu německému označení Burgenland, které se užívá i v českých textech, neboť termíny *Gradišće/Gradišće* plně nenáleží českému jazyku z hlediska fonologického a počestělá forma *Hradišće* by mohla čtenáře mylně odkazovat k jiným toponymickým názvům. Termín *hradišťanskochorvatský* zachovávám, neboť *burgenlandskochorvatský* se v českých textech neustálilo a čtenáře by vzdalovalo od chorvatského termínu *gradišćanskohrvatski*.

¹⁰ Kinda-Berlaković dále uvádí, že termín Burgenland a v chorvatštině *Gradišće* se poprvé objevuje v roce 1921 (Kinda-Berlaković, 2011, s. 377)

¹¹ Vzhledem k tomu, že se jedná o specifický termín pro vývoj chorvatského jazyka a chorvatskou jazykovou situaci, ponechávám původní název a nepřekládám termín do češtiny, neboť v českém názvosloví by se jen těžko hledal odpovídající termín. Nemožnost najít ekvivalentní pojem pramení z odlišného vývoje chorvatského a českého jazyka. Chorvatský vývoj byl specifický vznikem tří hlavních nářečních literárních tradic, ke kterým se pojem *književni* váže, a sice *književni kajkavski*, *književni čakavski* a *književni štokavski*.

speciálního úsilí mluvilo o všem, o čem se hovoří v kruhu nadnárodní civilizace, do které patří společnosti, jež tento standardní jazyk užívá“ (Katičić, 2009, s. 51).

Hradišťanská chorvatština bývá často označována jako jazyk *književni*, její postavení v chorvatském jazykovém systému je však ještě trochu jiné, než mají *književni kajkavski jezik* a *književni čakavski jezik*. Ještě do 19. století by toto postavení mohlo být obdobné, jednalo se o nadnářeční útvary, ve kterých se rozvíjela literární produkce. Nerozšířily se po celém chorvatském území, nýbrž si zachovaly svůj regionální ráz. Dvacáté století pro hradišťanskou chorvatštinu přineslo změnu, když se začala užívat i v tisku, televizním vysílání a školství. Rozšířil se tím nejen repertoár textů, ale rozvíjela se i mluvená podoba tohoto víceméně již spisovného jazyka. Vznikaly jazykové příručky, slovníky a gramatiky (*Slovnica hervatskoga jezika za selske škole*, 1919)¹². Dnes lze hradišťanskou chorvatštinu oprávněně nazývat regionálním standardním jazykem, neboť má jednotnou kodifikovanou normu, diferencované styly, mluvenou spisovnou podobu, reprezentační, sjednocující i vydělující funkci. Její součástí je i několik různých dialektů, které se vyznačují gramatickými i lexikálními odchylkami.

Neweklowsky rozlišuje v Burgenlandu celkem šest dialektů,

- 1) čakavské ikavsko-ekavské dialekty s částečným regresivním posunem přízvuku
- 2) čakavské ikavské dialekty jižního Burgenlandu
- 3) smíšené štokavsko-čakavské dialekty
- 4) štokavské dialekty
- 5) kajkavské dialekty (Neweklowsky, 1995, s. 431–464).

Diferenciačním kritériem dialektů v Burgenlandu je čakavský/kajkavský/štokavský základ, posun přízvuku a reflex jať. Čakavsky v severní části Burgenlandu hovoří Poljanci, Hacı, Dolinci, již patří do skupiny ikavsko-ekavské s částečným regresivním posunem přízvuku. Podle výše uvedených kritérií náleží moravská chorvatština k prvnímu typu, tedy čakavským ikavsko-ekavským místním dialektům s částečným regresivním posunem přízvuku, pro což jsou splněny všechny tři základní podmínky; interogativní či relační zájmeno (*co*) je důsledně *ča*, odraz jať je ikavsko-ekavský (dle pravidla Jakubinskij-Meyer) a k posunu přízvuku na předcházející slabiku rovněž dochází (typ *žěna*). Nejvíce společných rysů sdílí moravská chorvatština s čakavským dialektem na Slovensku a severními hradišťansko-chorvatskými dialekty.

---

¹² Další gramatiky byly vydány v 90. letech 20. století a v roce 2003 (Kinda-Berlaković, 2011, s. 378).

3. Moravská chorvatština v publicistických a odborných pracích 19. století a na začátku 20. století

Vyjmeme-li kusé zmínky v topografických pracích Franze Josepha Schwoye¹³ či Jana Aloise Hankeho¹⁴, který moravské Chorvaty označil za Němce¹⁵, do 19. století stáli moravští Chorvati mimo zájem badatelů¹⁶. Romantismus však přinesl nový zájem o národ, jeho postavení a lidovou kulturu, což vedlo k tomu, že se o moravské Chorvaty začala zajímat jak česká, tak chorvatská badatelská obec. První texty o moravských Chorvatech měly publicistický charakter a byly publikovány v různých periodikách, jako jsou Květy, Světozor, Český lid nebo Hlídka. Autoři chorvatského (Gjuro Kuten, Janko Barle, Vjekoslav Klaić) i českého původu (Alois Šembera, Jan Herben) se zaměřovali zejména na jazykovou situaci v moravskochorvatských vsích, zachovalost moravské chorvatštiny a její vztah k dalším jazykům či nářečím. Objevovaly se však také práce, které poukazyvaly na specifika moravskochorvatského nářečí, zejména jeho lexikum ve formě popisů částí kroje, budov či rodinných vztahů (Herben, Malec, Barle). Kromě toho byly publikovány časopisecké příspěvky popisující zkušenosti z cest (Josef Klvaňa, Jan Herben a Servác Heller). Vybrané písně uherských Chorvatů představil v příspěvku v časopise Květy Mořic Fialka. Do časopisů přispíval také Alois Malec, dobropolský farář. Své příspěvky zasílal do měsíčníku Hlídka (*Odkud povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu? 1899*) a Český lid (*Moravští Hrvátí, 1900; Kroj moravských Hrvátů, 1900*).

Práce dialektologické povahy se objevily až v 90. letech 19. století. V českém prostředí se moravskou chorvatštinou zabýval Josef Karásek, který popsal nářečí v obcích Poštorná, Chorvatská Nová Ves a Hlohovec. Z chorvatské badatelské obce obdobného úkolu zhostil Ivan Milčetić, který ve svém díle *O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austriji i Zapadnoj Ugarskoj* (1899) kromě zvyků, duchovního života poskytl vhled do jazykové situace a stručný přehled hlavních rysů užívaného nářečí. Na začátku 20. století již lze hovořit o vědeckých terénních výzkumech. Vůbec prvním badatelem, který pořídil mluvené nahrávky moravské

¹³ *Topographische Schilderung des Markgrafthum Mähren. 2 Bände.* Prag und Leipzig, 1786.

¹⁴ *Bibliothek der Mähnschen Staatskunde I,* Vídeň, 1786.

¹⁵ Hanke píše: „*Die Unterthanen sind Deutsche, bauen Betreib und gute Weine*“ (Hanke, 1786, s. 141). Míni tím veškeré obyvatelstvo drnholeckého panství, pod nímž poskytuje výčet vsí, které sem spadají. Mezi nimi jsou mimo jiné *Gutenfeld* (Dobré Pole), *Prerau* (Nový Přerov) a *Frölersdorf* (Jevišovka).

¹⁶ Moravští Chorvaté žijící na Drnholeckém panství jsou rovněž zmíněni v dopise J. Dobrovského adresovaném M. Vrhovci, ve kterém se zmiňuje o této menšině, o jejich jazyce a četbě knih přivezených z Chorvatska. Dopis je otištěn v periodiku *Časopis pro moderní filologii.* 1915, č. 4, s. 348.

chorvatštiny, byl František Pospíšil, který roku 1910 zaznamenal deset mluvčích z Dobrého Pole, Jevišovky a Nového Přerova. Jeho nahrávky tvoří duchovní i světské písně, modlitby, pohádky, osobní vyprávění a číslovky v moravské chorvatštině. Nahrávky jsou dnes k dispozici ve fonogramarchivu Rakouské akademie věd (zkratka ÖAW) ve Vídni pod označením *Croatian Recordings 1901–1936* a zatím nebyly detailněji využity k výzkumným účelům¹⁷. Ve 20. letech se u nás zabýval především chorvatštinou na Slovensku Václav Vážný, který se ve svém díle *Mluva chorvátských osad v republice Československé (1934)* zmínil některá specifika moravské chorvatštiny a její podobnost s čakavským nářečím Chorvatů na Slovensku. Nářečí Chorvatů na Slovensku detailněji popsal v publikaci *Čakavské nářečí v slovenském Podunají (1927)* a kajkavský dialekt¹⁸ v Horvatském Grobu v publikaci *O chorvátském kajkavském nářečí Horvatského Gróbu (1925)*.

3.1. Popis sociolingvistické situace

Následující kapitola přinese souhrn poznatků z filologických prací druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století, kterými čeští a chorvatští badatelé charakterizovali jazykovou situaci v moravskochorvátských vsích. Jedná se o faktory formující užívání moravské chorvatštiny, charakterizující sféru jejího užívání, kdo a kde ji užíval a jak k ní osobně přistupoval. Poznatky se budou týkat stavu vícejazyčnosti moravskochorvátské komunity, poukážou na užívání a funkce moravské chorvatštiny, němčiny a češtiny v soukromém a veřejném životě, v duchovní sféře, školství, a nakonec také roli smíšených sňatků.

3.1.1. Vícejazyčnost

Moravští Chorvaté obývali nářečně smíšenou oblast, kde se střetávala východomoravská nářeční skupina a německý jazyk¹⁹, což ovlivnilo jazykovou situaci ve všech moravskochorvátských vsích. Milčetić při svém bádání na jižní Moravě zaznamenal vícejazyčnost a přepínání jazykových kódů (Milčetić, 1899, s. 7). Tato vícejazyčnost

---

¹⁷ Gerhard Neweklowsky pořídil přepis pohádek a písní a jeho práce obsahuje rovněž překlad do angličtiny (Neweklowsky, 2017, s. 141).

¹⁸ Vážný později klasifikaci tohoto nářečí zpřesňuje jako čakavsko-štokavské se zvláštními rysy kajkavskými (Vážný, 1934, s. 518).

¹⁹ Zatímco Chorvaté ve vsích Hlohovec, Chorvátská Nová Ves a Poštorná žili v oblasti jižní podskupiny východomoravského nářečí, Chorvaté ze vsí Jevišovka, Nový Přerov a Dobré Pole obývali oblast, kde dominovala až do roku 1945 nářečí německá. Tím také bývá mnohdy vysvětlováno, proč se chorvatští obyvatelé Hlohovce, Chorvátské Nové Vsi a Poštorné počestili převážně do konce 19. století, ovšem u Chorvatů v Jevišovce, Dobrého Pole a Nového Přerova až do nuceného vystěhování k počestění nikdy plně nedošlo (Kopřivová, 2017, s. 36). Kontakt s moravským nářečím však prokazatelně měli, neboť mnohé moravismy vstupovali do jejich aktivní slovní zásoby, jak ukazují záznamy z 2. poloviny 19. století. Od roku 1945 oblast Mikulovska spadá do východomoravské nářeční skupiny.

v moravskochorvatských vsích je velmi rozdílně popisována v zápisech jednotlivých badatelů. Některé zápisy hovoří v prospěch ovládnutí všech jazyků na stejné úrovni, jiné svědčí o pouze okrajové znalosti češtiny a němčiny. Vjekoslav Klaić tvrdí, že vedle chorvatštiny každý mluví ještě německy a česky a chorvatské děti svými schopnostmi překonávají žáky německé (Klaić, 1994, s. 201). Naproti tomu Milčetić tvrdí, že se děti ve škole nenaučí dobře německy, tudíž tím jazykem mluví jen ti, kdo žili v Rakousku (Milčetić, 1899, s. 22). O znalosti všech tří jazyků píše také Herben, Kuten předkládá výpověď sedláka z Jevišovky, jenž tvrdí, že všichni umí německy. Nejpřesvědčenější Chorvaté podle něj pochází z Nového Přerova, kde starší generace takřka nemluví německy a mladí se pouze dorozumí na základní úrovni (Kuten, 1887, s. 168). Rozdílnou úroveň znalosti němčiny popisuje rovněž Milčetić, vysokou znalost zaznamenává v Jevišovce, naproti tomu v Novém Přerově pouze minimální (Milčetić, 1899, s. 22). V Dobrém Poli podle Milčetiće všichni umí chorvatsky, německy a česky, přestože ne nejlépe (Milčetić, 1899, s. 15).

Jazykovou situaci na jižní Moravě mapoval také český novinář Servác Heller. Ve svém článku *Z moravských potulek* popisuje stav triglosie v jihomoravské chorvatské oáze: „*Mluvíme tu chorvatsky, také moravsky, a když to musí být, i německy*“ (Heller, 1882, s. 1). O Chorvatech na Valticku²⁰ říká, že ač jsou na Šemberově mapě a ve Volného a Schwoyovově topografii uvedeny jako obce chorvatské, dnešní obyvatelstvo „*mluví již toliko moravským dialektem, tj. česky, s obvyklými provinciálními odchylkami*“ (Heller, 1882, s. 1). Herben uvádí, že sféra užívání moravské chorvatštiny je rodinná a domácí. Domnívá se, že na „*věci vyšší*“ nestačí, a dokonce uvádí, že „*nestačila nikdy*“ (Herben, 1882, s. 10). Pokud potřebují pojmenovat skutečnost, pro niž domácí nářečí nezná pojmenování, používají k tomu slovenský²¹ dialekt mluvený na Lednicku a Valticku, stejnou tezi předkládá také Klaić: „*Ako su zaboravili koju rieč ili ako trebaju naziv za nov pojam, uzimaju ga naprosto od Slovaka ledničkih ili valtičkih, od kojih su već primili i dosta pjesama*“²².“ (Klaić, 1994, s. 201). Milčetić doplňuje, že byl překvapen, když uslyšel farníky, jak se svým farářem hovoří česky (Milčetić, 1899, s. 57).

Subjektivní vnímání jazykové situace na jižní Moravě, jak je zaznamenávali čeští a chorvatští filologové, může pomoci podkrýt, jak Chorvaté na Moravě vnímali chorvatštinu,

---

²⁰ Vyjmenovává Poštornou, Dlouhou Ves, čímž patrně myslí Chorvatskou Novou Ves a u poslední neuvádí název, míní snad Hlohovec.

²¹ Zde Herben míní slovácký dialekt, který byl ještě v pracích z konce 19. století a začátku 20. století označován též jako slovenský. V knize předkládá příklad písně, již zpíval Suparić a označuje ji přívlastkem „slovenská“. Předložená píseň je ve slováckém nářečí.

²² O písních se zmiňuje již Herben. Podle něj moravští Chorvaté přejali z místního slováckého nářečí značný počet písní lidových i poutních (Herben, 1882, s. 10). Jeho hypotéza je v souladu s analýzou původů rukopisných písní, kterou práce předkládá.

češtinu a němčinu. Ze všech výpovědí jasně vyplývá, že nejbližším jazykovým útvarem byla pro moravské Chorvaty jednoznačně chorvatština, kterou nazývali *hrvatski*, *harvatski*, či *horvatski* a znalostí jazyka deklamovali taktéž svou identitu: „*Govorim moravski (češki), a ponješto i njemački, no nijedan jezik ne umijem tako kako hrvatski, s toga ne mogu drugo biti van pravi Hrvat*” (Kuten, 1887, s. 90).

3.1.2. Jazykový kontakt s různými chorvatskými útvary

Kontakt s hradišřanskými Chorvaty se uskutečňoval prostřednictvím poutí, kam se moravští Chorvaté každoročně vydávali. Cílů mariánské poutě bylo několik. Ivan Kukuljević zmiňuje procesí do Šoproně a modlitebníky, které si odtamtud odnášejí (*Zlatna Hisa*, patrně *Hisa zlata* a *Zlatni ključ*²³). Vjekoslav Klaić uvádí každoroční poutě do Eisenstadtu jakožto zdroj modlitebních knih, především výtisků knihy *Hisa zlata* Klaić, 1994, s. 199–200). Herben dodává, že se „*chorvatština pěstuje na procesích v průvodní dny, v čas postní u cesty, u božího hrobu a na poutích*.“ (Herben, 1882, s. 9). Na těchto poutích docházelo k vzájemnému setkávání hradišřanských Chorvatů z různých částí Habsburské monarchie, a tedy i k nářečnímu kontaktu, potenciálně jazykovému obohacování. Kontakt s hradišřanskou chorvatštinou následně pokračoval po návratu z poutí prostřednictvím četby církevních textů, které si z mariánských míst odváželi.

Knihy se na jižní Moravu nedostávaly pouze prostřednictvím poutí, ale také iniciativ plynoucích z korespondence českých a chorvatských intelektuálů. Alois Šembera žádá v dopise Stanka Vraze o kopii jeho článku pro Chorvaty drnholecké a zároveň je „*knihami populárními opatřiti*“ (Paul, 1923, s. 40). Dále jmenuje jistého Skokaniće a Orbese, kteří by se o knihy starali. Janko Barle údajně na jižní Moravu posílal „*cijele škrinje hrvatskih knjiga, osobito knjiga sv. Jeronima*“ (Koprek, 2015, s. 59). Z dochované korespondence a záznamů však není zcela jisté, zdali byly žádosti o knihy opravdu vyslyšeny a knihy na jižní Moravu dopraveny.

Přestože se nejčastěji četly publikace psané v hradišřanské chorvatštině, dostávaly se sem i knihy ve standardním jazyce. Když byl Milčetić v Dobrém Poli u Aloise Malce²⁴ ukazoval chorvatské knihy, všiml si kalendáře *Danica* a Klaićova zpěvníku *Hrvatska pjesmarica* (1893), jejíž výtisk následně poslal Slunjskému, starostovi Jevišovky, aby se děti mohly naučit novější chorvatské písně (Milčetić, 1899, s. 39).

²³ Zde Kukuljević myslí patrně *Zlatni ključ nebeski* (1689), který se mi nepodařilo lokalizovat v žádné z knihoven či archivů. Zmíněn je v publikaci *Studenac nebeski* (2003).

²⁴ Z neznámého důvodu Milčetić píše o dobropolském faráři Aloisu Malcovi jako o Vjekoslavu Malcovi.

Cenné byly pro moravské Chorvaty návštěvy přímo z Chorvatska. V 19. století probíhaly iniciované výpravy do moravskochorvatských vsí za účelem sběru materiálu k sepsání studie či článku. Chorvaté se v moravskochorvatských vsích zastavovali také při svých cestách po Čechách a Moravě, aby se setkali se svými krajany a k této příležitosti s sebou vezli chorvatsky psané knihy. Kuten popisuje, že mu starosta Nového Přerova ukázal modlitební knihu *Otče, budi volja tvoja* (1881) od Juraje Dobrily, kterou mu daroval Mate Mandić²⁵, když se zastavil na jižní Moravě a rozdával modlitební knihy (Kuten, 1887, s. 169). Kuten také popisuje setkání s jistým Tomo Bauerem, který mu ukázal knihu, aby se přesvědčil, zda umí chorvatsky číst. Modlitebník byl však slovinsky a jednalo se o výtisk *Getzemani in Golgota šola ponižnosti, pokaršine in ljubezni do smrti. Poslovenil Janez Volčič. V Ljubljani 1868*. Přestože nerozuměl všem slovům, byl mu modlitebník milejší od německých (Kuten, 1887, s. 167).

V době, kdy výše uvedení chorvatští a čeští badatelé podnikali návštěvy do moravských vsí, v tamních domácnostech se nacházely především tituly z 19. století. Objevovaly se ale i knihy o století starší, jako byla například *Hisa zlata*.²⁶ Pavličević představuje článek *300 godina daleko od domovine* (*Novosti* 4. 3. 1923), s tvrzením, že v moravskochorvatských vsích mají modlitební knihy až 300 let staré (Pavličević, 1994, s. 287). Autor článku však mínil knihu psanou pravopisem starým 300 let, čímž odkazoval na maďarský spřežkový pravopis, v němž byly psány modlitební knihy tištěné během 18. století, a ještě částečně ve století devatenáctém.

3.1.3. Moravská chorvatština v duchovním životě

Herben tvrdí, že se staří i mladí v kostele zpovídají chorvatsky, pouze někteří mladíci německy, oproti tomu podle Milčetiće se chorvatsky zpovídají hlavně staří lidé, mladí pak většinou česky a německy. Podle Pavličeviče byl nedostatek chorvatských kněží znatelný již koncem 17. století, a proto chorvatskou liturgii začala pozvolna nahrazovat česká a německá²⁷

---

²⁵ Mate Mandić byl na konci 19. století členem istarského saboru a redaktorem prvních istarských novin *Naša sloga*, který vycházel od roku 1870 a jeho zakladatelem byl právě Juraj Dobrila, jehož modlitebníky měl Mandić na jižní Moravě rozdávat.

²⁶ Poprvé byla *Hisa zlata* vydána roku 1754, Kuten zmiňuje vydání z roku 1778. Totéž vydání je zachyceno na fotografii v knize *Barvy chorvatské Moravy* (2017, s. 38).

²⁷ Místy se uvádí, že byla liturgie pouze česká, jindy česká a německá. Např. Josef Klvaňa píše, že *majíť ovšem školy německé a liturgii českou, ale obcovací řečí jest chorvatština* (Klvaňa, 1895, s. 72). Z novinového článku však není patrné, jestli Klvaňa píše o všech moravskochorvatských vsích, nebo o jedné konkrétní. Ivan Milčetić se v dopise Vatroslavu Jagićovi zmiňuje, že školy jsou německé a v kostele se káže česky a německy (Jembrih, 2017, s. 17). Ve svém díle *O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austriji i Zapadnoj Ugarskoj* (1899) pak o moravských vsích píše, že posledních 100 let převládá liturgie česká a pouze každou třetí neděli německá (v Jevišovce), přestože v době jeho návštěvy bylo v Jevišovce údajně maximálně 40 Němců (Milčetić, 1897, s. 10). Rovněž uvádí, že je obyvatelstvo ryze chorvatské, až na několik přistěhovalých německých rodin. Podle něho je Herbenovo tvrzení o přítomnosti čtyř set Němců naprosto nesprávné (Milčetić, 1899, s. 7). Nicméně

(Pavličević, 1994, s. 61). Kopřivová a Nádaská uvádějí, že chorvatští kněží byli v moravskochorvatských vsích do konce století osmnáctého (Kopřivová a Nádaská, 2017, s. 174). Například v Dobrém Poli se od 18. století kázalo dvakrát česky a poté jednou německy. Projevovaly se však individuální snahy českých kněží alespoň částečně přizpůsobit kázání chorvatským mluvčím. Milčetić zmiňuje jistého faráře Kroupu, který „*podle možností katechizoval ve škole česky, přičemž užíval také chorvatský jazyk*” (Milčetić, 1994, s. 257). Nejvýraznější snaha vyjít místnímu obyvatelstvu jazykově vstříc je patrná u Aloise Malce, který se jako rodilý Čech naučil moravské chorvatštině a byl schopen v tomto nářečí i psát, přizpůsobovat chorvatské texty tomuto dialektu nebo vytvořit gramatiku, k jejímuž tisku nakonec nikdy nedošlo (Barle, 1994, s. 271). Malec také vedle kázání v němčině a češtině zavedl kázání v chorvatštině, a to až do své smrti roku 1922.

Herben si při mapování situace na Valticku povšiml, že v tamějších chorvatských vsích chybějí chorvatské knihy. Zatímco v Jevišovce, Dobrém Poli a Novém Přerově, jak vyplývá z dobových záznamů, většina domácností měla disponovat alespoň jednou modlitební knihou v chorvatštině (nejčastěji to byla *Hisa zlata*)²⁸, na Valticku Herben takové knihy nenašel. Všimá si naopak, že se více čtou české kalendáře, moravské noviny a česky psané kancionály. Čeština si tedy zde místo razila právě i přítomností česky psaných knih, zatímco v obcích na Mikulovsku měly své čestné místo knihy psané chorvatsky. Herbenova teze se shoduje s dřívějšími postřehy Aloise Šembery. Udržení jazyka dle něj bylo důsledkem pravidelných poutí do Željezna (Eisenstadtu), které moravští Chorvaté konali až do poloviny 19. století a právě odtud si přinášeli zpěvníky, evangelia a modlitební knížky (Šembera, 1848, s. 2). Počeštění tak mohl napomoci právě fakt, že se v druhé polovině rozrostla poutní místa o lokality na Moravě a kontakty s Eisenstadtem ztratily na pravidelnosti. Stejnou skutečnost zaznamenává také Josef Lawitschka ve svých pamětech *Lipo naše selo* (2005) a Eva Večerková v příspěvku *Výroční obyčej moravských Chorvatů* (1992). Poutě byly rovněž důležité pro udržování rituálů v domácím jazyce. Kuten uvádí, že na poutích se zpívalo a modlilo vždy chorvatsky, přestože v Dobrém Poli měla probíhat kázání výlučně v němčině²⁹ (Kuten, 2017, s. 82).

---

podle údajů z *Historického místopisu Moravy a Slezska v letech 1848–1960* žilo v roce 1880 v Jevišovce 272 Němců a o dvacet let později se jejich počet zvýšil o 20 osob (Bartoš, Schulz a Trapl, 1984, s. 298). Rok 1890 v tabulce chybí.

²⁸ K tomuto tvrzení se přikláněl Herben, naopak Milčetić se od něj distancoval s tvrzením, že výtisků modlitebníku *Hisa zlata* je daleko méně, než Herben uváděl.

²⁹ Kuten tvrdí, že kázání probíhala německy, což není zcela pravda. Od začátku 19. století probíhala kázání ve všech třech přítomných jazycích. Nejčastěji česky a německy, pokud se však nechorvatský farář uvolil ke kázání v chorvatštině, mohlo se tak stát. Z českých farářů, kteří tak činili, můžeme jmenovat Františka Kroupu a Aloise Malce. Kuten o faráři Kroupovi píše: „*A da nas podpuno uvjeri, da se on tiem posve slaže, donese Katolički katekizam propisan za naše pučke škole, štampan u Zagrebu, iz toga da se on marljivo uči i po njem katekizira hrvatski svake nedjelje u crkvi*“ (Kuten, 1887, s. 168).

Důležitou roli hrály chorvatsky tištěné modlitebníky, které si moravští Chorvaté odnášeli z poutí do Burgenlandu. Nejčastěji je uváděná *Hisa zlata* a značně se různí výpovědi, kolik domácností jí ve skutečnosti vlastnilo. Milčetić rozporuje Herbenovo tvrzení, že modlitebník *Hisa zlata* vlastnila téměř každá domácnost. Uvádí, že v Dobrém Poli je maximálně pět až šest starších Chorvatů, kteří mají doma výtisk této knihy (Milčetić, 1899, s. 16). V Novém Přerově si všímá, že mládež čte modlitebníky české a jen občas se v některé domácnosti vyskytuje *Hisa zlata* (Milčetić, 1899, s. 22). Významným okamžikem pro moravskochorvatskou komunitu bylo vydání modlitební knihy *Molitve i pjesme pro ljudi hrvatski v Moravi* (1895), kterou sestavili Alois Malec a Fran Verhuda. Milčetić, kterému Malec modlitebník poslal, si všímá nejednotnosti jazyka. Některé modlitby jsou ve standardním jazyce, údajně, „*aby se bratři (moravští Chorvaté) přiučili druhému jazyku, v němž se modlí (jejich) chorvatští bratři*“ (Milčetić, 1899, s. 16). Většina modliteb je převzata z Bogovićova modlitebníku *Hisa zlata*, o němž bude dále podrobněji řeč.

3.1.4. Moravská chorvatština ve smíšených sňatcích

Pavličević píše, že vzhledem ke skutečnosti, že již v mladém věku docházelo k endogamním sňatkům, svatby s Čechy nepřicházely v úvahu (Pavličević, 1991, s. 141). Nutno ovšem říct, že přestože se většinou mluví o poněmčování a počestřování moravských Chorvatů (zejména na Valticku), místy docházelo i k pochorvatštění. Sňatky zde totiž neprobíhaly výlučně formou endogamie. V případě, že se někdo vně chorvatské komunity přiženil či přivdal, stal se součástí této komunity, což s sebou neslo také osvojení chorvatštiny a zvyků. Děti z těchto manželství hovořily většinou chorvatsky (Kopřivová, 2017, s. 36). Smíšené sňatky potvrzuje i Herben, který odkazuje na četnost českých a německých příjmení v chorvatské komunitě (Herben, 1994, s. 214). Znalost jazyka mohla být i důležitým aspektem pro přijetí nového člena komunity. Z většiny zápisů vyplývá převládající negativní vztah vůči německému obyvatelstvu, zároveň docházelo ke smíšeným sňatkům, pravděpodobně spíše formou přiženění: „*Nije se ta nesreća dogodila, hvala Bogu, da bi koji Hrvat pošao prositi njemačku djevojku za ženu, i ne će se tako skoro dogoditi. A Niemci se ipak prižene u naše kuće, pa se i pohrvate.*“³⁰ (Kuten, 1994, s. 231).

---

³⁰ V překladu: Nestalo se takové neštěstí, díkybohu, že by nějaký Chorvat šel požádat německou dívku o ruku a ani se tak nestane. Ale přece se k nám Němci přižení a pak se pochorvatští (vlastní překlad).

3.1.5. Školství

Pravděpodobně až do konce 18. století se dařilo na Mikulovsko obstarávat učitele schopné vyučovat chorvatsky. Tato situace se však změnila začátkem 19. století. Herben uvádí, že roku 1805 proběhla školní visitace, po níž bylo třeba rozhodnout, v jakém jazyce se bude vyučovat – česky, nebo německy.³¹ Vyučovacím jazykem se z praktických důvodů stala němčina, neboť sami chorvatští mluvčí uvědomovali důležitost rozšířenějšího, na úřadech užívaného jazyka. Z toho důvodu není třeba sklouzávat k romantizujícím závěrům, že se zde Chorvaté ocitli pod německým jařmem, jak stojí v dobových textech obrozeneckého charakteru: *Djeca, kad dodju u školu, ne znaju ni riječi njemački, a u školama im na silu narivavaju njemački jezik*³², (Barle, 1898, s. 275–276). Školství však nebylo ani po tomto zásahu pouze německé. Výuka katechismu byla česká, zejména s ohledem na menší žactvo, které ještě neovládalo němčinu. V 19. století se tedy Chorvaté na Mikulovsku ocitli dokonce v triglosii; domácí jazyk byl chorvatský, vyučovací jazyk německý, v případě výuky katechismu český a jazyk duchovní sféry český a německý.

3.2. Jazyk moravských Chorvatů v badatelských pracích 19. století

3.2.1. Moravská chorvatština v českém bádání

Z českých filologů se podrobněji chorvatskému dialektu na jižní Moravě věnoval až **Josef Karásek** (1895). Osobně navštívil valtické obce Poštorná, Nová Ves a Hlohovec, pouze o poslední píše jako o místě, kde dosud posledních dvacet osob hovoří chorvatsky. Jeho postřehy se tedy týkají nářeční podoby ve zmíněných obcích na Valticku. Potvrzuje, že se jedná o čakavský dialekt se střídnicemi /i/ a /e/ za původní jať, přičemž reflex /e/ je řidší než /i/. Výslovnost é má stejnou kvalitu jako české /tʰ/³³, což je obvyklý rys pro čakavštinu. Sonanta /r/ si ponechává svou vokalickou kvalitu (rž), přesto nalézt výrazy s doprovodným vokálem. Karásek uvádí výraz *horvatski*, s poznámkou, že „jedna žena vyslovovala *harvatski*“ (Karásek, 1895: 2). V čakavském nářečí se vokalické /r/ vyvinulo různě, s doprovodnými

---

³¹ Herben uvádí důvody, proč se moravští Chorvaté museli zříct svého nářečí ve výuce: „*Předně že žijí v krajině a v zemi, v níž není chorvátských učitelův ani kněží. (...) Za druhé všecko okolí že je německé, úřady německé, vrchnost německá, jen vzdáleně od nich Slováci*“ (Herben, 1882, s. 6).

³² V překladu: Když děti přijdou do školy, neumí ani slovo německy a ve školách jim silou nutí německý jazyk. (vlastní překlad)

³³ Vokalickou blízkost českému /tʰ/ dokonce ve svém textu zaznamenal Bedřich Sic, který ve svém dopise psal /tʰ/ na místech čakavského /č/, např. *Frielištof je bilo to najveće z trich hrvatskich selov na južnoj Moravi* (Sic, 1994, s. 317).

vokály /a/ (*karv*), /e/ (*kerv*), /o/ (*korv*) či na Lastovu dokonce /i/ (*kirv*) (Moguš, 1977, s. 30–34). V útvaru zvaném *književni čakavski* fungovala nejčastěji sekvence /ar/, řidčeji /er/, výjimečně samotný vokál /r/ či metatetické /ra/ (Kapetanović, 2011, s. 90). V Burgenlandu se v čakavských oblastech rozvinuly doprovodné vokály /a/ a /e/, v místech štokavských si /r/ ponechalo vokalickou kvalitu (Neweklowsky, 2008, s. 52).

Diftong /uo/ místy přechází ve /vo/ a obráceně (*stvol* > *stuol*). Karásek uvádí tento tvar s poznámkou, že „*zni spíše vo než uo*” (Karásek, 1895, s. 4)³⁴. Zajímavé je, že zde příklady uvádí se zachovaným koncovým -l, přestože v jiných příkladech se objevuje koncové -v (*vidiv*, *biv*) a explicitně uvádí, že se -l na konci slov vyslovuje jako /v/. Ke koncovému -l u maskulina minulého participia poznamenává, že Chorvaté utekli ze své vlasti dříve, než se koncové -l začalo vyslovovat jako /o/ (Karásek, 1895, s. 5). Neuvažuje ovšem odlišný vývoj v chorvatských dialektech, neboť tato hlásková změna sice proběhla ve štokavštině, jejíž novoštokavský ijekavský dialekt se stal základem spisovné chorvatštiny, v kajkavských a některých čakavských dialektech zůstalo koncové -l zachováno. Správná není ani datace, neboť změna -l > -v > -o začala probíhat na konci starochorvatského období (konec 15. století) a postupně zasáhla téměř všechny štokavské dialekty (Lukežić, 2012, s. 203). Užívání -l v maskulinu minulého participia tedy nijak nenaznačuje období, kdy Chorvaté odešli, jedná se pouze o jejich čakavský nářeční základ.

Vážný k vývoji /l/ > /v/ podotýká, že zatímco koncové -l se zachovalo u Chorvatů na Slovensku, v moravském Podyjí se vyvinulo ve -v stejně jako ve formě minulého participia (Vážný, 1934, s. 520). Novik k vývoji koncovky participia doplňuje, že „*sporadické starší záznamy*³⁵ z *Valtica mají zakončení na bilabiální /u/ novější (z konce 19. století) pak mají na konci také /v/*“ (Novik, 2017, s. 131). Rozkolísaný stav koncového -l by také mohl souviset s nářečním vývojem v oblasti, kam moravští Chorvaté přišli. Po příchodu se ocitli v oblasti značně nářečně rozrůzněné, která se vyznačuje silnou diferenciací koncovky minulého participia. Jen v obcích s chorvatským osídlením u Břeclavi byla trojí realizace této koncovky; v Poštorné převládal typ *néséu*, v Charvátské Nové Vsi *nésu* a v Hlohovci *nésl*³⁶ (Svěrák, 1927, s. 7). Je tedy zřejmé, že obdobný rozdíl mohl vzniknout i v mluvě chorvatské, přestože nemusel být nutně motivován pouze češtinou. V severních nářečích hradišřanských Chorvatů koncové -l přechází důsledně v -u, v knižní formě tohoto jazyka se naopak -l

³⁴ Nabízí se také vysvětlení, že takto Karásek zapsal bilabiální /u/, které se v této oblasti užívá také v moravském nářečí, resp. jižní podskupině východomoravského nářečí.

³⁵ Novik zde již bohužel dále neuvádí konkrétní záznamy.

³⁶ Jedná se o typický jev pro některé středomoravské dialekty a jižní skupinu východomoravského nářečí.

zachovalo. Z historického vývoje chorvatštině je patrné, že koncové *-l* bylo jednou z nestabilních hlásek, která se během druhého vývojového období (od konce 12. století do 15. století) v různých nářečích, ale i nářečních podskupinách realizovala různorodě.

Ztrátu jednoduchých minulých časů připisuje vlivu okolního nářečí (Karásek, 1895, s. 5). V češtině ke ztrátě jednoduchých minulých časů dochází okolo roku 1500. V čakavských textech 16. století se aorist a imperfektum ještě hojně využívají, nicméně v dalším vývoji dochází většinou ke ztrátě obou jednoduchých časů³⁷. Navíc knižní čakavština neodrážela přesný stav mluvených dialektů. Není úplně jasné, co ztrátu jednoduchých minulých časů ovlivnilo, nicméně s největší pravděpodobností se jedná o paralelní gramatický vývoj, který nalézáme ve většině slovanských jazyků.³⁸

Z lexikálních pozoruhodností uvádí adverbia *ur* a *oš*, u něhož v závorce doplňuje údajně náležitý chorvatský tvar *ošte*.³⁹ Ve standardní chorvatštině však taková forma neexistuje, spisovný tvar adverbia s významem ještě zní *još*. Mohlo by se jednat o ztrátu *j-* (srov. české *ještě* a nespis. *eště*). Ke ztrátě počátečního *j-* dochází v průběhu vývoje češtiny (srov. star. čes. *jmám, jhra* > *mám, hra*) a v různých českých dialektech (*jméno* > *méno*; *jdu* > *du*; *prijdu* > *přidu*) v pobočných slabikách. Ke stejnému vývoji došlo pravděpodobně i u adverbia *ur*, jehož jotovaná podoba dochovaná již v renesančních chorvatských textech zní *jur*.⁴⁰ Z prepozic uvádí dubletní tvary *v/va*. U Chorvatů na Mikulovsku uvádí Novik (2017, s. 131) pouze vokalizovanou formu.

Dialekt moravských Chorvatů Karásek hodnotí jako zkamenělý útvar, který se dále nevyvinul (Karásek, 1895, s. 6). Pravdou je, že čakavské dialekty mimo území Chorvatska sdílí značný počet rysů⁴¹ s konzervativními dialekty uvnitř chorvatského území, nicméně nelze říct, že by se zcela uzavřely a dále nevyvíjely, neboť do vývoje nářečí patří i přejímání vnějších elementů. Původ moravských Chorvatů Karásek odhaduje jinak, než bylo a je zvykem. Většina badatelů se domnívá, že moravští Chorvaté přišli z oblasti, kde se střetávají kajkavské, štokavské a čakavské nářečí, a to z důvodu přítomnosti elementů všech zmíněných nářečí v dialektech, jimiž hovoří chorvatská diaspora v Burgenlandu. Možná pravlast se nejčastěji klade mezi řeky Kupu a Unu, jižně od Karlovce a Sisaku. Dalším vodítkem zde slouží

³⁷ Celé paradigma aoristu je zachováno pouze v oblasti Kvarneru, mimo souostroví se nevyskytuje téměř vůbec (Menac-Mihalić, 1989, s. 87).

³⁸ Dnes se aktivně aorist a imperfekt užívá v makedonštině a bulharštině, v srbsčině a chorvatštině existuje, je ovšem stylisticky příznakový či se omezeně (např. jen část paradigmatu) užívá v nářečích.

³⁹ Adverbium *ošte* (čes. ještě) nalézáme ve spisovném bulharském jazyce.

⁴⁰ Např. u Zoraniće (*Planine*, 1569) či Hektoroviće (*Ribanje i ribarsko prigovaranje*, 1586)

⁴¹ Konzervativní rysy je např. trojprízvučný systém, konsonantická skupina /jd/ v přítomnosti sloves pohybu, koncovka *-i* pro Ipl. mask. a neut, koncové *-l*, absence pádového synkretismu pro D, L a I.

rozšířenost příjmení Slunjski, které se hojně objevovalo v jihomoravských matrikách. Karásek klade původ moravských Chorvatů do oblasti Kvarneru⁴², a to z důvodu přechodu mezi čakavštinou a slovinštinou (Karásek, 1895, s. 6). Zde je však možné, že autor zaměnil rysy, které považoval jako slovinské, za kajkavské, neboť v té době nebyla ještě stále v lingvistických kruzích vyřešena otázka, náleží-li kajkavské nářečí chorvatskému či slovinskému jazykovému systému.

Václav Vážný rozděluje chorvatské nářečí v bývalém Československu na dialekt čakavský, jímž se mluvilo v jihomoravských obcích na Mikulovsku a na západním Slovensku v Moravském dolu severozápadně od Bratislavy, a čakavsko-štokavský s kajkavskými rysy v obci Horvatský Grob (Vážný, 1934, s. 518). Nářečí v moravském Podyjí klasifikuje jako ikavské, kde se jať realizuje také jako /e/, tudíž by přesnější označení bylo ikavsko-ekavské. Mluvu moravských Chorvatů srovnává s dialektem v obcích nedaleko Bratislavy, a to v Devínské Nové Vsi a Dúbravce, podle něj jsou „*si po jazykové stránce velmi podobny*” (Vážný, 1934, s. 519). Na rozdíl od Karáska tvrdí, že si sice zachovaly čakavský ráz, ale vyvinuly se v nich nové rysy v přízvuku, hláskosloví a morfologii. Ekavismy na rozdíl od svých předchůdců nehodnotí jako sporadický jev, nýbrž jej pokládá za velmi četný.

Rozdílná je realizace koncového *-l*; zatímco u moravských Chorvatů se časem realizovalo důsledně jako *-v*, na Slovensku byl zachován starší stav *-l*. U slovenských Chorvatů se rovněž zachovalo nezměněné koncové *-mo*, zatímco Chorvaté na Moravě pod českým vlivem užívají koncovku *-me*. Nicméně jak ukázala Karáskova studie, mezi Chorvaty na Valticku byla využívána koncovka *-mo*. Původnější jsou u slovenských Chorvatů rovněž koncovky pro 3. os. pl. přítomnosti (*duojdu, nose*) oproti moravským novotvarům (*duojdeju, nuosiju*). Z cizích lexikálních vlivů zdůrazňuje vedle značné vrstvy germanismů i nemalý počet italismů v moravské chorvatštině, což je vůbec poprvé, kdy se ve filologické práci objevuje zmínka o přítomnosti italského vlivu v lexiku. Jejich přítomnost opět ukazuje na čakavský základ, italština se značně odrazila též v knižní čakavštině.

3.2.2. Moravští Chorvaté v textech chorvatských autorů

První z chorvatských badatelů psal o moravských Chorvatech formou cestopisu **Gjuro Kuten** v textu *Tri dana medju moravskimi Hrvati* (1887). Text není lingvistického charakteru, je ovšem přínosný pro náhled do podoby moravskochorvatského jazyka. Kuten si všimá některých fonologických rysů, např. rozdílu ve výslovnosti /č/ a /ć/. Kuten narozený ve Vrbovci, tedy

---

⁴² Neuvažuje přitom směr osmanských výpadů, které oblasti Kvarnerského zálivu nezasáhly.

kajkavské nářeční oblasti pravděpodobně nevyslovoval tento rozdíl a byl napomenut místním farářem, že výslovnost není stejná (Kuten, 1887, s. 91). Z lexikální oblasti si všímá výrazu *dač*⁴³, který připodobňuje k výrazům *deč* a *dečer* v Burgenlandu, z čehož je patrné, že již v této době se o moravské chorvatštině uvažovalo jako o nářečí podobném tamějším dialektům. Cenné jsou také jeho ukázky místních lidových písní (mor. chorv. *jačka*), které se v dalších textech opakují a užívají pro demonstraci podoby moravské chorvatštiny.

Blížkost chorvatského dialektu na jižní Moravě a v Burgenlandu se odráží v článku kaplana **Ignace Horvata**⁴⁴. Vedl korespondenci s Václavem Tomcem, knězem z Nového Přerova, který mu v odpovědi vyjádřil vděk, že se na něho obrací v jeho nářečí (Horvat, 2017, s. 125). Horvat popisuje blízkost moravské chorvatštiny a dialektů v Burgenlandu, konkrétně v Borištofu a s dialektem Poljanců. Rozdíly (např. *ludi* místo *ljudi*) či *hiba* (čes. chyba, hrad. chorv. *falinga*) však připodobňuje opět k jiným místním dialektům jinde v Burgenlandu⁴⁵. Cenné je, že uvádí tituly modlitebních knih, podle kterých se v Novém Přerově kázalo, např. *Vrata nebeszka*⁴⁶, což ukazuje, že duchovní literatura na jižní Moravě nezastupovala pouze nejčastěji zmiňovaná *Hisa zlata*. Taktéž píše o Aloisi Malcovi a jeho záměru dát vytisknout gramatiku a slovník moravských Chorvatů, k čemuž však nikdy nedošlo. Následně srovnává míru germanizace na Moravě a Burgenlandu (čes. spořitelna, mor. chorv. *rafica*, hrad. chorv. *rajfajzenkasa*; čes. učitelka, mor. chorv. *šumastrica*, hrad. chorv. *učiteljica*; čes. švadlena, mor. chorv. *šnajdrinka*, hrad. chorv. *šivalja*), dochází však k závěru, že v přejímání z němčiny nejsou burgenlandští Chorvaté „*ani lepší, ani čistší*“ (Horvat, 2017, s. 127). Horvatův text je přínosný právě s ohledem na nářeční blízkost Moravy a Burgenlandu, dokazuje, že ještě ve 30. letech 20. století nebyla moravská chorvatština nijak deformovaná či vzdálená, až by se stala pro burgenlandské Chorvaty jinou, nevlastní a nesrozumitelnou mluvou, naopak byla vnímána jako stejné nářečí pouze s drobnými odchylkami.

Nejdetailnější nářeční popis z chorvatských filologů v 19. století podal filolog **Ivan Milčetić**, který se zabýval chorvatskými nářečími a historickým vývojem. Moravskou chorvatštinu hodnotí jako ikavskou čakavštinu s občasnými ekavismy, kde místy dochází

---

⁴³ Stejný výraz potvrzuje Vážný, užívá se ve funkci zesíleného potvrzení: ano, zajisté (Vážný, 1927, s. 14).

⁴⁴ Ignac Horvat byl chorvatský kaplan v obci Kittsee (chorv. *Gijeca*), redaktor hradišťanskochorvatského týdeníku *Kršćanske hrvatske novine*. Pro hradišťanské Chorvaty je významnou buditelskou osobností v jazykovém vývoji 20. století.

⁴⁵ Výraz *hiba* podle Horvata používají Novogorci, depalalizované *ludi* Kalištrofci (Horvat, 2017, s. 125).

⁴⁶ Celý titul zní: *Vrata nebeszka odperta vernomu kerscheniku molechemu y dusnoszti kerschanszke obverssavajuchemu: pervics: kresz kripne molitve: drugics: kresz iszpunievanye pravicze kerschanszke y pobosna steny: i sz pridaukom novi jacsak / z-marlyivim trudom P. Szimeona Knefacz Reda Sz. Francziskussa va Czikleskom szeli otcza duhovnoga*.

k diftongizaci /ie/. Vzhledem k tomu, že jeho práce pochází z let 1897, je nutné přihlédnout ke skutečnosti, že v této době nebyl detailně popsán ikavsko-ekavský reflex⁴⁷, nicméně Milčetić uvádí, že se s tímto jevem setkal již dříve v oblasti Kvarnerského souostroví.⁴⁸ Dále si všímá diftongizovaného /uol/ (*puol*), což hodnotí jako jev známý čakavskému nářečí. Veškerá slova, kde se původně vyskytovalo koncové *-l* (*stuol*), uvádí důsledně s koncovým *-v* (*stuov*), s čímž se zcela shodují poznatky Vážného, který tvrdí, že ač bylo koncové *-l* typické pro hradiš'anské Chorvaty (včetně slovenských), na Moravě se nezachovalo. O koncovém *-v* tvrdí, že se realizuje důsledně i ve výpůjčkách, např. z kajkavštiny *jalša* > *javša* (Milčetić, 1899, s. 51). Sonant /r/ charakterizuje, že „*živi bez ikakve druge zamjene*” (Milčetić, 1899, s. 51). Jako další typický čakavský rys uvádí změnu /dj/ > /j/ (*žajan*, *tujj*) a neopomíná existenci palatalizovaného /nj/ a /lj/.⁴⁹

Protetické *j-* uvádí jako pravidelný rys, u kterého však existují dubletní formy se zachovaným počátečním /i/ (*jigla* – *igla*). Novik naopak uvádí protetické /j/ jako rys typický pro starší záznamy, který se dostal na Moravu patrně společně s duchovní literaturou (Novik, 2017, s. 131). V textech psaných po druhé světové válce (Milo Vašak, Bedřich Sic) výskyt protetického /j/ značně klesá. Naskytá se tedy možnost, že bylo protetické /j/ vnímáno jako rys vyššího stylu vhodné pro duchovní texty, což by objasňovalo zvýšený výskyt v duchovních písních, nicméně vzhledem k tomu, že se vyskytuje i v záznamech lidových popěvků, jde spíše o rys, který byl časem vnímán jako archaický a možná i styky se standardní chorvatštinou později vymizel.

Morfologickým rysům nevěnuje přílišnou pozornost, zmiňuje se o Lsg., pro který uvádí koncovku *-i* ve všech rodech⁵⁰. Franjo Francev se domníval, že se koncovka *-i* v lokativu vyvinula z *jať* u bývalých o-kmenů (maskulin i neuter) a že právě fonologická změna dala vzniknout změně morfologické (Lisac, 1999, s. 206). Následně zmiňuje, že ho překvapil akusativ plurálu ve formě *Hrvate* (Mičetić, 1899, s. 91). Jak ve standardní chorvatštině, tak v čakavském morfologickém systému se vyskytuje právě koncovka *-e*, nicméně jak v čakavštině, tak v burgenlandské chorvatštině se reliktně projevuje starší koncovka *-i*, shodná

---

⁴⁷ Pravidlo Jakubinski-Meyer bylo uvedeno v letech 1925–1926, a to ve vědeckých publikacích Jakubinskij, Lav. Die Vertretung des urslav. ě im Čakavischen. *Zeitschrift für slavische Philologie*. 1925, roč. 1, s. 381–396 a Meyer, Karl Heinrich. Beiträge zum Čakavischen. *Archiv für slavische Philologie*. 1926, roč. 40, s. 222–265.

⁴⁸ Podle Moguše je na všech kvarnerských ostrovech smíšený reflex *jať* (Moguš, 1977, s. 38).

⁴⁹ Milčetić uvádí pouze příklad *puolje*, nezaměřuje se dále na stav palatalizace v příponách, který, jak ukáže analýza, byl v moravské chorvatštině rozkolísaný.

⁵⁰ Nedochozí tedy ke splnutí dativu a lokálu pomocí koncovky *-u*.

s nominativem plurálu.⁵¹ Shoda akusativu a nominativu se projevuje také ve starší knižní čakavštině. V humanisticko-renesančních textech 16. století se objevují dubletní tvary způsobené různým stupněm vývoje. Na jedné straně se objevuje starší stav, totiž koncovka *-i* shodná s nominativem včetně proběhnuvší sibilizace (*tebi plaća duzi*), na straně druhé novější koncové *-e* (*u tebi sve moje grihe da podavi*) (Kapetanović, 2011, s. 96), které v čakavštině, až na lokální výjimky považované za archaické, zcela převládlo. Nakonec i místní nářečí (jižní cíp východoslovenské nářeční skupiny) ve shodě se slovenštinou užívá shodný tvar pro akusativ a genitiv (*máme dobrích susedů*), v severní části je zachován tvar akusativu s koncovkou *-y* (*dobré susedy*) (Bělič, 1972, s. 269). Karásek zaznamenal deklinaci v podání jistého Drobiliće: „*Ja sam vidiv v seli psuo*“ (Karásek, 1895, s. 4).

Z českých vlivů zmiňuje prefix *roz-* namísto *raz-*, zajímavé je, že zcela vynechává předponu *vi-*, která se uplatňuje v dochovaných moravskochorvatských textech. U číslovek si všímá německého způsobu čtení odzadu dopředu. O konjugaci sloves v přítomnosti tvrdí, že česká koncovka pro 1. os. pl. *-me* úplně vytlačila chorvatskou formu *-mo* (Milčetić, 1899, s. 51). Nicméně v posuzovaném rukopise se naopak téměř nevyskytuje koncovka *-me*, což svědčí o silné stylizaci. V textech z 20. století místy dochází ke kombinaci obou variet, např. v textech Míla Vašaka (*sme x budemo*).

Kategorií, kterou se žádná práce z 19. století nezabývá, je přízvuk. Akcentuací u slovenských Chorvatů se zabýval v první polovině 20. století Václav Vážný, který dospěl k názoru, že v Děvínské Nové Vsi byl melodický přízvuk, o moravských Chorvatech se však nezmiňuje. Neweklowsky proto předpokládá, že takovou formu přízvuku na jižní Moravě nenašel (Neweklowsky, 2017, s. 136). Přízvukem moravských Chorvatů se zabýval až Lončarić (2005), Houtzsagers (2009) a Neweklowsky, který srovnává moravskochorvatskou akcentuaci s přízvukem v severních dialektech Haců, Dolinců a Poljanců v Burgenlandu. V obou oblastech došlo k regresivnímu posunu přízvuku (**selò > sèlo*) (Neweklowsky, 2017, s. 136).

---

⁵¹ „*U akuzativu ima ostataka nastavka -y, koji je, razumije se, prešao u -i: pinezi ziet; spukne zubi. Slično je: vidiu sam dobre ljudi*“ (Brabec, 1959: 68)

4. Rukopis R 4592 v souvislostech

Následující kapitola představuje rukopis R 4592, jeho obsah, autora původního rukopisu Josipa Hubeného a polohu v literatuře a duchovních tradicích dané oblasti. Rukopis pochází z poslední čtvrtiny 19. století sepsaný ve Fröllersdorfu, tedy dnešní Jevišovce. Rukopis byl nalezen v Národní a univerzitní knihovně v Záhřebu, kde je dodnes uložen ve Sbirce rukopisů a starých knih (*Zbirka rukopisa i starih knjiga*) pod signaturou R 4592. Mezi prvními, kdo se rukopisem zabýval, byl Alojz Jembrih, který záhy po jeho nalezení vydal článek *Frielištofske rukopisne jačke* (2010). Roku 2017 vyšla jeho monografie *Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata*, kde je k dispozici i první verze transkriptu a slovník některých moravskochorvatských výrazů. Důležité je podotknout, že rukopis dosud nebyl jazykově ani literárně analyzován. Jembrih sice uvádí vlastní předpoklady ohledně původu některých částí rukopisu (*Jačka kada se putniki zdomu giblaju a Jačka kada putniki domom dojdou*), nicméně neposkytuje srovnání, naopak k němu již ve svém článku (2010) vybízí, „*Za filološka bi istraživanja bilo od koristi frielištofski rukopis detaljnije proučiti*“ (Jembrih, 2010). Za účelem opravy a zpřesnění některých nesrovnalostí a překlepů v Jembrihově transkriptu je v příloze práce přiložena má, druhá verze transkriptu společně se zásadami přepisu.

V této části práce k analýze rukopisu přistupuji dvěma přístupy, vzájemně propojenými. Nejprve bylo zapotřebí určit literární původ jednotlivých částí rukopisu, resp. posoudit, zdali se může jednat o původní moravskochorvatský text, který odráží místní nářeční prvky, či je text natolik ovlivněn vnějšími elementy, že přichází v úvahu cizojazyčná předloha. V druhém případě bylo třeba vyhledat potenciální zdrojový text, který by pomohl ukázat jednak cizojazyčné elementy, které ovlivnily výslednou podobu moravskochorvatského textu, jednak vlastní rysy, jež ve vztahu ke zdrojovému textu tvoří element opoziční. V druhé části výzkumu jsem se zaměřila na posouzení nářečních rysů moravskochorvatského nářečí. Vzhledem k rozsahu práce nemá za cíl vyčerpávající popis celého moravskochorvatského nářečí, což ani není možné. Na fonologické, morfologické, lexikální a syntaktické rovině uvádí práce přehled rysů, které se otiskly v jazyce rukopisu, jejich původ a polohu uvnitř moravskochorvatského nářečí. Vybrány byly signifikantní rysy⁵² pro moravskou chorvatštinu na základě přihlédnutí ke stavu, který byl popsán v 19. století chorvatskými a českými badateli, jak uvádím v druhé kapitole práce.

---

⁵² Zde je důležité podotknout, že některé signifikantní rysy spočívají právě v absenci jazykového jevu (např. jednoduché minulé časy).

4.1. Obsah rukopisu

Rukopis R 4592 lze rozdělit do tří částí. První celek tvoří písně převážně duchovního charakteru označené jako *jacska* (dále již v transkribované formě *jačka*). Tento celek se skládá celkem z dvaceti tří duchovních *jaček*, jimiž jsou *Jačka svete Ane*, *Jačka od svete Ane lastovitoga briga*, *Jačka od svete Ane*, *Jačka od presvetoga Trojstva*, *Jačka*, *Nota kad vnoći pervem uznesenji*, *Jačka od grišnoga človika*, *Jačka kada putnik zdomu putuje*, *Jačka kada se putniki zdomu gibljaju*, *Jačka od Dive Marije*, *Jačka od Ježuša i Marije*, *Jačka Pozdravljenje udev Kristuševih*, *Jačka od svetoga Jožefa*, *Jačka*, *Pozdravleno budi Telo Jesusa*, *Jačka od svetoga Petra i Pavla*, *Jačka pred raspetim Jesusom*, *Jačka*, *Bud vesela moja duša*, *Jačka*, *Gospodine mili Bože*, *Jačka od svetoga Antona*, *Jačka kada putniki domom dojdou*, *Jačka od presvetoga Trojstva*, *Jačka pred prodikum*, *Jačka k Divici Mariji*. V této sekci je rovněž zařazena jedna píseň světská *Jačka*, *Frilištof*⁵³ je *lipo selo* a neveršovaná modlitba *Molitva kada polag cimitera poješ*.

Část druhá je tvořena třemi poutními řeči tematicky propojenými mariánskou poutí, které byly pronášeny při význačných fázích pouti. Řeči jsou titulovány následovně, 1. *Pri odhajanju zdomu*, 2. *Kada se pride k Marije milostivnomu mestu*, 3. *Predgovor kada od milostivnoga mesta odhajati kani*. V této sekci je připojena poznámka psaná ve standardní chorvatštině, *Prodike koje je sastavio i govorio u doba proštenja seljak Josip Hubeni*.

Poslední část tvoří dvě pašije, první z nich se četla na Květnou neděli, a nese proto název *Pasion na Kvitnu nedilyu*, druhá pak na Velký pátek, pročez je nazvána *Pasion na Veliki petak*, s dodatkem: *ki se ukratko jači*. Oba tituly pašijí jsou ve shodě s nazýváním pašijových textů jak v českém, tak chorvatském prostředí, kde lze nalézt další rukopisné exempláře se stejným titulem. Datace vzniku je orientačně rok 1876, podle poznámky před pašijí *Pasion na Kvitnu nedilju: Ove pašije su se pjevale u Fröllersdorfu sve do god. 1876*. připsané diakritickým pravopisem standardním jazykem.

4.2. Autor rukopisu

Informace uvedená na první straně „*Jačke što iz rukopisa Josipa Hubenoga, što od istoga recitirane*“ indikuje výskyt dvou rukopisů stejného obsahu. Jak uvedl již Jembrih, rukopis R 4592 je dílem neznámého autora, který Hubeného rukopis přepsal a opoznámkoval. V rukopise se nevyskytuje zmínka o autorovi, až na jméno Josip Hubený uvedené před písněmi

---

⁵³ Frilištof (či Frielištof) je chorvatské označení dnešní Jevišovky. Do roku 1949 se v češtině užíval název Frélichov. Německý název zní Fröllersdorf.

a tzv. *prodikami*⁵⁴, které měl sepsat a pronášet na procesích. V korespondenci vedené mezi Farním úřadem Jevišovka a Biskupskou konzistoří v Brně se nachází dopis⁵⁵ datován k 18. 2. 1896, pod kterým jsou podepsáni farář František Benda a jeho dva kostelní hospodáři (*Kirchenwirth*). Jedním z nich je také Josif⁵⁶ Hubený. Snad by se mohlo jednat o stejného Hubeného, který je jmenován v rukopisu před řečí. Jistého Josipa Hubeného zmiňuje také Gjuro Kuten v souvislosti s návštěvou Nového Přerova: „*Odovuda prošli smo ponajprije k načelniku, jerbo su nas k njemu naputili radi ženitbenih običaja; on da znade sve potanko, a uz to da će nam pokazati i prekrasna hrvatska odiela. Zove se Josip Hubeni, a pravi je koreniti Hrvat*“ (Kuten, 1887, s. 167). Zde ovšem šlo o starostu obce Nový Přerov, a pravděpodobně tedy jmenovce autora poutní řeči a kostelního hospodáře z Jevišovky. Večerková zmiňuje Jakova Hubeného jako posledního předzpěváka z Nového Přerova.

Jembrih dále uvažuje, jak se rukopis dostal z jižní Moravy do záhřebské knihovny. Jako potenciální dárce uvažuje Ivana Milčetiće či Gjuro Kutena, kteří se na jižní Moravě setkali s rukopisnými knížkami (Jembrih, 2017, s. 166). Cituje Kutenův zápis, v němž Kuten popisuje setkání s Jakovem Netrúfalem. Netrúfal Kutenovi zpívá úryvky vybraných zpěvů, a dokonce mu ukazuje i modlitební knihy, z nichž jedna z nich je psána formou rukopisu a na první straně se nachází píseň ke svaté Anně. Jedná se o totožnou sloku jako v analyzovaném rukopisu R 4592. Jembrih konstatuje možnost, že se opravdu jedná o stejný rukopis, který se do Záhřebu dostal snad prostřednictvím Kutena (Jembrih, 2017, s. 165–166). Nicméně vzhledem k malému množství informací nelze vyloučit ani možnost, že se Kutenovi do rukou dostal jiný rukopisný text, kterých v jihomoravských vsích bylo patrně více, o čemž pojednává podkapitola 4.4. Rukopis v kontextu rukopisné hradišťaňskochorvatské tradice.

4.3. Rukopis v kontextu mariánské poutě

Rukopis je úzce spjat s konáním každoročních procesí, které moravští Chorvaté vykonávali. Všechny písně kromě jačky *Frilištof je lipo selo*, propojuje tematičnost mariánské poutě a

---

⁵⁴ Výraz *prodika* vychází (čes. *kázání*) z něm. *die Predigt*. V hradišťaňské chorvatštině se užívá jak substantivum, tak verbum *prodikovati* (čes. *kázat*). V této nepřekládám výraz jako kázání, spíše jako poutní řeč (popř. jen *řeč*), což je termín, který se během 19. století užíval v poutnických knihách a označoval promluvu předzpěváka k poutníkům. K překladu *kázání* se nepřikláním z důvodu, že Josip Hubený nebyl náboženskou osobou a řeči nebyly přednášeny během bohoslužby.

⁵⁵ Korespondence se týkala nakládání s finančními prostředky v rámci jevišovské farnosti. Archiv Biskupství brněnského, FÚ Jevišovka, Úřední korespondence s okr. hejtmanstvím a konzistoří stran hospod. fary, stran dispenzí a školních záležitostí, 1896.

⁵⁶ Kostelní hospodář se v dopise podepisuje jako Josif Hůbený. V rukopise je uvedeno jméno Josip, což je chorvatská varianta téhož jména. V práci užívám právě tuto formu, jak je uvedena v analyzovaném rukopise, připouštím však možnost, že se autor původního rukopisu jmenoval Josif.

zpěvů, které se v jejím průběhu zpívají. Vedle mariánského motivu je do písní řazena také pobožnost k světcům významným jak pro český, tak pro burgenlandský prostor. *Prodika* se váže k různým etapám pouti, kdy modlitbám, litaniím a mariánským předcházela úvodní řeč předzpěváka. Ač mimo pout' mariánskou, tak ne zcela mimo procesí stojí poslední část tvořená dvěma pašijemi – na Květnou neděli a Velký pátek. Domnívám se, že jak rukopis R 4592, tak jeho původní podoba psaná přímo Hubeným byly záznamem textů potřebných pro místní osobu, která se aktivně angažovala při procesích, jejichž tradici popisuje tato kapitola.

Tradice mariánské poutě z Moravy do Mariazellu sahá do 12.–13. století. Velmi intenzivní byly poutě v období baroka, což mělo za následek rozmach vydávání poutnických modlitebních knih ke správnému vykonávání těchto poutí. V moravské duchovní literatuře dominuje především cesta do Mariazellu, jak napovídají samotné tituly poutnických knih; *Radostná cesta v tomto plačtivém oudolí (1870)* a *Žíznivý poutník aneb Cellenská cesta (1812)*. K těmto knihám, jejichž opětovné tisky se šířily na Moravě a v Čechách hluboko do 19. století, navíc vycházely přílohy doplňující další písně a modlitby (např. *Příloha k Cellenské cestě*). Zpívaly se také písně z kramářských tisků, které si poutníci mohli přímo při poutích kupovat a vážali si je do špalíček (Malura a Ivánek, 2019, s. 57).

Až do osvícenských reforem bylo zvykem, že procesí vedl kněz. Později tento zvyk vymizel a narostl počet laických průvodců, tzv. předzpěváků či předříkávačů (Malura a Ivánek, 2019, s. 293). V moravskochorvatském prostředí se setkáváme s funkcí tzv. otců vesnice (chorv. *otac sela*)⁵⁷. Jednalo se o vážené muže dané obce, kteří vedli lid na poutě a po cestě zpívali mariánské písně, což plně odpovídá charakteru lidových průvodců na Moravě. Tito otcové vsi, moravskochorvatští předzpěváci, byli také autoři rukopisných knížek, které obsahovaly modlitby a písně u příležitosti poutí. Ive Suparić, který vedl moravské Chorvaty na procesí do Eisenstadtu až roku 1868 či 1870, dle Herbenova záznamu sepsal písně, které při procesí zpíval (Herben, 1882, s. 9).

Poutě měly také důležitý význam pro udržování styku s Chorvaty z jiných částí monarchie. Nejen že docházelo k jazykovému kontaktu, ale také si odtud přinášeli modlitební knihy, podle Malce pak především z Eisenstadtu. O poutích do Eisenstadtu píše Malec jako o „*jediném pojítku s národem chorvatským*“ (Malec, 1898, s. 608). Až do poloviny 19. století konali moravští Chorvaté poutě do Mariazellu, obdobně jako Češi na jižní Moravě. Od poloviny 19.

---

⁵⁷ Kuten popisuje setkání s Jakovem Netrúfalem, rodákem z Jevišovky: „*Dodje k našemu stolu i reče, da se zove Jakov netrufal, i da je otac cieloga sela. Otcem pako zovu onoga, koji pjeva litanije i pjesme, kada polaze, kako oni vele, na Božju pot, to jest na proštenje procesijom*“ (Kuten, 1887, s. 90).

století až do vystěhování se poutě konaly ke Třem dubům (něm. *Drei Eichen*, mor. chorv. *Tri hraste*), rovněž do Hornsteinu, příležitostně do Šastína (Večerková, 1992, s. 77).

4.4. Rukopis v kontextu rukopisné hradišťanskochorvatské tradice

V Burgenlandu a na Slovensku se dochovaly některé rukopisné, po domácku sepsané modlitební knížky či záznam pašijových her, což poukazuje na skutečnost, že produkce duchovní literatury nesměřovala pouze shora od inteligence k lidu, ale že si ji lokální komunity vytvářely samy. Texty v těchto domácích knížkách často vychází z tištěných modlitebníků, z literárního i jazykového hlediska je zde cenná právě variabilita těchto textů v různých komunitách.

Rukopis obsahuje žánry, jež se v Burgenlandu těšily velké oblibě, což byly mariánské a poutní písně, zpěvy k světcům, kteří jsou relevantní pro středoevropský prostor (sv. Anna, sv. Antonín Paduánský, sv. Petr a sv. Pavel), kázání či poutní řeč a pašije (formou čtení či inscenované). O rozšířenosti těchto žánrů svědčí objem dochovaných rukopisů, jejichž výčet podává Benčič (2022, s. 49). Rukopisné modlitební knížky, žánrově nejčastěji zpěvníky, modlitebníky obsahující občas i drobný katechismus, vznikaly v Rakousku, Maďarsku i na Slovensku. Ze slovenských rukopisných děl Botik zmiňuje dvě rukopisné knihy u příležitosti mariánské pouti (*Putnik Marianszki*⁵⁸ a *Pobožni putnik marijanski*⁵⁹) a rukopisný kancionál⁶⁰ (Botik, 2001, s. 86).

Na základě informací, které předkládají Benčič a Botik, lze konstatovat, že rukopisná tvorba vznikala ve všech oblastech obývaných hradišťanskými Chorvaty. Jevišovský rukopis doplňuje tuto domácí duchovní tvorbu a velmi pravděpodobně není jediný, který v chorvatských vsích na jižní Moravě vznikl. Z dobových záznamů z konce 19. století lze dohledat indicie k existenci dalších modlitebníků, které zde vznikly. Herben zaznamenává, *Čitaju doduše molitvene knjige, pače i pišu, kao što sam naveo kod pjesama Suparićevih, ali to čine samo bistriji i naobraženiji od njih*. Ivo Suparić, se kterým se setkal Gjuro Kuten, v Dobrém Poli, byl tzv. *otac sela* a vedl lid na procesí. Sepsal sbírku s titulem *Ovej jačke patriju*

---

⁵⁸ Plným názvem *Putnik Marianszki Knyziszcze Duhovne vakih sze nahajaju szakorjacske pobožsne Litanie, Molitve, ino Jacske. Popiszano va Leti Gospodina 1844.*

⁵⁹ Plným názvem *Jačkena Knjiga pod jimenom ovim Pobožni Putnik Marijanski spisan na diku Božju i na poštovanje P.B.D. Marije vsega Krešćanstva miloserdne Matere, Pavluša Treuer ovde Horvackom Jandrofi va Leti 1864.*

⁶⁰ Plným názvem *Cantionale. Horvacske Wandane Knyge. Piszane szu posztale od Mihe Jankovicha va Leti 1880.*

Ivy Supparithu, Gutfelta pisane leta 1878, o které však není známo, kde se nachází, a kromě zmíněného příspěvku není nikde zmíněna či citována.

Gjuro Kuten popisuje setkání se starostou Jevišovky následovně: „*Prije nego što smo se razišli, donese načelnik i svoje knjige, štampane i pisane. Molitvenik mi bijaše već poznat, posegnuo sam za knjigom, u kojoj bijahu pisane crkvene pjesme. Na svoje veliko čudo nadjem na prvoj strani evo ovako napisano: O človiče grišni poslušaj jačenje, poglej ter razvežuž Ježuševe rane*“ (Kuten, 1887, s. 68). Zmíněný úsek je začátek *Jačky od grišnoga čovjeka*, která se nachází v rukopise R 4592, ale jedná se až o šestou píseň v pořadí. Knížku měl sepsat starosta Slunjský, a to německým lomeným písmem:⁶¹ „*Kad sam se nasmijao, što njemačkimi pismeni hrvatske pjesme prepisuje, reče mi, da drugih pismena nije učio u školi.*“ (Kuten, 1887, s. 153). Milčetić se v Jevišovce setkal se starostou Slunjským, u něhož našel rukopisnou knížku, kterou sám napsal. Ta obsahovala různé písně, údajně většinou přepsané z modlitebníku *Hisa zlata* (Milčetić, 1898, s. 36). Na závěr však dodal také písně české, resp. moravské. Výběrem písní se mohl inspirovat u Malce, jehož *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* (1895) vyšly o tři roky dříve, než byl Milčetić v Jevišovce. Slunjského rukopis však není rukopisem R 4592, neboť v tomto rukopise jsou pouze texty psané moravskou chorvatštinou a první písní není *Jačka od grišnoga človika*.

Při tvorbě pašijí se vycházelo z překladu evangelia, v případě pašije na Květnou neděli šlo o některé evangelium synoptické, pašije čtené na Velký pátek čerpaly z Evangelia podle Jana. Pašije však nemusela nutně vycházet přímo z knižního výtisku evangelia, v některých modlitebních knihách bylo zvykem uvádět důležité části evangelia, a to zejména právě úryvky zpívané na Květnou neděli. Odůvodnění bylo, že ne každá domácnost si mohla dovolit výtisk evangelia. Část Evangelia podle Matouše, 26, zpívaná při pašijích na Květnou neděli, se nachází např. v modlitebníku *Vinac bogoljubnih pisamah* (1852).⁶²

O literárním původu některých jaček píše Nikola Benčić, kdy dává za příklad jačku *Kristuš je gori ustal*, jež se nachází také v rukopisné *Pavlínské pjesmarici*, dále v latinsko-kajkavském zpěvníku *Cithara Octochorda*⁶³ a ve sbírce písní Grgura Mekiniće (Benčić, 2022, s. 23). Díky duchovní produkci jezuitů a františkánů, kteří byli dobře obeznámeni s dřívější duchovní

---

⁶¹ Text mohl být psán švabachem. ale vzhledem k období je pravděpodobnější spíše novější typ, např. fraktura.

⁶² Úplný název zní *Vinac bogoljubnih pisamah koje nose nediljom i prigodom različitih svetkovinah pod s. missom i o drugima bogoljubnostima pivati običaju; iz različitih duhovnih upotribitih veće knjigah sabran, pak s nikima bogoštovnjima molitvama uzmlžan ter s dopuštjenjem starešinah sada veće osmi put na svitlost izdan.*

⁶³ Plným názvem *Cithara octochorda, seu cantus sacri latino-croatici, quos in octo partes pro diversis anni temporibus distributos. ac choralis methodo adornatos. pia sua munificentia in lucem prodire jussit alma, et vetustissima cathedralis ecclesia zagradiensis* je zpěvník obsahující církevní zpěvy v latině a kajkavštině. Známá jsou tři vydání, poprvé byl vydán roku 1701. Při analýze bylo užito vydání z roku 1757.

literární tradicí a své zdroje nacházeli v písních barokních modlitebníků, mají některé písně zaznamenané v rukopisných knížkách původ starý přes dvě staletí, ne-li starší. V souladu s tím se tyto rukopisné texty vyznačují konzervativní volbou jazykových prostředků, za přítomnosti občasně intence nahrazovat již zastarávající rysy novějšími.

Skutečnost, že se i moravští Chorvaté účastnili rukopisné domácí literární produkce, rozporuje Pavličevićovo tvrzení, že byli moravští Chorvaté ve svém jazyce negramotní⁶⁴ (Pavličević, 1994, s. 286). Moravská chorvatština sice nedisponovala ustálenou gramatikou ani jednotným písmem, to však neznamená, že by nebyla vůbec užívána v psané produkci.

4.5. Vliv církevních knih na rukopis

Díky záznamům chorvatských a českých filologů z konce 19. století je možné zjistit, kterými knihami chorvatské domácnosti tehdy disponovaly. Nejčastěji zmiňovaným modlitebníkem je *Hisa zlata*⁶⁵ (1754), kterou uvádí Kuten (Kuten, 1887, s. 90), Herben i Milčetić. Kuten dále uvádí, že jistý Tomo Bauer mu ukázal slovinskou modlitební knihu *Getzemani in Golgota šola ponižnosti, pokaršine in ljubezni do smrti. Poslovenil Janez Volčič* (1868). Moravští Chorvaté tedy nebyli prostřednictvím četby v kontaktu pouze s hradišřanskou chorvatštinou, ale i dalšími slovanskými jazyky jako slovinštinou. Další kniha, se kterou Kuten přišel do styku, byl modlitebník *Otče, budi volja tvoja* (1881) od Juraje Dobrily. Ignac Horvat zmiňuje, že v Novém Přerově užívají už jen nejstarší generace knihu *Vrata nebeszka*⁶⁶ (Horvat, 2017, s. 127). Modlitebníky byly nejčastěji tištěny františkány, kteří v 19. století plní stejnou funkci jako před nimi jezuité, totiž starost o duchovní život běžného lidu. Mimo jiné se právě františkánští autoři stávají v polovině 19. století významnými činiteli v oblasti hradišřanskochorvatského písemnictví (Sapunar-Knežević, 2013, s. 2).

Hlavními centry, kde byly tištěny modlitební knihy za účelem udržování řádného duchovního života, byla pak místa františkánských klášterů, Šoproň, Nové Město (Gussing), Željezno (Eisenstadt), Požun (Bratislava), Sambotel (Szombathely) (Benčić, 2019, s. 17).

---

⁶⁴ Pavličević v poznámce pod čarou píše: „*Moravski Hrvati nisu u školi učili ni hrvatski književni jezik ni pismo, a kako nisu dobivali tisak i knjige iz Hrvatske, bili su na svom jeziku nepismeni.*“ Není ani pravda, že nedostávali knihy v chorvatském jazyce, jak dokazují záznamy chorvatských filologů (Barle, Kuten, Milčetić), jež ve své práci přímo uvádí.

⁶⁵ Úplný název zní *Hisa zlata. Z-marlyivim trudom, z-velikum szkerblyum uzidana, pri Sz. Brigu Kalvarie od p. Laurencziussa Bogovisca. Blasenoi Diviczi Marii Selezanskoj offrovana, ter sz. Otczu szerafinszkomu preporucseno, za obatrenye pobosnoga horvatzkoga naroda: va koj sze nahajaju izibrane molitve, officziumi, litanie, bratinsztvo, blagoszlovi, krisni put, ugodne jacske, zerczalo k-sz. Szpovidi.*

⁶⁶ Úplný název zní *Vrata nebeszka odperta vernomu kerscheniku molechemu y dusnoszti kerschanszke obverssavajuchemu: pervics: kresz kripne molitve: drugics: kresz iszpunievanye praviczze kerschanszke y pobosna steny: i sz pridaukom novi jacsak / z-marlyivim trudom P. Szimeona Knefacz Reda Sz. Francziskussa va Czikleskom szeli otcza duhovnoga.*

Populárními se staly knihy, které kombinovaly více žánrů, lze je charakterizovat jako kombinaci katechismu, breviáře a zpěvníku, jenž zpravidla začínal církevním kalendářem, katechetická část obsahovala křesťanskou nauku a na závěr knihy byl připojen soubor písní k různým příležitostem či různým světcům, jež věřící zpívali před kázáním a po něm. U písní byla rovněž připojena poznámka, jakým stylem má být přednesena, tzv. „na notu”. Tento typ modlitebníků se stal natolik populárním, že některé knihy se dočkaly až desítek vydání⁶⁷. Struktura modlitebních knih zůstala po staletí stejná, až do 20. století vycházely modlitební knihy, jež byly uspořádány stejně jako prvotisky z 18. století.

Modlitebníky pomáhaly šířit mezi různými výspami hradišťanských Chorvatů písně ve stejné podobě, které mezi nimi lidověly a přijímaly rysy nové, vlastní podobě místního nářečí. Charakter písně duchovní se ovšem mohl postarat o jistou konzervaci užitého jazyka, který v ní podléhal minimálním změnám. Tomu nasvědčuje srovnání mezi variací na jačku *Kada putnik domu putuje*, jež se nachází v modlitební knize *Vrata nebeszka* a dostala se do jevišovského rukopisu. Tutéž píseň zapsal Fran Kurelac ve své sbírce jaček sebraných v Šopronské, Mošonské a Željezanské župě. První sloka písně se objevuje v nahrávkách pořizených Františkem Pospíšilem v roce 1910, a to v podání Šime Drobiliće (nahrávka 1140). V nahrávce 1141 je zaznamenán začátek jačky *Zdravo budi mlado dite*, kde by se mohlo jednat o verzi jačky *XVIII. Božična od malog Ježuša*, která se nachází v modlitebníku *Duhovni vertlyacz* z roku 1753. Ve stejné nahrávce je zaznamenán také popěvek *Ta zvezda je izišla i je zišla, Iz onie stranie černe gorie*, jenž je shodný se začátkem *Jačky XIX. Na tri Kralye* z již zmíněného modlitebníku. Jačka v podání Ive Slunjského *O Majko Buožja* se nápadně podobá první sloce *Jačky Od Dive Marije*.

Rukopis

*O Majka Božja z neba si došla,
Nebeska si roža,
Pros' za nas Ježuša,
Divica Marija.*

Nahrávka, Ive Slunjski

*Majko Buožja s neba si došla
nebieska si ruoža
prosi za nas sina
Divica Marija.*

Po tematicko-motivické stránce je rukopis rovněž úzce spjat s žánry a motivy modlitebníků typu *Hisa zlata*. Písně zdůrazňují především důležitost pokory, pokání, odpuštění, potřebu pravidelné modlitby a velebí Blaženou Pannu Marii. V prosbách a modlitbách je akcentována především prosba o ochranu před nepříznivými vlivy pro venkovský život (krupobití, neúroda,

⁶⁷ Benčić uvádí, že *Hisa zlata* měla až 30 vydání (Benčić, 1998, s. 77), opakovaného tisku se dočkaly rovněž modlitebníky *Vrata nebeszka* či *Marianszko cveče*.

nemoc, sucho, hlad, záplavy, mor, válka). Rukopis rovněž odráží stejnou pobožnost světců, již se objevují v hradišťańskochorvatských modlitebńících, jimiž je sv. Anna, Panna Marie, sv. Antonín z Padovy (též Paduáńský), sv. Petr a Pavel a sv. Josef, přičemž nejsilnějí je motiv mariáńský. V rukopise se rovněž projevuje převzetí stylu záznamů jednotlivých písní, kdy bylo zvykem uvádět, v jaké notě se zpívá. Adaptována je i tendence graficky znázornit místa, kde se má modlíci se osoba pokřiřovat (pomocí křiře) či záznam *N. N*⁶⁸, kde si má věřící doplnit místo, osobu či prosbu, k nimž se v modlitbě obrací. Rukopis tak zachovává tuto performativitu duchovního stylu.

Jak vyplývá z filologických záznamů, *Hisa zlata* a další modlitebńíky se nacházely v chorvatských domácnostech, tudíž jejich jazyk byl pro moravské Chorvaty i přes některé rozdíly blízky, ne-li až domácí, což by mohlo vysvětlit, proč se v jeviřovském rukopise vyskytuje tolik přejímek beze změny. Modlitebńíky z Burgenlandu navíc právě kvůli skutečnosti, že moravřtí Chorvaté nedisponovaly vlastní literaturou, dostávaly zřejmě funkci vyšřího literáńního stylu. Pavličević vedle funkce zachování jazyka dodává rovněž funkci obrannou proti asimilaci a její postavení přirovnává k významu knihy *Razgovor ugodni naroda slovinskoga* od Andriji Kačiće Mioříce pro Chorvaty ve vlastním Chorvatsku (Pavličević, 1994, s. 84).

---

⁶⁸ Zkratka N.N. (lat. *Nomen nescio*, doslova: jméno neznám) se užívá v modlitebńích textech pro doplnění osobního či místního jména.

5. Metodologie

Při analýze bylo důležité uvážit možnost, že rukopis nemusí být plně autorský text, ale může se jednat o přepis již existujících písní, poutní řeči a pašijí. Tuto hypotézu bylo nutné ověřit komparací primárně s modlitebními knihami, o nichž je známo, že se vyskytovaly na jižní Moravě. Alojz Jembrih ve své předmluvě k transkribovanému rukopisu uvádí, že původ písní *Kada putniki zdому giblaju* a *Kada putniki domom dojdu* by mohl být v modlitebníku *Duhovni vertlyacz* (1746) od Jeremije Šostariće. Tento předpoklad nelze jednoznačně vyvrátit ani potvrdit, neboť o této knize není známo, kde se nachází. Někteří filologové se dokonce domnívají, že ani nebyla napsána a došlo k jejímu zaměnění se stejnojmenným titulem vydaným roku 1753 dvojicí autorů Palković a Bogović (Sapunar-Knežević, 2013, s. 10–11).

Pravdou ovšem je, že se zmíněné tituly opravdu nacházejí v modlitebnících *Hisa zlata* (1754) a *Duhovni vertlyacz* (1753). Po zjištění, že se obsahově nejedná o totožné písně a že s obsahem písní v modlitebníku *Hisa zlata* dochází ke shodě pouze na úrovni jednotlivých veršů, nikoli celých písní, bylo nutné rozšířit repertoár potenciálních zdrojových textů o další modlitebníky. Výzkum původu jednotlivých textů byl proveden komparací jednotlivých částí rukopisu s hradiš'anskochorvatskými církevními texty, které se k moravským Chorvatům prokazatelně dostaly a jsou jmenovány ve filologických studiích a zápisech z druhé poloviny 19. století. Do této kategorie spadá v první řadě *Hisa zlata* (1754) společně se svými pozdějšími vydáními a obdobami (*Nova hisza zlata*, 1839), *Duhovni vertlyacz* (1753), *Marianszko cveche* (1827), *Vrata nebeszka* (1804), *Csetveroversztni duhovni persztan* (1763). Mimo modlitební knihy jsem zahrнула taktéž duchovní písně Juraje Muliha, které tvoří důležitý repertoár jaček hradiš'anských Chorvatů. Vzhledem k vazbě hradiš'anskochorvatských modlitebníků na kajkavskou duchovní literaturu byl pro výzkum využit také modlitebník *Cithara Octochorda* (1757). O podobnosti některých písní z tohoto modlitebníku a knihy *Hisa zlata* píše Andrea Sapunar v článku *Vrhunac gradišćanskohrvatske barokne pobožnosti* (Sapunar, 2004).

Protože autor mohl zaznamenat již zlidovělou podobu církevních písní, bylo nutné tento seznam rozšířit o sbírky zaznamenaných zlidovělých či pololidových duchovních písní z Burgenlandu. Pro ověření této hypotézy byla do analýzy zahrnuta sbírka *Jačke ili pjesme prostoga puka* a *Duhovne jačke gradišćanskih Hrvatov okolo ljet 1800* (1986), která obsahuje Dobrovićem sebrané rukopisné písně.

Vzhledem k vlivu českého jazyka a duchovní literatury bylo nezbytné zvážit možnost původu některých písní v českých duchovních zpěvech. Tento přístup byl uplatněn zejména

u písní, jež se vyznačují zvýšeným počtem bohemismů a moravismů. Z tohoto důvodu se analýza opírá o české katolické kancionály z 19. století, jimiž jsou *Kancionál čili zbrjka cjrkewnjch i domácjch, po celý rok naskrz takměř w každé osadě užjwanych pjsnj, kteréž sebral J. M. Pohořelý* (1842), *Katolicky Kancionál, Die Fryčaje vzdělal a mnohymi pisněmi a pobožnostmi* (1870), *Nejobširnější sbírka písní neb kancionálek pro veřejnou a domácí pobožnost ku prospěchu mládeže školní* (1874), *Katolicky kancional (Katholisches Gesangbuch)* (1872). Využit byl také starší, barokní kancionál; *Cytara Nowého zákona, prawého Boha w předrahých Krystowé wjry tagemstwjch, a w swatých geho ljbo* (1762).

Vzhledem k mariánskému poutnímu charakteru rukopisných písní byl obsah porovnán také s knihami sloužícími jako příručky k mariánským poutím na Moravě. Sem řadíme publikaci *Žlznivý pautník aneb Cellenská cesta* (1812), dále *Radostná cesta v tomto plačtivém údolí* (1870), *Modlitebná kniha poutnická* (1862), *Každodenní pobožnost putujícího k zázračným obrazům totižto do Marie Cell* (1804), *Poswátné poutní místo we Křtinách na Moravě* (1877) a příručku s dalšími zpěvy *Příručka k Cellenské cestě* (1868). Jelikož se mohlo původně jednat již o zpěvy zlidovělé, do komparace byly také zahrnuty sbírky lidových a duchovních písní na Moravě; *Moravské národní písně nápěvy do textu vřaděnými* (1859) a *Národní písně moravské nově nasbírané* (1899) a špalíčky moravských kramářských tisků, a to ve formě digitalizované na webových stránkách spalicek.net⁶⁹ a špalíček duchovních kramářských písní uložený v rajhradské benediktinské knihovně⁷⁰, kramářské písně uvedené v publikacích *Má známou notu* (Brno, 2022) a *Horo krásná, spanilá* (Brno, 2019).

Část obsahující poutní řeč byla podrobena komparaci se sbírkou rukopisných kázání z uherské části Burgenlandu *Rukopisne prodike iz Pannonhalme*, následně s kázáním v Novém Přerově, které napsal novopřerovský výpomocný kněz Jan Peigerle⁷¹ a je dostupné v periodiku *Archiv für slavische Philologie* (1890). Komparace byla provedena i s českými poutnickými knihami, které obsahují návod pro předzpěváka (*Modlitebná kniha poutnická*). Při analýze

⁶⁹ Zde byl pro komparaci využit *Špalíček písní Mariánských 1802–1893*, KP Špal. 68, *Písně mariánské 1856–1858*, KP Špal 83 a *Špalíček kramářských tisků - sběr J. Š. Kubín, II b*, Etnologický ústav AV ČR, v.v.i.

⁷⁰ Zde byly pro komparaci využity písně: *Dvě písně k Panně Marii Šaštínské*. [Česko?: nakladatel není známý, mezi 1710 a 1787?]. KBOR, sig. R–III.a.4080,41, přív. 10; HOLÁSEK, Josef. *Pjseň na slawnost Neyswětégssjho Gména Gežjš, z messnjho misálu přeložena od Jozefa Holaska, faráře Blanského bljž Brna*. W Hradcy Králowé: Wytisštěna u Jana H. Pospissila, biskupského impressora a aučinkugicýho auda Českého národního Muzeum, 1828. KBOR, sig. R–III.a.4062,43; *Nábožná Pjseň we wsseobecných potřebách k Marii Panně*. Brno: Tiskem C. Winikera, [mezi 1848 a 1877?]. KBOR, sig. R–III.a.4062,49, přív.

⁷¹ Skutečnost, že v Novém Přerově působil pouze jako výpomocný kněz (během 19. století se tato funkce označovala *kurát*), vysvětluje, proč je v registratuře Diecézního archivu Biskupství brněnského veden pouze jako farář v Dolních Dunajovicích (III. Hlavní registratura, Diecézní archiv Biskupství rněnského). Zápis o funkci výpomocného kněze se nachází v Volný, Řehoř Tomáš. *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften*. Brno: vlastním nákladem, 1856. sv. 2, část 1, s. 269.

pašijí byl zohledněn dle povahy textu jejich původ v evangeliu, konkrétně Evangelium podle Matouše a Evangelium podle Jana, pročež bylo nutné do korpusu potenciálních zdrojových textů zařadit hradišťańskochorvatský překlad evangelia, a sice *Horvaczko evangyelye* (1732) a *Evangyelye z-episztolami na sze nedilye i szvetke szega leta, z popiszanum mukum Goszpodina nassega Jesussa Kristussa* (1792). Vzhledem k místě tisku a prokazatelné přítomnosti kajkavského překladu *Szveti evangeliumi* (1778) na Slovensku, byl do porovnání zahrnut také tento překlad evangelií. Při práci s rakouskými archivy se mi podařilo dohledat rukopis, jenž je titulovaný stejně jako pašijové hry napsané v Jevišovce, čímž je rukopisné dílo hradišťańského učitele Josepha Tomašiče *Passija na Czvitnu nedilyu a Passija na Veliki petak* (1838).

Určení původu textu je klíčové pro poskytnutí popisu užitého jazyka. Vzhledem k tomu, že se v komunitě moravských Chorvatů projevovale více jazykových a nářečních vlivů v realizaci ústní, jak uvádí práce chorvatských i českých badatelů, předpokládám obdobnou reflexi rovněž v rukopise. Práce pracuje s předpokladem, že písně mající kořeny v české duchovní literatuře se vyznačují vyšším počtem užitých bohemismů a moravismů, zatímco písně převzaté z literatury hradišťańskochorvatské budou výrazněji odrážet podobu náboženského jazyka, kterým byly psány tamní modlitebníky. V případě pašije je předpokládán výskyt typických jazykových prostředků pro hradišťańskochorvatský překlad evangelia. Zahrnutím hradišťańskochorvatského biblického překladu se analýza pokusí poukázat na konzervatismus při volbě jazykových prostředků v textech vycházejících z biblického jazyka.

Analýza se zaměří na odchylky od podoby moravské chorvatštiny, jak ji definovali čeští a chorvatští filologové od 2. poloviny 19. století. Práce však nepracuje s předpokladem, že větší počet odchylek nutně znamená nepravděpodobnost vzniku textu v moravskochorvatském prostředí, spíše má za cíl poukázat na širší repertoár rysů, které pro moravské Chorvaty byly srozumitelné, a tedy i přijatelné v psaném textu. Díky materiálu světského charakteru (lidové písně a nahrávky) bude také možné definovat, čím byl specifický jazyk užívaný v duchovní sféře a v jaké míře do duchovního stylu pronikaly nářeční prvky.

V analýze byl uvážěn stav moravské chorvatštiny, jež reflektují Malcovy *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* (1895) a kázání z Nového Přerova. Na základě komparace rukopisu s těmito moravskochorvatskými texty vycházejících částečně z hradišťańskochorvatského duchovního stylu se práce pokusí stanovit, do jaké míry rukopis odráží podobu moravské chorvatštiny a kterými rysy se naopak odlišuje. Následující analýza poskytne přehled původu

jednotlivých částí rukopisu, propojení moravskochorvatské písňové tvorby s českou a hradiš'ansko-chorvatskou a důležité jazykové rysy.

6. Analýza rukopisu R 4592

Následující kapitola představuje tři části rukopisu tak, jak jsou dělené v dochovaném přepisu R 4592. Tato analýza porovnává jednotlivé písně, poutní řeč a pašije s hradiš'anskochorvatskými a českými texty, které mohly mít vliv na obsah rukopisu Josipa Hubeného a potenciálně tvořily kánon duchovních textů moravských Chorvatů. Vzhledem k tomu, že v některých textech je shoda pouze částečná či je znění mírně odlišné, práce nepracuje s předpokladem, že autor rukopisu texty přepsal přímo ze zdrojů, které v analýze uvádím. Komparace spíše nabízí přehled knih, kde jsou zaznamenané literární předlohy duchovních textů, jež se staly součástí duchovního života moravských Chorvatů a mohly se k nim dostat různými způsoby, popř. různě variovat a vzájemně se prolínat. Jednotlivé kapitoly jsou nazvané podle přípisů k jednotlivým částem rukopisu, tak jak je autor zaznamenal rukopisu R 4592.

6.1. Jačke što iz rukopisa Josipa Hubenoga, što od istoga recitirane

Jačka Svete Ane

Rukopis začíná třemi písněmi anenskými (*Jačka svete Ane, Jačka svete Ane lastovitoga briga a Jačka od svete Ane*). Nápěv první z nich je zmíněn v zápisu Gjurro Kutena, jakožto první píseň nejmenované modlitební knížky, která obsahuje pouze písně. Mohlo se tedy jednat o jevišovský rukopis, ale vzhledem k tomu, že na Moravě prokazatelně vznikalo více takových knih, není vyloučeno, že se Kutenovi do rukou dostal jiný text. Původní text pro první jačku by snad mohla být stejnojmenná píseň (*Od Svete Anne, Na notu fol.*) zaznamenaná v kajkavsko-latinském modlitebníku *Cithara Octochorda* (1757). *Cithara Octochorda* je v mnohém jeden z důležitých zdrojů, z nichž čerpali hradiš'anští františkáni píšící náboženské texty pro chorvatský lid v Burgenlandu.

Cithara Octochorda (1757)

*Ti nosiš Anna, žena zebrana,
Nebeski k nam prihod
osebujni porod
komu se raduje ves narod (s. 328)*

Rukopis

*Ana nosi takov porod,
da se čuva sega narod (s. 2)*

Cithara Octochorda

*Ti nosiš Anna,
Mati ljubljena,
zemlje Kraljicu,
neba Cesaricu,
Jezuša Mater, i Devicu (s. 328)*

Rukopis

*Ana nosi Cesaricu,
neba i zemlje kralicu,
Aleluja (s. 2)*

Cithara Octochorda

*Ti nosiš Anna,
žena zebrana,
sad paradížumski,
koga se peklenski
ne duh doteknul luciferski (s. 328)*

Rukopis

*Ana nosi Paradiža,
od driva Svetoga križa,
Aleluja moli za nas (s. 3)*

Vzhledem k absenci jakékoli zmínky o užívání zpěvníku *Cithara Octochorda* na jižní Moravě není příliš pravděpodobné, že by zdrojovým textem písně z jevišovského rukopisu byla skladba přímo z této modlitební knihy. Naskytuje se možnost, že se tato původně kajkavská skladba dále v různých obdobích šířila a *Jačka Svete Ane* je záznam zlidovělé podoby duchovní písně. Ať už byl osud anenské písně jakýkoli, nesporné je, že oba zpěvy propojuje stejná sekvence motivů (Annina neplodnost, následné zvěstování porodu andělem, vrcholící oslavou narození Panny Marie). Podobné, pouze v gramatické osobě upravené, je rovněž syntagma s verbem *nositi* (*Cithara Octochorda*: *Ti nosiš*; Rukopis: *Ana nosi*) na začátku slok, ke kterému se přiřazují významné motivy skladby (*porod, cesarica, paradiž* a další). V dalších slokách se nalézají hungarismy, typické pro hradišťaňskochorvatské texty (*hasniti, mentovati*), což může poukazovat buď na původ jačky v tomto textu, či autorovu snahu o stylizaci písně. První dvojverší (*Ana sveta tvoja hvala, čemo jačit sveta slava*) by mohlo být spjato s českou duchovní písní k pobožnosti sv. Anny. Jedná se o závěrečný zpěv v modlitební knize *Poswátne poutní místo we Křtinách na Moravě* (1877).

Poswátne poutní místo

*Swaté Anně k milé chwále
Jižto věčně budu dnes
Slavit zpěvem neustále (s. 78).*

Rukopis

*Ana sveta tvoja hvala
čemo jačit sveta slava (s. 1).*

Jačka by mohla kombinovat původní kajkavský základ, do značné míry zlidovělý, s českými vlivy. Takový stav by příznačně odrážel tendence mísení různých jazykových i kulturních vlivů, jimiž se jazyk a literatura moravských Chorvatů vyznačovaly.

Jačka od Svete Ane lastovitoga briga

Druhá píseň pochází z modlitebníku *Vrata nebeszka* pod názvem *Jacska XXX. od lasztovitoga briga sz. Anne na putu Cziljanszkom, sztaroga miloszti meszta, Jesussa, Marie, ter sz. Anne.*

Vrata nebeszka

*Szpravlyajtesze sziz szimo,
na brig szvete Anne,
Ki va teli, i Dussi,
spoznavate rane (s. 378).*

Rukopis

*Spravljajte se si simo,
na brig svete Ane,
Ki va teli i Duši
spoznavate rane (s. 4).*

Rozdíly oproti originálu jsou minimální, místy se objevují odlišné prepozice (*va/na*), v původním tvaru číslovky *sztov* dochází ke ztrátě koncového *-v*, důsledná je rovněž depalatalizace či odlišné realizace adverbii (pův. *perlye* > *pervle*). Rozchází se přívlastky u jmen světců a jiných osob, např. u svatého Ivana biskupa; v originále je označen *Paszanszki*, v rukopise *Pasuski*. Císařovna Eleonora dostává v modlitebníku přídomek *Rimlska*, v rukopise *Rimska*.

Jazykově význačné pro moravskou chorvatštinu je ztráta koncového *-v* v Gpl. číslovky *sto* (*stov* > *sto*), takovou formu potvrzují i nahrávky pořízené Františkem Pospíšilem. Ke vkládání *-v* naopak dochází ve formě adverbia *pervle* (*perlje* > *pervle*). Toto vsouvání nacházíme rovněž u Malce ve formě *prvlje*, tedy bez doprovodného vokálu a se zachovanou epentezí. Vzhledem k minimálním odchylkám a prokazatelné přítomnosti zohledněného modlitebníku na jižní Moravě, je zřejmé, že byl text přepsán právě odtud a reflektuje stav duchovní podoby hradišťaňskochorvatského jazyka.

Jačka od Svete Ane

Rovněž *Jačka Od Svete Ane* je převzata z modlitebníku *Vrata nebeszka*, její předlohou je *Jacska XXXI. od szvete Anne druga, bujni nyoi pobosni meszti.*

Vrata nebeszka

*Poszdravimo szvetu Annu,
 Marie Mat odibranu.
 Kaje roda plemenita,
 Szpola zsidovszkoga Dika (s. 381)*

Rukopis

*Pozdravimo Svetu Anu
 Marije Mat odibranu
 Ka je roda plemenita
 Spolu židovskoga dika (s. 12)*

Hned v první sloce dochází ke změně deklinace (*spola* > *spolu*), což může být zapříčiněno vlivem českého deklinačního vzoru či pouze chybným přepisem. V moravskochorvatské deklinaci kromě Asg. k rozrůznění deklinace životných a neživotných maskulin nedochází a koncovka *-u* v Gsg. maskulina není potvrzena v moravskochorvatském úzu. Také k dalším odlišnostem dochází patrně z důvodu autorova chybného zápisu (VN⁷²: *svetim drugom*; R: *svetim dragom*; VN: *njoj*; R: *nosi*) či českého vlivu (*duša se tuži* > *duše se tuži*). Místy se též různí realizace protetického *j-* (*jimenom* > *imenom*), přičemž v moravskochorvatských textech se setkáváme s oběma realizacemi, v 19. století s obdobnou četností. Prepozice *krez* je důsledně nahrazována formou *kroz*, již se užívá i ve standardním jazyce. Stejně jako u zpěvu předchozího je *Jačka od svete Ane* odrazem stavu hradišřanskochorvatského duchovního jazyka.

Jacska od Presvetoga Trojstva

Píseň se v rukopise vyskytuje dvakrát, a to na stranách 19 a 114, přičemž jedna na druhou odkazuje pomocí poznámky *vidi str. 114*. Není jisté, zdali byla tato poznámka součástí původního rukopisu Josipa Hubeného, či byla připsána až při přepisu. Zdrojovým textem pro tento zpěv je modlitebník *Vrata nebeszka*, konkrétně se jedná o zpěv označený *Jacska IX. od preszvetoga Troisztva*.

Vrata nebeszka

*Preszvetomu Troisztvu hvalu daimo
 Otcza, Szina, i Duha zvissajmo
 O preszveto Troisztvo
 Jedino Bosantzvo
 Isz sze mochi jacsimo
 Sztveto Troisztvo dicsimo (s. 338).*

Rukopis

*Presvetomu Trojstvu hvalu dajmo,
 Otca Sina i Duha zvišajmo
 Presveto Trojstvo
 jedino božanstvo
 Iz se moći jačimo
 Sveto Trojstvo dičimo (s. 19).*

⁷² Zkratka VN zde označuje knihu *Vrata nebeszka*, R označuje rukopis.

V jevišovské variantě se silně projevuje depalatalizace, a to jak hlásky /lj/ (*preželnoga, batritela, spasitela*), tak /nj/ (*stvorena, nemu*), což byl charakteristický rys jako chorvatštiny na jižní Moravě, tak v kajkavském dialektu na Slovensku (Vážný, 1927, s. 154). Mimo tento jev se jedná o zcela totožný text převzatý beze změny.

Jačka Nota kod v noći pervem usneni

Stejně jako v případě *Jačky Svete Ane* lze v názvu této písně dohledat vazbu na kajkavsko-latinský modlitebník *Cithara Octochorda*, kde se vyskytuje duchovní skladba *Noći pervem vusnenje*. Píseň lze dohledat v ještě starších dílech, např. v *Pavlínské pjesmarici* z roku 1644. Jedná se o chorvatský překlad latinské skladby *Noctis sub Silentio*. Pozoruhodné je, že zde v názvu nacházíme název tohoto kajkavského překladu bez typické kajkavské proteze (*vusnenje* > *usnenje*) společně s označením *Nota*, čímž se v chorvatských, ale i českých, německých, maďarských a latinských zpěvnících odkazovalo na jinou píseň v téže stejné melodii. Logický by byl závěr, že má skladba kořeny v písni, jež se zpívala na stejnou melodii jako *Noći pervem vusnenje*.

Po zohlednění skutečnosti, že moravští Chorvaté byli v úzkém kontaktu s českými kancionály a v nich obsaženými českými skladbami, předkládám zjištění, že se tato jačka značně podobá české poutní písni *Kde mám hledat Ježíše* v kancionálu *Kancionál čili zbjrka cjrkewnjch i domácjch, po celý rok naskrz takměř w každé osadě užjwanych pjsnj, kteréž sebral J. M. Pohořelý* (1842). Původně se jedná o píseň kramářskou, jejíž autorství je připisováno Joachymu Kalinkovi, který žil v 17. století (Frolcová et kol., 2022, s. 256). Zpěv náleží k typu kramářských písní s motivem hledání Krista ve formě monologu, jenž lze interpretovat jako řeč Máří Magdaleny.

Kancionál (1842)

Slze budu vylévat,

pokání činiti

Krista Pána Ježíše

chci následovati.

Oko nebeské Slunce,

pověz, kde ho vidíš,

před tebou se neskryje

Spasitel můj Ježíš (s. 394).

Rukopis

Gorke suze točiti,

pokoru činiti.

Gospodina Ježuša

ću nasledovati.

Oko nebesko Sunce,

povi kadi mi je,

pred tobum se pokorni,

moj Ježuš ne skrije (s. 24).

Českému původu nasvědčuje vysoký počet bohemismů (*hned, snad, mesto, pro*). Zajímavé je, že některé z těchto bohemismů jsou oproti původnímu textu pozměněny, tudíž v originále nalézáme verš *Rychle mě oznamte* a v rukopise *Hned mi ga oznanite*. Je tedy pravděpodobné, že pisatel zaznamenal již variaci na tuto píseň, která se k moravským Chorvatům mohla dostat prostřednictvím českého kancionálu či kramářských tisků, nicméně místy odlišně variovala.

Hradišťanskochorvatský vliv se silně projevuje v koncovém *-l* namísto typického moravskochorvatského *-v* (*prišal, stupil*), doprovodný vokál u */r/* (*kerv, terpiti*), protetické *-j* (*jime*), nahrazení skupiny *mn-* skupinou *vn-* (*vnogimi*), koncovka *-jum* v Isg. fem. (*kervjum*). Pozoruhodné je také použití bezpředložkového lokálu s koncovým *-i* (*snad ga verti najdem*), který ve spisovných slovanských jazycích vymizel (kromě jednotlivých nářečí), ale v duchovním jazyce zůstal produktivním.

Vzhledem k odlišnosti prvních dvou slok a následně slok 13–18 je možné, že autor rukopisu text písně sám doplnil. V těchto pasážích je užitá vazba kondicionálního *bi* s infinitivem (*Ja b' se rado povernut; Rad b' se odplatit*), obdobně jako se užívala v chorvatských osadách na Slovensku (Vážný, 1927, s. 93).

Jačka od grišnoga človika

Také *Jačka od grišnoga človika* má svůj původ v české písni. V tomto případě je zdrojovým textem česká lidová píseň Trudy Páně, kterou zaznamenal František Sušil ve sbírce *Moravské národní písně s nápěvy do textu vřaděnými* pod číslem 44 (sekce Lyrické písně).

Moravské národní písně

Ach člověče hříšný, poslyš mé zpívání

Pohled' a razvažuj Ježíšovy rány.

Náš milý Spasitel hned od narození,

Věrně jest pracoval pro naše spasení (s. 51).

Rukopis

O človiče grišni posluhni jačenje

poglej te razvažuj Ježušove rane.

Naš dragi Spasitel hned od narodenia

*(odmah) verno je pracovao (radio)
za naše spasenia* (s. 28).

Pisatel si byl očividně dobře vědom užitých bohemismů, jež jsou v originálním rukopisu podtrženy a vedle veršů vysvětleny chorvatskými ekvivalenty (*hned = odmah; pracovao = radio; šlapati = gaziti; nachilan = sklon; trizniti = mučiti*). S tradicí kontaktních synonym se setkáváme již v raných chorvatských duchovních textech a v Burgenlandu se jejich tradice udržela až do 20. století. V jevišovském rukopise jsou kromě písní zapracována též v pašiji.

Projevuje se zde reflex /j/ praslovanského *dj (*narojenia*), depalatalizace (*Spasitel*), silně prostupující bohemismy, a to ve formě verb (*pracovat, šlapat, trýznit, oklamati, nachilan*), hláskosloví (*razvažuj* namísto *razvezuj/razvežuj*), interjekcí (*ach auve*), adverbii (*hned*), partikulí (*snad*), substantiv (*láska, potešene*), české prefixy (*rozkoš*) objevují se také nářeční prvky typické pro moravskou oblast (*lebo*). Zachovaný je doprovodný vokál u /r/ (*oberne*), koncové -l je místy zachováno (*služil*), jindy se realizuje jako -o (*pracovao*), což hovoří ve prospěch hypotézy, že autor byl při překladu písni ovlivněn standardním jazykem. Koncové -o se v moravskochorvatských textech vyskytuje jen výjimečně, kromě této písni se s ním lze setkat v Malcově díle *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*, kde by k jeho realizaci mohlo docházet ze stejného důvodu.⁷³

V Sušilově sbírce se objevuje pouze část písni, úplné znění písni je zapsáno ve sbírce *Národní písni moravské nově nasbírané* pod číslem 1938 (Bartoš a Janáček, 1899, s. 1048–1049). Pro současného českého čtenáře může být zajímavá poznámka, že tuto píseň popularizovala česká folková hudební skupina Čechomor pod názvem *Ach, člověče hříšný*.

Národní písni

*Tá světská veselost,
rozkoš, těla radost,
zlato, stříbro, statek
obráti se v žalost* (s. 1049).

Rukopis

*Ta svitska veselost,
roskoš tela radost,
zlato srebro, blago,
oberne se v žalost* (s. 33).

Jačka kada putnik z domu putuje

Jačka *Kada putnik z domu putuje* je velmi rozšířená mariánská píseň, jež se zpívala na mariánské pouti. V uherské části ji zaznamenali a do svých sbírek zařadili Fran Kurelac (Kurelac, 1871, s. 275–276) a Jakob Dobrović (Dobrović, 1986, s. 53–54). Ve sbírce od Dobroviće nese název *Jacska od B. D. Marie najmre iszpricsany od Domachi na Szodische iduchim Mariaszki putniki*, pod tímž názvem a číslem XII se nachází v modlitebniku *Vrata nebeszka*. První sloku písni zaznamenal František Pospíšil roku 1910 při svém terénním průzkumu mezi jihomoravskými Chorvaty.

---

⁷³ Zde je důležité poznamenat, že Alois Malec byl původem Čech, který se moravské chorvatštině naučil jako druhému jazyku a během své farní i vědecké činnosti byl velmi pravděpodobně v kontaktu se standardním chorvatským jazykem.

Vrata nebeszka

*Spravlyajte se kerscheniki,
szi Marie lyubezniki.
Spravlyajtesze mladi, sztari,
drusina i gospodari (s. 344).*

Rukopis

*Spravljajte se keršćeniki,
si Marije ljubežniki.
Spravljate se stari, mladi,
družina i gospodari (s. 35).*

Text rukopisné písně se od originálu z modlitebníku *Vrata nebeszka* odlišuje minimálně. Signifikantní je v rukopisné jačce užitý doprovodný vokál u /r/, který ve verzi písně na nahrávce z roku 1910 již absentuje, stejně jako v jiných textech (*Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*). Slovesné tvary jsou realizovány důsledně dle hradišťańskochorvatského vzoru. Koncovka v přičestí minulém dává -l, koncovka pro 1. os. plurálu přítomného se realizuje jako -mo. Obdobně jako v ostatních písních dochází k důsledné depalatalizaci /lj/ v pozici na konci kořene či za kořenem (*zapelaj, nepretel*), realizaci koncovky pro 1. sg. feminina do formy -um (*molitvum*). V časových adverbiích se využívá typický kajkavský (a současně i slovinský) sufix -ič (*zadnjič*). Českému čtenáři by se mohlo na první pohled zdát, že formy imperativu bez kmenotvorného sufixu -i- (*hodmo, potrudte*) jsou motivovány češtinou, jedná se však o obvyklou formu imperativu v církevních hradišťańskochorvatských textech či v nářečí Chorvatů na Slovensku.

Jačka kad se putniki z domu gublaju

Ač se v modlitebních knihách, jako jsou *Hisa zlata, Vrata nebeszka, Duhovni vertlyacz* či *Marianszko cveče* nachází stejný titul, obsahově se jedná o odlišné zpěvy. Rukopisná jačka vychází z českého zpěvu *Komuž se uteci máme*, jenž je zařazen mezi poutní písně v barokním zpěvníku *Cytara Nowého zákona* (1762).

Cytara Nowého zákona

*Komuž se uteci máme,
k Ježíši, k Marii
jehož za přímělvce máme
Ježíše Marii.
Zvolejmež všichni společně
Maria, Maria
zvolejmež všichni srdečně
O Ježuš Maria (s. 392).*

Rukopis

*Kamo ćemo putovati
neg k Divi Mariji,
koga patronu jimali
neg Divu Mariju.
Zazovimo ju sad skupa.
Marija, Marija.
Prosimo ju s prava serca
O Ježuš Marija (s. 39).*

Některé sloky⁷⁴ se nachází také v cellenské poutní písni, jež je zaznamenána v knize *Příloha k Cellenské cestě*⁷⁵ pod označením *XXIV. Píseň s dovětkem Zpívá se, když se jde městem Znojmem*. Píseň byla rozšířená i v kramářských tiscích na Moravě.⁷⁶

Příloha k Cellenské cestě

Posilni nás putujících

Maria

a občerstvi klekajících

Matko má.

(...)

Ochraň naše oseníčko

Maria

nedej škodit

O matičko (s. 44).

Rukopis

Pojačaj nas putujućih

Marija, Marija,

Okripi sad klikajućih

O Ježuš Marija.

(...)

Brani naše osijanje,

Marija, Marija

Nedopuščaj škode na nje

O Ježuš Marija (s. 40–41).

Dochází k adaptaci některých bohemismů (např. *rada*), jinak se text shoduje s hradiš'ansko-chorvatským stylem duchovní literatury. Typickými církevními výrazy je zde pozůstatek duálu (*veke vekoma*), adverbium *nestanoma*, doprovodný vokál u /r/ (*smert*). Paralelně zde vedle sebe figuruje dvojí koncovka pro Isg. fem. *-u* (*pred radu falešnu*) a *-um* (*keršćanskum protivnošćum*). Stylu hradiš'ansko-chorvatských duchovních textů odpovídá ztráta počátečního *o-* v ukazovacích zájmenech a následné splynutí s prepozicí (*na ovom> navom*), která se rovněž projevuje v prvních hradiš'ansko-chorvatských překladech evangelií (např. *Horvaczko evangyelye*). Ačkoli má píseň kořeny v písni původem české, jazykově je silně ovlivněna prostředky typickými pro hradiš'ansko-chorvatský styl církevní komunikace.

Jačka od Dive Marije

Jačka od Dive Marije a *Jačka k Divici Mariji* jsou původně shodné písně, které mají společnou předlohu v moravské mariánské písni. Počáteční sloka se prokazatelně rozšířila mezi moravskými Chorvaty a je zaznamenána ve zpěvníku *Jačke moravskih Hrvatov*. Totožný nápěv v podání Ive Skokaniće zaznamenal František Pospíšil v roce 1910.

⁷⁴ Sloka *Posilni nás putujících, Matko, občerstviž všech klekajících, Matko, o Maria, o růžičko* se nachází v písni *Raduj se panno čistá, na listu 214* v knize *Každodenní pobožnost putujících k zázračným obrazům totižto do Maria Cell* (s. 219). To podporuje tvrzení, že se některé písně shodují pouze částečně a dochází k jejich vzájemnému mísení, přejímání částí textů a doplňování jinými zpěvy.

⁷⁵ V témže zpěvníku se nachází také česká verze jačky *Od grišnoga človika* s titulem *Ach, člověče hříšný*.

⁷⁶ Např. *Dvě nábožné písně: první o blahoslavené Panně Marii, druhá o svaté Panně Barboře, 1801–1880(?)*, dostupná v Moravské zemské knihovně se signaturou VK-0006.557.

Nahrávka (Ive Skokanić)

*O, majko Buožja
Z nebe si došla
Nebieska si ruoža
Prosi za nas sina
Divica Marija.*

Rukopis

*O, majka Božja
z neba si došla,
nebeska si roža,
pros za nas Ježusa,
divica Marija (s. 45).*

Předlohou obou zpěvů je zřejmě zpěv v *Katolickém Kancionálu, Dle Fryčaje vzdělal a mnohými písněmi a pobožnostmi* (1870) pod označením *Píseň dvanáctá* (s. 150). Úryvky z této písně zařadil František Sušil do své sbírky *Národní moravské písně s nápěvy do textu vřaděnými* (1860) pod názvem *Maria záštita* (s. 62).

Katolický kancionál

*Nebeská bráno, naše ochrano!
Neopouštěj mého srdce ztrápeného,
Panenko Maria!
Tys archa Krista, Panenko čistá!
Tys slavná Matička,
Pros za nás synáčka
Panenko Maria (s. 150).*

Rukopis

*Nebeska brana, dušicam hrana,
ne zapušćaj moga serdca straponoga,
Divica Marija.
Ti s' stan Kristuša, Majka prečista,
ti si slavna Diva,
prosi za nas Sina
Divica Marija (s. 45–46).*

Posledních pět slok je doplněno buď z jiného zpěvníku či přímo samotným autorem. Kontinuitě českého vlivu zde nasvědčuje užitá konstrukce *va nebeske dvori* doslova přeložené z české vazby *v nebeské dvory*⁷⁷. Shoda akusativu s nominativem plurálu se u neživotných maskulin sice objevovala ve středověkých a renesančních či humanistických čakavských textech, poměrně brzy však začalo být původní koncové *-i* vytlačováno koncovkou *-e*. Vlivem české předlohy dochází v moravskochorvatském textu k posunům významu (*ohrana* > *hrana*), dochází rovněž k hláskové adaptaci některých bohemismů (*osvěcuješ* > *osvićuješ*, *zpomožení* > *pomorene*). Navzdory českému původu je v 1. os. pl. prezentu důsledně užívána koncovka *-mo*. Autor mohl vlivem kontaktu s hradišřanskochorvatským duchovním jazykem přijmout tuto koncovku jakožto rys prestižního stylu

⁷⁷ V čakavských dialektech je možné najít shodu A=N, pak by se ovšem tato shoda týkala celého syntagmatu (*v/va nebeski dvori*).

Jačka od Ježusa a Marije

Pro *Jačku od Ježusa a Marije* se nepodařilo nalézt shodu v žádném z výše jmenovaných modlitebníků, je však zařazena do Dobrovičovy sbírky *Duhovne jačke gradišćanskih Hrvatov oko ljet 1800* pod názvem *Veseli se sada (Nota, Duh sveti)*. Řazením slok, obsahem i jazykovými prostředky se zcela jistě jedná o tutéž píseň se společným původem v literární předloze, jež v obou komunitách různě variovala.

Duhovne jačke

*Veseli se sada jur moja dušica
vidiš da je ovde Ježus i Maria,
Marija Ježusa v naručaju derži,
ter ga milostivno za nas grišne prosi.
Pozdrau milostivno, o moja dušica
divicu Mariju, nje Sinka Ježiša.
Reci ti z radošćum z velikoga glasa,
zdrava budi Maria od mojega serca* (s. 62).

Rukopis

*Raduj se ti sada, jur moja dušica,
vidiš da je ovden Ježus i Marija.
Pozdrav' milostivo o moja dušica,
Divicu Mariju, ar je kod rožica.
Recimo z veseljem,
Marija Divica,
zdrava bud Marija
od mojega serdca* (s. 49).

Rukopisná píseň zachovává po vzoru hradišćanské chorvatštiny koncové *-mo* v přítomnosti a koncové *-l* v minulém přičestí, koncovku *-um* v Isg. fem. V obou textech je užit doprovodný vokál *u /r/*, ale jak je známo, jak v severních hradišćanských dialektech, tak v moravské chorvatštině si */r/* zachovalo svou vokalickou kvalitu. Jotace */d/ + jen* dává odraz *dj* (*oslobodjeni*), zatímco v jiných částech rukopisu nacházíme reflex */j/* (*rojen*).

Naopak ve verzi hradišćanskochorvatské se již projevuje vývojově novější koncovka *-u* v Lsg. (*va naručaju*), jež se užívá dubletně s koncovým *-i* (*mesti*). Na rozdíl od moravské chorvatštiny zde dochází k epentezi (*terpljenje*), zaznamenána je také realizace koncového *-l* jako */ul/*, úženi */o/ > /u/* (*gutov, tuliko*), přičemž k úženi místy dochází i v textech moravskochorvatských. V obou písních se projevuje změna zadního vokálu v přední */u/ > /i/* (*dibina*).

V rukopisné písni se projevuje vsouvání konsonantu *-v-* u deminutiv (*serdavce*), obdobně jako v jiných zpěvech nacházíme *ditevšce*, čímž se rukopisný zpěv odlišuje od hradišćanskochorvatské varianty. V hradišćanskochorvatském jazyce, obdobně jako v čakavštině a slovinštině, se užívá důsledně sufix *-šce* (*detešce/ ditešce, serdašce/ srdašce*). Formy deminutiv se vsunutým *-v-* se nevyskytují ani ve světských písních či Pospíšilových nahrávkách (*dite > dietece; srce > srdašce*). V obou verzích písně je užit kalk *račun dati* doslova

vycházející z německého spojení *Rechnung geben*, které bylo typické pro hradišťanskochorvatské duchovní texty.

Pozdravenje udev Krištuševih

Ačkoli se nepodařilo nalézt zdrojový text ve formě písně, domnívám se, že by tato jačka mohla vycházet z modlitby *Pobozno pozdravlyanye szih kotrigov tela Kristussevoga* z modlitebníku *Hisa zlata* (s. 160). Obdobnou modlitbu rovněž nacházíme v díle Katariny Zrinské (*Pozdraulyenie vszih vudou Tela Christusseua*, 56–60) a v modlitebníku *Duhovni vertlyacz* pod názvem *Molitva z-kumsze pozdravlyaju sza Uda Tela Kristussevoga ovako* (s. 45).

Tematicky podobně laděné písně se nalézají také v českých kancionálech. Stejnými motivy se vyznačuje píseň po pozdvihování (např. *Sem, hříšníci, pospíchejte* nebo *Pozdravena budiž hlavo přesvatá*). Vyloučen tak není ani vliv českých mešních zpěvů. V moravských kramářských písních se objevuje *Vroucná píseň o všech oudech Pána Ježíše Krista, rozjímání vydaná* (1860). Každá sloka je věnována jedné části těla umučeného Ježíše, místo refrénu *Budiž pozdraveno* je zde však užito spojení *Dobrou noc* (Frolcová et kol, 2022, s. 111–144).

Hisa zlata

Zdrava budi odicsena glava goszpodina nassega Jesussa Kristusaa (...) kaszi za grissnike z-ternyem korunyena i z-tersztinom bijena (s. 160).

Rukopis

*Jezerokrat zdrava
Glava odičena,
S ternovu korunu,
Za nas korunenja* (s. 59).

Duhovni vertlyacz

Zdrava budi Goszpodina nassega Jesussa Kristussa prelipi obraz, za nas poplyuvani (s. 46).

Rukopis

*Zdravo svitlo lice,
Mersko pošpotano
Slinami i hrački
Za nas popluvano* (s. 60).

Putni tovaruš

Zdraue budite Goszpodina nassega Iesussa Christussa szuete Noge, za nasz grisnike ostrimi chauli na krisu prikouane (s. 58).

Rukopis

*Zdrave noge svete,
Ke ste trud užile.
I s čavli oštrimi
Prikovane bile* (s. 62).

Rukopisná jačka byla patrně pronášena na procesích před výjevem ukřižovaného Krista, jak nasvědčuje její začátek. Podobně začíná česká píseň *Sem, hříšníci, pospíchejte* obsažená

např. v kancionálu *Nejobširnější sbírka písní neb kancionálek pro veřejnou a domácí pobožnost ku prospěchu mládeže školní*.

Nejobširnější sbírka písní

*Sem, hříšníci, pospíchejte,
na kříž svatý patřte
smrt Kristovu rozjímejte* (s. 135).

Rukopis

*Hodmo keršćeniki,
Pozdravimo Boga,
Na tom križnom drivi,
Za nas raspetoga* (s. 59).

Signifikantním moravskochorvatským rysem je koncové *-v* (*biv naložen*), které funguje paralelně se sufixem *-l* (*probodel*). Výraz *probodel* se vsunutým vokálem, který narušuje skupinu */dl/*, nacházíme jak ve starších českých textech, tak ve slovinštině. Moravskochorvatského původu je zde prefix *roz-* (*rozveseliš*), jenž se užívá také v chorvatské formě *raz-* (*razluči*). Hláskoslovně se jačka vyznačuje vsouváním konsonantu */v/* (*medvene*), obdobně jako v písních předchozích. Tato forma se objevuje také v kajkavštině a uplatňuje se v díle *Putni tovaruš*. Vkládání se dále projevuje v deminutivu *serdavšce*, v čakavštině ani kajkavštině ovšem taková forma není doložena.

U neuter v plurálu dochází k formálnímu synkretismu adjektiv ve funkci atributu pomocí koncovky *-e* (*usta medvene, zdrave budete persa*), nejedná se však o důsledný jev (*presveta kolena*). Píseň obsahuje některé typické kajkavismy (*napokonac konca*). Typickým výrazem, který se užíval v hradišťanské chorvatštině, je zde numerale *jezerokrat*, kombinující hungarismus *ezer* (*tisíc*) a slovanské *krat*. Z maďarštiny je též přejatý výraz *čemér* (chorv. *otrov*, čes. *jed*). Z výše popsaných jevů vyplývá, že jačka mohla vzniknout přímo v moravskochorvatských vsích a kombinovat vliv hradišťanskochorvatských a českých církevních písní.

Jačka od svetoga Jožefa

Jačka má původ v modlitební knize *Vrata nebeszka* pod názvem *Jacska XXXII. od sz. Josefa, patrona va szmertnoj szтели*. Stejnou píseň zaznamenal Jakob Dobrović (1986, 130). Jedná se o text přepsaný téměř beze změn, kromě depalatalizace */lj/* (*hranitel*) a */nj/* (*zaručnak*).

Vrata nebeszka

*Bud od nasz pozdravlyen
O Josef preszveti
va zsitku, i szmertu
szaki k-tebi hlepi* (s. 385).

Rukopis

*Bud od nas pozdravljen
O Jožef presveti
va žitku, i smerti
saki k tebi hlepi* (s. 65).

Jačka Pozdravleno budi telo Ježuša

První dvě sloky jsou totožné s nápěvem v modlitební knize *Nova Hisza zlata* v sekci písní *Na molitveni dan*, část II.

Nova Hisza Zlata

Pozdravlyeno budi telo Jesusa

Pozdravlyeno budi i Kerv Kristuša

O presveto telo Jesusa

Po tebi sze szaka zvelicsi dussa (s. 448).

Rukopis

Pozdravleno budi telo Ježuša

Pozdravlena budi i kerv Kristuša

O presveto telo Ježuša

po tebi se saka zveliči duša (s. 71).

Stejný nápěv je řazen v modlitebníku *Kruh nebeski* (1909) pod číslem 174 (*Pozdravljeno budi tijelo Ježuša*). V písní je užít obdobný refrén *O presveto telo*. V modlitebníku *Ježuš i Marija prelipa zrcala kršćanskoga žitka* (1906) se nachází obdobná píseň s názvem *Jačka Zdravo budi sveto telo Ježuša*.

Ježuš i Marija

Pervo neg z-svita minemo

da te vridno vsi primemo (s. 505)

Rukopis

Prvo neg iz svita mi preminemo,

Daj da k Tebi Ježuš vridno primemo

O Presveto Telo (s. 73–74).

Jazykové prostředky odpovídají spíše formě hradiš'anskochorvatského jazyka. Koncovka přezentu pro 1. os. pl. je důsledně *-mo* (*kričimo*). Typickým rysem hradiš'anskochorvatského jazyka je ztráta *o-* v ukazovacích zájmenech (*ovom* > *vom*), kde následně dochází ke splynutí s prepozicí (*va ovom* > *vavom*). Typickým moravskochorvatským rysem je depalatalizace /lj/ v participiích (*ljuben, pozdravlen*), taktéž u /nj/ (*klanamo*).

Jačka od svetoga Petra i Paula

Předlohou pro tuto píseň je stejnojmenný zpěv *Jacska XIX. Od szveti Petra, et Paula* z modlitební knihy *Vrata nebeszka*.

Vrata nebeszka

*Apostolov je denasz dan
Szvetoga Petra, Paula zvan
ke je k-szebi Jesus pozval
za Czrikve sztupe odibral (s. 358)*

Rukopis

*Apostolov je danas dan
Svetoga Petra, Paula zvan
Ke je k sebi Ježuš pozval
za crikve stupe odibral (s. 75).*

Místy se objevují odlišnosti fonologické povahy. Zatímco v původním textu je projevuje kajkavská střídnice za redukovaný vokál /e/ (*denas*), v jevišovské variantě je typické čakavské /a/ (*danas*). Odlišná je také střídnice za nazální /e/, které se v čakavštině realizovalo jako /a/ po palatálách /č/, /ž/, /j/, proto v rukopise nacházíme formu *začal*, zatímco v originále je *začel*.

V jevišovské variantě lokálně chybí auxiliární verbum pro 3. os. sg (*Petru rekal*), což může být způsobeno redukovaným zápisem v předloze (*Petruj rekal*), jak bylo pro hradišťańskochorvatské modlitebníky typické. Nepřízvučná pomocná slovesa se zpravidla zapisovala dohromady s plnovýznamovým slovem a vokál v zápisu často absentoval. V mluvě (dle Pospíšilových nahrávek) i zápisu (např. *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski*) se pomocná slovesa *je* a *su* pro 3. os. zachovávají.

Morfologicky se rozchází realizace budoucího času. Ve zdrojovém textu se objevuje typická vazba slovesa *htjeti* a infinitivu (*očeš odprit*). V jevišovské variantě na jednom místě prostupuje patrně pod českým vlivem vazba *biti* + infinitiv (*budeš odprit*), nejedná se však o důsledný jev. Nutno poznamenat, že také v některých čakavských dialektech je v budoucím čase tato vazba. Odchytky zde potvrzují, že ačkoli jsou mnohé texty v rukopise přepsány z jiných zdrojů, autor si byl vědom specifik moravskochorvatského nářečí a přepis místy stylizoval do věrnější podoby místního útvaru.

Jačka pred raspetim Ježušem

Také píseň *Jačka pred raspetim Ježušem* má původ v modlitebníku *Vrata nebeszka* pod názvem *Jacska XI. Korizmena*. Část této písně zaznamenal Jakob Dobrović ve své sbírce s názvem *Da premiszlim muku tvoju* (s. 90).

Vrata nebeszka

*Jesus Kristus prelyubleni
kris je noszil na rameni
dab sze szpomenula Dussa
z-muke tvojega Jesussa (s. 341).*

Rukopis

*Ježuš Kristuš preljubleni
križ je nosil na rameni
da b' se spomenula Duša
z muke tvojega Ježuša (s. 78).*

Stejně jako v rukopise i v originále se projevuje absence epenteze (*preljubleni, zgublena*), což je rys typický pro kajkavštinu, ale i některé čakavské dialekty. Na rozdíl od rukopisu však nedochází k depalatalizaci v sufixu *-telj*. Po ortografické stránce se odlišuje realizace zápisu sufixu *-stvo*, v originále je užito pro čakavské texty typické *-ctvo*, v rukopise je tento zápis rozkolísaný (*ljuctvo* x *ljutstvo*). V originále dochází ke ztrátě počátečního *h-* (*z rački*), v rukopise je zachováno (*z hrački*). Výraz *hračak* je typický pro kajkavštinu, odvozen je od slovesa *hrakati* s významem plivat. Střídnice za nosovku je v rukopise realizována stejně jako v čakavštině */a/* (*jazik*), oproti předloze (*jezik*).

Jačka Bud vesela moja duša

Obdobně jako u dvou předchozích i *Bud vesela moja duša* má svůj původ v modlitebníku *Vrata nebeszka*, a sice v písni *Jacska XXI. ka sze jacsi na szamom putovanyu*.

Vrata nebeszka

*Bud veszela moja Dussa
Ka szu na puti Jesussa
I stugujes, kod gerlicza
Jiskajuch Marie licza (s. 363).*

Rukopis

*Bud vesela moja duša
ki si na puti Ježuša
i stuguješ kod gerlica
jiskajuć Marije lica (s. 87).*

V původním textu se projevuje čakavská ztráta napjatosti konsonantu (*odpravila* > *olpravila*). Ztráta napjatosti se v moravské chorvatštině projevuje také v dalších výrazech, např. *zn* > *zl* (*znamenje* > *zlamenje*). V originále se místy také projevuje rozkolísanost zápisu znělosti (*pogled* oproti *pokled*; *najd* oproti *najt*), k čemuž v rukopise nedochází. Lexikálně dochází pouze k jedné odchylce (R, *ko j' njemu jako ugodno*; V, *ko j' njemu jako povolyno*). Až na zmíněné rozdíly se rukopisný text neliší od *Jacska XXI*, kterou lze bezesporu považovat za původní píseň.

Jačka Gospodine mili Bože

Přestože se pro tuto píseň nepodařilo nalézt stejný zdrojový text, domnívám se, že původ jačky souvisí se zpěvem *Deveta popevka, kum se milošća Božja prosi* v díle *Szveti Evangeliumi* (1694, s. 225–227), kde jsou kromě částí evangelií podle církevního kalendáře zařazené i písně. Písně se shodují tematikou prosby o boží milost a dvojverším *nisam se tebe sramoval, ni tvojega oka bojal*. V písni však chybí ústřední mariánský motiv. Mariánský poutní motiv, apel na přimluvu u Krista, motivy lilie a konvalinky se nachází v různých mariánských poutních písních v *Příloze k Cellenské pouti* či *Každodenní pobožnosti*, nelze však jednoznačně potvrdit, že by právě zde měla rukopisná jačka původ.

V písni se však objevují náznaky, že by mohlo jít o píseň původně českou. Proniká zde typické moravské koncové *-v* (*odpraviv, obljubiv*), zřetelný je také vliv české deklinace (Vsg. *Sinu*). Část *Kad budeme umrlil/ s toga svita putovali* odpovídá dvojverší *Když budeme umírat/ ze světa se ubírat* (*Píseň druhá, Chvalme všickni nebeského* v *Katolickém kancionálu*, 1872, s. 96–97), kde stejně jako v případě chorvatské písně *Deveta popevka* chybí mariánský motiv. Verše *O Marija Božja Mati vridno ti je hvalu dati* připomínají české mariánské písně v kancionálu (*O Maria, Boží Máti*). Neobvyklé je spojení *lilium med rožami*. V českých mariánských písních (v kramářských tiscích či kancionálech) se většinou motiv lilie užívá ve spojení *lilium mezi trním*.

Vzhledem ke skutečnosti, že píseň nebyla nalezena mezi chorvatskými ani českými zpěvy, nelze vyloučit, že se jedná o původní moravskochorvatskou píseň, jež nebyla převzata ani z české, ani hradišťaňskochorvatské duchovní literární tradice. Je ovšem také možné, že se jedná o píseň s literárním původem v některé z modlitebních knih, která se svým vývojem natolik vzdálila od původní skladby či splynula dohromady s jedním či více jinými zpěvy, tudíž její původ není zřejmý. Splynutí více písní zde nasvědčuje kombinace několika motivů. Píseň zahrnuje motiv hříšnosti před Bohem (*nisam se tebe sramoval, ni tvojega oka bojal*), velebení Panny Marie (*lipše svitiš od sih zvezdic*), prosbu za dobrou smrt (*kad budemo umirali, s toga svita putovali*) a motiv procesí (*ki je nas skupa spraviv, na božji put odpraviv*). Proto nelze vyloučit možnost, že se jedná o příklad variování duchovních písní v moravskochorvatském prostředí, kde se mohly prolnout jednak vlivy českých zpěvů, jednak chorvatských, jak ukazuje komparace vybraných veršů.

Jačka od svetoga Antona

Zpěv velebící sv. Antonína Paduánského, jenž bývá řazen zpravidla do františkánských modlitebníků, je převzat z modlitebníku *Vrata nebeszka*. Celé znění titulu písně je *Jacska XXXIII. od sz. Antona, oszebujnoga Patrona od zgubljeni dugovanyi, pogibeli blaga, i drugi neszrich*.

Vrata nebeszka

*Bud od nasz pozdravlyen
o preszveti Anton,
Od Matere Czrikve
nass odibran Patron (s. 387).*

Rukopis

*Bud od nas pozdravlen,
o presveti Anton,
od matere crikve
naš odibran patron (s. 99).*

Rukopisná jáčka také obsahuje refrén (*Sveti Anton verni, ti se k nam oberni*), který v modlitebníku *Vrata nebeszka* zařazen není a patrně vychází z refrénu písně *Jacska LXXXVI. Od Szvetoga Antona*.

Duhovni vertlyacz

*Szveti Anton verni
knamsze ti oberni
moli za nasz. Dasze Bog oberne
zlo od nasz odverne
proszí za nasz (s. 242).*

Rukopis

*Sveti Anton verni,
ti se k nam oberni
moli za nas da nedojde kuga
Ali druga tuga
prosi za nas (s. 99).*

Pozměněn je zde motiv moru (*kuga*) za zlo. Stejný refrén jako v moravskochorvatské písni má *Jačka LXXIV. Od szvetoga Francziska* v modlitebníku *Hisa zlata, O Franciszce verni, k nam sze ti oherni, moli za nasz. Da nedoide kuga, ali druga tuga, proszi za nasz (s. 491)*. Obdobně jako v předchozích písních i zde dochází k vsouvání -v- do deminutiv (*ditevce*), na rozdíl od zdrojového textu (*ditešce*). Patrně po vzoru originálu je reflex praslovanského *dj realizován jako palatální /dj/ (*zbudjal*). V moravské chorvatštině se tato palatála vyvinula zpravidla v /j/ (*narojen*), objevují se také tvary s odrazem /dj/. Přejatá je zde také /e/ střídnice na místě nazálu po palatále (*jezik*), pro moravskou chorvatštinu v textech z 19. století je typičtější tvar *jazik*. *Jačka od svetoga Antona* ukazuje, že písně v moravskochorvatském prostředí patrně propojovaly více původních textů, jež se k místní komunitě dostávaly.

Jačka kada putniki domom dojdu

K písní *Kada putniki domom dojdu* dodává Jembrih před transkriptem poznámku, že se nachází v Šostarićově modlitebníku *Duhovni vertlyacz* (Jembrih, 2017, s. 167), o jehož existenci a vzniku se však, jak již bylo řečeno, dosud vedou spory. Jačka má patrně původ v duchovních písních v modlitebnicích *Hisa zlata* (1754) a/či *Duhovni vertlyacz* (1753). V modlitební knize *Hisa zlata* se nachází stejná píseň pod názvem *Jacska XXXVII. Kada putniki domom dojdu*. Obě písně jsou mariánsko-poutního charakteru, zpívané při návratu z mariánské pouti do Mariazellu nebo Eisenstadtu (v *Jačce XXXVII.* je jmenována Panna Marie jako *Maika Czelyanska* a *Maika Selezanszka*).

Hisa zlata

*Kad szmoju mi pohodili
y no lipo pozdravili
naszje ona pogledala
lipe dare domom dala* (s. 454).

Rukopis

*Kad smo ju mi pohodili, Marija,
i no lipo pozdravili, O Ježuš, Marija.
Nas je ona pogledala, Marija
Lipe dare domom dala O Ježuš, Marija* (s. 105).

Nápěv *O Ježuš Marija* se objevuje i v jiných hradišťańskochorvatských zpěvech. Píseň se stejným nápěvem zaznamenal kupříkladu Václav Vážný na Slovensku (Vážný, 1927, s. 116–117). *Jačka XXXVII.* je však o mnohem kratší než rukopisná jevišovská píseň. Ta je patrně doplněna o verše ze zpěvu *Jačka XXXV. Kada putniki od svetoga mesta domom odhajati kane* v knize *Duhovni vertlyacz*. Stejnojmenná jačka pod číslem XXXIV je zařazena také do modlitebníku *Hisa zlata*.

DV⁷⁸, *Zato se spričajmo, kod najlipše znamo, da Marii hvalu, za se dare damo* (s. 176).

R⁷⁹, *Spričajmo se kod se znamo, Marija, Da Mariji hvalu zdamo, O Ježuš Marija* (s. 106).

DV, *Va milost nadalje, se preporučimo, još na zadnje z tužnim, sercem zajačimo* (s. 176).

R, *Mi se noj preporučamo, Marija, S tužnim sercem zajačimo. O Ježuš, Marija* (s. 106).

DV, *Lipo noj hvalimo, za noge dobrote, ke nam je skazala, ovde i lahkote* (s. 176).

R, *Hvalimo za se dobrote, Marija, I za se druge lahkote, O Ježuš Marija* (s. 107).

DV, *Da si nas pomogla, grihov mentovati, z odpuski i z drugim, dobrim darovati* (s. 177).

R, *Da b' nas grihov mentovala, Marija, I z odpuski darovala, O Ježuš Marija* (s. 107).

DV, *Zato o patrona, tebi hvala budi, od nas ino drugih, od sih čisto ljudih* (s. 177).

---

⁷⁸ Zkratka DV zde označuje titul *Duhovni vertlyacz*.

⁷⁹ Zkratka R zde označuje analyzovaný rukopis R 4592.

R, *Zato tebi hvala budi, Marija, Od nas od si čisto ljudi, O Ježuš Marija* (s. 107).

DV, *O Maria draga, Mate se radosti, kako nam je sada, teško od žalosti* (s. 177).

R, *O Mati puna radosti, Marija, Srdce naše va žalosti, O Ježuš Marija* (s. 107).

DV, *Da b' te o Maria, (si želimo jako), ovde verno mogli, hvalit se jednako* (s. 177).

R, *Oćemo Te hvalit jako, Marija, Ovde prosit si jednako, O Ježuš Marija* (s. 108).

DV, *O da bi daj naša, serca mogli skinut, ter je ovde tebi, na zalog porinut* (s. 177).

R, *Da bi mogli serca skinut, Marija, Tebi na zalog podrinut. O Ježuš Marija* (s. 108).

DV, *Morebit te ovde, zadnič sad vidimo, Bog zna kad već ovu, milost doživimo* (s. 178).

R, *Bog zna kad već doživimo, Marija, Bog zna kod te već vidimo, O Ježuš, Marija* (s. 108).

V *Jačce XXVI*. Kad se iz domu putniki giblju si lze povšimnout podobnosti v níže uvedené sloce:

Hisa zlata

Smiluj nam se, smiluj

O večna divica

Kad našega žitka

Prekine se žica, o Marija (s. 433).

Rukopis

Smiluj nam se o Divica

Marija.

Kad nam se prekine žitca.

O Ježuš, Marija (s. 112).

Pokud se v komunitě moravských Chorvatů zpívaly všechny výše zmíněné modlitební písně, je možné, že docházelo k prolínání a kombinacím více písní najednou a jednotlivé sloky mají různý původ.

Jačka Frilištof je lipo selo

Jedná se o jedinou světskou píseň v rukopise, která se vyznačuje moralistickým až kritickým tónem. V záznamech Ivana Milčetiće, Jana Herbena a Gjura Kutena se můžeme setkat s variantou této písně, kde se nezpívá o *Frielištofu* (Jevišovce), nýbrž *Horeštanu* (něm. *Hornstein*, chorv. *Vorištan*). Moravští Chorvaté byli v kontaktu s obyvateli Hornsteinu na svých cestách do Eisenstadtu. Milčetić uvádí, že je Hornstein první větší obec na cestě z jižní Moravy do Eisenstadtu (Milčetić, 1994, s. 264). Píseň zaznamenal při terénním výzkumu roku 1910 František Pospíšil v podání Ive Slunjského (60 let). Stejnou podobu zaznamenal i Ivan Milčetić.

Kutenův záznam I. (1887)	Milčetićův záznam (1898)	Rukopis
<i>Horeštan je lipo mesto</i>	<i>Horeštan je verlo selo,</i>	<i>Frilištof je lipo selo,</i>
<i>Ale da je nepojšteno,</i>	<i>AI je jako nepošćeno.</i>	<i>nego da je neveselo,</i>
<i>Mlade žene tancu hodu</i>	<i>Nuoga žena šenkauz hodi,</i>	<i>mlade žene k tancu hodu</i>
<i>Divojčice dicu rodu (s. 91).</i>	<i>a divojka dicu rodi (s. 488).</i>	<i>a divojke dicu rodu (s. 117).</i>

Herben ve svém příspěvku *Tři osady chorvatské na Moravě* (1882) uvádí další sloky shodné s pokračováním rukopisné jačky, v níž splynulo více popěvků dohromady.

Herbenův záznam (1882)	Rukopis
<i>Kad bi nebiv bochtar trubiv</i>	<i>Kad bi nebiv bahtar trubiv</i>
<i>biv bi si ja nagovoriv</i>	<i>biv bi si ja nagovoriv,</i>
<i>divojčicu lipu, vrlu</i>	<i>divojčicu lipu verlu,</i>
<i>ka se vrši gumbaliju (s. 12).</i>	<i>Ka se ravna s gumbaliju (s. 117).</i>

V písni se na rozdíl od duchovních ve větší míře projevují rysy typické pro moravskochorvatské nářečí; koncové -v v participiu (*trubiv, nagovoriv*), koncovka -u v Isg. feminina (*s gumbaliju*), koncovka -u pro 3. os. plurálu bez ohledu na slovesnou třídu (*hodu, rodu*). Ačkoli je píseň světského, lidového charakteru, projevují se zde ovšem také stejné rysy jako ve zpěvech duchovních, čímž je protetické *j-* (*jimav*) a doprovodný vokál (*gerlica*). Vzhledem k tomu, že v moravské chorvatštině jinak doprovodný vokál není doložen, mohlo jít pouze o ortografický rys.

Molitva kada polag cimitera poješ

Stejná modlitba je zaznamenána v díle *Radostná cesta v tomto plačtivém údolí do Mariacell* (1822) v části *Písně večerní na pouť* pod názvem *Jestli jdeš okolo krchova, aneb místa popravniho, modli se následovně*. Stejná modlitba se nachází rovněž v *Každodenní Pobožnost putujícího k zázračným obrazům totižto do MarieCell*, Brno, 1804, s. 174–175). Jedná se tedy o modlitbu typickou pro mariánská procesí právě do rakouského Mariazellu.

Radostná cesta

Pozdrav vás Bůh všemohoucí vy chudé, nužné, zarmoucené, zavržené a opuštěné duše v očistci (s. 79).

Rukopis

Pozdrav' vas Bog semogući, vi uboge, tužne, zaveržene, a opuščene duše v očisti (s. 119).

V hradiš'anskochorvatských modlitebnících se ekvivalentní modlitba nenachází. Na konci některých modlitebních knih byly řazeny modlitby pronášené, když se šlo kolem kříže (*Kada mimo krisa ides, reczi* v modlitební knize *Hisa zlata*, s. 17) či na hřbitově (např. *Na cimatoru* v modlitebníku *Ježuš i Marija*, s. 608). Rukopisná modlitba se vyznačuje mnohými bohemismy (*nakrm, obdar, očist*). Bohemismem je také výraz *uzkost*, nejedná se tedy o spojení prepozice *uz* a substantiva *kost*, jak přepsal Jembrih (2017, s. 212). Vzhledem ke skutečnosti, že je původní text zapsán v německém lomeném písmu, mohl se autor rukopisu pomýlit při přepisu výrazu *obvlaž*, které rukopisné modlitbě zapsal jako *obolaž*. Českého původu je také výraz *očisti*, vycházející z českého Lsg. *očistci* (chorv. *čistilište*, hrad. chorv. *čistilišće*). V hradiš'anskochorvatských církevních textech 19. století výraz podobný českému *očistec* není doložen.

Radostná cesta

krvepocení Ježíšová obvlaž a napoj (s. 80)

Rukopis

s kervum potena Ježuševoga obolaž, a napoj vas kerv negova (s. 119)

Ačkoli text modlitby prokazatelně vychází z českého zdrojového textu, autor do něj vnáší rysy typické pro církevní hradiš'anskochorvatský jazyk. Tím je například doprovodný vokál u /r/ (*zavrženě* > *zaveržene*). Dochází rovněž k hláskové adaptaci některých souhláskových skupin. Skupina *š'* přechází v typické moravskochorvatské *šč* (*opuštěné* > *opušćene*). Skupina *vš* se zjednodušuje na *s* (*všemohoucí* > *semogući*).

Jačka pred prodikum

Jačka pred prodikum se nachází v modlitebnících *Vrata nebeszka* (s. 323–324) a *Nova Hizsa zlata* (s. 339).

Vrata nebeszka

*Va Bóga Otca, i Szina, Duha szvétoga jime
hvali kerchanszka obchina
Troisztvo va szako vrime
szu szkuza reczimo ovde
puni radoszti amen* (s. 323).

Rukopis

*Va Boga Otca i Sina, Duha svetoga jime
Hvali keščanska občina,
Trojstvo va sako vrime,
Si skupa recimo ovde,
Puni radosti amen* (s. 121).

Jačka pred prodikum je jediná píseň v rukopise, v níž se objevuje diftongizace /o/ > /uo/ (*pobuožnim*) a /e/ > /ie/ (*vierni, niebi*), která je typickým rysem jak pro moravskou chorvatštinu,

tak severní hradišřanské dialekty Haců, Poljanců a Dolinců a chorvatštinu na Slovensku v okolí Bratislavy. V tištěných církevních textech však zpravidla k diftongizaci nedochází. Na rozdíl od varianty v díle *Vrata nebeszka* nedochází k realizaci doprovodného vokálu (*strpljivosti*). Písňe se rozchází v zápisu sufixu *-stvo*; zatímco v předloze je pro čakavské texty typický fonetický zápis (*ljuctvo*), v rukopise se objevuje zápis kořenový (*ljudstvo*). Mimo zmíněné odlišnosti jsou texty totožné.

Jačka k Divici Mariji viz Jačka od Dive Marije

6.2. Prodike koje je sastavio i govorio u doba proštenja seljak Josip Hubeny iz Fröllersdorfa

Primární je určit žánr, kterým termín *prodika* přeložíme do češtiny. Ačkoli výraz *prodika* označuje kázání, přesnější by bylo označení (úvodní) řeč. Jedná se totiž o přednes, který pronášel předzpěvák v různých částech pouti, zatímco kázání tvoří součást mše, pronáší jej biskup, kněz nebo jáhen a předchází mu čtení z evangelia. Vhodnější je chorvatský termín *predgovor*, který je v samotném názvu třetí řeči a více odpovídá českému termínu řeč, doslova „předmluva“ k dalším rituálům pouti. Termín řeč je užíván v některých poutnických knihách, jež podrobně popisují všechny části mariánské pouti (např. *Modlitebná kniha poutnická, která obsahuje denní pořádek modliteb a písní, litanií, růžencův a řečí, pro putující vůbec, zvláště k Panně Marii Celenské, k nejsvětější Trojici a k Panně Marii Táfelské, jakož i na jiná Mariánská místa*, Tábor, 1862). Na mariánských poutích bylo zvykem, že zpěvák měl v každé části pouti úvodní řeč, ve které apeloval na správné chování během pouti, zdůrazňoval potřebu modliteb a mohl také citovat krátké úryvky z Bible. V některých poutnických knihách bylo vedle písní a modliteb také zvykem uvádět řeč s poznámkou, že tuto pasáž přednáší zpěvák (např. *Zpěvák předříkává*).

Autor mohl do jisté míry vycházet z barokních knih určených pro mariánské poutníky putující do Mariazellu (*Radostná cesta, Cesta mariánská, Modlitebná kniha poutnická*), kde jsou řazeny modlitby pronášené v různých etapách mariánské poutě (loučení se s domovem, modlení růžence, modlitby před výjevy Panny Marie Cellenské a při odchodu z Mariazellu). Řeč se váže k začátku pouti před odchodem (*Prij odhajanju z domu*), k jejímu samotnému průběhu, když se dorazí k cíli (*Kada se pride k Marije milostivnomu mestu*) a nakonec před návratem domů (*Predgovor Kada od svetoga mesta odhajati kaniš*). Obdobně jsou titulovány návody pro zpěváky, např. v knize *Modlitebná kniha poutnická* těmto částem tematicky odpovídá, *Řeč k poutníkům, na začátku cesty poutnické; Řeč, když už se svaté místo spatří; Řeč při návratu*.

V analyzovaném rukopise jde pravděpodobně o jediné autorské texty, jak ostatně naznačuje přípisek k nim dopsaný. To ovšem nevylučuje možnost inspirace v českých poutnických knihách. Autor řeč stylizuje do podoby mariánských poutních projevů, akcentuje pokoru, smíření, poslušnost a jednotu. Do textu jsou řazena podobenství z evangelia (*hodmo s timi 5 mudrimi panicami ne s timi 5 nemudrimi, ke nisu jimale ula va nihovih lampah, Mat, 25*)

či explicitní odkazy na jednotlivé části Nového zákona (*Kod štijeme va pismi sv. apostola Pavla na Filipenske pervom deli 6 verših*).

Rukopis

Bratij, sestre, ja jimam ufane, Gospodina Ježuša ki je va vas ta dobar skutak začev, ta jisti aj dokonati će, až na dan našega Gospodina Ježuša Kristuša...

Epištola svatého Pavla k Filipským (1,6)

Bratři! Doufání mám v Pánu Ježíši, že který začal ve vás skutek dobrý, dokoná až do dne Krista Ježíše (Perikopy čili Řeči, Epištoly a Evangelia při mši svaté, 1871, s. 220).

Český vliv se projevuje také v zařazené modlitbě na závěr druhé řeči (*Kada se pride k Marije milostivnomu mestu*), která končí modlitbou *Salve Regina* (čes. *Zdravas královno*, chorv. *Zdrava kraljico*).⁸⁰

Zdravas královno

Obrat' k nám své milosrdné oči a Ježíše, který jest požehnaný plod života tvého, nám po tomto putování ukaž, ó milostivá, ó přívětivá, ó přesladká Panno Maria (Lubojacky, 1885, s. 217).

Rukopis

Oberni k nam tvoje milostivne oči i pokaži nam Ježuša, o dobrotivna, o milostivna, o preslatka Divica Marija. Amen.

Text zachovává performativitu tohoto žánru; neslouží pouze k samotnému čtení či poslechu, nýbrž je třeba vlastní performance účastníků, a to i nonverbální. V poutní řeči je užít typický grafický prostředek pro domácí modlitebníky, a sice zkratka *N. N.*⁸¹ s uvedením, co má čtenář sám při performanci do textu doplnit (*na Marijansko milostivno mesto N. N. putovati*). Po vzoru modlitebníků, ale i kramářských tisků jsou na samém konci zaznamenány kříže ve fázi, kdy se má modlíci pokřížovat.

Text také nese četné známky živého přednesu; živost textu dokreslují věty vložené (*To su bili nihovi pokladi, ke su sobu jimali, to mi jimamo, a moramo jimati*). Typická jsou rovněž souvětí podřadná s vysokým počtem vět vedlejších, několikanásobné větné členy (*starji, mladi, veliki i malahni, bogati i ubogi*), opakování (*Marija je majka kriposti i ljubavi, majka dobrote i milosti, majka slatkoće*), výčet (*A ča je nam potribno k tomu? 1. Moramo pravu skrušenost*

---

⁸⁰ Modlitbu *Zdravas Královno* zmiňuje Malec v souvislosti s tím, že se na rozdíl od jiných modliteb modlila česky (Malec, 1898: 608).

⁸¹ Zkratka *N.N.* (lat. *Nomen nescio*, doslova: jméno neznám) se užívá v modlitebních textech pro doplnění osobního či místního jména.

nad našimi grihi jimati. 2. Mi se moramo s našimi nepretelji zmiriti...), vysvětlování (*To su bili nihovi pokladi, (...), lebo Bog si poklada čisto srdce već neg zlato*), fatické prostředky, zejména oslovení (*kršćeniki, brati i sestre*). Oslovování se nenachází pouze na začátku, ale za účelem udržení kontaktu je řazeno v textu průběžně, obdobně jako v řeči předzpěváka. Důležitou úlohu zde má také imperativ 1. os. pl., mluvčí tedy není vyňat z pronášeného obsahu, nýbrž obdobně jako kněz plní roli zúčastněného prostředníka. Ze stejného důvodu je v mnoha větách explicitně akcentován kolektiv pomocí pronomene *mi* (*zač sme mi prosili, to smo mi pohodili, mi bisme se htili već ur a lebo dnevov pri Mariji zderžat*).

Živost jazyka se v textu projevuje silnějším užitím typických moravskochorvatských prostředků, jako je koncové *-v* v participiu aktiva a koncovka *-me* v 1. os. pl. indikativu přítomnosti. Produktivní je zde moravskochorvatská koncovka *-ju* pro 3. os. pl., která se projevuje i v auxiliárním modálním slovesu pro futurum (*ćeju*). Vzhledem k její absenci ve zbytku textů, a naopak silné přítomnosti v záznamech řeči mluvené, byla pravděpodobně autorem shledána jako příznak mluveného projevu a její užití v psaném textu kolísá. Projev nářečních koncovek sledujeme také v pannohalmských kázáních, kde dominuje koncovka *-u* v minulém participiu a obdobně jako v jevišovském rukopise se zde projevuje koncovka *-ju* v pomocném modálním slovesu.

Do jazyka proniká česká deklinace, a sice v případě numeralií (*pred mnoga leti*), silná reflexivita (*odpustete si*). Silně se zde uplatňuje vliv českého lexika. Zastoupené jsou přejímky jazykově neutrální (*navštivme, Pan, naposledi, ohrana, vivoleni, zajisto, platno*) i nářeční (*lebo, trpezlivost*). Některé moravismy se objevují paralelně s chorvatskou formou (*netrpelivosti, (...)* *a va trpezlivosti putovati*).

Autorova snaha stylizovat text do podoby duchovního jazyka se projevuje např. užíváním doprovodného vokálu (*smerti, miloserdnosti*), zvýšeným užíváním participia pasiva místo aktiva (*a nam neodgovoreno bilo*). Stejně prostředky se objevují také v pannohalmských kázáních a kázání z Nového Přerova. Poprvé se zde objevuje rozšíření koncovky *-ov* i pro Gpl. feminina (*sestrov*), což je typický rys pro severní hradišřanské dialekty. Pouze v pašiji *Pasion na Veliki petak* se objevuje Gpl. *funtov*. Výraz *funta* je ve standardní chorvatštině ženského rodu, není však vyloučené, že v moravské chorvatštině byl užíván jako maskulinum, neboť i v některých moravských dialektech se užíval mužský rod (*jeden funt*). Po vzoru církevního stylu hradišřanské chorvatštiny je modální sloveso ve vedlejších větách až na samém konci věty (*kade su čuda trpiti morali*), taktéž v překladech evangelia stojí sloveso *biti* ve futurum II až

za infinitivem (*zazivali budemo*). Není však vyloučen ani vliv český, toto aktuální větné členění je signifikantní pro české duchovní texty daného období.

6.3. Pasion na Kvitnu nedilju a Pasion na Veliki petak, ki se kratko jači

Výraz *passion* neboli pašije označuje vyprávění o utrpení Ježíše Krista. Může jít o evangelní příběh, dramatické provedení ve formě pašijové hry či liturgické čtení. Obě rukopisné pašije mají základ v hradišťańskochorvatském překladu evangelia; první vychází ze synoptického Evangelia podle Matouše (Matouš 26, 1–77 a Matouš 27, 1–66), druhá z evangelia Janova (Jan, 18). Vzhledem ke skutečnosti, že hradišťańskochorvatské překlady evangelií byly během 18. a 19. století strukturovány jako části evangelia čtené na nedělních mších a při svátcích a neobsahovaly všechny části, bylo nutné hledat překlad, který zahrnuje obě výše zmíněné části Evangelia podle Matouše a Evangelia podle Jana.

Prvním známým hradišťańskochorvatským překladem je *Horvaczko evangyelye* z roku 1732, které obsahuje čtení z části evangelia Jan, 18 na Velký pátek, nicméně není zde zahrnuta část Matouš, 26 a 27. Ještě na sklonku 17. století (1694) bylo v Trnavě vytištěno dílo *Szveti evangeliumi* v kajkavském nářečí, které se nacházelo v knihovnách chorvatských domácností na Slovensku a mohlo se potenciálně dostat i na jižní Moravu. Ani do tohoto překladu v jeho vydáních z roku 1694 a pozdějším z roku 1730 není zařazena kýžená část Matouš 26–27. Tato část byla zahrnuta do pozdějšího vydání ze Záhřebu roku 1778. Inventář překladů byl v 19. století rozšířen o *Evangyelye z-episztolami* z roku 1806, jež na rozdíl od překladu z roku 1732 obsahuje i část Matouš 26–27. Jazykově a stylisticky je obdobné vydání z roku 1860 *Evandjelja, Epistole i Štenja*. Do komparace byl zařazen také rukopisný text *Passija na Czvitnu nedilyu a Passija na Veliki Petak* (1838) od hradišťańského učitele Josefa Tomašiče. Tematicky a předlohou jde o identickou pašiji vytvořenou na základě hradišťańskochorvatského překladu evangelia z roku 1806.

V případě jevišovských pašijí nelze jednoznačně určit, zdali byly čtené či inscenované. Pašije čtené se vyznačují silnější věrností zdrojovému evangeliu, zatímco pašije inscenované mohou být literárně upravené. Ve srovnání s Tomašičovou pašijí, která do detailu kopíruje burgenlandský překlad evangelia *Evangyelye z-episztolami* a nedochází v ní k žádným stylistickým změnám, jsou jevišovské pašije v některých pasážích (viz níže) stylisticky odlišné. S Tomašičovou pašijí se rozchází také ve vlastních jménech. Burgenlandská pašije doslovně přejímá jména explicitně uvedená ve zdrojovém evangeliu, oproti tomu v jevišovských pašijích jsou některá jména dodána (např. Pilátova žena Judicia). Nelze tudíž vyloučit možnost, že se

jednalo o pašije hrané, ač nejsou ve farní kronice záznamy o tradici inscenovaných pašijí či chybí rozvržení postav, které se naopak objevuje u Tomašiče⁸².

Hradišťanskochorvatskému překladu odpovídá užití čakavštiny a typických rysů lokálního duchovního jazyka. Zachována je proteze (*jiskati, jime*), zjednodušování konsonantických skupin; *mn > n* (*nogi*), *vl > l* (*ladati*). Zastoupené jsou také vokalizované podoby prepozice *s* (*si slugami*). Dalším typickým rysem je úžení /o/ (*kuliko*). Lexikálně jsou s hradišťanskochorvatskými překlady shodné realizace vlastních jmen (*Ježuš, Kajfaš, Anaš, Pilatuš*), funkcí (*poglavari/poglavniki popovski, haharske sluge, starci ljuctva*) a toponym (*Olivetanski brig*). Stejně formy (*Pilatuš, židovski popi, poglavari i poglavniki popovski*) jsou užity rovněž v kázání z Nového Přerova.

Vzhledem k biblickému stylu jsou zde zachovány jednoduché časy (aorist, imperfektum), místy dochází k užití jednoduchého času, ačkoli je v pravděpodobné předloze užitó perfektum, což svědčí o autorově intenci jazyk uzpůsobit vyššímu, biblickému stylu. Z téhož důvodu je hojně užíván jako syntaktický prostředek přechodník, převážně přítomný. Ten má mimo jiné funkci ilokučního slovesa před promluvou (*govoreći*), ojedinele dochází k užití přechodníku minulého (*zlijavši*). Pro slovesný rod je charakteristický ústup aktiva před pasivem (*prepovidano bude*), což je typický rys kajkavského překladu evangelia. Ve slovosledu je častá postpozice přívlastku (*Poglavar popovski, telo moje*) a pomocného sloveso (*prodan bude*).

Ačkoli v moravské chorvatštině nedocházelo k rozšiřování kmene sufixem *-ov-*, v rukopise se důsledně užívají plurálové formy *popovi* a *Židovi*, které patrně vychází z hradišťanskochorvatských evangelií. Ve srovnání s tím se v novopřerovském kázání pravidelně vyskytuje *popi, Židi*. Oproti písním, kde se užívá ve významu *ukřížovat* sloveso *raspeti*, má v pašijích četnější výskyt *križevati*, jež také převažuje v překladech evangelií *Horvaczko evangyelye* a *Evangyelye z-epistolami*.

Obdobně jako v raných biblických překladech a duchovních textech vůbec jsou místy užita kontaktní synonyma (*učinili budu tanač radu*), jimiž se vyznačuje např. překlad Vramcův a Dalmatinův⁸³. Ve jmenovaném případě jako druhý jazyk pro kontaktní synonymum slouží přejímka z češtiny. Typickými přejímkami jsou také výraz *hahar z maď. hóhér* či kalk *jedno malo* z něm. *Ein bißchen*.

---

⁸² V případě Tomašičových pašijí se mohlo jednat o pašije hrané. Od 19. století se v Burgenlandu rozvíjela tradice inscenovaného dramatu, kde brzy začal dominovat žánr pašijových her.

⁸³ Míněn je Antun Dalmatin, který se podílel na překladu Nového zákona do chorvatštiny (*Prvi a Drugi del Novoga testamenta* 1562-1563).

V některých pasážích je zřetelný záměr uzpůsobit text moravskochorvatské mluvě. Toho je docíleno občasnou záměnou koncového *-l* pro participium aktiva koncovým *-v* (*sidiv*). Do textu prostupuje také z češtiny přejatá předpona *vi-* (*vipuniti*, *vitegnuti*), prefix *roz-* (*rozdati*) se zde na rozdíl od poutní řeči vyskytuje pouze jednou. Hláskoslovně je češtinou ovlivněn i samotný titul pašije (*cvitnu* > *kvitnu*). V hradiš'anské chorvatštině se konsonantická skupina */kv/* důsledně transformovala do */cv/*. Do jazyka proniká také vliv české deklinace (*z live strani*) a lexika (*rada*). Obdobně jako v písních se také v pašijovém textu moravskochorvatské nářečí projevuje pouze některými rysy. Na rozdíl od poutní řeči, které lze téměř jistě považovat za lokální, autorský text, jsou pašije textem ve velké míře vycházejícím ze zdrojového evangelia.

Některé odchylky od *Evangyelye z-epistolami* spíše odpovídají kajkavskému překladu. Počáteční uvození, *Muka Gospodina našega Ježuša Kristuša, ku je popisal sveti Mate evangelista* neodpovídá ani jednomu ze zmíněných překladů evangelií, ale nápadně se podobá Matičově rukopisu v kajkavštině. Kajkavsky stylizované jsou i další části, *prodan bude da se raspne* (oproti *Evangyelye z-epistolami: na križevanje prodati*). Tato část je shodná taktéž s Vramcovým překladem a Matičovým rukopisem. Shoda zde panuje taktéž s jistým kajkavským rukopisem, o kterém píše Franjo Iveković, že jej dr. Posilovič daroval metropolitní knihovně (Iveković, 1876, s. 29).

Dochází k dalším stylistickým rozdílům; zatímco *Evangyelye z-epistolami* (1806) v části Mat, 26 uvádí *deržali tanačstvo*, jevišovský rukopis se tu více podobá kajkavskému překladu (*Szveti evangeliumi*, 1778: *včiniše tolnač*; rukopis: *učinili tanač*). Ve stejné části rukopisu se nachází spojení: *K čemu je ta pogibel*, což je shodné s Matičovým rukopisem, zatímco v *Evangyelye z-epistolami* (1806) zní: *Čemu se ovo kvari*. Dalmatinově překladu odpovídá v rukopisu syntagma *škrablica pomasti*. S kajkavským překladem se shoduje také užívání futura II (*da po dvih dnevih vazam bude*), a to na místech, kde hradiš'anskochorvatský překlad užívá futurum I. Kajkavskému nářečí také více odpovídá zachování počátečního *v-* (*vsi*). Namísto lexému *kaleš*, který se objevuje v hradiš'anskochorvatském překladu, je v jevišovské pašiji častěji užíváno *pehar*, stejně jako v kajkavském překladu (*Szveti evangeliumi*, 1778). Není vyloučené, že autor pašije částečně vycházel z některého kajkavského překladu, což by vysvětlovalo lokální ústup od potenciální předlohy v podobě hradiš'anskochorvatského evangelia.

Místy se pašije rozchází jak s hradiš'anskochorvatským, tak kajkavským překladem. V pašiji *Na Kvitnu nedilju* se vyskytuje spojení *dvanajst legionov and'elov*⁸⁴, zatímco v zohledněných kajkavských a hradiš'anskochorvatských překladech nacházíme *dvanajst šeregov and'elov*. Na rozdíl od potenciálních, výše jmenovaných předloh je sloveso *veliti* je zpravidla nahrazováno verbem *govoriti*. Časová kompozice se odlišuje prolínáním přítomnosti do minulého času (*onda si učeniki ostaviju njega*). Mimojazykovým rozdílem je dodávání jmen některým v Bibli nejmenovaným postavám. Pilátova manželka, z pozdějších legendárních textů známá jako Claudia, v rukopisné pašiji vystupuje pod jménem Judicia.

Signifikantním distinktivním rysem oproti hradiš'anskochorvatskému překladu je zvýšený výskyt přechodníku minulého, namísto něhož se v díle *Evangyelye z-epistolami* užívá préteritum. Nicméně vzhledem ke skutečnosti, že moravští Chorvaté byli během 19. století v kontaktu s českou liturgií, a tudíž i biblickým překladem, nabízí se hypotéza, že přechodník minulý vzešel právě z českého katolického překladu. Následuje srovnání přechodníkových konstrukcí v jevišovské pašiji *Pasion na Kvitnu nedilju* s úryvkem katolického překladu (Bezděka, 1865).

Pasion na Kvitnu nedilju

Zlijavši ona pomast na telo moje (s. 145).

Matouš 26, 12

Vylivši zajisté tato mast tuto na tělo mé (s. 75).

Pasion na Kvitnu nedilju

I odstupivše od nih jedno malo, upade na zemlju na svoji obraz, moleći i govoreći (s. 151).

Matouš 26, 39

Poodšed maličko padl na tvář svou modle se a řka (s. 77).

Pasion na Kvitnu nedilju

Oni tada večerajući zev je Ježuš kruha (s. 148).

Matouš 26, 26

A když oni odvečěřeli, vzav Ježiš chléb (s. 76).

---

⁸⁴ Totéž spojení nacházíme v některých slovinských překladech evangelií, ku příkladu *Sveti nedelni ino svetesni Evangelji* (1843).

Jak ukázala analýza písni, prolínání více zdrojů není v jevišovském rukopise ojedinělý jev. Proto je možné, že je také rukopisná pašije text kombinující různé zdroje či už zaznamenává podobu, která se při střeďečních a pátečních čteních nebo dramatizaci ustálila a původně vycházela z různých překladů evangelií. Jisté je, že je jevišovská pašije charakteristická autorovou vlastní intencí text pozměnit oproti předloze, jak ukazují lokální moravskochorvatské prvky.

7. Přehled jazykových rysů jevišovského rukopisu

Následující kapitola nabídne přehled jazykových rysů rukopisu na úrovni fonologické, morfologické, lexikální a syntaktické. Porovnána bude realizace distinktivních rysů, kterými se moravská chorvatština vyznačuje oproti standardnímu jazyku, ale i čakavskému nářečí. Nastíněny budou také rozdíly oproti hradiš'anskochorvatskému jazyku, vlivy české, potažmo moravské, německé a ma'arské.

7.1. Rovina fonologická

Jať

Jať je v rukopise ikavsko-ekavské, odpovídá tedy stavu středočakavského dialektu. Distribuce vokálů /e/ a /i/ odpovídá pravidlu Jakubinskij–Meyer⁸⁵. Objevují se však také odchylky od tohoto pravidla, což jsou např. výrazy *povidati*, *svidok*, *pina* a další. Kinda-Berlaković ve studii *Razlike u čakavskim ikavsko-ekavskim govorima sjevernoga i srednjega Gradišća* (2017) uvádí příklady odchylek, k nimž dochází také v dialektu Haců, Poljanců a Dolinců. To, co je považováno za výjimky z pravidla Jakubinskij–Meyer, můžou být ve skutečnosti z hlediska etymologie pravidelné formy. Podle tohoto pravidla by ve verbu *povidat* mělo jať dát odraz /e/ (či diftongizovanou formu /ie/), neboť se jať nachází před /d/, za nímž následuje /a/. Nicméně etymologie slovesa *povidati* vychází ze staroslověnského *věděti*⁸⁶, kde se jať nachází před /d/, za nímž následuje přední /e/, tudíž je změna jať > /i/ opodstatněná.

V případě ikavského odrazu jať /i/ ve slovech, která Kinda-Berlaković považuje za výjimky, může jít o ustálené ikavismy, šířící se z jižní oblasti čakavského nářečí přes čakavskou literární tradici, která měla svá hlavní centra v oblastech jižně od Zadaru⁸⁷.

---

⁸⁵ Před dentálními konsonanty (*t, d, s, z, l, r, n*) pod podmínkou, že za nimi následují středozaďní vokály (/a/, /o/, /u/) či se nachází na konci slova, se jať projevilo ekavismem (*telo, svet, koleno*), ve všech jiných pozicích (před jinými konsonanty nebo vokály) se jať odráží ikavismem (*brig, lipo, vrime*). Pozdější bádání nejen že potvrdila toto pravidlo, ale bylo také zjišćeno, že se na tomto prostoru daný jev objevuje od nejstarších zápisů dodnes (Moguš, 1977, s. 39). Ovšem v mnoha čakavských textech 16. století obsahujících smíšený reflex jať nacházíme odchylky od tohoto pravidla, např. *vera*, ale *svit* (srov. *Lekcionar* Bernardina Splićanina) či kolísání, např. *zapoved/zapovid* (srov. *Katechismus* Stipana Konzula Istranina), což svědčí o pravděpodobném kontaktu s texty ryze ikavského charakteru. Při analýze textů čakavských renesančních autorů se ukazuje, že rozkolísanost jať byla pro čakavskou literaturu typická; vyskytuje se u Lucie (u něj je možné najít i jekavský reflex, způsobený patrně kontaktem se štokavci), Hektoroviće a Zoranice.

⁸⁶ Ve spisovné chorvatštině se stejně jako v jiných jihoslovanských jazycích toto verbum nedochovalo, neboť splýnulo se slovesem *znati*.

⁸⁷ Hypotéza spočívá v tom, že se silný ikavský reflex rozšířil vlivem jazykového přejímání od čakavských renesančních autorů, u nichž nalézáme převážně ikavismus. Co se ekavského reflexu týče, v textech čakavských autorů se v tomto období nachází pouze ustálené ekavismy či dubletní formy v některých lexikálních morfémech (Bićanić et. kol, 2011, s. 89). Zde je podstatné zdůraznit, že hradiš'anskochorvatská literární tvorba byla silně ovlivněna duchovní tvorbou Grgura Mekiniće. Při zkoumání jazykové stránky jeho děl se vytváří řetězec na sebe

Právě v té jižní dalo jat' v následujících výrazech *svidok*, *pripovidat*, *pina*, *rizat*, *trizan* ikavský reflex. Vysvětlení, proč se ve středočakavském základu dialektů hradiš'anské chorvatštiny objevují ikavismy odchylovající se od pravidla Jakubinskij–Meyer, může spočívat v přijetí těchto ustálených ikavismů.

Ustálené ikavismy se vyskytují v dílech, která se vyznačují smíšeným reflexem. Obdobný inventář slov se nachází rovněž ve dílech hradiš'anského protestantského kněze Grgura Mekiniće, který patrně částečně vycházel z děl Antuna Dalmatina a Stipana Konzula, a taktéž Bernarda Spličanina. Analýzy jazyka jednotlivých děl ukazují, že zmínění autoři byli obeznámeni s jazykovými prostředky svých předchůdců, a mohlo tak docházet k přejímání ustálených ikavismů (či ekavismů), jak popisují Kalsbeek, 2008 a Neweklowsky, 2023.

Realizace nazál

Přední nazála /ɛ/ dala po vzoru středočakavského dialektu /e/, vyjma pozice po palatálách /j/, /č/ a /ž/ (*jazik*, *počati*, *žatva*). V rukopisu je tento stav rozkolísaný, místy se projevuje /a/ (*jazik*), a to v opozici vůči předloze (*Jačka pred raspetim Ježušem*), jinde se realizuje jako /e/ po vzoru předlohového textu (*Jačka od Svetoga Antona*). Ve slovesech *početi* či *začeti* převažuje reflex /e / (*počev*, *začeli*), pouze jednou se vyskytuje odraz /a/ (*začal*), k čemuž mohlo dojít i pod českým vlivem. Po /ž/ dala nosovka důsledný reflex /a/ (*žajan*). Zadní nazála /ɔ/ se důsledně projevila jako /u/, stejně jako v čakavštině.

Diftongizace⁸⁸

Ačkoli je pro moravskou chorvatštinu již v 19. století typická čakavská diftongizace /e/ > /ie/ a /o/ > /uo/, v rukopise se objevuje výjimečně. U moravskochorvatských autorů písnicích ve 20.

---

vzájemně navazujících vlivů. Mekinić byl nepochybně dobře obeznámen s dílem Stipana Konzula Istranina a Antuna Dalmatina, u nichž se zase projevuje inspirace Bernardinem Spličaninem (Kalsbeek, 2008, s. 282). Inspirace se projevuje rovněž v jazyce, dochází k přenosu inventáře ustálených ekavismů a ikavismů, mnohdy v rozporu se středočakavským ekavsko-ikavským reflexem (*svidočiti*; *svit* namísto *svedočiti*; *svet*). Jazykovou stránkou děl Grgura Mekiniće se podrobněji zabývali Jembrih (1990) a Neweklowsky (2023).

⁸⁸ Novik v příspěvku *Jazyk moravských Chorvatů* srovnává diftongizaci u moravských Chorvatů s obdobím diftongu *uo* v češtině (Novik, 2017, s. 130). Domnívám se ovšem, že tyto jevy nejsou vzájemně propojené. Nejstarší doklady užívání /û/ v češtině pochází ze 14. století, Gebauer uvádí příklady *buh* (Dalimilova kronika). V písemných záznamech je /ól/ doloženo do pol. 15. století, kromě koncovky *-om* v dat. pl., kde došlo pouze ke zkrácení kvantity v některých nářečích. V polovině 14. století se objevuje /uo/, které v psané produkci přetrvává ještě na sklonku 16. století. V 17. století je již zápis zcela shodný s novočeštinou. V mluveném jazyce však byla situace odlišná, změny zde probíhaly dříve, tudíž se zápis *uo* udržel ještě v době, kdy byla výslovnost již /û/. Gebauer to podkládá zápisem Optata z roku 1533, který psaní *uo* odmítá, neboť by „*podle takového psaní v mluvení muselo býti divné oust křivení*“ (Gebauer, 1963, s. 244).

Hlásková změna /ól/ > /uo/ > /û/ proběhla na celém území Čech, s odchylkami na Moravě a Slezsku, kde místy setrvalo /ól/ (*tvój*, *dvór*). Místy se výslovnost transformovala ve /vól/ v oblasti Hrozenkova či /uól/ v lokalitě Březové. Po plozivách /k/ a /l/ a vibrantě /r/ se v oblasti Lhoty k /uól/ dodala ještě retnice (*kvuón*, *stvuóu*). Starší stav (*nuož*, *kuoň*, *stuol*) zůstal zachován na Severoopavsku (Gebauer, 1963, s. 244–245). Diftong /uo/ rovněž nalezneme i ve

a 21. století (např. v textech Josefa Lawitschky, Mila Vašaka) se zápis diftongů vyskytuje důsledně, stejně tak je diftongizace přítomná v nahrávkách pořízených Františkem Pospíšilem. V mluvě se jistě diftongizace projevovala, o čemž svědčí dialektologické práce (např. Milčetić, *O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austriji i Zapadnoj Ugarskoj*, 1899), záznam lidových písní z 19. století, dochované nahrávky z 20. století, vlastní texty moravskochorvatských autorů z 20. století, a nakonec i zápis Aloise Malce, který jazyk modlitební knížky uzpůsobil mluvenému jazyku i na fonologické úrovni. Důvodem, proč se v rukopise diftong /uo/ pouze jednou, lze vysvětlit stylizací díla dle předloh ve formě duchovní literatury, jež se dostávala na jižní Moravu prostřednictvím poutí do Eisenstadtu. V dialektech hradišťaňskochorvatského jazyka se sice diftong /uo/ projevuje rovněž⁸⁹, nicméně zde měla velkou roli duchovní literatura psaná v hradišťaňskochorvatském církevním stylu, kde se diftong /uo/ neprojevil. S tím souvisí i výrazně nářeční charakter diftongů, jehož si sami mluvčí mohli být vědomi, když se setkávali s texty vyššího stylu, kde diftongy absentovaly.

Depalatalizace

Příznačným rysem pro jevišovský rukopis je častý odstup od palatálního /lj/ a /nj/. Depalatalizace /lj/ se projevuje především u činitelských jmen se sufixem *-telj*, naopak v kořeni slov bývá zachováno (*ljubav*). Tento stav však není důsledný, místy se lze setkat se zachováním *-telj* (*s nepretelji*). Depalatalizace sufixu *-telj* však není typickým aspektem pouze pro moravskou chorvatštinu, projevuje se rovněž v chorvatštině slovenské, jak popisuje Vážný (Vážný, 1927, s. 154). Nutno ovšem říct, že i v některých modlitebnících (např. *Vrata nebeszka*) je zápis palatál rozkolísaný a nemusí odrážet stav mluveného jazyka. Zajímavé však je, že v některých písních (*Jačka pred prodikum*) se palatalizace projevuje navzdory zdrojovému textu. Zatímco v modlitebníku *Vrata nebeszka* se některá přičestí depalatalizují⁹⁰ (*hvalen, željni*), v rukopisné jačce jsou palatalizována (*hvaljen, željni*).

---

spisovně slovenštině, připadá mu grafém *ô*. Z vývoje českého hláskosloví je patrné, že pravděpodobnost, že by byli moravští Chorvaté zasaženi českým stavem výslovnosti /uo/ je velmi malá, neboť v mluveném jazyce již převažovalo /u/ a nepřišli do oblasti, kde by setrvalo právě toto stádium. Ještě menší je pravděpodobnost, že by jev převzali z psané produkce, kde se sice zápis /uo/ i v době po jejich příchodu užíval, nicméně není příliš pravděpodobné, že by celá komunita tvořená převážně na poli pracujícím obyvatelstvem uzpůsobila výslovnost na základě české psané produkce. Diftongizace v moravské chorvaštině dle mého názoru proběhla nezávisle na češtině a souvisí spíše s tím, že ve fonologickém systému hradišťaňských Chorvatů byly již z předchozího vývoje dispozice k proběhnutí tohoto jevu. Důležité je připomenout, že jev diftongizace se objevuje ve vývojových stádiích mnoha slovanských jazyků, kde byla diftongizace buď přechodné stádium jako v češtině, či se zachovala jako např. ve slovenštině či čakavském nářečí.

⁸⁹ Diftongizace v hradišťaňskochorvatských dialekttech probíhá různě; na severu každé přízvukné /e/ a /o/ podléhá diftongizaci, ve středním Burgenlandu místy zůstalo /e/ a /o/ beze změny (Brabec, 1973, s. 76).

⁹⁰ Depalatalizace se totiž místy projevuje i v čakavských dialekttech, např. v oblasti Kvarneru (Lukežić, 2012, s. 286), objevuje se také v nářečí Dolinců (Brabec, 1973, s. 76).

Silná vokalizace

Obdobně jako v čakavských dialektech i v moravské chorvatštině dochází k silné vokalizaci jerů. Jery se vokalizují jak v silných, tak slabých pozicích jako /a/ (*malin, manu, va*). Vokalizace původní prepozice realizace /vb/ je však nedůsledná, místy se projevuje se silnou vokalitou *va*, jak je pro moravskou chorvatštinu typické, jinde jako *v*.⁹¹ Pro hradišťaňskochorvatské modlitebníky je typická pouze prepozice *va* (*Hisa zlata*) či stejně jako rukopis kombinují obě formy (*Vrata nebeszka*). Důsledná je vokalizace ve výrazech *Vazam, važgat, vazet* (*vazmem*).

Zjednodušování souhláskových skupin

Důsledně dochází ke zjednodušení skupiny /mn/, kde se ztrácí /m/ (*mnogo* > *nogo*), místy se do původní pozice /m/ dostává /v/ (*vnogo*). Stejný jev se projevuje v hradišťaňské chorvatštině, a to včetně zápisů duchovního stylu v modlitebních *Vrata nebeszka, Hisa zlata* či *Marianszko cveche*. Rovněž se zjednodušuje skupina /vs/ > /s/, a to jak v rukopise, tak ve zdrojových hradišťaňskochorvatských duchovních textech. V pašijích jsou místy zachované tvary *vsi, vse*, které odpovídají spíše kajkavskému překladu. Ačkoli v některých bohemismech dochází k hláskové adaptaci, poutní řeč obsahuje některé výrazy bez takové změny. Užit je zde výraz *kadidlo*, ve kterém se zachovává typická západoslovanská skupina /dl/, která se v chorvatských dialektech důsledně zjednodušuje na *l*. Zachování skupiny /dl/ se objevuje také v Peigerlově kázání (*bledli*), což svědčí o přejímání některých českých výrazů i s jejich specifiky bez fonologického přizpůsobení. Naproti tomu ve výrazu *probodel* dochází k vsouvání *-e-*, což se však projevovalo i v některých českých textech ještě během 19. století.⁹²

Ztráta konsonantu /h/

Konsonant /h/ se redukuje ve slovese *htjeti* v paradigmatu prezentu (*oće, óceš*), ovšem v minulém čase takovou redukcí rukopis nepotvrzuje (*htili*). K redukcí /h/ dochází také v případě substantiva *hrački* (*z rački*). Obdobně jako v severních hradišťaňských dialektech a pravděpodobně po vzoru modlitebních knih občasně dochází k redukcí v koncovce (*novih* > *novi*), převažuje však zachovávání, dle českého ortografického vlivu je chorvatské /h/ zapsáno spřežkou *ch*.

⁹¹ Převažující formou je *va* se 117 výskyty oproti *v* ve 42 výskytech.

⁹² Například u Jána Kollára, který v maskulinu přičestí minulého užívá *probodel*, ve femininu však *probodla*.

Skupina *kd*

Dochází k asimilaci znělosti *kd* > *gd* (*gdo*, *nigdar*), kde se současně tvrdý *jer* ve slabé pozici v souladu se silnou vokalizací /*ɔ*/ > /*a*/ (*kadi*, *kade*), což je jev typický pro střední a severní čakavské dialekty (Lukežić, 2012, s. 72).

Skupina *čt*

Počáteční skupina *čt* se realizuje jako *št* (*pošten*) obdobně jako ve všech chorvatských nářečích, k rozdílu dochází ve slovesu *číst*, kdy se stejně jako v hradiš'anské chorvatštině realizuje s hláskoslovnou změnou *štiti* (*štijem*) oproti standardnímu *čitati*. V případě číslovky čtyři dochází k zachování skupiny *čt* s vokalizací (*četire*), alespoň v mluveném jazyce, jak dokládá Pospíšilův záznam moravskochorvatských číslovek v podání Iva Hulka z Dobrého Pole.

Ztráta počátečního vokálu

Po vzoru církevních hradiš'anskochorvatských textů se ztrácí počáteční *o-* v paradigmatu ukazovacího zájmena *ovaj* (*ov*). V zápisu splývá s prepozicí (*na ovom* > *navom*; *va ovom* > *vavom*). Ztráta počátečního vokálu se projevuje také genitivní prepozice *iz*, která se v rukopisu, podobně jako ve středočakavském dialektu formuje *z*. Tentýž stav platí pro *iz* ve formě prefixu.

Vsouvání konsonantu

Naopak lokálně se do některých výrazů dostává vkladné *-v-*, a vytváří tak složitější konsonantickou skupinu. To je případ deminutiv se sufixem *-šce*, typickým pro čakavštinu i kajkavštinu, kde dochází k vytvoření skupiny *-všce* (*ditevšce*, *serdavšce*). Vkladné *-v-* je přítomno také u adverbia *pervle*, kde na rozdíl od hradiš'anskochorvatské formy nedochází k palatalizaci (*perlje*).

Ztráta vokality

Jevem, jenž se objevuje v celém rukopisu, je doprovodný vokál u /*r*/, u kterého se ztrácí jeho vokalická kvalita. Doprovodný vokál je typický pro různé čakavské dialekty, kde se před /*r*/ objevuje /*e*/ (*kerv*), /*a*/ (*karv*), ale také /*i*/ (*kirv*). V popisech moravské chorvatštiny není doprovodný vokál zmíněn, jeho užití se neobjevuje ani na dochovaných nahrávkách, užívá se však poměrně důsledně v písních, modlitbě a pašijích, stejně jako v kázání z Nového Přerova. Právě z tohoto důvodu došla Helene Koschat k závěru, že kázání nepochází z jižní Moravy, neboť na jižní Moravě si /*r*/ zachovává svou vokalickou kvalitu (Koschat, 1978, s. 156). Rukopis však demonstruje mnohem širší repertoár jazykových rysů, které moravskochorvatské

texty zasahovaly. Hradišťansko-chorvatské církevní texty 18. a 19. století se vyznačují silným užíváním /er/, což údajně vychází z dialektu Dolinců (Brabec, 1973, s. 76).

Zápis *er* však v případě moravskochorvatského rukopisu nemusel odrážet stav mluveného jazyka a mohlo jít pouze o ortografický jev (viz podkapitulu 7.5. Ortografie). Vzhledem k jeho důsledné přítomnosti v hradišťansko-chorvatských modlitebnících a překladech evangelia, lze konstatovat, že jej autor rukopisu přijal jako jev prestižního, duchovního stylu. V částech rukopisu, které se vyznačují silnějším postupováním rysů moravské chorvatštiny (*Jačka pred prodikum*, poutní řeč), se doprovodný vokál nevyskytuje (*kršćanska, strpljivosti*).

Snížení napjatosti

Typickým rysem, který se projevuje v různých čakavských dialektech, je snížení napjatosti (chorv. *smanjivanje napetosti*) vedoucí k zjednodušení výslovnosti některých souhláskových skupin. V rukopise se projevuje na rozhraní konsonantů /d/ a /p/ (*odpravila* > *olpravila*) a ve skupině *zn* (*znamenje* > *zlamenje*). Snížení napjatosti je zaznamenána také v hradišťansko-chorvatských modlitebních (např. *olpraviti* v písni *Jacska XXI. Ka sze jacsi na szamom putovanyu* v modlitebníku *Vrata nebeszka*).

Šćakavismus

Původní praslovanská konsonantická skupina *stj se realizuje jako *šć*, obdobně jako v čakavských dialektech (*zapuščaj*). Dochází k ní taktéž při adaptaci bohemismů a českého /š/ či /št/ (*opuštěné* > *opuščene*). Ve *šć* se rovněž mění skupina *št* vzniklá jotací, např. v trpném přičestí (*oproščeni*), v Isg. fem. i-kmenu dochází důsledně ke změně *stju* > *šču* (*protivnošču*). V případě lexému *milost* se skupina *šć*, která je typická právě pro Isg., přenesla do celého paradigmatu a došlo ke změně deklinačního typu (*milost* > *milošća*). V poutní řeči však místy dochází k zachování *št* patrně pod vlivem přijetí českého slova, aniž by byla provedena hlásková adaptace (*odpuštene*).

Rotacismus

Rotacismus neboli změna konsonantu na /r/ probíhá důsledně u verba *moći* a jeho derivátech. Projevuje se také jakožto hlásková adaptace přejatých bohemismů (*zpomožení* > *pomorene*) v *Jačce od Dive Marije*. Stejný jev upozoroval Václav Vážný v čakavském i kajkavském dialektu na Slovensku (Vážný, 1927, s. 41). V konjugaci slovesa *moći* nedochází ke ztrátě /o/ (*nemrem*) jako v některých kajkavských dialektech.

Úženi vokálů

Stejně jako ve středočakavském dialektu a v severních dialektech Burgenlandu dochází k úženi /o/ > /u/ v pozici před přízvukem (*koliko* > *kuliko*)⁹³. Nejedná se však o jev důsledný, projevuje se pouze v numeraliích *koliko*, *toliko* a slovesu *morguval* (oproti předloze, kde se užívá varianta *morgoval*). Navzdory předloze k úženi nedochází ve výrazu *obliklo* (namísto původního *ubliklo*).

Realizace koncového -l

V písních přejatých z hradišťaňskochorvatských modlitebníků se důsledně zachovává koncové -l obdobně, jako se realizuje v předloze. Zajímavé však je, že stejný jev platí v písních převzatých z českých či moravských písní. Typické moravskochorvatské koncové -v se v písních projevuje jen zřídka (*Frilištof je lipo selo, Gospodine mili Bože, Pozdravljenje udev Kristuševih*), znatelněji se objevuje v poutní řeči. Nejméně je užito v pašiji, kde nacházíme pouze jedinou pasáž (*Zev je kaleš hvalu zdav i dav je nim govoreći*⁹⁴), což lze vysvětlit silným vlivem hradišťaňskochorvatského evangelia. Helene Koschat kladla původ kázání z Nového Přerova do jiné lokality mimo jiné z důvodu přítomnosti koncového -l v minulém participiu (Koschat, 1978, s. 156). Rukopis však demonstruje, že se koncové -l silně projevovalo v textech duchovního charakteru, a bylo tak příznakovým rysem vyššího stylu. V písni *Nota kod prvi noći usnenju* se vyskytuje také koncové -o (*pracovao*), typické pro štokavské dialekty a standardní jazyk. Stejný jev má výskyt také v Malcově modlitebníku, kde lze usoudit, že k realizaci koncového -o došlo pod vlivem standardního chorvatského jazyka.

Realizace palatály *dj

Realizace praslovanského *dj bývá v moravské chorvatštině obdobně jako ve středočakavském dialektu většinou /j/ (*žajan, prohajat, saja*), jak uvádí Lončarić (2005, s. 431), nicméně výslovnost se v některých výrazech vyvinula také do měkkého /dʲ/ stejně jako u čakavských Chorvatů na Slovensku. Lončarić tento reflex zaznamenal ve slovech *ograd'uju, govied'e, and'el*. V rukopise se praslovanská palatála *dj odráží většinou jako /j/ (*rojen, rojak*), ovšem nedůsledně. Paralelně s reflexem /j/ v rukopise funguje také odraz /dj/ (*izbudjal*), což odpovídá stavu, který popsal Lončarić. Převažující reflex /j/ s občasným projevem /dj/ odpovídá stavu v

⁹³ Oproti stavu v moravské chorvatštině dochází v severních hradišťaňskochorvatských dialektech k úženi /o/ > /u/ mnohem častěji, jak uvádí Lisac (2009, s. 99).

⁹⁴ Zde dochází ke splynutí tvarů minulého přičestí mask. sg. a přechodníku minulého (*zev i zdav* mohou být realizací minulého přičestí s typickým moravskochorvatským koncovým -v, stejně jako tvarem přechodníku minulého podle českého vzoru).

rukopisných kázáních ze slovenské obce Rusovce (chorv. *Rosvar*), kde se palatála *dj na rozdíl od Burgenlandu projevila častěji jako /*j*/, a pouze výjimečně dala /*dj*/ (Dudás, 2023, s. 58).

Proteze

Po vzoru hradiš'ansko-chorvatských církevních textů, jež byly silně ovlivněny kajkavskou barokní literaturou, se užívá protetické *j*- před vokálem /*i*/ (*jime*, *jimati*, *jiskati*). Proteze je typickým rysem burgenlandského dialektu Poljanců (Sučić, 1973, s. 92). Odrážela se také v renesančních čakavských textech (např. Petar Zoranić, *Planine*). Paralelně se v rukopise vyskytují také tvary bez proteze.⁹⁵ Proteze u moravských Chorvatů není rysem pouze církevních textů, v 19. století se s ní setkáváme i v lidových světských písních, a to i ve výslovnosti, kterou zaznamenal František Pospíšil roku 1910 na nahrávkách. V běžné komunikaci patrně docházelo k protezi *j*- i před jinými vokály než pouze /*i*/ . Ve výpovědi Jozy Slunjského z Dobrého Pole, kterou předkládá Herben v článku Tři chorvatské osady na Moravě (1898), se objevuje výraz *jerteple* (čes. brambory). Tento germanismus se užíval i na Slovácku, ovšem bez protetického *j*-, což hovoří ve prospěch tohoto typu proteze také v pozici před vokálem /*e*/ . Zatímco protetické *j*- bylo poměrně rozšířené, kajkavská proteze *v*- se v rukopise nevyskytuje. Výraz *vusnenje* v názvu noty *Noči pervem vusnenje* se v rukopise realizuje bez protetického *v*- (*usneni*).

Sibilarizace

K sibilarizaci neboli druhé palatalizaci po velárách /*k*/, /*g*/, /*h*/ obdobně jako v hradiš'ansko-chorvatském jazyce a čakavských dialektech nedochází. Zmíněna je zde z důvodu přítomnosti v Malcově modlitebníku, kde je místy užito sibilarizovaných forem (*griési*) patrně pod vlivem kontaktu se standardním jazykem. Ovšem i ve výpovědi Jozy Slunjského se objevuje sibilarizace /*k*/ > /*c*/ (*Hanci*)⁹⁶ paralelně s převažující formou bez sibilarizace (*Hanki*). Vzhledem k jednomu výskytu, který mohl vzniknout i chybným zápisem, je však sibilarizace v moravsko-chorvatských textech 19. století spíše anomálií.

---

⁹⁵ Převažují formy s protezí. Varianta *imati* se v rukopise objevuje pouze dvakrát, a to v *Jačce Od grišnoga človika*, která má český původ. Varianta *jimati* má 37 výskytů. V případě slovesa *iskati* je již stav vyrovnanější, forma *iskati* má 8 výskytů, *jiskati* má 11 výskytů.

⁹⁶ Jedná se o osobní jméno *Hanka* ve formě dativu.

7.2. Rovina morfológická

7.2.1. Deklinace

Lsg. maskulin a neuter

Po vzoru moravskochorvatské deklinace je typickou koncovkou *-i* (*mesti, pakli*), paralelně však v rukopisu figuruje také koncovka *-u*, patrně přejatá z hradišřanskochorvatských modlitebníků. Již v církevních textech 18. století v Burgenlandu panuje rozkolísaný stav, kdy se vyskytují dubletní formy (např. *paklu/ pakli*), což odráží jazyk modlitebníků *Hisa zlata, Duhovni vertlyacz* a *Vrata nebeszka*. Koncovka *-u* je pravidelně distribuována v maskulinech končících na *-k* (*va žitku, po proroku*).

Isg. feminin

Nejednotná forma panuje také v Isg. feminin, kde se na jedné straně užívá typického moravskochorvatského zakončení *-u*, na straně druhé sem patrně z kajkavštiny prostřednictvím hradišřanskochorvatských textů proniká koncovka *-um*. Tato koncovka se neprojevuje pouze v textech přepsaných z hradišřanskochorvatských modlitebníků, ale je aktivně aplikována i u písní českého původu (*Nota kod v noći pervem usneni*).

Instrumentál plurálu

V celém textu je důsledně dodržena rozdílná deklinace maskulin a feminin, nedochází k pádovému synkretismu s jednotnou koncovkou *-ami* (*s čavli; s milošćami*). Výjimku tvoří pouze jediný výraz *čudami* v písni *Jačka od Svete Ane lastovitoga briga*, kde je výraz přepsán z modlitebníku *Vrata nebeszka* beze změny.

Instrumentál singuláru personálních pronomín

Vedle již v 19. století popsané formy *manu, tebu* se v rukopise užívá také forem *manum, tebum*. Dochází zde k typické čakavské silné vokalitě (oproti stand. *mnom* či čes. *mnou*). Forma s koncovkou *-um* je patrně stejně jako Isg. fem. (*kervjum*) motivován kajkavskými texty, které během 18. století silně ovlivňovaly hradišřanskochorvatský duchovní styl. Běžná mluvená forma zní důsledně *manu, tabu*, stejně jako u Chorvatů na Slovensku (Vážný, 1927, s. 193).

V tvarech pronomín *on* a *ona* po prepozicích (standardně *njom*, *njim*) dochází v k depalatalizaci (*nom*, *nim*).⁹⁷

Akusativ plurálu

Obdobně jako v čakavském nářečí i standardním jazyce se užívá koncovky *-e*, ovšem místy se projevuje také koncovka *-i* (*va nebeske dvori*, *na dvi strani*⁹⁸). V případě prvního uvedeného výrazu může jít o zachování staršího čakavského stavu (*za ovi blagdani*). V případě feminina jde s největší pravděpodobností o český vliv, jelikož se ve všech čakavských dialektch a- kmenová substantiva v Apl. projevují koncovkou *-e*, stejně jako v Npl.

Genitiv plurálu

V severních hradišťańskochorvatských dialektch dochází k pádovému synkretismu za užití jednotné koncovky *-ov* (popř. *-ev*) pro všechny rody. V rukopise se setkáváme pouze se dvěma výskyty, a sice ve formách *sestrov*, *funtov*. Koncovky *-ov/-ev* zůstávají v rukopise doménou maskulin (*grihov*, *udev*⁹⁹), feminina dostávají v Gpl. nulovou koncovku (*zvezdic*, *ruk*). Koncovka *-ih*, užívaná v některých čakavských dialektch, se v rukopise nevyskytuje.

Pozůstatky duálu

Zbytky duálu se v chorvatštině projevují v deklinaci jmenné, v číslovkách dva/oba a slovech s významem párových tělesných orgánů. V moravské chorvatštině se v dochovaných textech projevuje nejčastěji v Gpl. lexému *oko* (*očiju*). Předpokládaný tvar pro lexém *uho* by byl *ušiju*, takový tvar však není spolehlivě doložen. V paradigmatu lexému *ruka* se nedochovaly původní duálové tvary obdobně jako u slovenských čakavců; Gpl. *ruk* (namísto duálového pozůstatku chorv. *ruku*, čes. *rukou*), Lpl. *rukah*, Ipl. *rukami*. Stejně se projevuje lexém *noga*. Jakožto ustálené slovní spojení se objevuje *na veke vekoma*, užívané především v kajkavské barokní literatuře a odtud pravděpodobně dospěvší do hradišťańskochorvatských textů. V rukopise je užito s největší pravděpodobností pod vlivem vzorových modlitebníků.

---

⁹⁷ Depalatalizovaná forma jasně převažuje. Zatímco forma *njim* se vyskytuje pouze jednou, varianta *nim* má 39 výskytů.

⁹⁸ Vzhledem k tomu, že se v moravské ani hradišťańskochorvatské deklinaci neprojevuje duál vyjma jmenovaných výjimek, předpokládám, že se zde jedná o formu Apl. ovlivněnou českou deklinací. V moravské chorvatštině se stejně jako v hradišťańských chorvatských dialektch naopak projevuje tendence k redukci duálových forem (*nog*, *ruk*, *nogah*, *rukah*, *nogami*, *rukami*).

⁹⁹ Zde dochází k mísení koncovek *-ov/-ev* nehledě na měkkost substantiva, což je jev zaznamenaný i v hradišťańských dialektch. Druhá koncovka *-ev* se v rukopise užívá v Gpl. *starcev*, tedy dle pravidla distribuce koncovek *-ov/-ev* dle tvrdosti či měkkosti kmene.

Rozšíření kmene -ov-

Čakavské dialekty stejně jako kajkavština zachovávají krátké tvary jednoslabičných maskulin v plurálu (*grobi, grihi*), bez vsouvání kmenového rozšíření -ov-, jež je typické pro štokavské dialekty. U některých lexémů však došlo k tomuto rozšíření, které se objevuje jak v rukopisu, tak zdrojovém textu (*popovi, Židovi*). Naopak v kázání z Nového Přerova je důsledně zachován krátký tvar i u zmíněných výrazů (*popi, Židi*). Ke kmenovému rozšíření -ev- pravidelně dochází ve skloňování výrazu *dan* (Gsg. *dneva*, Gpl. *dnevov*, Lpl. *dnevih*).

Prefixy vi- a roz-

Typickým jevem v moravské chorvatštině prefixy *vi-* a *roz-*, motivované češtinou. Prefix *vi-* se čteněji objevují až v poutní řeči (*vihod, vidali*) a pašijích (*vipuniju, vitegne*), čtenější výskyt však mají chorvatské varianty, převážně *iz-*, pouze místy se vyskytuje *z-* či vokalizovaná forma *zi-*. Prefix *roz-* se v celém rukopise objevuje pouze dvakrát, jednou v písni *Od grišnoga človika* (*rozvažuj*), podruhé v poutní řeči (*rozlučuju*).

Deklinace číslovek

V rukopise se nevyskytuje typická chorvatská vazba číslovek od dvou do čtyř s genitivem singuláru, naopak se obdobně jako v češtině užívá nominativ plurálu (*dva krivi svidoki*). Číslovky získávají charakter atributu a podléhají deklinaci společně se substantivem, na které se vážou (*A druge dva razbojnik, D trim bratrom, I petimi mudrimi*). Koncovky číslovek v deklinaci odpovídají koncovkám adjektiv (Dpl. *-im*; Lpl. *-ih*, Ipl. *-imi*). Numeralia *dva/oba* ztrácí svoji duální platnost, což se projevuje absencí tvarů *dvaju/dviju* a jejich nahrazení typickou genitivní koncovkou *-ih* (*zmed ovih dvih*).

7.2.2. Konjugace

Koncovka pro 1. os. pl. indikativu přítomnosti

Ačkoli je typickou koncovkou *-me*, jak se objevuje v dialektologických pracích a projevuje v lidových písních a textech z 20. století (např. texty Milo Vašaka), v rukopisu dominuje užívání koncovky *-mo*. To je způsobené vlivem hradišťansko-chorvatských církevních textů, a to nejen v textech převzatých z tohoto útvaru. Koncové *-mo* se projevuje také v písních českého, resp. moravského původu i poutní řeči, která je snad jako jediný text autorským dílem. Patrně jako v případě koncového *-l* byla také koncovka *-mo* považována za prestižně vyšší, a tudíž i žádoucí pro duchovní styl.

Imperativ

Typickou formou pro imperativ v 2. os. singuláru je nulová koncovka, obdobně jako v hradišťańskochorvatských duchovních textech, která se užívá dubletně s koncovým *-i* (*bud/budi*)¹⁰⁰. Tentýž stav přetrvává v plurálu (*budte, budite*). Stejně formy jsou běžné v chorvatských čakavských dialektech na Slovensku.

3. osoba plurálu indikativu prézentu

Koncovky *-eju, -iju* dostávají verba s kmenotvorným sufixem *-i-*, kde standardní jazyk užívá koncovku *-e* (*pomoliju, prosiju* oproti stand. *pomole, prose*). V modlitebnících, které vznikaly v Rakousku a západním Maďarsku, oproti moravskochorvatským a slovenskochorvatským *-eju/-iju* koncovkám dominují koncovky *-u/-du*. Koncovka *-du*, která se silně projevila v Burgenlandu (*imadu, deladu*) obdobně jako ve středočakavském dialektu, se v jevišovském rukopise neobjevuje. Typické *-iju/-eju* koncovky popsané v moravské chorvatštině se nenachází v písních, ale projevují se až v modlitbě *Kad polag cimitera poješ* (*prosiju, pomoliju*), poutní řeči (*oćeju*¹⁰¹) a pašijích (*ostaviju, vipuniju*). V písních převzatých z hradišťańskochorvatských modlitebníků dominuje koncovka *-u* (*pomoru, uteču, prosu*). Vysvětlení spočívá zřejmě v nářečním charakteru koncovek *-iju/-eju* a preferenci zachovat původní formu slovesa v převzatých písních.

Infinitiv

Infinitivní koncovka se v rukopise realizuje dvojnásobem. Zachovává se jednak infinitivní *-ti*, typické pro standardní jazyk a psanou formu, jednak koncovka *-t* z původního supina. Čakavské nářečí na rozdíl od slovinštiny a kajkavského nářečí ztratilo funkci supina, v infinitivu se však projevila supinová koncovka. V rukopisu se oproti zdrojovým textům koncovka *-ti* realizuje jako distinktivní rys (*Jačka od Svete Ane, će prijeti i grišnika*). Koncovky *-t* a *-ti* mají srovnatelnou frekvenci a jejich distribuce ve větě nezávisí na pozici auxiliárního slovesa jako ve standardním jazyce (*on govoriti će; ćeš dostat*).

Participium prézentu aktiva

Příkláním se k označení participium, neboť má zde dvojí funkci. Jedna odpovídá českému přechodníku přítomnému či v chorvatské terminologii *glagoljski prilog*. V pašijích se po vzoru

---

¹⁰⁰ Forma *budi* má celkem 27 výskytů, kratší tvar *bud* 9. Převažující formu s koncovým *-i* mají i další verba (*pros* 4 výskyty, *prosi* 14 výskytů).

¹⁰¹ Stejná koncovka se projevuje v rukopisných kázáních majících původ na Slovensku (*Rukopisne prodike iz Pannonhalme*).

hradiš'anskochorvatského překladu evangelia užívá ve funkci ilokučního slovesa (*Ježuš odgovoril, govoreći*). Zároveň však plní funkci atributu obdobně jako adjektivum. Atribut se nachází v postpozici vůči substantivu, na které se váže (*kroz Jeremijaša proroka govorećega*), stejně jako v hradiš'anskochorvatském evangeliu.

Participium präterita aktiva

Funkce participia odpovídá českému přechodníku minulému. Jejich užití je značně nižší než v případech participia präterita aktiva. Dva tvary nacházíme v pašiji, kde patrně nejsou motivovány možnou předlohou ve formě hradiš'anskochorvatského překladu evangelia. Naopak mají funkci distinktivního rysu a patrně vychází z autorovy vlastní iniciativy (*zlijavši, odstupivše*). Forma *odstupivše*, která gramaticky odpovídá plurálovému tvaru, se váže na jméno *Ježuš* a označuje tak singulár maskulina.

Aorist

V textech o moravské chorvatštině není užívání aoristu nikde zmíněno, nicméně v pašijích se poměrně často objevuje. V hradiš'anskochorvatském jazyce byl aorist již během 19. století silně stylisticky zabarvený a typický pouze pro církevní literaturu, což vysvětluje jeho užívání v pašijích a evangeliích. Aorist se v rukopise objevuje pouze ve formě 3. osoby singuláru a plurálu, což také odpovídá formám v hradiš'anskochorvatských evangeliích. Ve 3. os. plurálu se užívá koncovky *-še* (*pristupiše, staše, rekoše*), v singuláru je typická nulová koncovka (*zataji, reče*). Místy se prolíná s präteritem (*onda pristupiše i ruke položiju*), což může být způsobeno skutečností, že s ním autor rukopisu zřejmě nepřicházel do styku jinak, než četbou církevních knih. V hradiš'anskochorvatském překladu také dochází k užívání kombinaci präteritu a aoristu, nicméně aorist stojí ve vedlejší větě s významem minulého ukončeného děje: *I jedno malo po tom pristupu oni, ki onde stašu, i reču Petru.*

Imperfekt

Imperfekt má nižší zastoupení než aorist, nicméně je užit v písni *Jačka Pozdravlene udev Kristuševih* ve třetí osobě (*Ježuš čekaše*). V pašiji se rovněž nachází forma třetí osoby s typickou koncovkou *-aše* (*Petar sidaše; Šimon nasledovaše*), pozoruhodný je tvar imperfekta českého verba odpočívát podle chorvatské konjugace (*odpočivaše*).

Plusquamperfektum

Nachází se zde příklad velmi staré podoby plusquamperfekta, které kombinuje minulé přičestí a pomocné sloveso v imperfektu (*biše*¹⁰² *rekal*), v hradiš'ansko-chorvatském překladu takovou vazbu nenacházíme. V ostatních případech se jako auxiliární sloveso užívá *bil* (*bil rekal*). Plusquamperfektum se ve velké míře užívá také v hradiš'ansko-chorvatských evangeliích (např. *Evangyelye z-epistolami*).

Kondicionál

Kondicionál minulé se užívá ve velké míře (*bi nebil porodil, rekal bi bil, bi bil čul, bi bil vidil*), stejně jako v hradiš'ansko-chorvatském překladu evangelia. Oproti hradiš'anské chorvatštině se v případě negace partikule *ne* váže ke slovesu *bil* a transformuje se do prefixu (*nebil*), k čemuž dochází pod českým vlivem. Kondicionál minulé nacházíme i ve světské písni *Frilištof je lipo selo*, což svědčí o jeho užívání mimo církevní kontext (*Kad bi ne biv bachtar trubiv, biv bi si ja nagovoriv*). Český vliv se projevuje rovněž v pronikání tvarů auxiliárního *biti* (*bisme*), který funguje paralelně s čakavským *bimo* (či v moravsko-chorvatské variantě *bime*). V poutní řeči nacházíme rovněž pro chorvatštinu atypickou formu *bis*, která se však v moravské chorvatštině patrně pod vlivem češtiny pravidelně užívala.

Futurum

Stejně jako v čakavském nářečí i v rukopise převažuje typ chorvatského futura I s pomocným modálním slovesem *htjeti*. Ve vedlejších větách po spojovacích výrazech *kada*, *gdje* a *ki* se důsledně užívá futurum II (*kada bude konac*). Pomocné *budu* se v idiomech může vázat s infinitivem (*kada mi bude umriti; ča mi god terpit bude*) po vzoru českého duchovního stylu. Místy se patrně pod českým vlivem užívá perfektivní verbum s významem budoucího času¹⁰³ (*snad ga verti najdem*).

7.3. Rovina lexikální

Základ lexika tvoří čakavské nářečí hradiš'ansko-chorvatského typu; rukopis se ve velké míře vyznačuje čakavským lexikem užívaným v hradiš'ansko-chorvatských modlitebních knihách, které pro moravské Chorvaty byly plně srozumitelné. Vzhledem ke stylizaci textu nenacházíme některé výrazy, jimiž se má od hradiš'ansko-chorvatského jazyka lišit (např. *maja*). Typickou

---

¹⁰² V hradiš'ansko-chorvatském překladu *Evangyelye z-epistolami* se *biše* užívá v imperfektu jako plnovýznamové sloveso či jako pomocné v pasivu (*biše rečeno*).

¹⁰³ V renesančních čakavských textech se místy také užívalo perfektivní sloveso s významem budoucím, např. u Lucie, Hektoroviće či Zoraniće (Bičanić et. kol, 2011, s. 108).

čakavskou slovní zásobou jsou výrazy, *ar, crikva, ča, človik, gda, gospon, hiža, iskati, jačka, jazik, jur, kumaj, nigdar, ništar, peteh*¹⁰⁴, *pinez, polig/polag, pretel(j), oganj, sagdar, simo, ufati, va, vazam, zač, žitak*. Z příznačných hradišťanskochorvatských lexémů zmiňme adverbializovaný dativ plurálu *domom*¹⁰⁵, srovnávací adverbium *kod* a interogativní a relační pronomen *ča* ve spojení s prepozicemi *za, po, na*, přičemž se v rukopise běžně užívá *zač*, ostatní formy absentují (*poč, nač*). Také v hradišťanskochorvatských textech mají tyto formy značně nižší výskyt. Mnohé lexémy na první pohled připomínají bohemismy, ale jedná se o slovní zásobu typickou pro hradišťanskochorvatské texty i chorvatské dialekty v dnešním Rakousku či západním Maďarsku. To se týká výrazů *dostati*¹⁰⁶, *lučiti* či jeho prefigované formy *razlučiti*.

Značná část církevních výrazů je motivována hradišťanskochorvatskými modlitebníky. V písních přejatých z těchto zdrojů málokdy dochází k rozdílům v lexiku, což opět hovoří ve prospěch tvrzení, že pro moravskou čtenářskou obec a posluchače byly hradišťanskochorvatské písně plně srozumitelné a nepocit'ovaly tento jazyk jako cizí. Pašije silně odráží lexikum a slovotvorné tendence v hradišťanskochorvatském biblickém překladu, především v antroponymech. Slovotvorně se zde projevuje sufix *-uš* (*Pilatuš, Choruš, Petruš*), typický pro maďarštinu, který do Burgenlandu zanesly patrně kajkavské duchovní texty. Prostřednictvím hradišťanskochorvatských modlitebníků se na jižní Moravu dostávaly také výrazy kajkavské, hungarismy, popř. germanismy. Tyto přejímky se mnohdy užívaly paralelně s domácími výrazy, jak popisuje Vulić (2019, s. 378). Nejčastěji se tento jev projevuje u hungarismů, které se v textu objevují paralelně s domácími výrazy (*batriti – tješiti; batritelj – tješitelj; jezerokrat – tisućkrat; betežen – bolestan; mentuvati – braniti, zaštititi; virostovati – bđiti*).

Výpůjčky bylo zvykem vysvětlovat pomocí vysvětlivek nebo kontaktních synonym, k čemuž dochází i v rukopisu. V písni *Od grišnoga človika* a pašiji se užívají vysvětlivky, a to dvojitým způsobem. Zatímco v jačkách jsou bohemismy vysvětlovány výrazy ze standardní chorvatštinu (např. *hned = odmah*), v pašiji *Pasion na Kvitnu nedilju* je to právě bohemismus, pomocí něhož se vysvětluje čakavismus *tanač* (*učinili budu tanač radu*). Dubletní formy se však nevyskytují pouze mezi slovy z cizího jazyka, ale také mezi chorvatskými. Paralelně se vedle sebe objevují formy *žitak* (typická pro čakavce v Burgenlandu) a *život* (typická

---

¹⁰⁴ Ve středočakavském dialektu je častější varianta *petej* (Lisac, 1996, s. 55).

¹⁰⁵ Pravděpodobněji jde o Dpl., neboť se užívá jakožto příslovečné určení místa, konkrétně směru. Méně pravděpodobně by mohlo jít vzhledem ke koncovce *-om* o Isg.

¹⁰⁶ O verbu *dostati* Milčetić píše: „Navodeći jednu pjesmicu moravskih Hrvata, u kojoj dolazi stih: ‚kad muža dostanem' primijetih, da će biti ono dostanem čehizam. Nijesam imao pravo, jer sam i u Rasporuku čuo glagol dostat u značenju: dobiti, dokopati se.“ (Milčetić, 1899, s. 102).

pro hradišťanské štokavce, ale také pro češtinu). Obdobně se projevuje dvojice synonym *dostati* – *dobiti*, či *dokonjati* a *dovršiti*.

V písních českého původu se silněji projevují bohemismy (*Jačka od grišnoga človika*, obě jačky k Panně Marii), tentýž jev pozorujeme na lexikální rovině v poutní řeči. Vzhledem ke skutečnosti, že poutní řeč silněji odráží mluvenou podobu útvaru, do níž již během 19. století vstupovalo mnoho českých vlivů, není divu, že se právě v této části bohemismy uplatňují nejsilněji. V případě přejímek z češtiny, popř. moravského nářečí navíc dochází k přejímání na úrovni všech slovních druhů, přejímání se tedy týká i slov neplnovýznamových (předložky, spojky, částice) či morfémů (např. prefixy *vi-* a *roz-*)¹⁰⁷. V případě přejímek z ostatních jazyků jde o přejímání plnovýznamových slov (nejčastěji substantiva a verba).

Přejímky z češtiny

Lexikální bohemismy rukopisem prostupují ve formě všech slovních druhů. Nejpočetnější skupinu tvoří substantiva (*laska, kadidlo, očistec, uzkost, narojenie, potešene, poklad, nasledovnik*) a verba (*nakrmiti, obdariti, obvlažiti, pracovati, šlapati, triznit, nachiliti, oklamati, pokladati, uminiti*, forma přičestí *znam*). Menší počet výskytů mají adverbia (*hned, až*¹⁰⁸), prepozice (*pro*), partikule (*snad*) a interjekce (*ach auve*). Spadá sem také projev blízkého východomoravského nářečí (*lebo, trpezlivost*¹⁰⁹, *jednuc, aj*). K českým výrazům jsou v původně českých písních řazeny vysvětlivky vedle textu (*pracovao = radio*). Bohemismus *rada* v pašiji *Pasion na Kvitnu nedilju* funguje patrně jako kontaktní synonymum k čakavismu *tanač*¹¹⁰, který se užívá v hradišťansko-chorvatských evangeliích.

Přejímky z kajkavštiny

Na úrovni lexikální se vyjma přejímek z němčiny a maďarštiny, o nichž bude pojednáno dále, se v rukopise projevují typické kajkavismy¹¹¹, které byly rovněž typické pro

---

¹⁰⁷ O obou typech přejímání podrobněji viz Mitani, Keiko. *Posuđivanje u jezičnom dodiru i struktura jezika. Razmatranje na temelju podataka iz govora moravskih Hrvata*. Japanese Contributions to the XVI. International Slavic Congress (Minsk), 2014.

¹⁰⁸ Výraz *aš* je potvrzen v severočakavském dialektu (Žminj), nicméně užívá se jako příčinná spojka (Lisac, 1996, s. 52).

¹⁰⁹ Dialektický slovník moravský uvádí výraz *trpezlivý* v horňáckém dialektu a na Podluží u Břeclavi (Bartoš, 1906, s. 451). Výrazy *lebo* a *ledva* dokládá ve více moravských nářečích, včetně východomoravských.

¹¹⁰ V kajkavském překladu *Szveti evangeliumi* se užívá podobný výraz, a sice *tolnač*.

¹¹¹ Ivan Milčetić od přítomnosti kajkavských výrazů odvozoval původ moravských Chorvatů, domníval se, že žili v sousedství kajkavců (Milčetić, 1898, s. 55). Tuto teorii je dnes těžké potvrdit či vyvrátit, nicméně nabízí se zde vysvětlení v podobě přejímání kajkavismů právě prostřednictvím hradišťansko-chorvatských textů, které podléhaly vlivu kajkavské barokní literatury.

hradiš'ansko-chorvatské církevní texty, *cirkva*, *drčati*, *drugoč*, *poprvič*, *tovaruš*, *zopet*. Místy paralelně figuruje kajkavismus *cirkva* a čakavismus *crikva*.

Přejímky z němčiny

Na rozdíl mluveného jazyka, který byl podle záznamů bohatý na germanismy¹¹², v rukopise se objevují jen některé germanismy typické pro hradiš'ansko-chorvatské církevní texty (*špotati* z něm. *spotten*, odvozenina *špot*; *ofer* z něm. *Opfer*, derivát *ofrovati*) či germanismy poměrně rozšířené zejména v kajkavštině (*štirati* z něm. *stimmen*) nebo v češtině (*tanac* z něm. *tanzen*). Germanismem, který pronikl do moravské chorvatštiny patrně bez přičinění hradiš'ansko-chorvatských modlitebníků, je verbum *vinševati* z něm. *wünschen*, který se objevuje také v češtině (*vinšovat*). Nižší výskyt germanismů v rukopisu, který obsahuje texty primárně církevní, může souviset s častějším užíváním německých přejímek v běžné komunikaci.¹¹³

Přejímky z italštiny

Přejímky z italštiny nejsou časté, ale užívají se typické pro čakavské texty a do čakavského dialektu pronikaly prostřednictvím kontaktů čakavců se sousedními Benátkami. Italismy již patrně měli hradiš'anští čakavci v lexiku, když opustili Chorvatsko. Nejvíce se sice projevovaly v Dalmácii, na ostrovech a v Chorvatském Přímoří, nicméně jelikož příslušníci vyššího kléru byli často italského původu a nižší klérus s italštinou dobře obeznámen (Dudás, 2023, s. 20)¹¹⁴, je možné, že právě touto cestou se italismy projeví i hlouběji ve vnitrozemí. Lisac se domnívá, že právě v tomto období se některé romanismy dostávaly na území mezi Unou, Sávou a Kupou (Lisac, 1996, s. 57). Pro církevní texty je typické sloveso *kaštigati* a jeho odvozenina *kaštiga* z ben. *castigo* či ital. *castigare* či verbum *štentati* z ben. *stantar* či ital. *stentare*. V moravské chorvatštině se projevuje také adjektivum *škur* v různých derivátech (*škurina*, *zaškuriti*), které má původ v italském *scuro*. Přítomnost italismů v hradiš'ansko-chorvatském jazyce a jeho

---

¹¹² Horvat uvádí, že vzhledem k vysokému výskytu germanismů není hradiš'anská chorvatština o nic čistší: „*Tako velu na primjer rajfajzenkasi ‚raica‘, učiteljica ‚šumastrica‘, a šivalja ‚šnajdrinka‘, u čem, naime, naši Hrvati u Gradišću nisu bolji ili čišći.*“ (Horvat, 2017, s. 127). Taktéž Vážný dokládá značný výskyt germanismů v běžné mluvě v chorvatských sídlech v okolí Bratislavy (Vážný, 1927, s. 250).

¹¹³ V generaci, která se již německy vzdělávala, bylo patrné, že němčinu užívali pro nazývání potřeb, které nedokázali popsat moravskochorvatsky. Herben předkládá osobní vyprávění jistého Jozy Slunjského z Dobrého Pole, terciána, který se vzdělával na mikulovském gymnáziu: „*Pak jsem si šav dělat na podne Aufgabe. (...) Pak sam ga učiv griechisch.*“ (Herben, 1898, s. 760). Němčina také sloužila k pojmenovávání místních vsí; Dobré Pole nazývá zmíněný Slunjski vždy Gutfeld. V některých případech se však německé výrazy užívaly paralelně s chorvatským výrazem. Joza Slunjski místo *krumpire* (čes. brambory) užívá *jertiple*, což byl germanismus, který užívali i místní Češi, resp. Moravané (bez protetického *j-* *ertepile*).

¹¹⁴ Dudás vychází z Hadrovics, László. *Segédkönyv a szlavisztikai szemináriumi gyakorlatokhoz. Hadrovics László válogatott írásaiból. /Hilfsbuch zu slavistischen Seminarübungen Ausgewählte Schriften von László Hadrovics.* Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó, 1994.

nářečích je také často jedním z faktorů, proč se jazykovědci domnívají, že původ hradiš'anských Chorvatů je třeba hledat v oblasti mezi řekami Una, Sáva a Kupa (Lisac, 1996, s. 57).

Přejímky z maďarštiny

Rukopis se vyznačuje hungarismy, které jsou typické pro hradiš'anskochorvatské a kajkavské církevní texty (např. *čemer*, *aldovati* z maď. *aldóv*, *batriti* z maď. *bátorít*, *hahar* z maď. *hohér*, *hasniti* z maď. *használ*, *kinč*, *pelda* z maď. *példa*). Některé výrazy se v kajkavštině i čakavštině vžily (např. *betežen* z maď. *beteg*, *varoš* z maď. *város*) a nacházíme jej už v renesančních textech. Přejímky z maďarštiny jsou slovotvorně plodné, prefixací i sufixací tvoří další deriváty (*aldov*–*aldovati*, *batriti*–*batritelj*; *bantovati*¹¹⁵–*zbantovati*, *tanač*–*tanačstvo*, *beteg*–*betežen*–*betežnik*), figurují také ve složeninách (*jezerokrat*¹¹⁶, z maď. *ezér*). Maďarský jazyk ovlivnil také některá toponyma v překladu evangelia, z něhož jevišovský rukopis čerpá, např. *Brig Olivetanski* z maď. *Olajfák hegye*. Silně se projevují textech hradiš'anskochorvatského původu, tedy v pašijích a písních. Naopak v poutní řeči, která odráží silněji český vliv, se nevyskytují. Důvody, proč byly hungarismy silně zastoupené v hradiš'anskochorvatských modlitebnících, jsou dva. Prvním z nich je vliv kajkavský, neboť i v kajkavské barokní literatuře byly hungarismy poměrně četné. Druhým důvodem je původ autorů burgenlandské církevní literatury 18. a 19. století. Většina autorů pocházela ze západního Uherska a literární jazyk modlitebníků více či méně odrážel mluvu jejich rodného regionu (Samardžija, 2015, s. 172).

Kalky

Podobně jako přejatá slova se i kalky dostávaly do hradiš'anské chorvatštiny převážně prostřednictvím kajkavských textů. V rukopise se objevují následující přeložené výrazy, převážně z maďarštiny, vzácněji z němčiny, *križno drivo* z maď. *keresztfa*, *dušno zveličanje* z maď. *lelki üdvösség*, *hižni zakon* z maď. *házasság*, *jedno malo* z něm. *ein bisschen*, *potomtoga* z maď. *annak utána*. Místy byl adaptován slovotvorný princip, a to převážně z maďarštiny, např. *goristanje* či *gori stati* z maď. *feltámadás*. Dudás se domnívá, že i spojení *hvalu dati* vychází z maďarštiny, resp. maďarského výrazu *hálaadás* (Dudás, 2023, s. 50). Ovšem i v českých duchovních textech se během projevuje fráze *chválu dáti* (či *vzdáti*).

¹¹⁵ Výraz *bantovati* se užíval i v nářečí na Břeclavsku, a sice ve významu prohledávat (Svěrák, 1966, s. 98).

¹¹⁶ Zde se navíc projevuje typická kajkavská a hradiš'anskochorvatská *j*-proteze.

Posun významu

Vlivem přejímání z češtiny dochází místy k zajímavému jevu, kdy autor chybným přepisem změnil význam. K tomu dochází v *Jačce od Dive Marije*, která vychází z moravské písně. V rukopise pisatel uvádí verš *Nebeska brana, dušicam hrana*¹¹⁷, který v české verzi zní *Nebeská bráno, naše ochrano*. K obdobnému jevu dochází v písni *Nota kod v noći pervem usneni*, kde autor bez změny přejímá spojení *k mestu Jeruzalemu* z českého *k městu Jeruzalému*. Posunutý význam oproti standardní chorvatštině mají však i výrazy běžně užívané v hradiš'ansko-chorvatském jazyce. Hungarismus *kip* (z maď. *kép*) který se ve standardním chorvatském jazyce ujal ve významu *socha*, se zde užívá s významem *obraz*, což přejali i moravští Chorvaté. Výraz *godina*, který ve standardu znamená *rok*, je v hradiš'anské chorvatštině a středočakavském dialektu označením pro *děšť* (rok se řekne *ljet*o, obdobně jako lze vyjádřit i v češtině).

7.4. Syntax

Na rozdíl od chorvatského jazykového standardu se prepozice *proti* a *suprot(i)* pojí výlučně s dativem (*proti grobu; suproti Ježušu*), což je v souladu s hradiš'ansko-chorvatskou normou. Hradiš'anské chorvatštině a církevním textům odpovídá i užívání osobního zájmena v genitivu místo posesivního adjektiva (*nje sinka*). Často se objevuje dlouhý tvar zájmena s počátečním *n-*, přestože nenásleduje po prepozici (*prednesmo noj, tuge noj povimo, reče nemu Ježuš*).

Pozoruhodné je užití bezpředložkový lokativu v písni *Nota kod v noći pervem usnenju* (*snad ga verti najdem*). Kamiš se domnívá, že bezpředložkový lokál postupně vymizel ve všech slovanských jazycích (Kamiš, 1986, s. 4), během 19. století jej však nacházíme v nářečích, včetně českých (např. na Kladsku) či na severu Moravy (Bartoš, 1886, s. 183). Poměrně rozšířený byl ve staré čakavštině a u dubrovnických autorů, během 19. století byl ještě užíván v kajkavštině a čakavštině (Zima, 1887, s. 237). Tradici si udržel také v hradiš'ansko-chorvatském jazyce, přestože v modlitebnících převažuje lokál s prepozicemi *na* či *v*. Z těchto důvodů ani v moravské chorvatštině nemusí jít o anomálii, ačkoli má bezpředložkový lokativ v celém rukopise pouze jeden výskyt.¹¹⁸ Naopak instrumentál se obdobně jako v hradiš'anské chorvatštině užívá většinou s prepozicí (*s kervjum, s čavli*).

¹¹⁷ Lisac uvádí, že na Cresu se verbum *hraniti* užívá ve významu „čuvati, sakriti“ (Lisac, 1996, s. 53). Přikláním se však k vysvětlení, že v moravskochorvatské písni spíše došlo k převzetí bohemismu *ochrana*, s ohledem na český původ písně.

¹¹⁸ Vyloučit nelze ani možnost, že absence prepozice je chyba, k níž došlo při přepisu z původního, nedochovaného rukopisu Josipa Hubeného.

Rukopis reflektuje dvojité užívání ukazovacího zájmena *to* (*to je to najzapotribnije; ti si to lipo*), zvláště v poutní řeči se hojně užívá ve formě atributu (*to mesto, to slovo*). Českým vlivem se dostalo do písní a poutní řeči dostala prepozice *pro*, a sice ve dvojí funkci. Jednak je užita ve funkci prospěchu (*ću činit pro tebe*), jednak ve funkci příčinné (*kako bi se naše od suz pro radost zderžati mogle*).

Z rysů typických pro moravskou chorvatštinu zmiňme vazbu *pri* + lokál pro označení místa, což se objevuje i ve tvorbě světské (píseň *Pri tih naših vratih*), silná reflexivita (*pitati se*), která může být ovlivněna češtinou, nicméně i v Burgenlandu lze zaznamenat reflexivitu u verb, která jsou ve standardní chorvatštině nereflexivní (*učiti se, plakati se*). Moravské chorvatštině i chorvatštině na Slovensku odpovídá konstrukce spojení jmenného adjektiva *rad* a infinitivu, které nacházíme v písni *Nota kod v noći pervem usnenju* (*Rad b' se odplatit; Ja b' se rado povernut*).

Rozkolísanost se projevuje v slovosledu enklitik *je* a *se*. Zatímco v hradiš'anské chorvatštině, stejně jako v čakavštině, kajkavštině či slovinštině obecně platí sled *se je* (*pokajal se je*), v moravské či slovenské chorvatštině je slovosled naopak. To se projevuje zejména v poutní řeči (*naše vinševane je se nam vispunilo*), což je shodné se syntaxí kázání z Nového Přerova. Vulić se domnívá, že jde o český či slovenský vliv, přestože v obou jazycích došlo v préteritu k redukci pomocného slovesa pro třetí osobu (Vulić, 2021, s. 357). V písních a obou pašijích je patrně po vzoru hradiš'anskochorvatského jazyka slovosled důsledně *se je* (*onda se je spunilo; da se je poglavar kruto čudil*).

Ve verších místy dochází k posunu spojky *da* z první pozice (*slugam tvojim da ne škodi*), což lze v písni *Kada se putniki zdomu giblaju* vysvětlit českým vlivem, nicméně jedná se o jev zaznamenaný i v čakavštině (Bičanić et. kol, 2011, s. 111). Češtinou jsou motivované doslovné překlady některých vazeb, *mi sme si uminili na put stupiti; tako čemo ujeti nepravoj cesti; kada nam bude umriti; ništ ni platno*. České syntaktické vlivy reflektuje zejména poutní řeč. Namísto chorvatské spojky *i se* ve slučovacím poměru pravidelně užívá české *a*, v odporovacím poměru se namísto standardního chorvatského *ali* projevuje české *ale*. Českou syntaxí je také motivována pozice enklitik ve formě osobních zájmen, zejména v dativu (*danas je nam došav sričan dan; nastala je nam radost*). Přívlastek neshodný se realizuje v antepozici (*tuge punu domovinu*).

Pašijová část silně odráží některé syntaktické tendence hradiš'anskochorvatského překladu evangelia. To je především pravidelná postpozice atributu, ať už povahy adjektivní (*poglavari popovski, sin človičanski*) či zájmenné (*učeniki negovi, telo moje*). V postpozici je

také pomocné sloveso *bude* (*prodan bude*), což se projevuje i v poutní řeči (*zazivali budemo*), či modální *jimati* (*začeti jimamo*). Na začátku věty pravidelně stojí partikule *i* obdobně jako v hradišťańskochorvatském evangeliu (*I učinili učeniki kako jim rekal Ježuš*). Obdobně jako v hradišťańskochorvatském jazyce se projevuje poloha slovesa až na konci věty, což bývá vysvětleno vlivem němčiny (Neweklowsky, 1978, s. 45). Mitani se domnívá, že jde spíše o volný slovosled, neboť koncová pozice verba se nevyskytuje vždy a není plně gramatikalizována (Mitani, 2014, s. 21). Vyloučit nelze ani vliv českého aktuálního větného členění.

Stejně jako v čakavštině či kajkavštině se pomocné nepřízvučné sloveso může vyskytnout na začátku věty v první pozici (*su to sveto milostivno mesto navštivili*), v též pozici se objevuje také dativní *nam* (*a nam razlučene pred oči stavla*). Pomocné modální *htjeti* se v první pozici vyskytuje v písni *Jačka od svete Ane, će prijeti i grišnika* a v písni *Jačka od svete Ane lastovitoga briga, Ćeš bit sričan va žitku*.

7.5. Ortografie

Ač je analyzovaný rukopis přepisem rukopisu Josipa Hubeného, vycházím z předpokladu, že prepisovatel jej přepsal ve stejné podobě, jaká byla v původním díle. Pokud by byl prepisovatel rovněž moravskochorvatského původu, pak i přepis rukopisu zachycuje ortografii, která se mezi chorvatskými Chorvaty užívala. Pokud rukopis přepsala osoba, která k moravským Chorvatům dorazila z Chorvatska (např. Kuten či Milčetić), pak by úprava spíše vycházela z diakritického pravopisu, který se v Chorvatsku v době po vzniku původního rukopisu užíval.¹¹⁹

Vzhledem ke skutečnosti, že moravští Chorvaté nevytvořili jednotný, společný spisovný jazyk, nevyvstala ani potřeba unifikovaného zápisu. Dochované texty psané moravskou chorvatštinou jsou proto psány pravopisem přejatým, v 19. století byl prostřednictvím hradišťańskochorvatských textů přejat pravopis sprežkový založený na maďarské ortografii a postupně se přejímal zápis diakritický. Užitý pravopis je ve velké míře morfonologický (etymologický), jak bylo typické pro hradišťańskochorvatské modlitebníky v 18. a na začátku 19. století. Dochází však také k paralelním dubletám (*sercze*). Rozkolísaný je zejména zápis souhláskových skupin obsahujících fonémy /d/ a /s/, popř. /c/ (*lyuczto* x *lyudzto*).

---

¹¹⁹ Gajova *Kratka osnova horvatsko-slavenskoga pravopisa* vyšla roku 1830, následné úpravy představil v článku *Pravopisz* z roku 1835.

Ještě v 19. století moravští Chorvaté používali také německé lomené písmo (vzhledem k danému období se jednalo spíše o frakturu nežli švabach). To zaznamenal již Milčetić: „*Te je jačke Slunjski pisao latinicom i njemačkim slovima. Djeca naime u školi uče samo njemačka slova te drugih ne poznaju*¹²⁰“ (Milčetić, 1898, s. 36). Tento stav potvrzuje Kutenův zápis: „*Kad sam se nasmijao, što njemačkimi pismeni hrvatske pjesme prepisuje, reče mi, da drugih pismena nije učio u školi, a kod kuće niesu ga za mlada uvježbali u hrvatskom pisanju, pak da si pomaže kako može*¹²¹“ (Kuten, 1887, s. 153).

Text je psán převážně spřežkovým pravopisem podle maďarského vzoru, jehož použití bylo patrně motivováno texty z Burgenlandu (díla Lovre Bogoviće či Simeona Knefacze), které prokazatelně kolovaly mezi chorvatským obyvatelstvem na Moravě. Nejsilnější vliv měl snad ortografický systém modlitebníku *Vrata nebeszka*, ze kterého pochází celkem devět písní. Pravopis se shoduje ve spřežkách (mimo kombinace spřežky s diakritickým znakem), v zápisu proklitik a enklitik s plnovýznamovým výrazem, zdvojení konsonantů (*adda, Anna, bratti*) a také v zápise majuskulí, o čemž bude pojednáno dále. Spřežkový pravopis je místy doplněn pravopisem diakritickým, či dochází ke kombinaci dvou grafémů ve spřežce, přičemž jeden z nich obsahuje diakritický znak (*cs, cz*). Takový stav se uplatňuje ve většině jaček, pouze jedna píseň z celého rukopisu je zapsána pravopisem diakritickým (*Jačka pred prodikum*).

Střídání spřežek a diakritických znaků však nebyla v tomto období u moravských Chorvatů anomálie. Ortografie v jevišovském rukopise je totiž srovnatelná s pravopisem v Peigerlově kázání z Nového Přerova, kde se diakritický zápis (*Ježuš*) střídá se spřežkovým (*/ze*), dochází však stejně jako v rukopise R 4592 k prolínání spřežek a diakritiky i uvnitř jednoho slova (*šzpaŷityel*). Ryze spřežkový ortografický systém je v rukopise Josefa Tomašiče. Vzhledem k tomu, že Tomašić ve svých dvou pašijích vychází striktně z překladu evangelia *Evangyelye z-epistolami*, přejímá beze změny užitý pravopis. Rozkolísanost pravopisu jevišovského rukopisu se projevuje především v palatálách, sykavkách, dále v */j/* a */i/*. Tyto hlásky se v rukopise realizovaly grafémy dle maďarského zápisu, po vzoru zdrojových modlitebních textů z Burgenlandu. Nešlo však pouze o přepis, stejný pravopis se uplatňuje i v písních z českého prostředí. Autor patrně vlivem četby hradišťanskochorvatských modlitebníků adaptoval tento pravopis a užíval jej ve vlastní realizaci textu. Spřežky jsou realizovány podle maďarské ortografie následovně:

---

¹²⁰ V překladu: Ty písne Slunjski psal latinkou a německými písmeny. Děti se ve škole učí pouze německá písmena a jiná neznají. (vlastní překlad)

¹²¹ V překladu: Když jsem se zasmál, že přepisuje chorvatské písne německým písmem, řekl mi, že se jiné písmo ve škole neučil, a doma ho chorvatsky psát nenaučili, takže si pomáhá, jak jen může. (vlastní překlad)

fz = s (<i>fzvit</i>)	ly = lj (<i>zemlya</i>)
fs = š (<i>na/sega</i>)	nyi = nj (<i>nyihovi</i>)
ss = š (<i>sidasse</i>)	sch = šc (<i>svitloschum</i>)
sz = s (<i>szlavum</i>)	gy = dj (<i>angyelskym</i>)
sz = z (<i>namaszale</i>)	ch = ć (<i>moch</i>)
cz = c (<i>czelom</i>)	s = ž (<i>hisa</i>)
cz = č (<i>czlovik</i>)	z = ž (<i>zderzati</i>)

Projevuje se však také vliv ortografie německé, a to v některých německých přejímkách (*šlapati = schlapaty*). Dále však na rozdíl od hradišťaansko-chorvatských modlitebníků dochází k prolnutí spřežkového systému s diakritickým pravopisem.

čh = ć (<i>čhemo</i>)	čs = č (<i>začs</i>)
čz = c (<i>dičzu</i>)	šz = s (<i>nebešzkim</i>)
cž = c (<i>pravicze</i>)	šch = šc (<i>keršcheniky</i>)
cš = č (<i>jacšit</i>)	cž = c (<i>čzesaricze</i>)
cž = č (<i>zadnicž</i>)	čh = h (<i>petečh</i>)

Pouze v jedné písni (*Jačka pred prodikum*) je užit pravopis plně diakritický. Diakritický pravopis uplatnil Alois Malec v díle *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* (1895). Pro některé fonémy přijal v té době již ustálený chorvatský pravopis, včetně zápisu [tɛ] jako ć. Diftong /uo/ zapisuje jako *uo*, /je/ zapisuje místy jako *je*. Nejedná se tedy o jekavský odraz jať, jak by mohlo připomínat, ale diftongizované /e/ do podoby /ie/, jež se v publikaci rovněž objevuje. Měkké /đ/ zapisuje jako *dj* (*andjel*).

Ve zbytku textů se projevuje kombinace pravopisu diakritického a spřežkového, a to i v rámci stejné písně. Místy se dokonce tyto dva typy ortografie kombinují v rámci jednoho slova (*cheš = ćeš; človicze = človiče*). V *Jače od grišnoga človika* dochází ke kombinaci diakritického a spřežkového pravopisu, jak ukazuje pasáž: *Ale bude teško/ takovomu človiku/ kije od mladosztyj/ vtom naibolem viku*. K obdobné kombinaci v téže písni dochází u kontaktních synonym, *szam sebe oklamass* (*varaš*). Následující tabulka přináší srovnání spřežkového pravopisu v modlitebnících *Hisa zlata* a *Vrata nebeszka* s jevišovským rukopisem.

	Kázání z Nového Přerova ¹²²	Hisa zlata (1754)	Jevišovský rukopis (1876)	Vrata nebeszka (1804)
/c/	cz, cš	cz	cz, čz	cz
/č/	cz, cs. čš, cš	cs, cf	cs, cš, cz, cž, č	cs
/ć/	ch	ch	čh, ch	ch
/s/	šz, ſz, sz	ſz	sz, s	sz, ſz
/š	ss, šs, šš, š, šz	ſſ	sch, ss, š	ss, s
/šč/	sch, zch	sch	sch, šch	sch
/ž/	š, šz, ž	s, ſ	s, ss	zs, s
/z/	ſz, sz	Z	z	z, ſz
/j/	j, i	j, i	j, ŷ, i	j
/i/	i, y	y ¹²³ , i	i, ŷ	I
/lj/	ly, l'	ly	lj, lŷ	ly
/nj/	ny	ny	nŷ, nj	ny
/dj/	gy	gy	dj (ale <i>angyel</i>) ¹²⁴	gy

Z rukopisu vyplývá, že pisatel spřežkový pravopis plně neovládal, což vysvětluje jeho rozkolísanost a také pasáže, kde svůj zápis mění, objevují se zde slova či grafémy přeškrtnuté či v závorce vysvětlené. Například zápis tvaru *čistoću* uskutečňuje následovně, *cšcistoču*. Původní zápis *čšistto* opravuje na *cšiszto*. Přepisy se také týkají velkých slov. Na straně 14

¹²² Kázání bylo otištěno roku 1890, v publikaci nelze dohledat rok vzniku či datum, kdy Peigerle v Novém Přerově přednesl toto kázání.

¹²³ Pouze ve funkci spojky.

¹²⁴ To odpovídá pravopisu v modlitebníku *Hisa zlata*, kde se též důsledně objevuje zápis *angyel*, ale paralelně s ním zápis *dj* (např. *zbudja*).

opravuje zápis *nebeske* na *Nebeske* (po vzoru předlohy z modlitebníku *Vrata nebeszka*), na následující straně stejně opravuje zápis *otczy* na *Otczy*.

Užití velkých písmen odpovídá zdrojovým modlitebníkům, podobnou tendenci vykazují také české kramářské tisky. Velkými písmeny na začátku slova kromě začátku vět, místních názvů a osobních jmen zapisuje také církevní výrazy, božskou entitu (*Bog, Troisztvo, Duh*), mezilidské vztahy (*Otacz, Kcher, Mater, Pretel*), s vírou spjatá abstrakta (*Dussa*) či části těl (*Serčze*) a jevy s nimi související (*Rane*), vlastnosti (*Kriposzt*). Velká písmena jsou rovněž užitá v adjektivech odvozených od zmíněných substantiv (*Nebeszke, Andelsku*).

Oproti modlitebníkům *Hisa zlata, Duhovni vertlyacz* či *Vrata nebeszka* se projevuje vliv diakritického pravopisu, a naopak absentují některé grafické jevy, typické pro hradiš'ansko-chorvatské texty tištěné během 18. až počátek 19. století, což je např. spojení prepozice se substantivem užívalo spojovníku (*v-rukah, k-nam*), které v rukopise neobjevuje. Rozdílná je také realizace hlásky /h/, která se velmi často zapisuje spřežkou *ch* (*rukach*), což naznačuje český vliv. Tato spřežka se neobjevuje pouze v koncovkách *-ach, -ich*, ale také uvnitř slova (*bachtar*). Místy se píše i v pozicích, kde v češtině dostává svou kvalitu až ve výslovnosti vlivem ztráty znělosti (*kruch*), což se přenáší i do výrazů, jež nejsou českého původu (*lachkoty*).

Grafickým rysem může být také doprovodný vokál u /r/ (*er*). V moravské chorvatštině se zachovala vokalická kvalita /r/, stejně jako v severních hradiš'anských dialektech. Vzhledem k tomu, že zápis doprovodného vokálu u /r/ byl předmětem lingvistických diskusí ještě v polovině 19. století a *er* se objevovalo i v jiné než čakavské literární tradici, nabízí se možnost, že šlo pouze o grafický zápis, který nijak neodrážel výslovnost.¹²⁵ Tomu nasvědčuje realizace některých písní v ústním podání. První sloku jačky *Kada putnik zdomu putuje* přednáší Mare Skokanka v nahrávce číslo 1429 následovně: *Spravljajte se kršćeniki*. Stejně znění zapsal také Fran Kurelac v obci Koljnof (Kurelac, 1871, s. 275–276). Skutečnosti, že /er/ v hradiš'ansko-chorvatských modlitebních knihách bylo odrazem výslovnosti, nasvědčuje fakt, že v nářečí Dolinců /r/ ztrácí svou vokalickou kvalitu a do modlitebních knih se mohlo dostat právě přes tento dialekt, jak tvrdí Sučić (1973, s. 93). Do moravské chorvatštiny pak mohlo proniknout ryze jako jev grafický, který se neprojevil ve výslovnosti, ale pouze v zápisu.

---

¹²⁵ Analýzou doprovodného vokálu u /r/ se podrobně zabývala Dragica Malić. Vymezila se vůči Rešetarově pohledu na /ar/ ve starších chorvatských památkách, kdy tvrdí, že zápis /ar/ neodrážel výslovnost a jednalo se pouze o grafický zápis (Moguš, 1977, s. 33). Šimić dodává, že zatímco v textech psaných latinkou se doprovodný vokál u slabikotvorného /r/ objevoval od 14. století, v hlaholských chorvatských textech se až do konce psal bez doprovodného vokálu, místy pouze se znakem pro redukovaný vokál (Šimić, 2006, s. 259).

Na rozdíl od Tomášicovy pašije a hradiš'ansko-chorvatských modlitebníků, jevišovský rukopis užívá pro foném /i/ vedle grafému *i* také *ÿ*. Ve srovnávaných textech se obdobný grafém (*y*) užívá pouze k záznamu spřežek pro palatály /ď/ (*gy*), /nj/ (*ny*) a /lj/ (*ly*). V rukopisu se však *ÿ* mimo zmíněné případy užívá také jako samostatný grafém. V českém pravopisu se *ÿ* užívalo v bratrském pravopise a jeho užívání trvalo až do 40. let 19. století. Ve funkci spojky či částice se ještě v modlitebnících *Hisa zlata* a *Duhovni vertlyacz* stejně jako v rukopise zapisovalo *y*. Stejný stav platil také v českých kramářských tiscích během 18. století.

Zápis grafémů *i* a *ÿ* je v rukopise rozkolísaný. Obecně však platí, že se grafém *ÿ* většinou užívá ve formě koncovky, uprostřed slov se vyskytuje poměrně vzácně (*volÿm*) a na začátku slov se neobjevuje vůbec. V koncovkách se projevuje po spřežkách *sz* (*szÿ*, *proszÿ*), *ch* (*pomochÿ*), *cz* (*dÿviczÿ*, *kriczÿ*), *cs* (*ricsÿ*), místy také uprostřed slova po spřežce (*duschÿczam*). Důsledně se píše po konsonantu /k/ (*prilikÿ*, *kÿ*, *preteskÿ*), pokud je však relační zájmeno *kÿ* spojené s enklitikem, tento stav neplatí (*kije*). Důsledně se píše v infinitivní koncovce (*putovatÿ*, *umritÿ*, *zginutÿ*) a v 1-ovém participiu (*cšovalÿ*, *vidalÿ*). S mírnými odchylkami se projevuje také jako imperativní koncovka (*hvalÿ*, *proszÿ*, *blagoslovÿ*, *obernÿ*), tento stav však neplatí, je-li imperativ spojen s enklitikem (*pokaszimu*, *predneszimu*). Většinou se grafém *ÿ* nachází v adjektivní koncovce (*ubogÿ*, *bogatÿ*, *dragÿ*, *mladÿ*), ne však zcela důsledně (*grissni*). Rozkolísaný je také zápis personálních pronomin, převažuje zápis *ÿ* (*menÿ*, *tebÿ*, *mÿ*), objevuje se však také *mi*, *vi*. Výjimečný není ani dubletní zápis (*szi* x *szÿ*, *mi* x *mÿ*, *poglavnikÿ* x *poglavnykÿ*, *prosz* x *proszÿ*). Pouze výjimečně označuje grafém *ÿ* foném /j/ (*občuvajÿte*). Naopak grafém *i* se objevuje nejčastěji uprostřed slov, pouze v několika případech na konci výrazu (*boji*, *mi*, *szi*, *vi*, *prosz*, *okripi*, *nogami*, *grissni*). Důsledně se píše *i* v prepozici *pri*. Grafém *-i* se v pozici na konci výrazu užívá také s fonetickou platností /j/ (*dai*, *pripelai*), což odpovídá stavu hradiš'ansko-chorvatských modlitebních knih, jako byly *Hisa zlata* či *Vrata nebeszka*.

Neopomenutelný aspekt rukopisu tvoří pasáže tvořené přeškrtnutými slovy, které nastaly patrně přepisem z původního rukopisu, jehož autorem byl Josip Hubený. Místy se objevují opravy jednotlivých slov, např. tvar *bil* je nahrazen formou *biv* (s. 198). V písni *Kada se putniki z domu giblaju* je přeškrtnuto koncové *-m* ve spojení *pred kerschanskum protivnoschum*, jinde se objevují přeškrtnuté celé věty z důvodu chybného přepisu, kdy autor evidentně omylem přeskočil jeden či více výrazů, jak dokládá následující pasáž z pašije *Pasion na Kvitnu nedilju*: *i va tajnom mesti ništar nisam govoril ča sam govoril, oni znaju, ča sam ja govoril mene pitaš, pitaj onih, ki su čuli ča sam govoril, oni znaju ča sam ja govoril*. Škrtáním je opravena také

deklinace; v pašiji *Na veliki petak* (s. 175) spojení „do tretoga dana“ přepisuje na „do tretoga dneva“, což je v souladu s deklinací v hradiš'ansko-chorvatském překladu *Evangelye z-epistolami*. Přepis z poutnických knih či možná kramářských tisků v rukopise způsobil výskyt neexistujících slov, k čemuž mohlo dojít již v původní verzi rukopisu. V modlitbě *Kad polag cimitera poješ se* nachází výraz *obolaž*, který lze vysvětlit přepisem z písně psané německým lomeným písmem, nejpravděpodobněji frakturou.

Závěr

Práce poskytla jazykovou analýzu rukopisu R 4592, který byl napsán okolo roku 1876 v jihomoravské Jevišovce. Hned na začátek je nutné znovu zdůraznit, že se jedná o přepis původního rukopisu, který sepsal Josip Hubený. Autor rukopisu R 4592 ve svém přepisu explicitně uvádí, že písně jsou přepsány z nedochovaného rukopisu Josipa Hubeného (*Jačke što iz rukopisa Josipa Hubenoga, što od istoga recitirane*), autorství je přiznané rovněž v poutní řeči (*Prodi ke koje je sastavio i govorio u doba proštenja seljak Josip Hubeny*). Před dvěma pašijemi je uvedeno: *Ove pasije su se pjevale u Fröllersdorfu sve do god. 1876.*

Rukopis se přímo váže k církevním rituálům konaným v Jevišovce, jedné ze tří jihomoravských vsí, kde se chorvatština ze všech moravských sídlišť udržela nejdéle. Část písní reflektuje tradici zpěvů na mariánských procesích, což je i důvod, proč zde dominuje mariánský motiv, či jsou zpívány k světcům, již byli během procesí uctíváni (sv. Anna, sv. Antonín z Padovy, též Antonín Paduánský, sv. Petr a Pavel). Písně byly zpívány v různých etapách pouti, o čemž svědčí už samotný titul některých z nich (*Kada putniki z domu odhajati kane; Kada putniki z doma gublaju; Kada putniki domom dođu*). Do rukopisu je zařazena rovněž modlitba, která se objevuje v českých poutnických knihách a byla pronášena, když poutníci procházeli kolem hřbitova (*Kada polag cimitora poješ*). Pouze jedna píseň je charakteru světského, a sice *Jačka Frilištof je lipo selo*. Jedná se o lidovou píseň, která byla zaznamenána v novinových článcích a filologických pracích v druhé polovině 19. století.

Poutní řeč je dělena do tří částí, podle etapy mariánské poutě, čímž navazuje na tradici poutnických knih, kde byla uvedena v každé části řeč předzpěváka, kterou uvozoval etapu poutě. Po ní následovaly modlitby, litanie a písně. Rukopisná řeč je, patrně po vzoru poutnických knih, titulována dle fáze pouti, kdy ji Josip Hubený pronášel (1. *Prij odhajanja z domu*, 2. *Kada na milostivno město dojdeš*; 3. *Kada se od milostivnoga města odhajati kani*).

Pašije nesou název dle dne v pašijovém týdnu, kdy byly čteny (*Pasion na Kvitnu nedilju; Pasion na Veliki petak*). Vypráví evangelní příběh podle Matoušova evangelia (na Květnou neděli) a Jana (na Velký pátek). Do značné míry se opírá o hradišťaňskochorvatský evangelní překlad *Evangyelye z-epistolami* (1806). Odchyly jsou stylistické i obsahové povahy. Oproti evangeliím se v pašijích objevují doplněná jména některých ženských postav (např. Pilátova žena Judicia). Takové změny by sice mohly poukazovat na možnou dramatizaci, nicméně o pašijových hrách nejsou v jevišovské kronice z let 1867–1978 žádné záznamy. Před pašijemi je

doplněna poznámka autora přepisu o tom, že se pašije zpívaly, což nevylučuje možnost, že nešlo o pašijové divadlo, nýbrž čtení či zpěv v kostele.

V rukopise se projevuje vliv hradišťańskochorvatských modlitebníků, o kterých se zmiňují záznamy českých a chorvatských badatelů v 19. století. Nejčastěji zmiňovaná *Hisa zlata* (1754), údajně nejoblíbenější a nejrozšířenější modlitební kniha, přitom sehrává menší roli než pouze v jednom textu zmíněná kniha *Vrata nebeszka* (1804). Zatímco s obsahem modlitebníku *Hisa zlata* dochází ke shodě pouze na úrovni jednotlivých veršů, celkem devět rukopisných písní se nachází v modlitební knize *Vrata nebeszka* s minimálními odchylkami (*Jačka od svete Ane lastovitoga briga*, *Jačka od svete Ane*, *Jačka od presvetoga Trojstva*, *Jačka kada putnik zdomu putuje*, *Jačka od svetoga Jožefa*, *Jačka od svetoga Petra i Pavla*, *Jačka pred raspetim Jesusom*, *Jačka*, *Bud vesela moja duša*, *Jačka od svetoga Antona*, *Jačka pred prodikum*). Právě tyto písně demonstrují blízkost hradišťańskochorvatského jazyka, který nebylo nutné překládat či v něm dělat větší zásahy, neboť byl pro moravské Chorvaty blízký a plně srozumitelný.

Přesto i v přejatých písních z modlitebníku *Vrata nebeszka* dochází k lokálním odchylkám a průniku některých moravskochorvatských specifik. Nejčastější odchylkou oproti hradišťańskochorvatským písním je depalatalizace palatál /lj/ a /nj/. Naopak mnohem méně se projevuje moravskochorvatské koncové -v, které se během 19. století v Jevišovce prokazatelně užívalo, jak dosvědčují již práce Milčetiće (1899) a Karáska (1895). Pouze v jedné písní (*Jačka pred prodikum*) jsou užity diftongy /uo/ a /ie/, jejichž minimální výskyt však lze vysvětlit vnímáním nářečního charakteru těchto hlásek, neboť ani v hradišťańskochorvatských církevních textech nejsou užity, přestože k diftongizaci důsledně dochází v dialektch Haců, Poljanců a Dolinců, které dle Sučiće (1973) ovlivňovaly podobu hradišťańskochorvatských církevních textů. V několika písních (*Jačka od Ježuša a Marije*, *Jačka od svetoga Antona*, *Jačka od svete Ane lastovitoga briga*) se objevuje vsouvání konsonantu -v- v adverbiu *pervle* a deminutivech s příponovou částí -(v)šce (*serdavšce*, *ditevšce*), což se projevuje jako distinktivní rys oproti hradišťańskochorvatským formám *perlje* a příponové části -šce (*serdašce*, *ditešce*). O příponě -všce se vsunutým -v- však nelze jasně tvrdit, že byla v moravskochorvatském nářečí obvyklou formou, neboť se neprojevuje v Pospíšilových nahrávkách ani v Malcově modlitební knize.

Písně s předlohou v českých modlitebnících knihách či kramářských písní reflektují vliv češtiny, a to převážně v rovině lexikální. Totéž platí pro tři poutní řeči, které mohly být do jisté míry inspirované českými poutnickými knihami. Čeština se v některých místech odráží i v rovině morfologické. Po vzoru české deklinace dochází místy k průniku koncovek měkkého

deklinacího vzoru růže (*duše* namísto *duša*) a koncovky *-i* v Gsg. feminina v deklinacím typy *žena* (*z live strani*). U některých bohemismů dochází k hláskoslovné adaptaci (*pomožení* > *pomorene*, *osviťuješ* > *osvićuješ*), jiné jsou zachovány v původní podobě, ač obsahují pro moravskou chorvatštinu atypické fonologické rysy (*kadidlo*).

Rukopis ukazuje, že dochovaná moravskochorvatská duchovní literatura podléhala silným vlivům jednak z Burgenlandu prostřednictvím modlitebních knih, jednak z Moravy prostřednictvím, českých kancionálů, poutnických knih (*Molitva kada polag cimitera poješ*) a potenciálně i kramářských písní (*Jačka Nota kod v noći pervem usneni*). Ani texty, pro něž byl nalezen zdrojový text, však nejsou jejich doslovným přepisem, nýbrž v každém z nich dochází k mírnějším či znatelnějším odchylkám. V některých písních se také patrně prolínalo více zpěvů (např. *Jačka od Dive Marije*; *Jačka kada putniki domom dojdu*). Pouze v případě písně, již je *Jačka Gospodine mili Bože*, nebyl nalezen zdrojový text, proto nelze vyloučit možnost původnosti tohoto zpěvu, či by se mohlo jednat o variaci jiné písně, která se v moravskochorvatské komunitě změnila natolik, že původní literární předloha již není zřejmá. O původnosti textu lze téměř jistě hovořit v případě poutní řeči, v jejímž případě mohlo dojít k ovlivnění řeči předzpěváka, kterou bylo zvykem uvádět v poutnických knihách, jež pro předzpěváka sloužily jako jakási příručka, jak farníky na procesí vést. Poutní řeč odráží silný vliv češtiny, neboť se zde ze všech textů objevuje největší počet lexikálních přejímek z češtiny, vliv české morfologie i syntaxe. Přejímky rovněž ukazují vazbu moravské chorvatštiny na nedaleký východomoravský dialekt (*lebo*, *netrpezlivost*, *jednuc*, *aj*).

Rukopis je typickým příkladem textu, který vznikl v podmínkách jazykového útvaru, ve kterém nedošlo ke kodifikaci. Různé jazykové prostředky jsou distribuovány nedůsledně, dochází k paralelnímu užívání více variant, a to na úrovni fonologické, morfologické, lexikální, syntaktické o ortografické. Tento paralelismus vzniká nejčastěji užitím domácí, nářeční formy (např. koncové *-v* či koncovka *-me*) vedle prostředku vypůjčeného z hradišťanskochorvatského jazyka (např. koncové *-l* či koncovka *-mo*). Důležité je zde podotknout, že k tomuto prolínání nedochází pouze v textech převzatých zřejmě z hradišťanskochorvatských modlitebních knih, ale také v písních původem patrně českých či textech, které lze považovat za autorské (poutní řeč).

Rukopis dokazuje, že moravští Chorvaté byli dobře obeznámeni s církevním lexikem českým i chorvatským. Zatímco v poutní řeči jsou uvedeny některé pojmy české (*kadidlo*) či převzaté úryvky jiných církevních textů (*Filipským* 1,6; *Zdravas královno*), pašije ukazuje mnohá specifika hradišťanskochorvatských evangelií. Pašije se vyznačuje svou odlišností

oproti dochovaným hradiš'ansko-chorvatským překladům. V tomto ohledu silně kontrastuje s rukopisnými pašijemi Josefa Tomašiče, které jsou doslovným přepisem pasáží Matouš 26–27 a Jan 18 z překladu *Evangyelye z-epistolami*. Jevišovské pašije oproti tomu obsahují několik pasáží, které se spíše podobají překladu kajkavskému, a nelze tudíž vyloučit možnost, že se mezi moravské Chorvaty na jižní Moravu dostal výtisk evangelia v kajkavském nářečí (např. *Szveti evangeliumi*).

Neopomenutelnou stránkou rukopisu je jeho pravopis. Jelikož moravská chorvatština nebyla vyučována jako jazyk ve škole a nebyly v ní až do roku 1895 vydávány knihy, neměla vlastní ortografický systém. Rukopis ukazuje rozkolísaný stav pravopisu, jenž na jedné straně vychází z ortografie užívaných modlitebníků (*Hisa zlata*, 1754; *Vrata nebeszka*, 1804; *Duhovni vertlyacz*, 1753), na straně druhé aplikuje diakritický pravopis obdobně jako čeština či standardní chorvatština, což se místy projevuje spřežkami tvořenými diakritickými znaky. Podoba pravopisu odkrývá, že autor původního rukopisu Josip Hubeny vycházel ze starších předloh (např. z modlitebníků tištěných v 18. století). Modlitba *Kada polag cimitera poješ* naznačuje, že autor vycházel z některého z českých výtisků poutnických knih v německém lomeném písmu, což by vysvětlovalo nesprávný přepis výrazu *obvlaž* jako *obolaž*.

Analýza rukopisu nemá ambice určit potenciální oblast, odkud Chorvaté na Moravu pravděpodobně přišli. Jazyk rukopisu spíše demonstruje, s jakými jazykovými či nářečními útvary přicházeli prostřednictvím literatury do styku. Rukopis naopak ukazuje, že již v 19. století byla moravská chorvatština značně ovlivněna češtinou, zachovávala si ovšem přitom svůj původní čakavský základ. V neposlední řadě dokazuje, že moravská chorvatština byla stylově diferenciována. Tomu nasvědčuje podoba písní, které mají český původ, ale současně jsou v nich uplatněny hradiš'ansko-chorvatské jazykové rysy (např. koncové *-l*, církevní hungarismy, absence diftongů). Při srovnání s ústní realizací duchovních písní na nahrávkách Františka Pospíšila se naopak častěji projevují diftongy a koncové *-v*. Psaná produkce tedy prokazatelně texty přizpůsobovala podobě textů v hradiš'ansko-chorvatských modlitebnících. Právě hradiš'ansko-chorvatská literatura zřejmě představovala pro moravské Chorvaty jazykový vzor. Některé hradiš'ansko-chorvatské jazykové prostředky mohly být vnímány jako příznakové pro styl duchovní literatury. Rukopis zachycuje rozkolísaný stav, kdy místy převažují rysy přejaté z hradiš'ansko-chorvatských modlitebníků či českých duchovních textů, jinde se uplatňují rysy domácí. Tento stav nasvědčuje rozmanitosti jazykových prvků, jimiž moravská chorvatština disponovala či do ní vstupovaly prostřednictvím literatury a byly pro moravské Chorvaty srozumitelné.

Rozšířenost hradišťańskochorvatských modlitebních knih zapříčinila vzájemné podobnosti v duchovní literatuře mezi skupinami hradišťańskochorvatské diaspory. Vzhledem k tomu, že se domácí rukopisná tvorba přinejmenším částečně zakládala na dostupných modlitebních knihách, které četli Chorvaté jak v západním Maďarsku, tak na jižní Moravě, vytvářely se v jejich repertoáru duchovní literatury styčné body ve formě sdílených zpěvů. Proto je možné tutéž píseň s minimálními odchylkami nalézt v jevišovském rukopisu a zároveň v obci Kópháza v západním Maďarsku (*Jačka kada putnik zdomu putuje*). Tutéž skutečnost potvrzují i pašije, které se opíraly o tentýž překlad evangelií (obě rukopisné pašije a Tomašičův rukopis), přestože se jevišovská pašije stylisticky místy odlišuje.

Jevišovský rukopis představuje hmatatelný doklad existence literární tvorby moravských Chorvatů ještě před tiskem Malcova modlitebníku *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* (1895). Potvrzuje také, že literatura v moravské chorvatština byla psána přímo příslušníky této komunity. Moravští Chorvaté se tedy stejně jako příslušníci hradišťańskochorvatské menšiny na Slovensku, v Rakousku a Uhrách účastnili literární produkce, která vznikala nejen v činnosti jezuitských a františkánských autorů, ale i v domácích podmínkách. Záznamy chorvatských badatelů Ivana Milčetiće a Gjuro Kutena navíc nasvědčují tomu, že rukopisných děl bylo na jižní Moravě víc a Hubeného rukopis nemusel být výjimkou, nýbrž příkladem literárního fenoménu, který se mezi moravskými Chorvaty rozvíjel. Moravská chorvatština tudíž neměla funkci pouze mluveného nářečí, jak se dříve tvrdilo, ale dostávala se i do literatury. Rukopis představuje text, který odráží užívání domácích nářečních prostředků spolu s jazykovou úpravou, kterým byla pro moravské Chorvaty hradišťańská chorvatština, s níž přicházely pravidelně do styku četbou knih či naživo u příležitosti procesí do Burgenlandu. I přes silný vliv hradišťańskochorvatského jazyka si rukopisná realizace přejatých písní uchovává některé moravskochorvatské prvky a nejedná se o pouhý doslovný přepis beze změny. Skutečnost, že jednotlivé části rukopisu mají základ ve více zdrojích (tj. různých církevních knihách, místní lidové slovesnosti) či se jedná o autorský text (poutní řeč), dokazuje, že i přes značnou míru inspirace českými či hradišťańskochorvatskými texty není jevišovský rukopis přepisem, nýbrž záznamem repertoáru textů, které charakterizovaly duchovní život chorvatského lidu v Jevišovce.

Jevišovský rukopis R 4592 lze tedy právem považovat za význačný objev literatury moravských Chorvatů a důvodem, proč je zapotřebí se nadále jazykem a literaturou moravských Chorvatů zabývat. Nelze vyloučit, že tento rukopis tvoří prozatím pouze první

nález mezi domácími rukopisnými knížkami, které by měly potenciál rozšířit povědomí o jazykové, literární i duchovní podobě kulturního dědictví moravskochorvatské menšiny.

Seznam literatury

Primární prameny

BEČÁK, Thomas. *Katolický Kancionál, Die Fryčaje vzdělal a mnohými písněmi a pobožnostmi*. Olomouc, nákladem knihkupectví Bedřicha Große, 1870.

BEZDĚKA, František. *Nový zákon Boží*. Praha, I. L. Kober, 1865.

BOGOVICS, Laurentius. *Hisa Zlata. Z-Marlyivim Trudóm, Y Z-Velikum Szkerblyum Uzidana, Pri Sz. Brigu Kalvarie, Blasenoj Diviczi Marii Selézanszkoj Offrovana, ter Sz. Otczu Szerafinszkomu Preporucsena, Za obatrenye pobósnoga horvatzkoga Národa, va koi sze nahajaju Izibrane Molitve, Officziumi, Litanie, Bratinsztvo, Blagoszlovi, Krisniput, Ugodne Jacske, Kerschanszki Nauk, Y Zerczalo K – Sz. Szpovidi*. Šoproň, Pri Josefu Szieszu, 1754.

BOGOVICS, Laurentius. *Duhovni vertlyacz z-trimi rósiczami va Nóvom Gradu, od duhovnih szinov réda szvétoga Ferencza nakincsen. Bogu y Marii offrovan, ter otczu Szerafinszkomu darovan. Va kóm sze nahajaju pobósné molitve, ugódne Jacske, y lipi nauk kerschanszki*. Šoproň, Pri Josefu Szieszu, 1753.

Cesta Maryanská podle které jeden každý Maryánský Ctitel na vssech giných Pautích náležitě spravowati se může. Od neumenssího Maryánskýho Ctitele na Swětlo wydaná. Jindřichův Hradec, Ignác Vojtěch Hilgartner, 1781.

Cithara octochorda, seu cantus sacri latino-croatici, quos in octo partes pro diversis anni temporibus. Ac choralis methodo. Pia sua munificentia in lucem prodire jussit alma, et vetustissima cathedralis ecclesia, Záhřeb, Typis Antonii Reiner, Inclyti Regni Croatiae Typographi Privilegati, 1757.

ČUKOVIĆ, Ivan. *Jezuš i Maria prelipa zrcala kršćanskoga žitka. Molitvene knjige s vsimi crikvenimi jačkami*. Eisenstadt, Eduard Dick, 1906.

DOBROVIĆ, Jakov. *Duhovne jačke gradišćanskih Hrvatov okolo ljet 1800*. Vídeň, vlastním nákladem, 1986.

Dvě nábožné písně, první o blahoslavené Panně Marii, druhá o svaté Panně Barboře, 1801-1880(?) VK-0006.557.

Evandjelja, Epistole i Štenja za vse nedělje i svetke katoličanskoga crikvenoga leta, z mukum Spasitelja našega, i jednim prilogom. Vídeň, U c. kr. nakladi školskih knjig, 1860.

Evangyelye z-epistolami na sze nedilye i svétke sega léta z-popizanam mukum Goszpodina nassega Jésussa Kristussa, na batrenye, i duhovnu hasan sím pravörénim kerschenikóm horvaczkoga naróda. Šoproň, 1792.

Edice Fonografického archivu ve Vídni, série 11/1, Croatian Recordings 1901-1936. OEAW PHA CD 27, 2009.

Horvaczko Evangyelye, szkupa z-popiszanyem Muke nasega szpasitelya Jesusa Kristusa y katolicsanzkim naukom, Győr, 1732.

HUBENY, Josip. *Jačke Josipa Hubenoga. Prodike koje je sastavio i govorio seljak Josip Hubeny iz Fröllersdorfa. Pasion na Kvitnu nediluy, ulomak misala.* Jevišovka, 1876.

Jačke moravskih Hrvatov. Písňe moravských Chorvatů. Jevišovka, Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, 2014.

KNEFACZ, Simeon. *Marianszko czveche isz lipi rosicz szkupa pobrano to je pobosni molitvitz y duhovni jacsak / Od jednoga isz reda Francziskanszkoga Massnika.* Šoproň, Stampano pri Katharine Kultsar, 1827.

KNEFACZ, Simeon. *Vrata nebeszka odperta vernomu kerscheniku molechemu y dusnoszti kerschanszke obverssavajuchemu, pervics, kresz kripne molitve, drugics, kresz iszpunievanye pravicze kerschanszke y pobosna steny, i sz pridaukom novi jacsak / z-marlyivim trudom P. Szimeona Knefacz Reda Sz. Francziskussa va Czikleskom szeli otcza duhovnoga.* Šoproň, stampana pri Josefu Antonu Sziesku, 1804.

KONIÁŠ, Antonín. *Cytara Nowého zákona, prawého Boha w předrahých Krystowé wjry tagemstwjch, a w swatých geho ljbo = spěwně oslavugjcy skrze Pjsně Celoročnj, gak nedělnj na Ewangelia, tak na každý připadagjcy čas, na Slavnostj Wenročni, a Swátky Božích Swatých Wywolenjch. S njmjž wěrná Dusse w každý Čas Boha chwáljtj, we wssech Potřebách, a Přjpadnostech zkormoucenou Mysl obweseliti může. K Duchovnjmu Potěssenj. Milým Wlastencům předstawené.* Praha, Ignác Průša, 1762.

KREMPL, Anton. *Sveti nedelni ino svetesni Evangelji z kratkimi iz njih izidočimi naviki.* Graz: Natiskani při Lajkamovih erbih, 1843.

KULDA, Beneš Method. *700letá slavnost poswátného poutního místa Marie, Celly, od 1. ledna, až do 31. prosince, léta Páně 1857, kteráž úplnými jubilejními odpustky Swatým Otcem, papežem Piem IX., nadána jest pro wssecky poutníky Marie-Cellské.* Brno, Vilém Burkart, 1857.

- KURELAC, Fran. *Jačke ili Narodne pjesme prostoga i neprostoga puka hrvatskoga po župah Šoprunskoj, Mosonjskoj i Železnoj na Ugrih*. Záhřeb, Slovni Dragutina Albrechta, 1871.
- KRAGEL, Eberhard. *Csetveroversztni duhovni persztan, ki sztoji va marlyivom premislyavanyu csetiri poslidnyi dugovanyih*. Šoproň, 1763.
- LUBOJACKÝ, Angelus. *Dárek z pouti Velehradské. Kristus a Panna obsahujíc rozjímání a modlitby pro dívky slovanské v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku*. Praha, Knihotiskárna B. Stýbla, 1885.
- MALEC, Alois. *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi*. Brno, 1895.
- MIČKA, Antonín. *Příloha k Cellenské cestě, Sbíрка 150 k této pouti přiměřených z většší části nowějších wesměs výborných duchovních písni, s potřebnými připomínkami poutníkům, Příruční a pomocná kniha*. Brno, J. Pustowka, 1868.
- MIKLOŠIČ, Fran. Eine Sprachprobe des kroatischen Dialektes von Neuprerau bei Nikolsburg. In, JAGIĆ, Vatroslav. *Archiv fur slavische philologie 1890*. Berlin, Weidmannsche Buchhandlung, 1890.
- Modlitebná kniha poutnická, která obsahuje denní pořádek modliteb a písni, litaní, růžencůw a řeči, pro putující wúbec, zwlásťě k Panně Marii Celenské, k nejswětější Trojici a k Panně Marii Táfelské, jakož i na jiná Marianská místa, Tábor, 1862.*
- Nova hizsa zlata molechemu kerscheniku va ruke dana va koi sze nahajaju zibrane juternye, vecsernye, maszne i při drugi prilikah hasznovite molitve kot i lytanie ter z-vehega sze nove duhovne Jacske z-trudom, i potroskom priszicskoga farnika na obcsinszku pobosnoszt van dane*. Šoproň, Katharina Kulcsár, 1829.
- NYOMÁRKAY, István. *Rukopisne prodike iz Pannonhalme*. Eisenstadt, Znanstveni Institut Gradišćanskih Hrvatov, 2005.
- Perikopy čili Řeči, Epištoly a Evangelia při mši swaté, na neděle, slavnosti Páně a swátky Swatých, též na každý den v postě*. Vídeň, C.K. Školní Kněhosklad, 1871.
- POHOŘELÝ, Josef Mírumul. *Kancional čili zbjrka cjrkewnjch i domácich, po celý rok naskrz takměř w každé osadě užjwaných písni, tieréz sebral a 3 připogenu ranni a wečernj, messni i nesporni pobožnosti dle latinského rituálu na swátky ceslého cirkewniho roku, pak modlitbami k swaté zpovědi a neyswětěgssi swátosti oltárnj gakož i křižowau cestau opatřené, w způsobu modlicj knihy k tisku*. Praha, Tiskem a nákladem Jana Spurného, 1842.

Radostná Cesta w tomto plačtiwém Audolj to gest, Každodennj Pobožnost Putugjcyho k zázračným Obrazům, totižto, do Maryecell, k nerozdjlné Trogicy Božj, na Sontagberk a k bolestné Maryi Panně taferlské, Kterážto Pobožnost w městě ewančickém w Margkrabstwj morawskem wyzdwyžená Roku 1753, nynj pak zase wssem horliwým Pautnjům českým a morawským na swětlo wydaná. Litomyšl, vytištěná u Václava Turečka, 1728.

Szveti Evangeliumi, Koteremi szvéta czirkva katholiczka szlovenzko horvaczka okolu gosiscsa, po nedelyah i szvetkéh sívé, Trnava, 1694.

Szveti Evangeliumi, z-koterimi Szveta Sztolna Czirkva Zagrebachka Szlovenszko-Horvaczka chez leto po Nedelyah, i Szvetkeh síve. Ziednem Kratkem Catechismusem, za nevmetelne lyudi hasznovitem. Zagreb, Ivan Weitz, 1730.

TOMAŠIĆ, Joseph. *Passija na Czvitnu nedilyu. 1838.*

WAGNER, Karel. *Poswátané poutní místo ve Křtinách na Morawě. Brno, Vilém Burkart, 1858.*

Žjžniwý Pautnjk Swato-Cellenský, k Matičce Božj pobožně putugjcy, Příkladem Swatého Wáclawa, Patrona nassy Wlasti České, který Gindrjchowi Margkraběti Morawskému a pak wssem Pautnjům k horliwému Vctěnj zanechal , W kterež se wynacházý Sedm Růžencuw, s wraucnými Modlitbami, Hymny, Letanyemi Pjsněmi z rozličných Kancyonalu katolických sebrany a wssem marý[a]ckým Pautnjčkům k Duchownjmu Potěssenj a dlauhé Cestě k vkrácenj wydaný , Mohau se také k giným Zazračným swatym Mjstam vžjwati, Litomyšl, Ján Kamecký, 1749.

ZRINSKA, Katarina. *Putni tovarus / vnogimi lipimi, nouimi i pobosnimi molituami iz nimskoga na heruaczki jezik isztomachen i sprauylen po meni groff Frankopan Catharini goszpodina groffa Petra Zrinszkoga hisnom touarussu. Benátky, Pri Babianu, 1661.*

Sekundární literatura

Almanach moravských Charvátů (1584-1934). Brno, 1934.

BACALJA, Robert; BENCSICS, Nikola; HORTVATH, Šandor; VULIĆ, Sanja Vulić.

Gradišćanskohrvatski govori. Eisenstadt, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, 2019.

BARLE, Janko. *Moravski Hrvati*. Záhřeb, Prosvjeta, 1898.

BARTOŠ, František, JANÁČEK, Leoš (ed.). *Národní písně moravské v nově nasbírané*. Praha,

Nákladem České akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1901.

BARTOŠ, František. *Dialektický slovník moravský*. Praha: Nákladem české akademie císaře

Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

BARTOŠ, František. *Dialektologie moravská*. Brno, 1895.

BARTOŠ, Josef, Jindřich SCHULZ, Miloš TRAPL a Univerzita Palackého. *Historický místopis*

Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Sv. 9, Okresy Znojmo, Moravský Krumlov, Hustopeče, Mikulov. Ostrava, Profil, 1984.

BENČIĆ, Nikola. *Književnost gradišćanskih Hrvata od XVI. stoljeća do 1921*. Záhřeb, Društvo

hrvatskih književnika, 1998.

BENČIĆ, Nikola. Na vretenu vrimenta. In, BACALJA, Robert; BENCSICS, Nikola;

HORTVATH, Šandor; VULIĆ, Sanja Vulić. *Gradišćanskohrvatski govori*. Eisenstadt, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar, 2019.

BĚLIČ, Jaromír. *Nástin české dialektologie*. Brno, SPN, 1972.

BIČANIĆ et al. *Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga, 16. stoljeće*. Záhřeb, Društvo za

promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA, 2011.

BIČANIĆ et al. *Povijest hrvatskoga jezika. 3. knjiga, 17. i 18. stoljeće*. Záhřeb, Društvo za

promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA, 2013.

BIČANIĆ et al. *Povijest hrvatskoga jezika. 4. knjiga, 19. stoljeće*. Záhřeb, Društvo za

promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA, 2015.

BOHÁČOVÁ, Michaela; DOROVSKÝ, Ivan; DVOŘÁKOVÁ, Hana; KOPŘIVOVÁ, Lenka;

KOVAŘÍK, David et al. *Barvy chorvatské Moravy*. Přeložil Adam PRENTIS, přeložila Helena STRANJIK, přeložil Tobias WERNER. Jevišovka, Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, 2017.

- BOTÍK, Ján (ed.). *Chorvátska národnosť na Slovensku, História, onomastika, národopis*. Bratislava, Slovenské národné múzeum, 1999.
- BOTÍK, Ján. *Etnická história Slovenska, k problematike etnicity, etnickej identity, multietnického Slovenska a zahraničných Slovákov*. Bratislava, Lúč, 2007.
- BOTÍK, Ján. Etnokultúrni rozvoj Hrvata u Slovačkej, *Etnološka tribina*. 1998, roč. 28, č. 21, s. 35–43.
- BRABEC, Ivan. Hrvatski govori u Gradišću. In, ČRNJA, Zvane; VALENTIĆ, Mirko; BENČIĆ, Nikola. *Gradišćanski Hrvati*. Zagreb, Čakavski sabor, 1973, s. 61–91.
- BRANDL, Vincenc. *Knihá pro každého Moravana*. V Brně, Matice Moravská, 1892.
- BROZOVIĆ, Dalibor. Dijalekatska slika hrvatskosrpskoga jezičnog prostora. *Radovi. Razdio lingvističko-filološki*. 1970, roč. 8–9, č. 8, s. 1–32.
- ČRNJA, Zvane; VALENTIĆ, Mirko; BENČIĆ, Nikola. *Gradišćanski Hrvati*. Zagreb, Čakavski sabor, 1973.
- DOBRILA, Juraj. *Otče, budi volja tvoja! Molitvena knjiga s poukami i naputci na bogoljuban život*. 5. vydání. Terst, Svećenik P. Flego, 1886.
- DOROVSKÝ, Ivan. Vznik a existence chorvátských komunit na Moravě v kontextu česko-jihoslovanských vztahů. In, BOHÁČOVÁ, Michaela; DOROVSKÝ, Ivan; DVOŘÁKOVÁ, Hana; KOPŘIVOVÁ, Lenka; KOVAŘÍK, David et al. *Barvy chorvátské Moravy*. Přeložil Adam PRENTIS, přeložila Helena STRANJIK, přeložil Tobias WERNER. Jevišovka, Sdružení občanů chorvátské národnosti v ČR, 2017, s. 79–84.
- DUDÁS, Előd. Od povijesti jezika do jezične politike. *Opera slavica budapestinensia linguae slavicae*. Budapešť, ELTE BTK Szlav Filológiai Tanszé, 2023.
- ERNST, August. *Geschichte des Burgenlandes*. Mnichov, R. Oldenbourg, 1987.
- FIC, Karel. *O jazyku osad bývalé chorvátské kolonizace na Břeclavsku*. In KORDIOVSKÝ, Emil – KLANICOVÁ, Evženie. *Město Břeclav*. Brno, Muzejní a vlastivědná společnost Brno, 2001, s. 488–490.
- FROLCOVÁ, Věra; KOSEK, Pavel; BOČKOVÁ, Hana; HOLUBOVÁ, Markéta a SLAVICKÝ, Tomáš. *Má svou známou notu. Kramářské písně v ústní tradici Moravy a Slezska*. Brno, Host, 2022.

- FUČAK, Jerko. *Šest stoljeća hrvatskoga lekcionara u sklopu jedanaest stoljeća hrvatskoga glagoljaštva*. Záhřeb, Kršćanska sadašnjost, 1975.
- GEBAUER, Jan. *Historická mluvnice jazyka českého. Díl I, Hláskosloví. 2.*, doplněné vydání. Praha, Nakladatelství Československé akademie věd, 1963.
- HADROVICS, László. Schrifttum und Sprache der burgenländischen Kroaten im 18. und 19. Jahrhundert. In, *Internationales Kulturhistorisches Symposium Mogersdorf 1970*. Eisenstadt, Landesarchiv, 1973.
- HANKE, Jan Alois. *Bibliothek der Mährschen Staatskunde*. Vídeň, Bei Johann David Hörling, Buchdrucker und Buchhändler, 1786.
- HELLER, Servác. Z moravských potulek. *Národní listy*. 1882, roč. 22, č. 169, s. 1.
- HERBEN, Jan. Na dolnorakouském pomezí. In, *Světobzor*. 1882, roč. 16, č. 49, s. 579–581.
- HERBEN, Jan. Tři chorvátské osady na Moravě. Brno, Jan Herben, 1882.
- HERBEN, Jan. Tři chorvátské osady na Moravě. *Hlídka, měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii*. 1898, roč. 15, č. 10, s. 758–761.
- HORVAT, Ignac. Hrvati med Slovaki i Čehi. In, JEMBRIH, Alojz. *Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata*. Záhřeb, Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, 2017, s. 124–128.
- HOUTZSAGERS, Peter. Burgenland Croats and Burgenland Croatian, some unanswered questions. In, *Rasprave. Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 2013, roč. 39, č. 1, s. 253–269.
- HOUTZSAGERS, Peter. On the Dialect of the Moravian Croats. *Scando-Slavica*. 2009, roč. 55, č. 1, s. 14–165.
- HOUTZSAGERS, Peter. On Burgenland Croatian Isoglosses. *Dutch Contributions to the Fourteenth International Congress of Slavists*. 2008, roč. 34, s. 293–331.
- IVEKOVIĆ, Franjo. Odgovor g. Adolfu Veberu. *Zagrebački katolički list*. 1876, roč. 27, č. 1, s. 27–32.
- JEMBRIH, Alojz. *Frielištofske rukopisne jačke*. Znanstveni institut gradišćanskih Hrvatov. 04.06.2010 (online). Dostupné z: <https://www.zigh.at/frielistofske-rukopisne-jacke/>.
- JEMBRIH, Alojz. *Grgur Pythiraeus Mekinić i njegove pjesmarice (1609. i 1611.)*. Zagreb, Kršćanska sadašnjost, 1990.

- JEMBRIH, Alojz. *Na izvori gradišćanskohrvatskoga jezika i književnosti/Aus dem Werdegang der Sprache und Literatur der Burgenlandkroaten*. Eisenstadt, Znanstveni institut gradišćanskih Hrvatov, 1997.
- JEMBRIH, Alojz. *Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata*. Záhřeb, Hrvatsko književno društvo Sv. Jeronima, 2017.
- JEŘÁBEK, Richard. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura, antologie*. Brno, Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991.
- KALSBECK, Janneke. The quantity of the vowel i in Stipan Konzul's "Katekizam" (1564). *Studies in Slavic and General Linguistics*, 2008, roč. 32, s. 279–295.
- KAMIŠ, Karel. *Lokál a jeho problematika v současné spisovné češtině a slovenštině*. Praha, Univerzita Karlova, 1986.
- KAPETANOVIĆ, Amir. Čakavski hrvatski književni jezik. In, *BIČANIĆ et al. Povijest hrvatskoga jezika. 2. knjiga, 16. stoljeće*. Záhřeb, Društvo za promicanje hrvatske kulture i znanosti CROATICA, 2011, s. 77–122.
- KARÁSEK, Josef. *Poštorňa, Nová ves, Hlohovec, (české obce v Dolních Rakousích)*. Praha, F. Šimáček, 1895.
- KATIČIĆ, Radoslav. O standardním i književnom jeziku. *Jezik, Periodical for the Culture of the Standard Croatian Language*. 2009, roč. 56. č. 2, s. 50–53.
- KINDA-BERLAKOVIĆ, Zorka. Razlike u čakavskim ikavsko-ekavskim govorima sjevernoga i srednjega Gradišća. *Hrvatski dijalektološki zbornik*. 2017, roč. 21, s. 163–176.
- KINDA-BERLAKOVIĆ, Zorka. Razvojni put književnog jezika gradišćanskih hrvata do regionalnog hrvatskog standardnog jezika. *Croatica et Slavica Iadertina*. 2011, roč. 2, č. 7, s. 377–387.
- KLAIĆ, Vjekoslav. O moravskim Hrvatima. In, *PAVLIČEVIĆ, Dragutin. Moravski Hrvati. Povijest – život – kultura*. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1994, s. 199–202.
- KLVAŇA, Josef. Moravští Chorvaté z Nové Přeravy u Mikulova. *Světazor, Obrázkový týdeník*. 1894, roč. 29, č. 6, s. 72.
- KOPREK, Katica s. Katarina. Jačke – čuvarice hrvatske pučke glazbene baštine. *Nova prisutnost*. 2015, roč. 13, č. 1, s. 55–67.

- KOPŘIVOVÁ, Lenka. Moravští Charváti ve víru dějin. In, BOHÁČOVÁ, Michaela; DOROVSKÝ, Ivan; DVOŘÁKOVÁ, Hana; KOPŘIVOVÁ, Lenka; KOVAŘÍK, David et al. *Barvy chorvatské Moravy*. Přeložil Adam PRENTIS, přeložila Helena STRANJIK, přeložil Tobias WERNER. Jevišovka, Sdružení občanů chorvatské národnosti v ČR, 2017, s. 17–78.
- KOSCHAT, Helene. *Die čakavische Mundart von Baumgarten im Burgenland*. Vídeň, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1978.
- KUČEROVÁ, Kveta. *Chorváti a Srbi v strednej Európe (k etnickým, hospodárskym a sociálnym otázkam v 16.–17. storočí)*. Bratislava, Veda. Vydavateľstvo slovenskej akadémie vied, 1976.
- KUKULJEVIĆ SAKCINSKI, Ivan. Hrvatska naselbina u Moravskoj. *Vienac zabavi i pouci*. 1873, roč. 5, č. 24, s. 378–381.
- KUTEN, Gjuro. Tri dana medju moravskim Hrvati. *Vienac zabavi i pouci*. 1887, roč. 19, č. 4, s. 90–91.
- KUTEN, Gjuro. Tri dana medju moravskim Hrvati. *Vienac zabavi i pouci*. 1887, roč. 19, č. 11, s. 167–170.
- LAWITSCHKA, Josef a NOVIK, Andrej. *Lipo naše selo, Paměti jihomoravského Chorvata*. Praha, Aequitas, 2005.
- LISAC, Josip. *Hrvatski dijalekti i jezična povijest*. Zagreb, Matica hrvatska, 1996.
- LISAC, Josip. *Hrvatski govori, filolozi, pisci*. Zagreb, Matica hrvatska, 1999.
- LISAC, Josip. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb, Golden marketing-Tehnička knjiga Zagreb, 2009.
- LONČARIĆ, Mijo. *Prilog istraživanju govora moravskih Hrvata*. In, *Kajkaviana & Alia, ogleđi kajkavskim i drugim hrvatskim govorima*. Čakovec, Zrinskii d.d., 2005.
- LUKEŽIĆ, Iva. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 1., Fonologija*. Záhřeb, Hrvatska sveučilišna naklada, 2012.
- LUKEŽIĆ, Iva. *Zajednička povijest hrvatskih narječja. 2., Morfologija*. Záhřeb, Hrvatska sveučilišna naklada, 2015.
- MALEC, Alois. Charvátské osady na Moravě. *Český lid*, 1898, roč. 7, s. 232–237.
- MALEC, Alois. Moravští Hrváti. *Český lid*. 1898, roč. 7, s. 186 – 191.

- MALEC, Alois. Odkud povolal Krištof z Teuffenbachu Hrváty na Moravu? *Hlídká, měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii*. 1899, roč. 16, č. 9, s. 664–669.
- MALEC, Alois. *Tři perly, chorvátské osady na Moravě*. Jevišovka, Sdružení občanů chorvátské národnosti v ČR, 2016.
- MALURA, Jan a IVÁNEK, Jakub. *Horo krásná, spanilá! Poutní písně na Moravě 1600–1850*. Brno, Host, 2019.
- MENAC-MIHALIĆ, Mira. Glagolski oblici u čakavskom narječju i u hrvatskom književnom jeziku. *Filologija*. 1989. č. 17, s. 81–109.
- MERŠIĆ, Martin, ŽGANEC, Vinko. *Jačkar. Hrvatske narodne Jačke iz Gradišća*. Čakovec, Novinsko-izdavačko i štamparsko poduzeće, 1964.
- MILČETIĆ, Ivan. *O hrvatskim naseobinama u Moravskoj, Donjoj Austriji i Zapadnoj Ugarskoj*. Záhřeb, 1899.
- MILČETIĆ, Ivan. O moravskim Hrvatima. *Vienac zabavi i pouci*, 1898, roč. 30, s.
- MITANI, Keiko. *Posuđivanje u jezičnom dodiru i struktura jezika. Razmatranje na temelju podataka iz govora moravskih Hrvata*. Japanese Contributions to the XVI. International Slavic Congress (Minsk), 2014.
- MOGUŠ, Milan. *Čakavsko narječje, fonologija*. Záhřeb, Školska knjiga, 1977.
- NEWEKLOWSKY, Gerhard. *Die kroatischen Dialekte des Burgenlandes und der angrenzenden Gebiete*. Vídeň, Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1978.
- NEWEKLOWSKY, Gerhard. Frielištofski purgamastr. Kroatisch-Čakavisches aus Südmähren. In, *Wiener Slavistisches Jahrbuch*, 2017, č. 5, s. 133–147.
- NEWEKLOWSKY, Gerhard. Grgur Mekinić i jezik njegovih pjesmarica Duševne pesne... 1609. i 1611. *Kroatologija*. 2023, roč. 14, č. 1, s. 275–293.
- NEWEKLOWSKY, Gerhard. O štokavskim osobinama u hrvatskim govorima Bandola i Nove Gore u južnom Gradišću. *Hrvatski dijalektološki zbornik*. 2008, roč. 14, s. 49–57.
- NOVIK, Andrej. O jazyce moravských Chorvatů. In, BOHÁČOVÁ, Michaela; DOROVSKÝ, Ivan; DVOŘÁKOVÁ, Hana; KOPŘIVOVÁ, Lenka; KOVAŘÍK, David et al. *Barvy chorvátské Moravy*. Přeložil Adam PRENTIS, přeložila Helena STRANJIK, přeložil Tobias WERNER. Jevišovka, Sdružení občanů chorvátské národnosti v ČR, 2017, s. 123–148.

- PAUL, Karel. Dopis Jos. Dobrovského záhřebského biskupu Miksimilianu Vrhovci (1752–1827). *Časopis pro moderní filologii*. 1915, roč. s. 347–348.
- PAUL, Karel. *Dopisy československých spisovatelů Stanku Vrazovi a Ljudevitu Gajovi*. V Praze, Česká akademie věd a umění, 1923.
- PAVELKOVÁ, Jindra. Kramářské písně v rajhradské benediktinské knihovně. *Acta Musei Nationalis Pragae. Historia litterarum*. 2021, roč. 66, č. 3–4, s. 58–71.
- PAVIČIĆ, Stjepan. O govoru u Slavoniji do turskih ratova i velikih seoba u 16. i 17. stoljeću, Rad JAZU. 1920, s. 194–269.
- PAVLIČEVIĆ, Dragutin. *Moravski Hrvati. Povijest – život – kultura*. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1994.
- PAWISCHITZ, Sabine. Burgenland-Croatian, First Signs of Language Decay. In, *Slavic Eurasian Studies, Slavic and German in Contact, Studies from Areal and Contrastive Linguistics*, 2012, č. 1, s. 575–585.
- SAMARDŽIJA, Marko. Gradišćanski Hrvati i gradišćanskohrvatski. *Poznańskie Studia Slawistyczne*. 2015, roč. 8, s. 167–182.
- SAPUNAR, Andrea. Vrhunac gradišćanskohrvatske barokne pobožnosti. In, KUKAVICA, Vesna. *Hrvatski iseljenički zbornik 2004*. Zagreb, Hrvatska matica iseljenika, 2003.
- SAPUNAR-KNEŽEVIĆ, Andrea. Književnost zapadnougarskih i donjoaustrijskih Hrvata u Ljubićevom Ogledalu književne poviesti (1869.). *Znanstveni institut Gradišćanskih Hrvatov*. 29.04.2013. [cit. 20. 7. 2024]. Dostupné z: <https://www.zigh.at/knjizevnost-zapadnougarskih-i-donjoaustrijskih-hrvata-u-ljubicevom-ogledalu-knjizevne-poviesti-1869/>.
- SCHWOY, Franz Joseph. *Topographische Schilderung des Markgrafthum Mähren. 2 Bände*. Praha a Lipsko, 1786.
- SIC, Bedřich. Sjećanje na rodni kraj. In, PAVLIČEVIĆ, Dragutin. *Moravski Hrvati. Povijest – život – kultura*. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada, 1994, s. 317–325.
- SUČIĆ, Ivan (Lav). Dijalekti i književnost Gradišćanskih Hrvata. In, ČRNJA, Zvane; VALENTIĆ, Mirko; BENČIĆ, Nikola. *Gradišćanski Hrvati*. Zagreb, Čakavski sabor, 1973, s. 91–95.
- SUŠIL, František. *Morawské národnj pjsně, sbjrká nowá, s 288 nápěwy*. Brno, Wdowa Rudolfa Rohrera, 1840.

- SVĚRÁK, František. *Nářečí na Břeclavsku a v Dolním Pomoraví. Sborník prací pedagogické fakulty J. E. Purkyně v Brně*. Brno, Univerzita J.E. Purkyně, 1966.
- ŠEMBERA, Alois Vojtěch. O Slowanech w Dolních Rakousích. *Časopis českého musea*, 1844, roč. 18, č. 4, s. 536–549.
- ŠIMIĆ, Marinka. Grafijске i fonološke osobitosti psaltira u Akademijinu brevijaru (III c 12). *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 2006, roč. 32, s. 249–267.
- ŠOJAT, Antun. O jeziku i rječniku gradišćanskih Hrvata. *Rasprave, Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*. 1980, roč. 6–7, č. 1, s. 305–317.
- TRÁVNÍČEK, František. *Moravská nářečí*. Praha, Národopisná společnost československá, 1926.
- TUREK, Adolf. *Charvátská kolonisace na Moravě*. Brno, nákladem vlastním, 1937.
- VALENTIĆ, Mirko. *Turski ratovi i velike seobe Hrvata u XV i XVI stoljeću*. In, Gradišćanski Hrvati 1533–1983. Zagreb, Centar za istraživanje migracije i narodnosti, 1984.
- VÁŽNÝ, Václav. *Čakavské nářečí v slovenském Podunají. Spisy Zemedelského muzea v Bratislave*. Bratislava, Zemedelské muzeum, 1927.
- VÁŽNÝ, Václav. Mluva charvátských osad v republice Československé. In, *Československá vlastivěda, sv. 3, Jazyk*. Praha, 1934, s. 518–523.
- VÁŽNÝ, Václav. O chorvátském „kajkavském“ nářečí Horvatského Gróbu. In, VÁCLAVÍK, Antonín. *Podunajská dedina v Československu*. Bratislava, Vydavateľské družstvo, 1925, s. 109–176.
- VEČERKOVÁ, Eva. Výroční obyčeje moravských Charvátů. In, *Folia ethnographica*, 1992, roč. 26, s. 53–83.
- Vesna: List pro belletristiku, umění a literaturu*. 1852, č. 32, s. 135–138.
- VITEZOVIĆ, Pavao Ritter. *Kronika, aliti szpomenek vszega szveta vekov, vu dva dela razredyem, koterih pervi dersi, od pochetka szveta do Kristussevoga narojenya; drugi, od Kristussevoga porojenya do izpunenya letta 1744. / Szlosen, y na szvetlo dan po Paulu Vitezovichu, zlatomu vitezu, y pervomu Horvatszoga Orszaga Stamparu*. Zagreb, 1744.
- VOLČIČ, Janez. *Getzemani in Golgota, Šola ponižnosti, pokoršine in ljubeznu do smerti. Bukve premišljevanja in molitve k časti britkiga terpljenja in smerti našiga Gospoda Jezusa Kristusa po premišljevanju pobožne nune Ane Katarine Emerih in po spisih nar imenitniših*

- častivcev presvetiga terpljenja našiga Zveličarja*. Páté vydání. Lublaň, Matija Gerber, 1873.
- VULIĆ, Sanja. *Blago rasutih, jezik Hrvata u dijaspori*. Split, Književni krug Split, 2021.
- VULIĆ, Sanja. Jezik gradišćanskohrvatske književnosti – Od Karala do suvremenosti. In, BACALJA, Robert; BENCSICS, Nikola; HORTVATH, Šandor; VULIĆ, Sanja Vulić. *Gradišćanskohrvatski govori. Eisenstadt, Hrvatski kulturni i dokumentarni centar*, 2019, s. 329–387.
- ZIMA, Luka. *Sintaktične razlike između čakavštine, kajkavštine i štokavštine. Djela jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Knjiga VII. Záhřeb, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti*, 1887.
- ZVONAR, Ivan. Još jedna latinsko-kajkavska rukopisna pjesmarica s kraja 18. stoljeća (Pjesmarica Pavla Matića). *Kaj*. 2023, roč. 56, č. 3–4, s. 21–54.

Příloha 1

Úvodní slovo k přepisu rukopisu r 4592

Příloha obsahuje kompletní přepis rukopisu *Jačke, govori i molitve iz Frollersdorfa u Gradišću* se signaturou R 4592. První přepis vytvořil a vydal Alojz Jembrih v publikaci *Tragom identiteta južnomoravskih Hrvata* (2017), kde je za transkriptem řazen i slovník, který překládá některé moravskochorvatské či hradišťaňskochorvatské výrazy do standardní chorvatštiny. Důvodem, proč v práci předkládám druhý, vlastní transkript, je místy nepřesný přepis, který se v Jembrihově práci objevuje.

Při transkripci jsem se opírala o zdrojové texty, které jsem během výzkumu dohledala a které, jak se domnívám, byly užitečné nejen pro vlastní jazykovou analýzu, kterou práce poskytuje, ale také pro pochopení jednotlivých slov, která jsou v rukopise málo čitelná. Přepis, který následně předkládám, je v některých částech opatřen poznámkovým aparátem, který uvádí právě ty odchylky, ke kterým mezi zdrojovým a rukopisným textem došlo. V následující části uvádím zásady transkripce, kterými se přepis řídí.

Zásady transkripce

Při přepisu je použita metoda transkripce, která představuje převod pravopisu spřežkového a spřežkově-diakritického do diakritického. Zachována je podoba pravopisu morfonologického, včetně jeho prolínání s pravopisem fonetickým, a to za účelem zdůraznění rozkolísanosti ortografie. Rukopis je transkribován dle pravidel současného chorvatského pravopisu se zachováním signifikantních a diferenciacních rysů moravské, popř. hradišťaňské chorvatštiny. Zachovány jsou ortografické rysy zaznamenávající odlišné fonologické aspekty (diftongy, odlišná realizace *ć/č*). Naopak jevy výlučně ortografické povahy, jako je zdvojení konsonantu (např. *adda* > *ada*), spřežky (např. *sz* > *s*), majuskule v obecných pojmenováních (*Ruke* > *ruke*) jsou eliminovány. Redukované auxiliární verbum je od předcházejících slov odděleno a redukce zaznačena apostrofem (*natoi* > *nato j'*). Rozděleny jsou prepozice a substantiva (*knyemu* > *k njemu*). Oddělení od plnovýznamových slov se týká rovněž pomocných sloves (*je, su*). Bez mezery jsou ponechány výrazy korespondující se současnými chorvatskými nářečními příslovečnými spřežkami (*napokonac, poprvič*). Prepozice *s/z* nejsou uzpůsobeny současnému chorvatskému pravopisu, naopak korespondují se specifiky hradišťaňskochorvatského čakavského dialektu, který užívá formy *z/zi* i *s/si*.

Při transkripci některých vlastních jmen bylo přihlédnuto k tradici pravopisu v již existujících záznamech. V hradišťaňskochorvatských textech bývá obvyklá transkripce původního zápisu dle maďarského vzoru formou *Ježuš* i *Ježuš*. V rukopise se užívá zápis *Jesus*, která lze přepsat obojím způsobem, obdobně jako v hradišťaňskochorvatských textech. Alois Malec ve svém díle *Molitve i pjesme pro ljud hrvatski v Moravi* užívá důsledně formu *Ježuš*, stejná varianta má zastoupení v dochovaných nahrávkách a je také užitá v Jembrihově transkripci. Naopak forma *Ježuš* je užitá v zápisu světských a duchovních jaček moravských Chorvatů v díle *Jačke moravskih Hrvatov*. Vzhledem k vyšší četnosti zápisu *Ježuš* jsem se ve své práci přiklonila k této variantě s dodatkem, že nemusí jít o jedinou správnou variantu. Stejným způsobem je přepsáno jméno *Jožef*, kde zápis *Josef* dle maďarské ortografie odpovídá právě této formě, jež je užitá i v některých modlitebnících psaných již diakritickým pravopisem (např. *Kruh nebeski*). Uchovány jsou formy jmen doložené v moravské, slovenské a hradišťaňské chorvatštině (*Pilatuš*, *Kajfaš*). Zápis jména *Maria* je přizpůsoben chorvatskému pravopisu (*Marija*), stejně jako přepisuje Jembrih. Původní zápis jména *Anna* je rovněž uzpůsoben současné chorvatské ortografii (*Ana*). Velká písmena jsou přepsána podle současného chorvatského pravopisu, ponechána jsou pouze ve vlastních jménech a slovech, kde je projevena náboženská úcta (*Bog*, *Božji*, *Gospodin*, *Trojstvo*). Majuskule jsou pravidelně zachovány u antroponyma *Mati*, popř. *Majka*, *Otac a Sin*, pokud označují náboženskou postavu.

Odstraněny jsou interpunkční znaménka uprostřed vět, pokud nekorespondují se současnou chorvatskou interpunkcí. Dvojtečky na konci veršů, signalizující přepis z modlitebníků, kde dvojtečky označovaly přelom veršů psaných v řádcích, jsou taktéž eliminovány. V zápise jsou zachovány závorčky s vysvětlivkami ve standardní chorvatštině, neboť tvoří důležitý aspekt rukopisu. Přeškrtnuté pasáže v samotném transkriptu zachovány nejsou, zmiňuji je však v poznámkovém aparátu. Poznámkový aparát v případě písní, pro něž jsem našla úplný zdrojový text, uvádí rozdíly mezi výrazy v rukopise a zdrojovém textu.

Jačke što iz rukopisa Josipa Hubenoga, što od istoga recitirane

Jačke svete Ane

Ana sveta tvoja hvala,
ćemo jačit sveta slava,
Aleluja moli za nas,
o blažena Ana.

Ana sveta je plakala,
da porodila ni jimala,
Aleluja moli za nas,
o blažena Ana.

Ana o ti ćeš jimati,
kako sime dobra mati,
aleluja.

Ana, k tebi and'el došal,
velik glas ti je donesal,
aleluja.

Ana nosi takov porod,
da se čuva sega narod,
aleluja.

Ana nosi cesaricu,
neba i zemlje kraljicu,
aleluja.

Ana takova si poroda
i blaženoga jimena.
Aleluja moli za nas
o blažena Ana.

Ana oće sim hasniti,
od pakla nas mentovati,
aleluja.

Ana porodi svojega,
sverhu stola kralevskoga,
aleluja moli za nas,
o blažena Ana.

Ana rodila divicu,
čistu divu kod danicu,
Aleluja.

Ana nosi paradiža,
od driva Svetoga Križa,
Aleluja moli.

Ana nosi zaručnicu,
Šalamona cvet rožicu,
aleluja.

Ana nosi Tempal Božji,
komu naš svit lipo služi,
Aleluja.

Ana sveta bud hvalena,
Ježuš Kristuš i Marija,
aleluja moli za nas
o blažena Ana
Amen.

Jačka od svete Ane lastovitoga briga

Spravljajte se si simo,
na brig svete Ane,
ki va duši i teli
spoznavate rane.

Ar je dugo jur ovo
mesto se milosti,
na sih tvojih¹²⁶ naligi
ćeš dostat kriposti.

Jedno tisuć i dvi sto
sedamnajsto leto,
jur onda se j' začelo
ovo sveto mesto.

Pod opatom Gebhardom
iz kloštra lipoga
ki je bil pobožnoga
žitka i čudnoga.

Ov zapovi trim bratom
na brig Broja¹²⁷ pojti,
ovako se j' pervle¹²⁸ zval
brig Ane milosti.

Zapovidal je malu
kapelu zgraditi,
onde pobožnost svoju
K Ani odveršiti.

Ar od svete još Ane
malo je čut bilo,
dokle se ni s čudami
mesto napunilo.

Saki dan je dohajal
veći šereg ljudi,
si prosu da se Ani
veća crikva zgradi.

Jedno tisuć i šest sto¹²⁹
pisalo se j' leto,
ovako kod sad stoji
zgradilo se j' mesto.

Jivan, biskup Pasuski¹³⁰
ovo je posvetil.
Leo papa deseti
z odpuski nakinčil.

Šetuj grišnik k Materi,
Mariji Divice,
ar ovde ćeš se zbavit
si zloč i krivice.

Marija, Ježuš, Ana
ovde su nazoči
ki¹³¹ te milo gledaju,
grišnik suze toči.

---

¹²⁶ Zde se v originále projevuje vliv českého pravopisu (*sich, tvojich*).

¹²⁷ V původní písni z modlitebníku *Vrata nebeszka: borja*.

¹²⁸ V původní písni z modlitebníku *Vrata nebeszka: perlje*.

¹²⁹ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: stov*.

¹³⁰ Tamtéž: *Pasanski*.

¹³¹ V původní písni: *ko*.

Neštentaj ada duša,
k svetoj Ani hoda,
ar na šest sto¹³² let jima
jur ovde pohodak.

Dostojno je da pervle¹³³,
neg ti kćeri zajdeš,
da se skažeš Materi,
mimo nje neprojdeš.

Šetuj ada pred Mater
Marije Divice,
ona će te postaviti
pred nje kćere lice.

Tako je jur činila
velikim i malim,
bogatom, siromahom,
zdravim i mlohavim.

Ovako su činili
jur pred pet sto¹³⁴ leti,
obrambu su jiskali
bogati i kmeti.

To svidoči cesarica
rimska¹³⁵ Eleonora.
Piše hodit pod brig nje,
bila j' nje pokora.

Drugi svitli cesari,
noge cesarice
šetuju na brig Ane
pred nje svetlo lice.

Zlata srebra i đunđaj,
kinče su nosili.
Da bi pri¹³⁶ svetoj Ani
milošću dobili.

A ti se milo tužiš,
o keršćanska duša.
Žalostno j' serce v tebi
ki god griha kuša.

Zato hitro poteci
pod obrambu Ane.
Noj čisto prepoloži
tvoga serdca¹³⁷ rane.

Spokori se pravadno,
tvoje serdce odkri.
Pred tvojim spovidnikom
zloče tvoje odpri.

Marija, Ježuš, Ana
oće¹³⁸ tebe prijet,
tebe oće objamit,¹³⁹
za svoje dite zet.

---

¹³² V původní písni: *stov*.

¹³³ V původní písni: *perlje*.

¹³⁴ V původní písni: *stov*.

¹³⁵ V původní písni: *Rimlska*.

¹³⁶ V původní písni: *pred*.

¹³⁷ V původní písni: *serca*.

¹³⁸ Původní zápis modálního *oće* byl *ote*, což naznačuje velmi měkkou výslovnost hlásky /ć/. V původní písni je stejný zápis.

¹³⁹ V originále: *grich*.

Spoznavaš jur da je grih,
najveći duše kvar.
Šetuj se toga zbavit,
ćeš prinesť lipi dar.

Čisto serce i dušu
položi na oltar,
će bit najzapretnije¹⁴⁰
svetog Ani sagdar.

Ovde vidiš pred tobum
tri svete persone,
sakođ o sebi skaži
dare tebi dane.

Misal, volju i pamet
daruj ti Ježušu.
A Mariji ter Ani
prik daj tvoju dušu.

Ćeš bit sričan va žitku
i va skradnoj uri,
ar nikogar sveta Mat
Ana ne oduri.

Ki se nođ preporučí,
nje jišće pomoći,
oće mu bit obramba
va dne ino v noći.

Va dne to je, dokle je
duša va milosti,
v noći kad kroz¹⁴¹ grih
zgubi nuternje svitlosti.

Ana, mi te prosimo,
čuvaj nas va žitku,
a naimre, ti nam sviti
va poslidnem hipu.

Dođdi pred nas s Marijum
i sinkom Ježušem.
Pozdravi nas kod dicu
zadnim tvojim kušcem.

Pokleknimo ada si
ter Anu prosimo,
umreći da puta mi
v nebo ne zgubimo.

Ana, onda nas pelaj
k Mariji Ježušu,
ar ti preporučamo
saki svoju dušu.

Zadnič se naklonimo
svetoj Ani amen
Ježušu i Mariji
da nas ne žge plamen.

Hvala Otcu i Sinu
i Duhu svetomu
i Trojstvu presvetomu,
Bogu jedinomu.
Amen.

---

¹⁴⁰ V rukopise vedle vedle verše poznámka: (ij).

¹⁴¹¹⁴¹ V původní písni: krez.

Jačka Od Svete Ane

Pozdravimo svetu Anu,
Marije mat odibranu
ka je roda plemenita,
spolu¹⁴² židovskoga dika.

S Joakimom svetim drugom
Bogu su davali naklon
prosec' iz neba poroda,
ar Ana biše neplodna.

Ana želeća jimati
ditevšce¹⁴³ kod dobra mati
ko bi Bogu aldovala,
jimenom Mariju zvala.

Prosila j' kod v starom
času, sveta pisma riči glasu
Ana staroga zakona,
mati Šamuelom rodna.

Koga j' moleća prosila
i proroka odkojila¹⁴⁴
ki je ljudem prorokoval,
od zli putov nje zderžaval.

Tako je Ana prosila,
noć i dan Boga molila
da se Bog svitu smiluje,
stare otce pomiluje.

Pomoć je došla kroz¹⁴⁵ Anu
i Mariju z neba danu
ku je rodila Divicu,
Duha Boga zaručnicu.

Mariju, mater Ježuša,
poj neg, poj k noj moja duša.
Ćeš spoznat se nje nauke
ke noj daje Ana v ruke.

Nut! Ko nju Ana v mladosti
uči nebeske kriposti,
Boga bojat, zloga čuvat,
čistoću Andelsku deržat.

O presveta Mati Ana,
budi tebi hvala dana.
Nad ovim kinčem nebeskim
koga si nam rodila sim.

Za kimi je vaš svit zdihaval,
teško j' odkupljenje čekal,
Marijum naimre divicum,
sega svita pomoćnicum.

Blažen je tvoj Ana porod
koga j' zdihaval vas narod.
Ana nam rodi lipi cvet
ki oblada lilium bled.

---

¹⁴² V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: spola*.

¹⁴³ V původní písni: *ditešce*.

¹⁴⁴ V původní písni: *odgojila*. Zde však může jít o grafický jev, jelikož zápis velár *k* a *g* byl rozkolísaný, obdobně jako u jiných znělostních párů.

¹⁴⁵ V původní písni: *krez*.

Rože, klinčace premaže,
to nam nje lipota kaže.
Ana nam rodi zaručnju,
o Šalomona jačka dičnju.

Znutra zvana odičenu,
s milošćami nakinčenu.
Ki god se noj preporučí
onomu sa dobra zručí.

Neće ostat prez pomoći
kad neg oće va dne v noći.
Naimre, otci i matere,
učíte sine i kćere.

Vi po peldi svete Ane
dajte nim nauke znane.
Da se Boga učí bojat
i se zapovidi deržat.

Matere ke ste turobne,
noseće li neplodne
zručíte se svetoj Ani
da vas sih nevol¹⁴⁶ obrani.

Ana je moguća pomoć,
za vas se moli dan i noć.
Ana batri se uzvike,
Va tamnica stugujuće.

Ana čuva betežnike,
Kristuševe naslednike.
Ona nim ¹⁴⁷isprosi,
ki pravu ljubav k noj nosi.

Pomozi sim sveta Ana,
ar si mat milošće zvana.
Ane jime zlamenuje
milošću ku sim skažuje.

Ana glej ko nas nevole,
trapu dušu, telo kolje.
Duše¹⁴⁸ se tuži zbog grihov,
telo zbog boli kotrigov.

Najperv¹⁴⁹ pomozi dušicam
da uteču sim krivicam.
Ako s' s betegom obležen¹⁵⁰,
poj k noj, ćeš bit vred slobodan.

Glej Mariju v rukah derži,
hodi k noj, se ti pridruži¹⁵¹.
Će prijeti¹⁵² i grišnika,
jistinskoga¹⁵³ pokornika.

Jur su nogi to spoznali
ki su milošću čekali.
Ki noj si hvala¹⁵⁴ dan i noć,
ar je bila nim na pomoć.

---

¹⁴⁶ V původní písni: *nevolj*.

¹⁴⁷ Oproti původní verzi zde chybí: *zdravje*.

¹⁴⁸ V původní písni: *Duša*.

¹⁴⁹ V původní písni: *najper*.

¹⁵⁰ V původní písni: *ubložan*.

¹⁵¹ V původní písni: *predruži*.

¹⁵² V původní písni: *prijet*.

¹⁵³¹⁵³ V původní písni: *jisumskoga*.

¹⁵⁴ V původní písni: *hvalu*.

Sveta Ana, poglej na nas,
s Marijum posluhni naš glas.
Pred tobum suze točimo,
usliši nas, to prosimo.

Bud nam va žitku patrona,
o milostivna mat Ana.
A naimre va smrtnoj¹⁵⁵ uri
da nas Ježuš ne oduri.

Hvala Otcu Nebeskomu,
Sinu i Duhu Svetomu
i blaženoj svetoj Ani
ka nas sega zla obrani. Amen.

---

¹⁵⁵ V původní písni: *smrtnoj*.

Jacka Od presvetoga Trojstva

Presvetomu Trojstvu hvalu dajmo,
Otca Sina i Duha zvišajmo.
Presveto Trojstvo, jedino božanstvo,
iz se moći jačimo,
sveto Trojstvo dičimo.

Sa stvorena simo vi ticite
stvoritela našega hvalite,
od koga j' žitak vaš,
hvalte ga saki čas.
Iz se moći jačimo.¹⁵⁶

Premisli zač te j' Otac Bog stvoril,
zač ti je kip i spodob udilil,
da mu verno služiš
i da se zveličiš, Rep.

Sina Boga premisli spasene
i na križu tvoje odkuplene,
kako si mu drag bil,
s kervjum te j' odkupil, Rep.

Ne more se zreč ljuba¹⁵⁷ Ježuša
ku si prijela keršćanska duša.
K nam se j' z neba spustil
da b' nas v nebo¹⁵⁸ zvišil, Rep.

Z dobrot Spasitela se spominaj,
nemu¹⁵⁹ za ljubav grihov se čuvaj.
Kriči prez pokoja
Ježuš, ljubav moja, Rep.

Hvali Duša i Duha svetoga
preželnoga¹⁶⁰ svetitelja¹⁶¹ tvoga
tvoga batritela¹⁶², razveselitela¹⁶³. Rep.

Duh sveti te j' na kerstu posvetil.
On te¹⁶⁴ za dite božje odredil
da b' se vragu odzel.
Duh¹⁶⁵ sveti te prijel. Rep.

Hvali človik Boga stvoritela,
Sina Boga tvoga spasitela
i Duha svetoga batritela tvoga,
iz moći jačimo,
sveto Trojstvo dičimo.
Amen

---

¹⁵⁶ Oproti původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka* chybí následující verš: *Sveto Trojstvo dičimo*.

¹⁵⁷ V původní písni: *ljubav*.

¹⁵⁸ V původní písni: *v nebi*.

¹⁵⁹ V původní písni: *njemu*.

¹⁶⁰ V původní písni: *preželjnoga*.

¹⁶¹ V původní písni: *svetitelja*.

¹⁶² V původní písni: *batritelja*.

¹⁶³ V původní písni: *razveselitelja*.

¹⁶⁴ V původní písni: *onde*.

¹⁶⁵ V rukopise zápis *Duch*.

Jačka Nota kod v noći prvem usneni

O moja grišna duša,
nasleduj Ježusa,
koga s' z grihi vnogimi
kruto zbantovala,
česa bi se čemerna
lahko mentovala.

Nedaj več zbantovati
z grihi velikimi,
nego pokorno živit
va suznoj dolini.

Ar ja sam zabludila,
va bludnost upala.
Gospodina Ježusa
grišna sam zgubila.

Pustinu ću obljuditi
i Boga prositi
ter za grihe velike
pokoru činiti.

Va pustini velikoj
koga ću se pitat,
po brigih ter dolinah
ću Ježusa iskat.

Plav svoju ću pustiti
va morsku dīblinu¹⁶⁶.
K nemu ću se plaviti
z ljubavu veliku.

Kad je morje preplula
na brig se j' dostala.
Gospodina Ježusa
prekruto ljubila.

Ljubav mi neda stati,
put mi ukazuje.
K mestu Jeruzalemu
iskat ga šetuje.

Bud mi žitak zgubiti
kad neg tebe najdem,
ar se va dne i v noći
spokorit ne morem.

Gorke suze točiti,
pokoru činiti.
Gospodina Ježusa
ću nasledovati.

Oko nebesko sunce,
povi kadi mi je,
pred tobum se pokori
moj Ježus ne skrije.

Povi kade ga vidiš,
ja ga želim najti.
Zvezde mi ga ne tajte,
vidit mi ga dajte.
Gospodina Ježusa
hned mi ga oznamte.

---

¹⁶⁶ V rukopise původně: *diblinau*. Tento zápis by mohl být motivován starší podobou českého pravopisu před reformou, která zápis diftongu změnila z *au* na *ou*. V potenciální zdrojové písni se však takové spojení nenachází.

Ja b' se rado povernut
k momu Gospodinu.
Pokoru ću podložiti
su moju težinu.

Za Ježuša terpiti,
nega Križ nositi,
pred tobom, moj Ježuše.
ću se ponižiti.

Z neba si doli prišal
i v divu si stupil,
za mene si žitak dal
i z kervjum odkupil.

Od paklene zle uze,
negove tamnice,
verno si oslobodil
pregrišne dušice.

Ja sad čemerna duša
rada b' se odplatit,
za mojega Ježuša
se muke preterpit.

K tebi sada Marija
rada b' pristupiti,
verno Bogu i tebi
povolno služiti.

Moju misao nikakor
spokorit ne morem,
dokle tebe Ježuša
ja tužna ne najdem.

Snad ga verti najdem,
Ježuša dragoga,
pokorno se moleći
Boga Otca svoga.

Oću pojt ravnim putom
na brig kalvarije,
tamo ću te iskati,
Ježuš Sin Marije.

Kad te najdem, se imam,
nespustim se tebe,
ča mi god terpit bude,
ću činit pro tebe.

Oću te sagdar ljubiti,
dragi moj Ježuše,
ter se s tobom zjedinit
cele moje duše.

Za tvoje svete rane
i za tvoje jime
sprosti mi se grihe,
dragi gospodine.
Amen.

Jačka Od grišnoga človika

O človiče grišni,
posluhni jačenje,
poglej ter rrazvažuj
Ježušove rane.

Naš dragi Spasitel
hned od narojenia (odmah)
verno je pracovao (radio)
za naše spasenija.

Dao je svoje telo
prekruto trizniti, (mučiti)
kopata smikati,
nogami šlapati. (gaziti)

A to zato činil
da b' nega poznali.
Spasitela svoga
verno milovali.

Zato kruto blažen
je človik ponižan
ki je od mladosti
hned Bogu nachilan. (sklon)

Ima nad nim Kristuš
veliko potešene
i Diva Marija
za simi svetimi.

Ale bude teško
takovomu človiku
ki je od mladosti
v tom najbolem viku.

Služi svitu telu
a dablú strašnomu
da sagdar po voli
telu bezbožnomu.

Odklada spokoru
se dale k starosti.
Vtom¹⁶⁷ ga smert zahvati,
ah človik nesrićni.

Ale teško bude
takovomu ta čas
kadi li pri smerti
spokorit se jimaš.

A to zmed tisućih
ledva jedan bude,
to s takovih ljudi
ki spasenju dojde.

Nisu svomu Bogu
pre nigdar služili,
pri zdravom životu
Boga ne hvalili.

---

¹⁶⁷ Vzhledem k českému původu písně se zde jedná o příslovečnou spřežku *vtom*.

Takovomu teško
bude i pri smrti
kada jur ne more
pokore činiti.

Nebo na sve strane
bolesna nas poje,
ove riči človik,
on govoriti će.

Ach auve pomozte,
trapi me se čisto.
Molite se za me,
je mi kruto teško.

Ach nesrićan ne znam
kako ja ob stojim,
Bogu nisam služil
sad se pakla bojim.

Ale ja nesrićan
va velikom strahu
pokoru ja činim,
a ne z laske k Bogu. (iz ljubavi)

Za Boga kerščani
kad zdravje imamo,
Gospodina Boga
va serdci milujmo.

Mislimo saki dan
da ćemo umriti,
ćemo li spasene
mi večno dobiti.

Ta svitska veselost,
rozkoš tela radost,
zlato, srebro, blago
oberne se v žalost.

Danas lebo zutra,
morać ostaviti
a za to na veke
snad morać goriti. (možda)

Dica ter preteli
tebi ne pomoru.
Zlato ino srebro
tebe nevimoru.

Ako te mili Bog
na veke odsudi,
serdce skamenalo
mora se ganuti.

Čin sagdar pokoru,
hval Boga saki čas
lebo až pri smerti,
sam sebe oklamaš. (varaš) Amen

Jačka Kada putnik z domu putuje

Spravlajte se kerščeniki,
si Marije ljubežniki,
spravlajte se mladi, stari
služebni¹⁶⁸ i gospodari.

Hote simo, sestre, brati,
siromahi¹⁶⁹ i bogati.
Potrudte se nas sprohodit,
saš dalek put nam zlahkotit.

Ar mi smo se odpravili
pred našu Mat čudnu Cili¹⁷⁰.
Ježuš mili, ti nas pelaj¹⁷¹,
k majki tvojoj nas zapelaj.

Daj nam putnika and'ela¹⁷²,
Rafaela Arkand'ela.
Kod si ga dal Tobiašu,
za putnika v starom času.

Ki je nega sritno¹⁷³ pelal
dokle ga domom zapelal.
Pelaj i nas ar si čuvar
kod Boga postaven sagdar.

Zato hodmo, ne štentajmo,
k majki milošće šetujmo,
ne bojmo se puta težin
nit triska vrimen, nit godin.

Sa će Marija zlahkotit¹⁷⁴
Se trudno naše naplatit.
Marije ljubav i Sinka
pela sakoga putnika.

I da bi nam bilo umrit
i srićan Marije putnik.
Put će nam Mati pokazat
i k Ježušu zapelat.

Zbogom ada jur sa braća,
ostanite vi domaća,
zadnič se k vam obraćamo,
s kratkum molitvum zručamo.

I ljubežljivo prosimo,
uglejte se zadnič simo.
Ako se na nas serdite,
poglejte Marije dite.

¹⁶⁸ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: družina*. Taktěž v nahrávce Františka Pospíšila č. 1429 v podání Mare Skokanky.

¹⁶⁹ V původní písni zápis: *siromachi*. To rozšiřuje možnosti, odkud se spřežka *ch* s fonetickou platností */h/* do rukopisu dostala.

¹⁷⁰ Cili zde označuje Mariazell. V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka* následuje závorka s poznámkou: *na drugom meszti csudnom, reczi drugacse* (*Vrata nebeszka*, 1804: 345)

¹⁷¹ V původní písni: *peljaj*. Taktěž v následujících verších se tato forma objevuje důsledně palatalizovaná.

¹⁷² V původní písni zápis: *angyela*, taktěž v následujícím verši: *Arkangyela*. Podle výzkumu Míjo Lončariće (2005) byla výslovnost původního **dj měkké /d'/*, což odpovídá výslovnosti slovenských Chorvatů.

¹⁷³ V původní písni: *srićno*.

¹⁷⁴ V rukopise zápis: *zlahkotit*.

Ča j' ono za nas terpilo,
ko ni ništar zakrivilo.
Ježuš velim Otca prosi
da nepretelom¹⁷⁵ oprosti.

Oprostite i vi si nam
ali s' pretel nepretel k nam.
Zbogom ada sa rodbina,
dica i druga tujina¹⁷⁶.

Naše delo i skerb će bit
vas se Mariji izručit.

Da svojega Sinka prosi
koga va naručaj nosi.

Da se zlo od nas odverne,
k nam svoje lice poverne,
kuge, glada, vojske brani
ka nas plašu¹⁷⁷ iz se¹⁷⁸ strani.

Iščemo¹⁷⁹ milost Matere
kako¹⁸⁰ prosu sini, kćere.

Hodmo z Bogom, čas se krati,
Bog će nam blagoslov dati.Amen.

---

¹⁷⁵ V původní písni : *nepreteljom*.

¹⁷⁶ V původní písni: *tujna*.

¹⁷⁷ V původní písni: *plašo*.

¹⁷⁸ V původní písni zápis *sin* vzniklý patrně chybou v tisku.

¹⁷⁹ V původní písni: *iščimo*.

¹⁸⁰ V původní písni: *tako*.

Jačka Kada se putniki zdomu giblaju

Kamo ćemo putovati
neg k divoj Mariji,
koga Patronu jimati
neg divu Mariju.

Zazovimo ju sad skupa,
Marija, Marija.
Prosimo ju s prava serca,
O Ježuš, Marija.

Ar je to jime preslavno,
Marija, Marija.
To je jime kruto močno,
O Ježuš, Marija.

Sveto jime mi hvalimo,
Marija, Marija.
Ar je pošteno dostojno,
O Ježuš, Marija.

Od nas poštena, dostojna,
Marija, Marija.
Ar je majka milostivna,
O Ježuš, Marija.

Pomozi ki k tebi zovu,
Marija, Marija.
Ki se va tebe ufaju,
O Ježuš, Marija.

Pojačaj nas putujućih,
Marija, Marija.
Okripi sad klikajućih,
O Ježuš, Marija.

Blagoslovi dela naša,
Marija, Marija,
Ar to želi saka duša,
O Ježuš, Marija.

Brani naše osijanje,
Marija, Marija,
Ne dopuščaj škode na nje,
O Ježuš, Marija.

Brani cesara našega,
Marija, Marija,
budi njegova obramba,
O Ježuš, Marija.

Orsaga našega brani,
Marija, Marija,
da nam ga vrag nepokvari,
O Ježuš, Marija.

Zalim vragom moć odverni,
Marija, Marija.
Slugom tvojim da neškodi,
O Ježuš, Marija.

Brani sakim nepretelom,
Marija, Marija,
Turkom, Tatarom, poganom,
O Ježuš, Marija.

Pred keršćansku protivnošćum,
Marija, Marija.
I pred radu tu falešnu,
O Ježuš, Marija.

Daj pamet duhovnim otcom,
Marija, Marija,
pripelaj nas k večnim stanom,
o Ježuš, Marija.

Da nas hrane z božjum riču,
Marija, Marija,
put nam kaže k zveličenu,
O Ježuš, Marija.

Na vom svitu ča do smerti,
Marija, Marija,
ču grihov se pokajati,
O Ježuš, Marija.

Pridi k nam v smertnom vrimeni,
Marija, Marija,
budi pri sako kerščani,
O Ježuš, Marija.

Obrani nam dušic naših,
Marija, Marija,
da nam jih vrag ne prestraši,
O Ježuš, Marija.

Prigovori se pri sinu,
Marija, Marija,
da duše naše ne zginu,
O Ježuš, Marija.

Da bi se s nim radovali,
Marija, Marija,
Boga i tebe dičili,
O Ježuš, Marija.

Hvaleno budi sveto Trojstvo,
Marija, Marija.
To pravo jedno Božstvo,
O Ježuš, Marija.

Od nas grišnih nestanoma,
Marija, Marija.
Sada i veki vekoma
O Ježuš, Marija.

Da nas ne žge večni plamen,
Marija, Marija,
Občuvaj nas Ježuš, Amen.
O Ježuš, Marija. Amen.

Jačka Od Dive Marije

O Majka Božja, z neba si došla,
nebeska si roža,
pros za nas Ježuša,
Divica Marija.

Nebeska brana, dušicam hrana,
ne zapuščaj moga
serdca strapenoga,
Divica Marija.

Ti s' stan Ježuša, majka prečista,
ti si slavna diva,
prosi za nas sina,
Divica Marija.

V nogih težkočah ino va tugah,
bud moje veselje,
z nevol pomorene,
Divica Marija.

Ti si zviščena i okinčena,
ti si naša majka,
prosi za nas Sinka.
Divica Marija.

Ti si premilo, sunce presvitlo,
koga osvičuješ,
škurine zbavuješ,
Divica Marija.

Ti si ta draga, perla zibrana,
ti s' lipa rožica
i božja kitica,
Divica Marija.

O milostivna i žalostiva,
prosi za nas Sinka,
njegova si majka,
Divica Marija.

Ki je va boji, tverдно obstoji.
Koga mi ti braniš,
nepretela staviš,
Divica Marija.

Ti si Božji stan, donesla si nam
Ježuša dragoga,
Gospodina našega,
Divica Marija.

Nedaj umriti, v grihi zginuti,
pros svojega Sinka
za nas kako majka,
Divica Marija.

Pripelaj nas ti va raj nebeski,
kadi Sinkom sidiš,
njega milost diliš,
Divica Marija.

Udili nam ti tvoje milosti,
pripelaj nas gori
va nebeske dvori,
Divica Marija.

Mi putujemo, tebe iščemo,
kada te najdemo
prošnu ti složimo
Divica Marija.

Primi od nas ti te naše trudi,
ar smo utrudeni
v grihi obtežani,
Divica Marija.

Kad grih složimo, hvalu ti damo
sada i na vek
hvala budi tebi,
Divica Marija. Amen.

Jačka Od Ježuša i Marije

Raduj¹⁸¹ se ti sada
jur moja dušica.
Vidiš da je ovden
Ježuš i Marija.

Pozdrav milostivno,
o moja dušica,
Divicu Mariju,
ar je kod rožica¹⁸².

Recimo z veseljem¹⁸³,
Marija Divica,
zdrava bud Marija
od mojega serdca.

Zdrava, zdrava, zdrava,
tisućkrat Marija
ka si nam Ježuša
Kristuša rodila.

Od tebe smo čuli,
Divica Marija,
milošću veliku,
o Diva Marija.

Novom svetom mestu
Cilanskom ufamo,
da ćeš bit patrona
majka milostivna.

Ki su se Satanu,
vragu zapisali.
po tebi, Marija,
su oslobodeni.

Kad su se Marija
k tebi obernuli,
vrag nim moral ručeh
pismo povernuti.

Kako si velika
sagdar pomoćnica
ki k tebi šetuju,
Marija Divica.

Sad Marija i nam
grišnikom pomozi,
mi smo k tebi došli
z grihi obtiženi.

Veliku nevolju
ku jesmo jimali,
sagdar ti, Marija,
smiluj se nad nami.

Ježuš nam se grozi
koga s' porodila,
njega deržiš v rukah,
majko milostivna.

---

¹⁸¹ V Dobrovićovč verzi *Weszeli sze szada: Weszeli se.*

¹⁸² Tamtéž: *nje Sinka Ježuša.*

¹⁸³ Tamtéž: *Reci ti z radošćum.*

Pritisni ga k sebi
ter ga za nas prosi
da nas ne kaštiga
neg na našoj duši.

Vidimo kaštigu
ku smo zaslužili,
ar smo kruto mnogo
sprot njemu zgrišili.

Prigovor se, majko,
pri sinu za nas ti,
pomozi nam pri njem
i milošće spros ti.

Prednesi mu najperv
njega porodenje,
v zimi na jasalci,
vnogo s nim sterplene.

Pokaži mu persi
s kim s' ga kojila
i tvoje serdavce
pod kim s' ga nosila.

Povi mu Marija
sedmere žalosti
kada s' ga prijela
va tvojoj utrobi.

Neće tvoje riči
sinak tvoj odpriti.
Čagoder ti očeš
od njega prositi.

Zapretnija j' pred nim,
majko, prošnja tvoja
neg ti neodvergaj
od nas lica tvoga.

Ar si ti najveća
grišnim pomoćnica
ki te zazivaju,
Blažena Divica.

I mi jesmo došli
tebe pohvaliti.
Da b' se za nas htela
ti prigovoriti.

Strašno nam se grozi
tvoj sinak predragi.
Tvoja milost, Majko,
da bude nad nami.

Kad budemo, Majko,
betežni ležali,
onda nam, Marija,
pomoći pošali.

Mi se sagdar va te,
Marija, ufamo.
Dušicu i telo
ti preporučamo.

Prosimo te sada
Majko Železanska.
Ne odvergaj ti nas,
milostivna Majka.

Ali kad nam bude
grišnikom umriti,
nekрати se za nas
ti prigovoriti.

Daj nam, o Marija,
v našoj skradnoj uri
da bi tebe, Majko,
zazivati mogli.

Ako mi budemo
onda v teli gluhi,
Svete Božje riči
ne budemo čuli.

Kad jur ne budemo
mogli govoriti,
ali se mi jur več
ne mogli ganuti.

Budi onda pri nas
Marija Divica
va našem odhodu
verna pomočnica.

Rači nas ti, Majko,
onda sprohoditi
i pri tvojem Sinu
za nas govoriti.

Zručamo se tebi,
Majko milostivna,
prigovor se za nas
u svojega Sina.

Ako preminemo
prez sviće Marija
da ti budeš onda
pred nami svitila.

Da nam naše duše
ne budu bludile.
Neg po tvojih stazah
da budu hodile.

Kad bude morala
Sinku račun dati,
ne krati se za nju
pred nim govoriti.

Primi, o Marija,
va nebesa gori
da Boga i tebe
po vse veke dvori.

Kadi Otac i Sin
nezgovorno hvalen
i s Duhom presvetim
na se veke. Amen.

Jačka Pozdravlene udev Kristuševih

Hodmo keršćeniki,
pozdravimo Boga,
na tom križnom drivi
za nas raspetoga.

Ar smo kruto tužni
zahvalit mu biti
ki nas je dostojan
s pakla odkupiti.

Jezerokrat zdrava
glava odičena
s ternovu korunu
za nas korunjenja.

Zdravo svitlo lice
mersko pošpotano
slinami i hrački
za nas poplivano.

I vi budte zdrave
milostivne oči
i s kih on kervave
suze za nas toči.

Zdrave uši ke ste
za našu grihotu
poslušat morale
špot ino sramotu.

Zdravo zmožne ruke
ke ste svit stvorile
i za nas na križu
raspete ste bile.

Zdravo budi gerlo
i usta medvene,
čemerom i octom
za nas napojeno.

Sveti vrat i herbat
i vi budte zdravi
po kih su nam tekli
potoki kervavi.

Turobno serdavce
i ti zdravo budi
ka ti rozveseliš
se turobne ljudi.

Zdrave budte persa
ke vitez probodel
i s kih nam zviraju
zvelitčene vode.

I vi budte zdrava
presvete kolena,
klečeći vnogokrat,
za nas ponižena.

Zdrave noge svete
ke ste trud ušle
i s čavli oštrimi
prikovane bile.

Zdravo sveto telo,
za nas si zmučeno.
Napokonac konca
na križ obišeno.

Zdrav budi Ježuše,
mertav v grob položen
na koga j' veliki
kamen biv naložen.

Zdravo kerv rumena,
za nas prolijana.
Po tebi je svitu
Božja milost dana.

Zdrava budi duša
Otcu poručena
kad Ježuš čekaše
smertnoga vrimenta.

I ja ti poručam
Ježuš dušu moju
Zapri ju prosim te
svetu ranu tvoju.

Kada se razluči
od tela grišnoga,
tiraj od nje Ježuš
vraga paklenoga.

Nedaj mi zdvojit za
tvoje sveto jime
kada mi pristupi
moje skradne vrime.

Delnika me čini
blaženstva večnoga
koga s' nam zadobil
od Otca zmožnoga.

Daj nam uživati
draga sveta lica
ko nam je rodila
Marija Divica.
Amen.

Jačka Od svetoga Jožefa

Bud od nas pozdravljen¹⁸⁴,
o Jožef presveti,
va žitku i smerti
saki k tebi hlepi.

Sveti Jožef verni,
ti se k nam obrni,
moli za nas
Mariji, Ježušu,
zruči našu dušu,
prosi za nas.

Zaručnak¹⁸⁵ najčišći
Marije jesi zvan,
hranitel Ježuša
postat si bil vridan,
sveti Jožef.

Nebo i sa zemlja
te vridno poštuje
Suprot drugi svetac
Mat crikva zvišuje.

Ar ga ni najt bilo
nit ga neće biti,
koga ti ne b' otil
Ježušu zručiti.

Ježuš ter Marija
i Jožef¹⁸⁶ presveti
pobožno je zreći
kad se ča pripeti¹⁸⁷.

Va nesrića vode,
ognja ino zraka
budi nam obramba,
o Jožef, prejaka.

Jožef, ti si arka
novoga zakona,
ar ti svit ne more
dat dosta naklona.

Ti si hranitel bil
svita Spasitela,
v rukah si ponašal
sih odkupitela.

Tovaruš presveti
Marije Divice,
obrni k nam sagdar
tvoje verno lice.

Ar znaš, sveti Jožef,
se naše nalige,
čuvaj naše duše
i tela kotrige.

---

¹⁸⁴ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: pozdravljen*. Depalatalizace je nejčastější distinktivní rys rukopisu oproti zdrojové písni.

¹⁸⁵ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeska: zaručnjak*. Depalatalizace nj je jedním ze signifikantních rysů jazyka rukopisu.

¹⁸⁶ V rukopise: *Ježef*.

¹⁸⁷ V původní písni: *prepeti*.

Spomen se na tvoje
sedmere radosti
ke s' jimal z Ježušem
va soj obilnosti.

Tebi se izruča
sveti hišni zakon,
divicam, mladencem
dovicam bud patron.

Saki će zdihavat
kad dojde zadni čas,
O Ježuš, Marija,
i Jožef hrante nas.

Zato te prosimo,
O Jožef, ne kasni,
ar nam tvoja pomoć
onda najveć hasni.

Budi nam obramba
i naše ufane,
va smertnoj posteli
jedino batrenje.

Mi si keršćeniki
va te se ufamo,
tebi i Ježušu
se preporučamo.

Poglej na nas z neba,
O Jožef presveti,
ar za pomoć duša
saka k tebi hlepi.

Preporuči nas se
Mariji Ježušu
i prosi za saku
tebi vernu dušu.

Hvala Otcu, Sinu
i Duhu Svetomu,
svetomu Jožefu.
našemu patronu.

Sveti Jožef verni,
ti se k nam oberni,
moli za nas
Mariji, Ježušu,
zruči našu dušu,
prosi za nas. Amen.

Jačka Pozdravleno budi telo Ježuša

Pozdravleno budi
telo Ježuša,
pozdravlena budi
i kerv Kristuša.

O presveto telo Ježušu¹⁸⁸
po tebi se saka
zveliči duša,
ovde je kerv sveta
i sveto telo.

Kod se j' va Mariji
Majki prijelo,
o presveto telo.

Va vom krušnom kipu
je Božje telo
Ježuša Kristuša
sivo i celo.

O presveti and'eli nebeski,
simo pridite
svet je, svet je, svet je
sam Bog, kričite,
o presveto telo.

Svetci i svetice
simo šetujte
i ovde se skupa
s nami radujte,
o presveto telo.

Ti si, o Marija,
divica bila
ovde poglej Sinka
koga s' rodila
o presveto telo.

Sunce, misec, zvezde
lipo svitite
i vašega Boga
ovde hvalite
o presveto telo.

Ponizno te, Ježuš,
mi pozdravlam
i tako se tebi
ovde klanamo,
o presveto telo.

Ti nam grišnim ljudem
grihe oprosti,
neskrati nam tvoje
svete milosti.

Prvo neg iz svita
mi preminemo,
daj da k tebi, Ježuš,
vridno primemo,
o presveto telo.

---

¹⁸⁸ Zde patně mělo být *Ježuša*, nicméně došlo k chybné distribuci koncovky. Forma *Ježuša* více odpovídá i rýmovému schématu sloky. V Jembrihově transkriptu je již tato opravená forma.

Ti onda okripi
naše dušice
prelipo lice,
o presveto telo.
Amen neka bude

Ježuš ljubleni,
od nas verni ljudi
sad pozdravljeni,
o presveto telo Ježušā.
Amen.

Jačka Od svetoga Petra i Paula

Apostolov je danas¹⁸⁹ dan
svetoga Petra, Paula zvan
ke je k sebi Ježuš pozval,
za crikve stupe odibral.

Petru¹⁹⁰ rekal, nasleduj me,
ostavi sa v moje jime,
ti si moje crikve skala,
na tebi će stat nje graja.

Ti ćeš past ovčice moje
ke sam ti prig dal kod tvoje,
dobrim budeš¹⁹¹ nebo odprit,
zlim, nevernim ono zaprit.

A, Paval je bil zatornik,
keršćenikov suprotivnik
dokle je čul z neba riči
s kimi Ježuš k njemu kriči.

Saule, Saule, sluga verni,
neka već bit suprot meni,
na toj skona doli upal
do si ti uvako j' pital.

Za sam Ježuš dobrotivan
komu si ti suprotivan
poj neg va Damaškuš varoš
ćeš čut, ča jimaš činit još.

Ar si od mene odibran
i posuda moja pozvan
na to j' začel prodikovat
Ježuša na znanje davat.

Da je on došal Mesijaš,
odkupitel krez križ sih nas,
uze, muke j' strašne terpil,
v nih Ježuša jime dičil.

Dobrovolno su terpili,
za Ježuša žitak dali.
Kroz¹⁹² križ Petar, kroz meč Paval,
dušu Ježušu je prig dal.

Sam Nero Cesar rimljanski,
zatornik ljudi kerščanski
dal je nje ovako mučit,
za Ježuša veru trapit.

Petar, bud nam milostivan,
v nebo vrata otvori nam,
Paval Apoštol veliki,
daj nam k tebi v nebo priti.

Prositate za nas Ježuša
za kim hlepi naša duša
da nam bude milostivan,
v skradnoj uri dobrotivan.

Amen

---

¹⁸⁹ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: denas*.

¹⁹⁰ V původní písni: *Petru j' rekal*.

¹⁹¹ V původní písni: *očeš*.

¹⁹² V původní písni: *krez*.

Jačka pred raspetim Ježušem

Ježuš Kristuš preljubljeni
križ je nosil na rameni
da b' se spomenula duša
z muke tvojega Ježuša.

Ča je za se ljudstvo terpil
kad je kervavi pot točil,
uzrok su naše grihote
moje ino tvoje zloće.

Vidi Ježuš da j' zgublena
negova¹⁹³ kerv prerumena,
nad grišniki nepokorni
ki su srcem tverdokorni.

Ću li ja bit s toga broja
kim ne hasni muka tvoja,
o smiluj se, ja su zloću
pred svitom povidat oću.

Ja sam te kod Judaš prodal,
va židovske ruke prig dal,
ar sam nogoga prehinil¹⁹⁴
i krivična dela činil.

O Ježuš! Dobro mi želiš
kad va mojem sercu veliš
zač te moga Boga bijem,
a kad grišim, još se smijem.

Moja navadna grihota,
maimre nečista sramota
tebe j' gnusno poplivalo¹⁹⁵
v obraz se j' z hrački¹⁹⁶ hitalo¹⁹⁷.

Moj jazik¹⁹⁸ zagovaranem,
s prošćum¹⁹⁹, ino proklinanjem
tebe j' krivično obtužil
i pluskajuć se lice zbil.

Moje grišno pogledanje
i nazlobno poslušanje
je tvoje oči vezalo,
uši zlim napunevalo²⁰⁰.

Moji ruk grišna činenja
i serca zla poželenja
su te krotu bičevale,²⁰¹
sveto telo razdrapale.²⁰²

---

¹⁹³ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: njegová*.

¹⁹⁴ V původní písni: *prehinjil*.

¹⁹⁵ V původní písni: *poplivala*.

¹⁹⁶ V původní písni: *z rački*.

¹⁹⁷ V původní písni: *hitala*.

¹⁹⁸ V původní písni: *jezik*.

¹⁹⁹ V rukopise zápis *psosćum*, významově i podle zdrojové písne z modlitebníku odpovídá spíše uvedený tvar v transkriptu.

²⁰⁰ V původní písni: *napunjevalo*.

²⁰¹ V původní písni: *bičevala*.

²⁰² V původní písni: *razdrapala*.

Moje oholo zvišenje,
zlo mišljenje poželenje
glavu ti je korunilo,
z ostrim ternjem naranilo.

O gizdavo opravlanje,²⁰³
ubogoga zatiranje
tebe je do gola sliklo
i špotnu halu²⁰⁴ obliklo²⁰⁵.

Kada god sam krivo sudil,
prig bližnjega zlo svidočil,
tebe sam na suctvo prig dal,
židovskomu ljuctvu prodal.

Kad sam se Križa ubaval,
kad sam nesterplen morgoval,
ti s križnim drivom upadaš
ki z nebom i i zemljum ladaš.

Kulika mora bit zloća
i mojih grihov strahoća
ka te j' tako naranila,
s kervavim potom močila.

Prikoredno jilo pilo
moje j' tebi uzrok bilo,
da si moral ocat piti,
i žučum se napojiti.

Prokleta tela nasladnost,
strašna j' va teli čemernost,
glej Ježuša zbijenoga
da nima mesta celoga.

Telo j' se razmercvareno,
od bičevanja čerleno,²⁰⁶
a ti još nećeš odurit,
se ča je grišno zahitit.

Misli tvojih ruk činenje,
nedostojno nog bludenje
ko j' Ježuša povalilo
i s čavli na križ pribilo.

Zla želja serca mojega
strašna j' stran tela tvojega
z ostrim kopjem otvorila
da j' kerv z vodum procurila.

O! Probodi²⁰⁷ nepokorno
serce moje tverdokorno,
z mečem zveršene žalosti
i tvoje miloserdnosti.

Da premislim muku tvoju
i uplačem²⁰⁸ zloću moju
i grihov se sih mentujem,
a tebe već ne zbantujem.

---

²⁰³ V původní písni: *opravljanje*.

²⁰⁴ V původní písni: *halju*.

²⁰⁵ V původní písni: *ubliklo*.

²⁰⁶ V původní písni: *čerljeno*.

²⁰⁷ V původní písni: *prebodi*.

²⁰⁸ Zápis v rukopise spíše odpovídá formě: *uplačen*, s významem veršů i zněním původní písně v modlitebníku koresponduje *uplačem*. Jedná se tu spíše o chybný zápis autora než jazykový rys. V jazyku rukopisu se totiž jinde neprojevuje změna *m > n* typická pro čakavské či štokavské dialekty na jadranském pobřeží.

Ježuš, tvoja kerv rumena,
glava s ternjem korunjena,
bud moji zloč uplačenje
i z tvoji muk spominanje.

Misli grišnik i kamenje,
tuge je dalo zlamenje
kad su skaline pucale
Ježuša smrt²⁰⁹ žalovale.

Sunce se je zaškurilo
i svoju svitlost sranilo,²¹⁰
mertva tela izbudjala,²¹¹
iz svojih grobov stajala.

O raspano grišno serce
toči z očiju suzice,
zbudi se jur z groba grihov,
čuvaj se odsle zli činov.

Zemlje potres se je godal
kad je Spasitel²¹² umiral.
Kruto se je²¹³ žalovalo²¹⁴
i Ježuša milovalo.²¹⁵

Ko tu éete zemlja ganut
i na plač grišnik obrnut
i skalinje²¹⁶ tverdi kamen
éé ti vaŕgat v serci plamen.

A, tebi Kristuša muka,
O, ni li²¹⁷ strašna tuga,
ne more ti serce ganut
nit na doba²¹⁸r put obrnut.²¹⁹

Zato, oči, ganite se
i za grihe plačite se
da bude konac grišenju,
ar je vrime oprošćenju.

Gorke suze upadajte
i vi svidočanstvo dajte,
pokaŕžite milovanje,
nad Ježušem stugivanje.

O! Ježuše preljubljeni,
prosim te, smiluj se meni,
daj mi del od muke tvoje,
uglej se na suze moje.

---

²⁰⁹ V rukopise je původně zápis *smert*, kde je grafém *e* přeškrnut.

²¹⁰ V původní písni: *stranilo*.

²¹¹ V původní písni: *izbujala*.

²¹² V původní písni: *Spasitelj*.

²¹³ V původní písni: *želja*.

²¹⁴ V původní písni: *žalovala*.

²¹⁵ V původní písni: *milovala*.

²¹⁶ V původní písni: *skaline*.

²¹⁷ V původní písni: *Ni li to*.

²¹⁸ V původní písni: *dober*.

²¹⁹ V původní písni: *nakrenut*.

O! Kajem se i stugujem ter z
Magdalenum²²⁰ kušujem,²²¹
tvoje noge naranenje,
z mojum zloćum probodenje.²²²

Ježuš na križ prikovani,
ti moje serdce narani,
z mukum ljute muke tvoje
ka probodi²²³ serce moje.

.

Daj o Ježuš! Moj raspeti
da ja na tvoj križ presveti
mislím va dne ino v noći,
ar va njem su se pomoći

A kad mi bude umriti,
daj mi onde²²⁴ k tebi priti,
va sih svetac slavnu diku
k tebi Ježuš preveliku. Amen.

---

²²⁰ V původní písni: *Magdalenom*.

²²¹ V původní písni: *kušujem*.

²²² V původní písni: *prebodene*.

²²³ V původní písni: *prebodi*.

²²⁴ V původní písni: *onda*.

Jačka

Bud vesela moja duša
ka si na puti Ježusa
i stuguješ²²⁵ kod gerlica,
jiskajuć Marije lica.

Teško ti je kruto bilo
kad ti je vreme prispilo
da ćeš doma sa ostavit,
na Marije put se spravit.

Žalostno ti je upalo
kad je doma se ostalo.
Tvoje dobro, domovina,
brati, sestre i rodbina.

Ovde kamo god pogledaš,
loze, brige zagledaš,
odzgor nebo, zdola zemlju
po koj jisteš²²⁶ Mater želnu.

Odpravila²²⁷ si se hitra,
ne bojiš se godin vetra,
želno prosiš, moja duša,
gledat Matere Ježusa.

Nit konac ni, nit početak
kad se j' začel ta pohodak.
Ovo je jur stari zakon
s kim se daje Bogu naklon.

Premisli se Izraelce
kod crikve Jeruzalemske,
zdaleka su prihajali,
svomu Bogu hvalu dali.

Sama Marija, naša Mat,
nju pohodila nogokrat
kad je sina aldovala²²⁸
i jimenom Ježuš zvala.

Drugič je po brigih, skalah
Elizabatu jiskala,
teške muke je terpila
dokle j' ona k noj prispila.

Kumaj je tamo dosegla,
noj je Elizabet rekla,
budi Mati blagoslavna²²⁹
i z Ježušem sinkom rodna.

Premisli se stare čine,
učinenje pervo vreme
ko su se ljudi trudili
i Boga svoga hvalili.

Molitva je sagdar²³⁰ dobra,
Bogu višenjemu ugodna,
ali Bog i plati trudno
Ko j' njemu jako ugodno.²³¹

---

²²⁵ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: stugoješ*.

²²⁶ V původní písni: *jiščeš*.

²²⁷ V původní písni: *Olpravila*.

²²⁸ V původní písni: *alduvala*.

²²⁹ V původní písni: *blagoslovna*.

²³⁰ V původní písni: *sagdir*.

²³¹ V původní písni: *povoljno*.

Ah, neštentaj duša moja,
poj neg, poj neg prez pokoja.
Jur su se nogi trudili,
na pogled Marije Cilji.

Češ najt onde, ča s' jiskala
po dolinah i po skala²³²
Mater na troni z Ježušem
ka te čeka s poželenjem.

Počivam ali šetujem,
na službu vam se²³³ aldujem
Ježuš, Marija, saki dan
neka bude vam aldovan.

O Ježuš, Ježuš Marija,
Spasitel moj, Mati moja,
saki hipac k vam zdihavam,
još težlje pogled čekavam.

Hodmo ada neštentajmo,
pred kip Marije šetujmo,
ćemo dostat se pomoći
od nje va dne ino v noći.

Šetujmo kod jelen k vodi,
ništ se neboj, duša, hodi.
Marija j' zdenac milosti,
duše i tela kriposti.

Lahko j' put saki premogal
ki se j' va jime nje podal,
kroz molitve jačke trudno,
obladal se je²³⁴ odurno.

Posluhnite²³⁵ neg nje riči
s kimi k vam milahno kriči,
Pridi simo saka duša
pred moga sinka Ježuša.

Hodi grišnik, grišnica k nam,
ar veselo ja vas čekam
i z Ježušem, mojim sinkom,
dajem milost sim grišnikom.

Nogim je jur milost dana
i nam je sim obećana.
Kad pred Mariju dojdemo,
naše tuge noj²³⁶ povimo.

Tuge naše jesu zloće
i naše strašne grihote
ke ti povi spovidniku,
ćeš jimat onde priliku.

Dokle smo v grihi živili,
po zli puti smo hodili,
sad ćemo se naše hode,
aldovat za grišne škode.

---

²³² V rukopise je zápis: sala, nicméně významu i původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka* spíše odpovídá skala se ztrátou koncového *-h*. V původní písni v modlitebníku je verš: *po dolini i po skalah*.

²³³ V rukopise původně slovosled: *se vam*.

²³⁴ V původní písni je slovosled *je se*.

²³⁵ V původní písni: *Posluhujte*.

²³⁶ V původní písni: *njoj*.

Do zna će li moć več biti,
da b' te mogal pohoditi,
zami, Majko²³⁷, moje trudno
da bude Sinu povolno.

A, kad put svita projdemo,
daj da k tebi si zajdemo,
pred lice sinka Ježuša,
to si želi saka duša. Amen.

---

²³⁷ V původní písni: *Majka*.

Jačka

Gospodine mili Bože,
za to tvoje sveto jime,
ah, ni li to lipo jime,
Ježuš Kristuš, sin Marije.

Ki nas je sad skupa spravil
na Božje puti odpraviv.
Daj nam pravo putovati,
daj nam tvoju Milost dojtj.

Da bi bili tvoji gosti,
na tvoje majke radosti
ka je tebe porodila,
Gospodinom učinila.

Čista ponizna Marija
Božjega Sinka rodica,
o Marija Božja Mati,
vridno ti je hvalu dati.

Ti s' Marija na nebesih,
ti s' lilijum med rožami,
lipše svitiš od sih svetic
kod danica od sih zvezdic.

O Marija i Divica,
lipa dušeca rožica,
o Marija Božja Mati,
se va čistom srebri zlati.

Mi si za tobum derćemo,
zdrav Ježuše si kričimo,
mi te ponizno prosimo
i tvoje jime dičimo.

Budi ti sagdar pred vami
i jime tvoje med vami,
ne odverzi oka tvoga,
zavol grihov tela moga.

Nisam se tebe sramoval
ni tvojega oka bojal,
o Marija svitla zora,
lipa z nebeskoga dvora.

O Marija i Divica,
lipa nebeska kralica,
prosimo te si za Boga,
za tvoga Sinka dragoga.

Koga si nam porodila,
zveličenje nam dobila,
O Marija Božja Mati,
vridno ti je hvalu dati.

Ka s' nam Sinka porodila,
milošću pri nem dobila,
O Marija, o Marija,
ti s' prelipa konvalija.

Mi Sinka tvoga prosimo
Zdrav Ježuše, si bežimo
Zdrav Ježuše sin Marije
koga žarko sunce grije.

Zdrav Ježuše sin Marije,
Bud nam na pomoć, prosim te,
kad budemo umirali,
s toga svita putovali.

O Ježuše, z telom z kervjum,
bud nam na pomoč grišnikom,
ki si nas z pakla odkupiv,
z milošću svoju oblubiv.

Od paklene strašne uze,
odkupiv s' nas večne muke,
Marija Božja Mati,
daj mi tvoju milost najti.

Gospodine Božji Sinu,
spas nam duše da ne zginu.
Gospodine Bože pravi
z Bogom Otcem jednoj slavi.

Dale tužiti ne mogu,
zato tužim Otcu Bogu,
njega Sinu jedinomu
takaj Duhu Presvetomu. Amen.

Jačka od svetoga Antona

Bud od nas pozdravljen²³⁸,
o presveti Anton,
od Matere crikve,
naš odibran patron.

Sveti Anton verni,
ti se k nam obrni,
moli za nas.

Da nedojde kuga,
ali druga tuga,
prosi za nas.

Divice Marije
ljubitel²³⁹ veliki
koj si se izručil
va sakoj priliki.

K tebi Majke ljubav
se j' onda skazala
kad ti je Ježuša
va naručaj dala.

Za slugu Ježuša
onda si se prozval
kad si kod ditevce
Ježuša kuševal.

Onda za nas ljudi
si milošće sprosila
kad va sveti rukah
si Ježuša nosila.

Tebi za nas ljudi²⁴⁰
su milošće dane,
od Matere crikve
va knjigah spoznane.

Mertve jesi zbudjal,
na suctvo dopelal²⁴¹,
da b' krivo sudjenje
ti svitu na glas dal.

Za Ježuša veru
poganom na hasan
jesi prodikoval
tim poslušnim ribam.

Razglašuć rič Božju,
bil si pun ljubavi.
Tvoj jezik svidochi
još cel va Paduvi.

Ti si dugovana,
zgublena navratal²⁴²,
v blaga pogibeli
pomoć si prinašal.

---

²³⁸ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: pozdravljen*.

²³⁹ V původní písni: *ljubitelj*.

²⁴⁰ V původní písni: *ljude*.

²⁴¹ V původní písni: *dopeljal*.

²⁴² V původní písni: *navračal*.

Va boji²⁴³ si došal
kerščanom na pomoč.
Zaterl si orancem
poganom krivu moči.

Va vode nesrića
ogna²⁴⁴, glada, kugi,
kerščanom obramba
jesi v sakoj tugi.

Zato te prosimo,
moli Boga za nas,
nevo²⁴⁵ duše, tela
brani nas saki čas.

A va smertnoj steli²⁴⁶,
prosimo, o Anton,
skaži nam Ježuša,
bud pri nam²⁴⁷ naš Patron.

Po smerti pak k tebi,
da Ježuš, zajdemo,
tebe simi Svetci
dičili budemo.

Sveti Anton verni,
ti se k nam oberni,
moli za nas.

Da nedojde kuga
ali druga tuga,
prosi za nas.
Amen

---

²⁴³ V původní písni: *boj*.

²⁴⁴ V původní písni: *ognja*.

²⁴⁵²⁴⁵ V původní písni: *nevolj*.

²⁴⁶ V původní písni: *stelji*.

²⁴⁷ V původní písni: *njem*.

Jačka Kada putniki domom dojdu

Hote simo se dušice,
Marija,
i stugujte kod gerlice,
o Ježuš, Marija.

Ovo j' vrime najvridnije,
Marija,
da smo došli od Marije,
o Ježuš, Marija.

Došli jesmo od keršćanske,
Marija,
Marije Majke Cilanske,
o Ježuš, Marija.

Kad smo ju mi pohodili,
Marija,
ino lipo pozdravili,
o Ježuš, Marija.

Nas je ona pogledala,
Marija,
lipe dare domom dala,
o Ježuš, Marija.

Duše smo noj darovali,
Marija,
i tako si obećali,
o Ježuš, Marija.

Da nećemo već grišiti,
Marija
i nje Sinka raserditi,
o Ježuš, Marija.

I volim stokrat umriti,
Marija,
nego va grihi živiti,
o Ježuš, Marija.

O Marija Božja Mati,
Marija,
daj nam va dobri ostati,
o Ježuš, Marija.

Mi se noj preporučamo,
Marija,
s tužnim srcem zajačimo,
o Ježuš, Marija.

Spričajmo se kod se znamo,
Marija,
da Mariji hvalu zdamo,
o Ježuš, Marija.

Hvalimo za se dobrote,
Marija,
i za se druge lahkote,
o Ježuš, Marija.

Da b' nas grihov mentovala,
Marija,
i z odpuski darovala,
o Ježuš, Marija.

Zato tebi hvala budi,
Marija,
od nas od si čisto ljudi,
o Ježuš, Marija.

O Mati puna radosti,
Marija,
serdce naše va žalosti,
o Ježuš, Marija.

Očemo te hvalit jako,
Marija,
ovde prosit si jednako,
o Ježuš, Marija.

Da bi mogli serca skinut,
Marija,
tebi na zalog podrinut,
o Ježuš, Marija.

Da bi mogli si pomriti,
Marija,
i ovde k tebi si priti,
o Ježuš, Marija.

Dragi brati i sestrice,
Marija,
zručmo noj naše dušice,
o Ježuš, Marija.

Bog zna kad već doživimo,
Marija,
Bog zna kad te već vidimo,
o Ježuš, Marija.

Zat poglej doli na nas.
Marija,
i budi patrona za nas,
o Ježuš, Marija.

Tebi bud preporučeno.
Marija,
naša dušica i telo,
o Ježuš, Marija.

Oh, za Sinka tvoje rane.
Marija,
pros da nas od zla obrane,
o Ježuš, Marija.

Ke smo na brigu uvidili.
Marija,
ča j' Ježuš terpil premili,
o Ježuš, Marija.

I križ preteški je nosil,
Marija,
raspet za grišne je prosil,
o Ježuš, Marija.

Mučno na kamene padal,
Marija,
haharom se v ruke podal,
o Ježuš, Marija.

Dal se na križ prikovati,
Marija,
I se muke dokonati,
o Ježuš, Marija.

Žuhkum smerćum se je mučil,
Marija,
svoju dušu Otcu zručil,
o Ježuš, Marija.

Zato j' nas drago odkupil,
Marija,
sih je nas želno obljubil,
o Ježuš, Marija.

Dragi Brati i sestrice
Marija,
zručmo noj naše dušice,
o Ježuš, Marija.

Kaj nas grihov mentovala,
Marija,
i z odpustki darovala.
o Ježuš, Marija.

Blagoslovi se domaće
Marija,
i se naše tužne Braće,
o Ježuš, Marija.

Prosimo da se smiluješ,
Marija,
i da nas sih pomiluješ
o Ježuš, Marija.

Smiluj nam se o Divica,
Marija,
kad nam se prekine žica.
o Ježuš, Marija.

Kada bude konac žitku,
Marija,
zovi nas v nebesku diku,
o Ježuš, Marija.

O Marija ti Cilanska,
Marija,
ćemo te hvalit do veka,
o Ježuš, Marija.

Prosi za nas Sinka tvoga,
Marija,
i Ježuša predragoga.
o Ježuš, Marija.

Da te s nim v nebi vidimo,
Marija,
skupa na veke dičimo.
o Ježuš, Marija.

Sako vrime nestanoma,
Marija,
sada i veki vekoma,
o Ježuš, Marija
Amen

Jačka od presvetoga Trojstva

Presvetomu Trojstvu hvalu dajmo,
Otca, Sina, i Duha zvišamo.

O Presveto Trojstvo, jedino božanstvo
iz se moći jačimo,
sveto Trojstvo dičimo.

Sa stvorena simo si tecite,
Stvoritela vašega hvalite
od koga j' žitak vaš
hvalte ga saki čas. Rep.

Premisli zač te j' Otac Bog stvoril,
zač ti je kip i spodob udilil,
da mu verno služiš,
i da se zveličiš. Rep.

Sina Boga premisli spasene,
i na križu tvoje odkuplene,
kako si mu drag bil,
s kervjum te j' odkupil. Rep.

Nemore se zrec ljubav Ježuša
Ku si prijela keršćanska duša.
K nam se j' z neba spustil
da b' nas v nebo zvišil. Rep.

Z dobrot Spasitela se spominaj,
njemu za ljubav grihov se čuvaj.

Kriči prez pokoja
Ježuš, ljubav moja. Rep.

Hvali duša i Duha svetoga;
preželnoga Svetitela tvoga,
tvoga batritela
razveselitela. Rep.

Duh sveti te j' na kerstu posvetil
on te za dite Božje odredil,
da b' se vragu odzel,
Duh sveti te prijel. Rep.

Hvali človik Boga stvoritela,
Sina Boga, tvoga spasitela
i Duha svetoga,
batritela tvoga,
iz se moći jačimo,
sveto Trojstvo dičimo.
Amen

Jačka²⁴⁸

Frilištof je lipo selo,
nego da je neveselo,
mlade žene k tancu hodu
a divojke dicu rodu.

Kad bi nebiv bahtar trubiv
biv bi si ja nagovoriv,
divojčicu lipu verlu
ka se ravna s gumbaliju.

Divojčica lipa, čista,
ta si hodi kod pavica,
hodi, hodi kod pavica,
a misli da je kralica.

Jimav sam ja divojčicu
kako rumenu rožicu.
Lipa, verla kod gerlica,
ale falešnoga srca.

Molitva Kada polag cimitera poješ

Pozdrav vas Bog semogući, vi uboge, nuzne, zaveržene i opuščane duše v očisti, obdar vas Bog Otac, okripi vas Bog Sin, poteš vas Bog sveti, uzkost s kervum potena Ježuševoga obolaž, a napoj vas kerv negova, pravi nebeski kruh nakrm vas. Marija majka Božja, pomози vam, si svetci i and'eli Božji neka prosiju za vas, se pobožno kerščansko ljuctvo neka jedan Otac naš a zdravu Mariju na hvalu i diku z kervjum potetega Ježuša Kristuša pobožno pomoliju za nas. Amen.

---

²⁴⁸V rukopise se vedle titulu nachází poznámka v závorce: *Vidi knjigu str. 12.* Je možné, že autor rukopisu zde odkazoval přímo na zdrojovou rukopisnou modlitební knížku Josipa Hubeného, jejíž přepis pořídil.

Jačka pred prodikom

Va Boga Otca i Sina,
Duha svetoga jime
Hvali keščanska²⁴⁹ občina,
Trojstvo va sako vrime.

Si skupa recimo ovde,
puni radosti amen.
Prosimo da od sih bude
Otac nebeski hvaljen²⁵⁰.

Otac naš ki sa ladaš
Na nebi i na zemlji,
jime tvoje je saki čas
presveto med si vierni.

Pridi k nam tvoje kraljestvo,
pripraveno²⁵¹ sim pobuožnim²⁵²,
primi k sebi tvoje ljudstvo
va niebo kod izbranim²⁵³.

Bud volja tvoja na niebi²⁵⁴
tako kod i na zemlji,
Ar z ljubavi Otac k tebi
smo tvoju spunit željni²⁵⁵.

Prosimo tiebe²⁵⁶ saki dan,
o Otac milostivni,
udili nam kruh potriban,
va siem²⁵⁷ nam dobrotivni,
duge naše nam oprosti.

Duge naše nam oprosti
za ke se mi kajemo,
kod je mi va strpljivosti²⁵⁸,
sim bližnjim odpuščamo.

Čuvaj nas od skušavanja,
zli duhov ino zlobe,
oslobodi nas Bog od zla,
duše i tiela²⁵⁹ škode, amen.

---

²⁴⁹ V původní písni v modlitebníku *Vrata nebeszka: kerščanska*.

²⁵⁰ V původní písni: *hvalen*.

²⁵¹ V původní písni: *prepravno*.

²⁵² V původní písni: *pobožnim*.

²⁵³ V původní písni: *odibranim*.

²⁵⁴ V původní písni: *nebi*.

²⁵⁵ V původní písni: *želni*.

²⁵⁶ V původní písni: *tebe*.

²⁵⁷ V původní písni: *sem*.

²⁵⁸ V původní písni: *sterpljenosti*.

²⁵⁹ V původní písni: *tela*.

Jačka k Divici Mariji

O Majko Božja,
z neba k nam došla,
prosi za nas Sina
kako Gospodina,
Divica Marija.

Nebeska s' brana
dušicam hrana,
nezapuščaj moga,
serdca strapenoga,
Divica Marija.

Ti s' stan Kristuša,
Majko prezmožna,
ti si čista Diva,
prosi za nas Sina.
Divica Marija.

V našoj teškoči
prid nam k pomoči,
se naše nevole
verni na vesele,
Divica Marija.

Ti si Božji stan,
donesla si nam
Ježuša dragoga,
Gospodina našega,
Divica Marija.

V nebi zvišena
Ter nakinčena,
ti si Božja Majka,
prosi za nas Sinka,
Divica Marija.

Ti si to lipo
sunce presvitlo,
posvit nam pameti,
ar si naša Mati,
Divica Marija.

Ti si ta draga
Diva zibrana,
rajska si rožica,
najlipša kitica,
Diva Marija.

O milostivna
ino prečista.
prosi za nas Sinka,
ar si Božja Majka,
Divica Marija.

Ki je va boji,
tverdno obstoji.
Koga Mati braniš,
nepretela staviš,
Divica Marija.

Ta presvitla zar,
tvoja mila tvar.
Primi nas, kralica,
ar smo tvoja dica,
Divica Marija.

Nedaj umriti,
v grihi zginuti,
prosi svoga Sinka
za nas kako majka,
Divica Marija.

Tebe molimo,
hvalu ti zdamo
sada i na veke,
hvala budi tebi,
Divici Marija. Amen.

Prodičke koje je sastavio i govorio u doba proštenja seljak Josip Hubeny iz Fröllersdorfa

I. Prij odhajanju z Domu

Brati, sestre, ja jimam ufane, Gospodina Ježuša ki je va nas ta dobar skutak začev, ta jisti aj (takodjer) dokonati će, až na dan našega Gospodina Ježuša Hristuša, tako sluši od Vas sih se držati. Kod štijeme va pisni sv. Apoštola Pavla na Filipenske prvom deli 6 verši.

Moji marijanski brati i sestre, mi sme si uminili na put stupiti, na marijansko milostivno mesto N.N. putovati. A ča je nam potribno k tomu 1. moramo pravu skušenost nad našimi grihi jimati 2. mi se moramo s našimi nepreteli zmiriti. To je to nezapotribnije k našem putovanju, lebo Bog negleda na personu človika, neg on gleda na čisto srdce. Vidite, to su naši pravi putniki jimali čisto srdce, pravu veru, stalo ufane, z nepremogutelnju ljubav su od vihoda sunca k Jeruzalemu putovali, njihove srdca su bile čisto zlato, njihova pobožna molitva je bilo kadidlo, njihovo spominane na smrt je bila prava mirha. To su bili njihovi pokladi, ke su sobu jimali, tomu jimamo, a moramo jimati, lebo Bog si poklada čisto srdce već neg zlato, pobožna molitva nam dobiva zmirene a odpuštene naših grihov pri Bogi. Zato hodmo z pravu veru, tverdnim ufanem, skrušenum ljubavum k Marije milostivnomu mestu, kamo jesi naše srdce jur davno uminilo, Mariju i nje Sinka z našimi očima viditi, a naša srdca obradovati, tako si postavme naše ufane va Boga i Mariju, da bi nam na ovoj našoj cesti napomoćni bili a nas čuvali, da bi nam naše putovanje ne neg na ovom svitu, ale i na drugom vekovečno spasiti jimalo.

Dragi brati i sestre, prosim vas, mladi, stari, bogati i ubogi ki ste ovde skupa i ki ste se na ov put vidali, vidite, mi se moramo ovde kod brati, kod sestre i kod dica Božja uravnati, ne va pokupavanju, ne va srditosti a netrpelivosti, nego va miru jedinčini, va poslušnosti a va trpezlivosti putovati, mi moramo na ovom puti se z ruke Božje, ča nam Bog pošale, vrućinu, i simu godinu i vetar, nemoć i bolest i nesriću z radosti prijeti. Predstavme si Joba za zrcalo trpezlivosti, patrijarha Abrahama k poslušnosti, Mariju Magdalenu i sv. Petra ki su za pokoru veliku, od Boga odpuštene njihovih grihov zadobili. Zato dragi brati i sestre, hodmo z velikim ufanem k Marije milostivnomu mestu a odpri saki svoje Srdce, tako će viditi kamo putuje, zato neka saki postavi svoje ufane va Boga i Majku Ježuševu a oferujme nim naše hodene i korake, prosme a molme, tako će nas prijeti, kod dobru dicu svoja Mati a će nas čuvati a neće nas opuštati, kad mi nju pobožno zazivali budemo. Tako dragi brati i sestre, mi smo čuli s kakovim ufanem mi ovu cestu začeti jimamo, pripravte se a budme nasledovniki Ježuša, Marije, sv.

Jožefa na njihovem puti va Egipt, nasledujme njihov sv. život, tako ćemo ujeti nepravoj cesti a ćemo hoditi po cesti kriposti a pravice.

O Ježuš, Marija i Jožef, prosimo vas z dibine srđca našega, blagoslovite nam naše putovane, da bi vam na hvalu a nam na dušno spasene služilo, naposladi prosime vas tri svete parsone Ježuš, Marija, Jožef za se naše opuštane doma, blagoslovite i občuvajte nje od nesriće ognja, vode i tuće i od sega zla, budte njihovi verni čuvari i pomoćniki, va sih potriboća i va sakom strahi, zato prosime za jime nerazdilnoga Trojstva, Boga Otca + Boga Sina + Boga Duha sv. + Amen.

II. Kada se pride k Marije milostivnomu mestu

Pridite si simo, ki mene jiskate, vi ćete se nahraniti s tim koga sam ja porodila. Kako radostno je srđce pretelov, bratov, sestrov lebo starjih kada njihova dica z daleke tujine dojdju, kade su čuda trpiti morali a ošč pri zdravji svoje starje a pretele zopet vidiju, kako se raduju njihove Srđca, kad si njihove radosti i žalosti, njihovo trplene i tuge povidat moreju.

Tako se i mi potužme našoj Materi, kod dobra dica svojim starjim, a prednesmo noj i nje sinku Ježušu, naše žalosti i radosti, naše tuge i trplene a oni ćeju nas obradovati. Brati, sestre, ki sme ovde skupa, danas je nam došav srićan dan, mi stojjime na mesti ko sme mi si jur zdavna vinševali a naše Srđce, naše mišlene, po nem tužilo ovu hižu Božju a Mariju va ovi Božjoj hiži zazivati a Mariji se naše nuze i pobribčine prednašati, zato radujte se mladi i stari kad mi tu sriću jimamo, na to mesto pristupiti, važgite vaše srđca z plamenom Božje ljubavi, hodmo s timi 5 mudrimi panicami, ne s timi 5 nemudrimi, ke nisu jimale ula va njihovih lampah²⁶⁰, da bi nam neodgovoreno bilo, Ja vas neznam. Predložte si to slovo, čuvajte i molte, lebo neznamo dan ani uru va ku će naš Pan dojt. Dragi Brati i sestre, hodmo s pravu duvernostu k Ježušu i Mariji, i naštivme je kod dobra dica svoje starje, potužme nim naše nuze i naše potribčine, ke su morebit jur zdavna va naši srđci skrite ležale, ča sme si jur davno vinševali, va ovom milostivnom mesti naše srđca Ježušu i Mariji odkriti.

Tako pridi ti, smutni Otac, navštiv Ježuša i Mariju na njihovom troni, prednes nim tvoju prošnu, odpri nim tvoje srđce a oni ćeju ti tvoje rane zaciliti. Pridi ti, odpuštana majko, pred Ježuša i Mariju, postav celo tvoje ufane va nej a oni ćeju tvoje turobno srđce obradovati i obveseliti. Marija je majka kriposti i ljubavi, majka dobrote i milosti, majka slatkoće i miloserdnosti, ona nijednoga grišnika ni opuštala, ani još ne opusti, ki nju s pravim ufanem

---

²⁶⁰ V rukopise zápis: *lampach*.

jiska a Mariju za pomoć prosi, ona ne govori nadarmo, hote simo si ki mene jiskate, ja ću vas nasititi s tim koga sam ja porodila. Kako će mnogo srdce tušit a tužit, kad bi moglo tu milošću jimati, da bi moglo na puti biti a srdce majki Ježušovi prednesti, tako bi uspokoreno bilo.

A vidite, mi jimamo tu milošću da moremo Mariju na nje milostivnom troni zazivati a noj se naše potribčine prednašati, darujme mi noj naše srdca, naštivme mi nju na nje milostivnom troni, oferujme noj naše korake i hodene da bi nam ona zdovolila pred nje milostivni tron predstupiti, doneste naše dare, doneste srdca pune ljubavi k majki Ježušovoj i k Bogu Otcu nebeskomu, k Ježušu Kristušu, našem odkupitelu, k Duhu svetomu, našem potešitelu da bi pri nas bili a naše srdca kod pravi ofer prijeli. Rozvažte si to slovo, kade Ježuš sam govori, ka ćeš tvoj ofer na oltar položiti, tako poj najperv a smir se s tvojim protivnikom, pak dojdí a oferuj tvoj dar. Zato dragi brati i sestre, stari, mladi, veliki i malahni, bogati i ubogi, ki ste ovde v kupi, smirte se jedan z drugim, odprostete jedan drugoga kod brati i sestre, odpuste si z pravoga srdca ako biste si jedan drugomu na cesti lebo doma pred mnoga leti ubližili, podajte si prave ruke a odgovorte z pravoga srdca, Bog ti odpust i Marija. O Otac milosrdni, poglej na naše odkrite srdca ke tebi danas prinašamo, mi tebe prosimo od srdca, primi je od tvoje dice. O Marija, Mati milostivna tvoje dice, budí nam obrana i pomoć, brez tebe mi ne moremo obstati, obrni k nam tvoje milostivne oči i pokaži nam Ježuša, o dobrotivna i milostivna, o preslatka Divica Marija. Amen.

III. Predgovor kada od milostivnoga mesta odhajati kaniš

Moji dragi brati i sestre, kako žalostno rozlučane nastaje dobrim pretelom kad su se skupa zišli a moraju se zopet od sebe lučiti, kako su se njihove srdca skupa radovala. Nastala je nam radost da sme mi pred malo dnevi va ovoj hiži Božjoj se radovati a naše srdca obmečati mogli. Kako bi se naše oči od suz pro radost zderžati mogle kad sme mi Mariju i nje Sinka na nje milostivnom troni pogledati a noj naše potribčine prednašati mogli.

Marija je Mati milosti ka nad sakim pokornim grišnikom se smiluje a nega pod svoju obranu prijima. Tako sme mi na se naše tuge i bolesti zabili a sme puni radosti postali kod nas naša vera uči, da nam Marija pomoć more a pomoć će ako mi kod dobra dica k majki dojdemo a nju kod majku zazivali a prosili budemo. Kako će mati svoje dite opuščati, kod dite ponizno a ljubavi puno dojde a prosi, ona će mu zajisto pomoći, neće negovoj prošni odgovoriti.

Vidite, dragi brati i sestre, naše vinševane je se nam vipunilo, zač sme mi prosili, to sme mi pohodili, mi bime se hteli već ur a lebo dnevvov pri Mariji zderžati, ale to ne more biti, mi se moramo od ovoga milostivnoga trona lučiti, a na cestu domom putovati. Tako se ne turobte,

ništ ni platno, nijedna prošna neg kraj, neg kraj, va tu tuge punu domovinu. O žalostna ura, rozlučene nam nastaje, a nam rozlučene pred oči stavla, rozlučene nam donaša tugu, kad se mi moramo od Marije rozlučiti.

Dragi brati i sestre mi koračamo teško od milostivnoga mesta, naše srdca su pune tuge, kad mi ne znamo ćemo li mi Ježuša i Mariju večkrat va nihovom milostovnom troni viditi, pri mnogom je to poprvič i poslidnič da su sem došli a su to sveto milostivno mesto navštivili, kade Ježuš i Marija nihove milosti rozdavaju. Dragi brati a sestre, ostavme mi naše srdca, Ježušu i Mariji, odizdajme mi se docela va nihovu ohranu, poručme mi Mariji, Marija neće od nas projti, ona neće nje oka od nas odvernuti, kod neg mi na Mariju ne zabimo.

O milostivna Mati, mi tebi hvalimo, mladi, stari, veliki i malahni za se dare ke sme va ovom milostivnom mesti obderžali. mi tebi skrušenoga serdca si hvalimo da si nas srično sem dopelala, mi tebe prosimo oš jednuc, da tvoje milostivne oči od nas ne odverneš, budi a ostan naša Mati saki čas, mi tebe prosimo, o Marija, blagoslavi i obrani nas saki čas. O Mati milostivna, blagoslavi se naše opuščane doma, blagoslavi naše brate, sestre, otce, majke, pretele i nepretele, blagoslavi se opuščane i stugujuće, se nemoćne a mlahave, blagoslavi celu kerščansku zemlu a obderži ju pod tvoju ohranu, naposledi prosimo, o Marija, za duše v očisti, pust nim kaplicu tvoje ljubavi doli da bi se takaj pofriškale. O Marija, prosimo oš jednuc, primi naše prošne a zdihavane k tvojemu svetomu serdca a posluhni nas zač tebe od serdca prosimo da bi mi tebe saki čas va naši serdci jimali. O žalostna ura rozlučena, kako naše serdca pune tuge a oči pune suz se od sebe rozlučuju, o Ježuš, Marija, Jožef mi se preporučamo va vašu obranu stojte pri nas a neopuste nas, a naimre va našoj skradnoj uri, kada naše oči ne budu vidile, uši već čule a usta ne budu govorile a naše zdihavane prestane, onda budite naši pomoćniki a ne opuščajte nas va poslidnoj potriboći, spomente se kako skrušenoga serdca sada mi vas zazivamo. O and'eli Božji mi prosimo vas pomozite nam našega Boga hvalit i dičit, o vi sveti a vivoleni Božji, pomozite nam našega velikoga Boga hvalit i dičit. O presveto Trojstvo mi tebe hvalimo i dičimo, od sada až na veke Bog Otac + Bog Sin + Bog Duh sveti + Amen.

Pasion na Kvitnu nedilju

(ove su se pasije pjevale u Fröllersdorfu sve do god. 1876.)

Choruš. Muka Gospodina našega Ježusa Kristuša ku je popisal sveti Mate Evangelista va dvanajstom šestom delu.

Evang. Va onom vrimenu reče Ježus učenikom svojim.

Ježus. Znete li da po dvih dnevih vazam bude i sin človičanski ki prodan bude da se raspne.

Evang. Onda se spraviše poglavari popovski i starci ljuctva va dvor poglavara popovskoga, ki se zove Kajfaš, učinili radu tanač da bi Ježusa ulovili i umoriti mogli, govoreći tako.

Choruš. Ne va dan svetačni da nebude zblud med luctvom.

Evang. Budući Ježus va hiži Šimona Gubavca va Betaniji, pristupi k nemu jedna žena jimajući škrablicu pomasti i zlijala na glavu njegovu sidećega. Vidili su to učeniki negovi, rasrdili su se, počnu jedan po drugom govoriti.

Učen. K čemu je ta pogibel, ne bi li se bila ta mast mogla drago prodati i ubogim se rozdati.

Evang. Znajući Ježus i reče nim.

Ježus. Zač vi bantujete ovu ženu, ar je dobro delo učinila va meni, vi ćete uboge sagdar sobum jimati, ali mene nećete jimati sagdar sobum. Zlijavši ona pomast ova na telo moje, meni na spominanje učinila, ja stanovito govorim vam, kadi goder prepovidano bude ovo evangelje po sem okruglom svitu, reče se da je učinila na spominane moje.

Evang. Onda pride jedan zmed dvanajstih učenikov njegovih, ki se zove Judaš Iškarioteš, k poglavarom popovskim i reče nim.

Judaš. Ča ćete vi meni dati, ja ću vam nega prodati.

Evang. A oni mu obećaju trideset srebrenikov, jednoga časa jiska on ugodnoga vrimena, da bi ga mogal prodati. Prvi dan vazmeni pristupiše učeniki k Ježusu govoreći.

Učen. Kadi očeš da pripravimo tebi vazam blagovati.

Evang. A Ježus reče nim.

Ježus. Pojdite va varoš k nikomu človiku, recite njemu, meštar govori, vrime moje blizu je, při tebi oću vazmovati z učeniki mojimi.

Evang. I učinili učeniki kako jim rekal Ježus. I budući večer sidaše za stolom z dvanajstimi učeniki ter jiduć nim reče.

Ježus. Zaistinu govorim vam da je jedan med vámi ki će mene prodati.

Evang. Oni pak kruto žalostno povstali, počeli jedan po drugom govoriti.

Učen. Je da li sam ja, Gospodine.

Evang. Ježus odgovori i reče.

Ježuš. On ki namače ruku z manum va zdelu, ta mene proda.

Evang. Johi će biti človiku onomu, po kom se proda sin človičanski. bolje bi bilo da bi se ta človik ne bil porodil, govori tada Judaš ki ga prodal biše i reče.

Judaš. Jedi sam ja, meštre.

Evang. Reče njemu Ježuš.

Ježuš. Ti jesi rekal.

Evang. Oni tada večerajući, zev je Ježuš kruha i hvalu zda, ter ga razlomi i blagoslovi, da ga učenicom svojim i reče.

Ježuš. Zamite ter jite, ovo je telo moje.

Evang. Zev je kaleš, hvalu zdav i dav je nim, govoreći.

Ježuš. Pite si iz ovoga, ovo je kerv moja novoga zakona, ka se oće proliti za vnoge na odpuštenje grihov, zajistinu govorim vam, već nećete piti od ovoga roda tersnoga ča do onoga dneva kada ja budem z vami pil va kraljestvi otca mojega.

Evang. I kada bi z molitvum zahvalili, prošli su van na brig Olivetanski, onda jim reče Ježuš.

Ježuš. Vi si oćete smutak jimati va meni, va onoj moći, ar je pisano pobijem pastira i ovce sreda se oće rasteći. Kada gori stanem pred vami, oću priti va Galileju.

Evang. Odgovori Petar i reče.

Petruš. Ako vsi zbludeni budu va tebi, da ja se nigdar ne zbludim.

Evang. Reče nemu Ježuš.

Ježuš. Petar, zajistinu govorim tebi, da va ovoj noći, pervo nego peteh zakukurikne, trikrat me oćeš zatajati.

Evang. Ravno tako i drugi učeniki govorili. Onda dojde Ježuš s nimi va selo, ko se zove Getsemani, i reče učenicom svojim.

Ježuš. Posidite ovden, doklen onamo pojdem i pomolim se.

Evang. I zame sobum Petra i dva Sine Zebedeuševa, počev se je turobiti i reče nim.

Ježuš. Žalostna je duša moja ča do moje smrti, počekajte vi ovde i virostujte s manum.

Evang. I odstupivše od nih jedno malo, upade na zemlju na svoj obraz moleći, govoreći.

Ježuš. Otče moj, ako je moguće da me mine pehar ov, da ništar manje, ne kako ja oću, nego kako ti oćeš.

Evang. I dojde k učenicom svojim, ter nje najde va snu i reče Petru.

Ježuš. Tako li niste mogli jedan hipac z manum virostovati, virostujte i molite da ne pridemo va skušavanje, duh stanovito je pripraven, ali telo je mlahavo.

Evang. Projde opet i drugi put moleći i govoreći.

Ježuš. Ako ne more mene minut pehar ov, nego da ga pijem, budi volja tvoja.

Evang. Pride opet k učenicom svojim, ter najde nje spati. Ar oči njihove bile zaspane, ostavi nje i opet projde. Treti put moli govoreći ove riči, pride k učenicom svojim i reče nim.

Ježuš. Spite i počivajte, ar se približava vreme, ar sin človičanski prodan bude, va ruke grišnikov, stanite, hodmo, ovo se približava ki je mene prodal.

Evang. I kada bi to zgovoril, ovo Judaš, jedan zmed dvanajstih učenikov pride i s nim množina velika s oruždjem, z meči i sabljami, poslani od poglavnikov popovskih i starcov ljudstva. Ki ga prodal biše, dal je nim zlamenje govoreći.

Judaš. Koga ja kušnem, on je, njega zgrabnite.

Evang. I k mestu pristupil k Ježušu govoreći.

Judaš. Zdrav budi, meštre.

Evang. I kušnul je nega, reče nemu Ježuš.

Ježuš. Preteli, nač si ti došal.

Evang. Onda pristupiše i ruke položiju na Ježuša i ulovili njega. Još jedan ki biše z Ježušem, protegne ruku svoju, vitegne meč svoj, udril je slugu poglavnika popovskoga i odsiče njemu desno uho. Onda reče njemu Ježuš.

Ježuš. Zatakni meč tvoj va mošnicu, ar saki ki z mečem pobija, od meča pogubljen biva, ali štimaš da ja ne morem prositi otca mojega, ki bi meni dal na pomoć već nego dvanajst legionov and'elov da kako bi se pisma spunila, ar tako mora učineno biti.

Evang. Va onoj uri reče Ježuš ljudstvu.

Ježuš. Kako ti na razbojnika došli ste z meči s palicama loviti mene, ki sam vsaki dan pri nas sidiv učeći vas na va crikva, ter me niste popali.

Evang. Se ovo j' bilo učineno da se pisma vipuniju po prorokih, onda si učeniki ostaviju njega, a oni deržajuć Ježuša. I odpeli ga Kajfašu, poglavniku popovskomu, kade su bili skupa spravni pismoznanci i starci ljudstva. Petar pak zdaleka nasledoval Ježuša ča do dvora poglavara popovskoga. Dojde nutar, sede si slugami, dojdu onda ladavci popovski, ter ostalo se spravišće jiskali krivo svidočanstvo suproti Ježušu da bi njega na smrt odsudili. I kada bi nogo krivi svidokov najperv došlo bilo, ništar našli nisu. Poslidnič dojdu dva krivi svidoki i reču.

Choruš. Ov je rekal, morem razvaliti crikvu Božju i po trih dnevih nju uzidati.

Evang. Na to su stali gori poglavari popovski, ter reču njemu.

Poglav. Ništar ti na to ne odgovaraš, ča ovi suprot tebi govoriuju.

Evang. A Ježuš muči i poglavari popovski reču nemu.

Poglav. Zaklinam ja tebe Bogom živim, da nam poveš, ako si ti Sin Božji.

Evang. Reče nemu Ježuš.

Ježuš. Ti si rekal, zajistinu govorim vam, od sada očete viditi Sina Božjega sidećega na desnoj Božjoj i prihodećega va oblakih nebeskih.

Evang. Onda poglavar popovski raskine prateš na sebi, govoreći.

Poglav. Opsoval je ča veće potribujemo svidočanstva, ovo jeste li sada čuli blaznost ča se vam vidi.

Evang. A oni govoreći i rečeju.

Choruš. Dostojan je smrti.

Evang. Onda su plivali na lice negovo i pluskali ga a drugi pak s peščami bili, govoreći.

Sudac. Prorokuj nam Kristuš gdo je on, ki je tebe udril.

Evang. A Petar sidaše na dvoru, pristupi k nemu jedna divojka govoreći.

Ancila. I ti si bil z Ježušem Galilejskim.

Evang. A Petar nega zataji, pred simi govoreći.

Petruš. Ne znam ča ti govoriš.

Evang. I projde Petar i z dvora, vidi ga druga divojka i reče k onim, ki su bili ovde.

Ancila. I ov biše z Ježušem Nazarenskim.

Evang. A Petar opet njega zataji s prisegum, da ne zna človika toga i malo potom toga pristupili ki su onde stali i reču Petru.

Sudac. Stanovito i ti jedan si od nih, ar i rič tvoja tebe uvadja.

Evang. Onda je začal prisigati Petar da on ne zna človika toga, a peteh zatim zakukurikne i Petar se spomene na rič Kristuševu ku je mu biše rekal. Prvo nego peteh zakukurikne, trikrat me očeš zatajati. I prošal je van ter se ljuto plakal. Kada bi pak jutro bilo, deržali su poglavniki popovski i starci ljudstva radu nad Ježušem, da bi ga umorili. I svezali su ga i odpelali poglavaru Ponciušu Pilatušu. Onda je vidil Judaš, ki ga je prodal, da je na smert odsuden, pokajal se je a najzad donesav onih trideset srebernakov poglavarom popovskim i starcem, govoreći.

Judaš. Zagrišil sam, prodal sam kerv pravadnu.

Evang. A oni rekoše.

Sudaci. Ča je nam po tom li ćeš je viditi.

Evang. I hitil je srebernake va crikvu, odstupil i sam sebe za svoje gerlo obisil. A poglavari popovski zeli su srebernake, govoreći.

Sudaci. Ne smimo je pustiti va crikvenu ladicu, ar su kervni pinezi.

Evang. Kada bi pak radu deržali bili, kupili su lapat jednoga lončara, na pokopane stranskih putnikov i zato se zove on Lapat Hacaldama, to je kervni lapat ča do današnjega dneva. Onda se je spunilo ča rečeno bilo kroz Jeremijaša proroka govorećega. I zeli su trideset srebernakov

čemu onoga ki je začinen bil, koga su kupili od sinov izraelskih, i dali je za lapat lončara kod je meni Gospodin zapovidal. Ježuš pak staše pred poglavarom i pita se ga poglavar govoreći.

Judaei. Ti si li kral židovski.

Evang. Reče nemu Ježuš.

Ježuš. Ti govoriš.

Evang. I kada bi od poglavnikov popovskih i starcov obtužen bil, ništar ni odgovoril. Onda reče nemu Pilatuš.

*Judaei*²⁶¹. Ne čuješ li kuliko ovi suprot tebi govorišu svidočanstva.

Evang. A Ježuš mu ne odgovori nijedne riči, da se je poglavar krutu²⁶² čudil. Pušćaval je pak poglavar ljudstvu jednoga uznika na svetke, koga su oni hteli. Jimal je pak jednoga glasovitoga razbojnika ki se je zvav Barabaš. I kada su se vkup²⁶³ spravili, reče nim Pilatuš.

*Sudac*²⁶⁴. Koga ćete da vam pustim, Barabaša ali Ježuša ki se zove Kristuš.

Evang. Pilatuš dobro zna da su ga nenavidno prodali. Kada bi pak na sudskom stolci sidil, došla k nemu žena negova govoreći.

Judicia. Ne čini ništar ovomu pravičnomu, ar je sam nogo danas zbog nega va snju terpila.

Evang. Onda poglavniki popovski jesu nagovorili ljuctvu, da bi prosili pustiti Barabaša, a Ježuša umoriti. Odgovori nim Sudac i reče.

Sudac. Koga ćete zmed ovih dvih da vam pustim.

Evang. A oni rekoše.

*Judaei*²⁶⁵. Barabaša.

Evang. Reče nim Pilatuš.

*Judaei*²⁶⁶. A ča ću učiniti z Ježušem ki se zove Kristuš.

Evang. A oni počnu kričati.

*Judaei*²⁶⁷. Raspni njega.

Evang. Reče nim sudac.

Sudac. A koje zlo učinil.

Evang. A oni tim bole kričiju, da se raspne. Vidil to Pilatuš da ništar pomoć ne more, nego se da se još veći zblud nastane. Zame vodu ter si ruke pred ljuctvom pere, govoreći.

*Judes*²⁶⁸. Čist sam od krvi svoga pravadnoga a vi ćete viditi.

---

²⁶¹ Zde patrně došlo k pochybení, neboť má být *Pilatuš*.

²⁶² Jedná se o adverbium *kruto*, kterému odpovídá i překlad *Evangyelye z-epistolami*.

²⁶³ Ve významu chorv. *skupa*.

²⁶⁴ Zde má být dle Nového zákona *Pilatuš*.

²⁶⁵ V Tomašicově pašiji pronáší *Chorus*.

²⁶⁶ Taktěž.

²⁶⁷ V Tomašicově pašiji pronáší *Chorus*.

²⁶⁸ Podle Nového zákona pronáší Pilát, čemuž odpovídá taktěž Tomašicova pašije.

Evang. Odgovori pak se ljuctvo i reče.

Choruš. Kerv negova neka dojde zverhu nas i zverhu sinov naših.

Evang. Onda je nim pustil Barabaša, a Ježuša Kristuša je dal bičevati i križevati. Onda zamu Ježuša haharski sluge poglavari va sucku hižu i zizovu ondi su množinu skupa i svlikli su ga, i oblikli nemu halju iz purpura i upleli korunu s terna i nemu na glavu vergli, i rakes va njegovu desnu ruku dali. I poklikali predanje ga i špotali se njemu, govoreći.

*Judaei*²⁶⁹. Zdrav budi, kralj židovski.

Evang. Pluvali na njega i rogoz zimali, ter ga po glavi bili i kada bi ga pošpotali bili, svlikli su nemu i oblikli ga prateš njegovu i odpelali ga na križevanje. Idući pak dostignuli su jednoga cirenenskoga človika jimenom Šimona i prosili njega da bi moral nositi križ Ježušev. I došli na mesto ko se zove Golgota, to je Kalvarije mesto, i dali su mu piti vina z žučum zmišanoga, i kako je on ukusil, ni htíl piti. Kada bi ga pak križevali bili, razdilili su si prateš njegovu, i hitali su v kocke za nu, da bi se vipunilo pismo ča je rečeno bilo po proroku govorećem. Razdilili su si prateš moju i kockali za nju. Sideći čuvali njega, postavili zgora glave njegove napisav uzrok smerti njegove, Ov je Ježuš Nazarenski, kralj Židovski. I onda su bili još dva razbojniki s nim križevani, jedan na desnoj, a drugi na livoj strani. Ki su pak mimo išli, psovali su na njega, govoreći.

Judaei. Oh, ti ki razvališ crikvu Božju, a do tretoga dneva opet ju očeš načiniti, oslobodi sada sam sebe, ako si Sin Božji, tako zlizi doli iz križa.

Evang. Još k tomu špotali su se njemu i poglavniki popovski, zi pismoznanci i starcih²⁷⁰ govoreći.

Choruš. Druge je oslobodal, a sam sebe ne more osloboditi, ako je kralj Izraelski, neka zlizi sada doli iz križa i verovati ćemo nemu, ufal se je va Boga, ako će, neka ga oslobodi, zač je rekal da je Sin Božji on.

Evang. Ravno tako i razbojnik jedan, ki je s nim ukriževan bil, špotav je se nemu. A od šeste pak uru²⁷¹ ča do devete je nastala velika škurina po soj zemli i okolo devete ure zakrikne Ježuš z velikim glasom govoreći.

Ježuš. Eli, Eli lama sabathani.

Evang. To je, Bože moj, Bože moj, zač si ti mene zaostavil. A ki su onde stali, čuli su govoreći.

Choruš. Elijaša zove ov.

---

²⁶⁹ V Tomašičově pašiji pronáší *Chorus*.

²⁷⁰ Zde patně došlo k pochybení koncovky, mělo by být *starci*.

²⁷¹ Chybná koncovka, mělo by být *ure*.

Evang. Poteče jedan zmed nih, zame vodenu gubu ter ju z octom napuni i na terst natakne i dava nemu piti, a drugi pak rekoše.

Choruš. Počekajmo, očemo viditi, ako pride Elijaš osloboditi njega.

Evang. A Ježuš zopet z velikim glasom zakriknul i spustil duh svoj sveti, +++²⁷²

I hned raskinul se je verh crikveni na dvi strani odzgor ča doli, i Zemlja se tresla i skale popucale, grobi se poodpirali. I vnogo tela ki odpočivaše z mertvih se gori postajali i prošli iz grobov svojih njegovom goristajanju. I došli su va sveti varoš i se nim mnogi pokazali. Kada bi pak kapitan i ki su s nim čuvali Ježuš, vidili bili potres Zemlje, i ona ka su se činila, bojali su se kruto i rekli.

Choruš. Stanovito Sin Božji je on.

Evang. Bilo je pak onde mnoho žen ke su zdaleka gledale i Ježuša od Galileje nasledovale i služile nemu. Med nimi biše Marija Magdalena, Marija Jakova, Mati Jožefa i Mati Sinov Zebedeovih. Kad bi pak večer načinen bil a dan se zaškureval, dojde niki bogat človik od Arimatije varoša jimenom Jožef ki je takaj biv učenik Ježušev. On je išal k Pilatušu i prosil ga za telo Ježušev. Onda je Pilatuš zapovidal nemu telo vidati. Jožef pak zame telo Ježušev ter je obvinul va čisto platno i položi je svoj novi grob koga je iz skale visikal i zavalil je velik kamen k vratom grobovim i odašal bil. Biše pak onde Marija Magdalena i druga Marija sideće proti grobu. Drugi pak dan ki biše po Velikom petku, dojdu skupa poglavniki popovski i Farizeuši k Pilatušu govoreći.

Choruš. Mi jesmo se raspomenuli, da ov zbudnik²⁷³ još v životi je rekal, po trih dnevih oču z mertvih stati.

Evang. Daj sada čuvati grob do tretoga dneva, da ne dojdu morebit učeniki negovi i ukradu nega i pak ljudem reču, da se je od mervih stal i da onako poslidni zblud gori bude nego prvi, reče nim Pilatuš.

Pilatuš. Oni pak idući postavili su čuvaru k grobu i kamen zapečatili.

Fines. Konac.

---

²⁷² Kříže signalizují místo, kde se mají přítomní věřící pokřížovat.

²⁷³ Patrně má být: *zbludnik*.

Pasion na Veliki petak po kratku se jači

Choruš. Muka Gospodina našega Ježusa Kristuša ku je popisal sveti Ivan Evangelista va svojem osamnajstom delu.

Evangl. Va no vrime i zajde Ježuš z učeniki svojimi prik potoka Cedronskoga, kadi vert biše, va ki je on nutar išal i učeniki njegovi. Znal je pak Judaš, ki ga je prodal, ono mesto, ar Ježuš se je večkrat onde svojimi učeniki zhajal. Kada bi Judaš šereg vojakov i haharov od poglavnikov popovski ter Farizeušev zev bil, dojde tamo z lampuši ter z dupliri i z oružjem. Znajuć sada Ježuš se, ča se oće nemu pripetiti, gre pred dane²⁷⁴ i reče nim.

Ježuš. Koga išćete vi.

Choruš. Ježusa Nazarenskoga.

Evang. Reče nim Ježuš.

Ježuš. Ja jesam.

Evang. Staše pak i Judaš s nimi ki ga je prodal. Kada bi pak nim rekal, bil ja sam, odstupili su si najzad i na zemlju popadali i zopet opita se nih.

Ježuš. Koga vi išćete.

Evangl. Oni pak zakriknu.

Choruš. Ježusa Nazarenskoga.

Evangl. Odgovori Ježuš.

Ježuš. Rekal sam vam da sam ja, ako mene jišćete, pustite ove, neka odidu.

Evangl. Da bi se vipunile riči ke je bil rekal, nisam zgubil nijednoga od onih ke si mi dal. Jimal je pak Šimon Petar meč svoj, istegne ga van i udre slugu velikaša popovskoga i odsiče nemu desno uho. Biše jime onomu slugi Malkus. Reče pak Petru Ježuš.

Ježuš. Položi meč tvoj na nosnice, pehar koga je dal meni otac, nećeš da ga pijem.

Evangl. Onda šereg i kapitan i sluge židovske ulovili su Ježusa i svezanoga pelaju najperv k Anašu, ar on je bil pretelj Kajfašov. Ki ono leto je biv poglavnik popovski, biše pak Kajfaš ki je tolnaca dal Židom da je hasnovito jednomu človiku za ljuctvo umriti. Nasledovaše pak Ježusa Šimon Petar i on drugi učenik ki je bil znam poglavaru popovskomu i prošal je z Ježušem nutar na dvor poglavara popovskoga, a Petar staše vani pred vrati kada bi pak on učenik van išal ki poglavaru popovskomu znam biše reče vratari či Petra odpelat nutar. Reče služebnica vratnice Petru.

Ancia. Nisi li zmed učenikov ovoga človika.

Evangl. I reče Petar.

---

²⁷⁴ Zde by se mohlo jednat o chybný přepis, v překladu *Horvacko evangelye je: poyde preda nye.*

Petruš. Nisam.

Evangl. Staše pak sluga i junaki pri žarkom ognju ter se grijali, ar zima bilo. Staše pak i Petar ter se s nimi grijal i onda poglavnik popovski se opita Ježuša od učenikov negovih, i zbog nauka negovega, odgovori nemu Ježuš.

Ježuš. Ja sam očito govoril svitu, ja sam sagdar učil va sinagogi ter crikvi, kamo se Židovi skupa zhajaju, i va tajnom mesti ništar nisam govoril²⁷⁵ ča mene pitaš, pitaj se onih ki su čuli ča sam govoril, oni znaju ča sam ja govoril.

Evangl. Kada bi pak ovo bil rekal Ježuš, zavdal je nemu jedan od onde stojeći haharov plusku, govoreći.

Servuš. Tako li odgovaraš velikomu popu.

Evangl. Odgovori nemu Ježuš.

Ježuš. Ako sam zlo govoril, učin mi svidočanstvo, ako li sam dobro govoril zač me biješ.

Evangl. I poslal je nega Anaš svezanoga Kajfašu, poglavniku popovskomu. Stal je pak Šimon Petar, ter se grijal, oni pak rekoše nemu.

Choruš. Nisi li i ti z učenikov negovih.

Evangl. A on taji i reče.

Petar. Nisam.

Evangl. Reče nemu jedan od služebnikov poglavara popovskoga ki je bil rojak onoga komu je Petar uho odsikal.

Sekvaš. Nisam li ja tebe vidil s nim va verti.

Evangl. I zopet je Petar tajal i onda peteh zakukurikne i odpelaju pak Ježuša od Kajfaša va sucku hižu, a kada ravno biše, a oni nisu išli nutar va sucku hižu da bi se oskvernili, nego da bi janje vazmeno jili i vide nato Pilatuš k nim van i reče nim.

Pilatuš. Kakovu tužbu jimate suprot ovomu človiku.

Evangl. Oni odgovoreći rekoše njemu.

Choruš. Da bi ov nebil zbludnik, ne bi ti ga bili v ruke dali.

Evangl. Reče nim Pilatuš.

Pilatuš. Zamite ga vi, polag pravice vaše sudite njega.

Evangl. I reču njemu Židovi.

Choruš. Nam ni slobodno umoriti nikoga človika.

Evangl. Da bi se spunile riči ki je bil rekal, znamenajuć kakovu bi smrtćum jimal umriti. Dojde zopet Pilatuš va sudnu hižu i dozval Ježuša i reče njemu.

---

²⁷⁵ Zde je v rukopise přeškrtnutá část: *sam govoril, oni znaju, ča sam ja govoril.*

Pilatuš. Si li ti kral Židovski.

Evangl. Odgovori Ježuš.

Ježuš. Od samoga li to tebe govoriš, ali su ti drugi povidali.

Evangl. Odgovori Pilatuš.

Pilatuš. Ali sam ja Židov, tvoj narod i poglavari popovski tebe su meni v ruke dali, ča si učinil.

Evangl. Odgovori Ježuš.

Ježuš. Kralestvo moje ni iz ovoga svita, da bi s ovoga svita bilo kralestvo moje, sluge moje hranili bi mene, da bi ne prišal Židovom va ruke, ali sada ni moje kraljestvo ovde.

Evangl. Onda reče nemu Pilatuš.

Pilatuš. Jesi li ti kralj.

Evangl. Odgovori Ježuš.

Ježuš. Ti veliš da sam ja kralj, ja sam nato rojen i nato sam došal na ov svit, da svidočanstvo dajem pravici, saki on ki je s pravice poslušal rič moju.

Evangl. Reče nemu Pilatuš.

Pilatuš. Ča je pravica.

Evangl. I kada bi to bil zrekal, odstupil je opet van Židovom i nim rekal Pilatuš.

Pilatuš. Ja nijednoga uzroka va nem ne nahajam, je pak vaša navada da vam propustim sužna²⁷⁶ jednoga k vazmom, očete li sada, da vam propustim kralja Židovskoga.

Evangl. Zakriknu zopet si govoreći.

Choruš. Ne ovoga, nego Barabaša.

Evangl. Ar Barabaš biše razbojnik, onda zamu Pilatuš Ježuša, i reče nega bičevati, i opleli su hahari korunu s terna i nemu na glavu vergli i oblikli ga v purpursku halju, špotajući nega govoreći.

Choruš. Zdrav budi kralj Židovski.

Evangl. I zavdaval²⁷⁷ pluske nemu, zopet vistupi van Pilatuš i reče nim.

Pilatuš. Ovoga vam pelam van da spoznate da nijedne krivice va nem ne nahajam.

Evangl. Vide sada van Ježuš noseći ternovu korunu, obličeni biše va plašći baršonovom, reče nim Pilatuš.

Pilatuš. Ovo je človik.

Evangl. Kada bi ga pak poglavnik i popovski ter sluge njihove zagledali. Kričali su govoreći.

Choruš. Križuj nega. Križuj nega.

---

²⁷⁶ V kajkavských a hradišćanskochorvatských překladech evangelia obdobný výraz není, na základě českého překladu lze dojít k závěru, že se jedná o výraz s významem vězeň.

²⁷⁷ V rukopise původně tvar *zadavali*, v bylo doplněno dodatečně.

Evangl. Reče nim Pilatuš.

Pilatuš. Zamite si ga ter ga križevajte, ar ja na nem krivice ne nahajam.

Evangl. Odgovoru nemu Židovi.

Choruš. Mi pravico jimamo i polag pravice mora umriti, ar se je učinil Božjim Sinom.

Evangl. Kada bi pak Pilatušove riči čul bil, se je još već prestrašil i opet odstupi va sucku hižu nutar i reče Ježušu.

Pilatuš. Odaklen si ti.

Evangl. Ježuš pak nemu neda nijednoga odgovora, reče sada nemu Pilatuš.

Pilatuš. Zač meni ne odgovaraš, ne znaš li da ja jimam moć tebe križovati i moć jimam tebe pustiti.

Evangl. Odgovori Ježuš i reče.

Ježuš. Ne bis ti jimal proti meni da bi odzgor dano ne bilo, zato ki je tebi mene v ruke dal, veći grih jima.

Evangl. I od toga vrimenta, jiskal je Pilatuš pustiti nega, ale Židovi su kričali govoreći.

Choruš. Ako svoga pustiš, tako nisi pretelj cesarov, ar saki on, ki se kralom čini, suproti cesaru govori.

Evangl. Pilatuš kada bi bil čul ove riči, dopelja Ježuša van i sede k suckomu stolu na mesto, ko se zove Litostratos, po židovsku Gabbatha. Biše pak vazmeni svetak, večer okolo šeste ure i reče Židovom Pilatuš.

Pilatuš. Ovo je vaš kralj.

Evangl. Oni pak kričaše.

Choruš. Zami nega i križevaj ga.

Evangl. Reče nim Pilatuš.

Pilatuš. Ča ću ja vašega kralja križevati.

Evangl. Odgovoru poglavari popovski.

Choruš. Mi nimamo kralja, nego cesara.

Evangl. Onda je nega nim v ruke dal da bi ga križevali. Oni pak zamu Ježuša i odpelaju ga van i noseć svoj križ, dojde na mesto ko se zove Kalvarija, po židovski Golgotha. Kaden su nega križevali i s nim druge dva razbojnika, jednoga s desne a drugoga z live strani. A prostred Ježuša napisal pak Pilatuš napisak i postavil ga zgora križa, biše pak napisano Ježuš Nazarenski, kral Židovski. On pak napisak jesu štali vnogi Židovi, ar blizu varoša biše ono mesto kadi je Ježuš

Križevan bil. Ar bilo je napisao židovski, grečki i deački²⁷⁸, rekoše pak poglavniki popovski Pilatušu.

Choruš. Ne piši kralj židovski, nego da je rekal ja sam kralj židovski.

Evangl. Odgovori Pilatuš.

Pilatuš. Ča sam pisal, to sam pisal.

Evangl. Kada bi pak hahari bili križevali Ježuša, zeli su prateš negovu i razdilili su na četire dele, sakomu junaku jedan, i halju negovu, biše pak ta halja nešita i odzgora zitkana, rekoše sada jedan drugomu.

Choruš. Nerižimo je, nego ju verzimo na sriću čija bude.

Evangl. Da bi se pisma vipunile govoreći, razdilili su si prateš moju i hitali v kocke zbog oprave moje i ovako su junaki učinili. Stala pak polag križa Ježuševoga mati negova, Marija Kleofe, sestra matere negove i Marija Magdalena. Kada bi bil vidil Ježuš mater svoju i učenika koga je ljubil ovde stati, reče materi svojoj.

Ježuš. Ženo, ovo je Sin tvoj.

Evangl. Zatim reče učeniku.

Ježuš. Ovo je mati tvoja.

Evangl. I od one ure je učenik nju za svoju mater prijel, potom znajući Ježuš da je se dokonano da bi se spunilo pismo, reče žajan sam. Biše pak onde posuda postavena, z octom puna. Oni pak umotaše gubu z octom ter hizopom napunenu i podaju ustom negovim. Kako je bil Ježuš octa kušal, reče.

Ježuš. Dokonano je.

Evangl. I naklonil je glavu i spustil je duh svoj Sveti.⁺⁺⁺²⁷⁹ ovden zmoli petkrat Otac naš i zdrav Mariju. Židovi pak pokidob petak biše da bi ne ostalo telo prik sobote na križu, ar ov je bil on veliki dan sobote, prosili su Pilatuša, da bi se poterle gliti²⁸⁰ negove ter se doli znele. Dojdu sada hahari i prelomu prvomu košće i drugomu, ki s nim križevani biše. Kada bi pak k Ježušu prišli i nega mertvoga vidili, nisu poterli kosti negove, nego jedan od vojakov probode z kopem persi negove i hned je kerv i voda van curila. I on ki je to vidil, svidočanstvo daje od toga. I pravo je svidočanstvo negovo. I on zna da jistinu govori, da i vi verujete. Ar ova jesu učinena da bi se spunilo pismo, kosti nećete nemu prebiti. I opet drugo pismo veli, budu vidili koga jesu proboli.

---

²⁷⁸ *Dijački*, tzn. latinky.

²⁷⁹ V *evangeliju Horvacko evangyelye* (1732) je na tomto místě znak *.

²⁸⁰ Patrně zde mělo být kosti, čemuž odpovídá i *Horvacko evangyelye* a Tomašićova pašije.

Zatim je pak Jožef iz Arimathea Pilatuša prosil, ki je bil učenik Ježušev, ali nego tajno zbog straha Židovskoga da bi doli znel telo Ježušev. I dopustil je Pilatuš. Dojde sada i zname telo Ježušev. Dojde pak i Nikodemuš ki je bil prvi put pri Ježušu v noći i donese okolo sto funtov mirhe z aloe zmišan. Zeli su pak telo Ježušev i obvili je va platno, z dušecum mašćum namazali, kod je zakon Židovom pokopati. Biše pak vert na ovom mestu, kadi je ukrižovan bil, i na vertu novi grob va kom još nigdor ni položen biv. Onde su sada povalili Ježuša zbog petka židovskoga, ar grob blizu biše.

Konac

Hvala i dika Ježušu Kristušu ki je nas vekovečnoga skvarena odkupil.